

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ANADOLU SAHASI TÜRK HALK HİKÂYELERİNDE
HASTALIK
YÜKSEK LİSANS TEZİ
HAZIRLAYAN
MELEK KASAP
DANIŞMAN
DOÇ. DR. ÂDEM BALKAYA
KARS 2023**

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANADOLU SAHASI TÜRK HALK HİKÂYELERİNDE
HASTALIK

HAZIRLAYAN
MELEK KASAP

DANIŞMAN ve JÜRİ ÜYELERİ
DOÇ. DR. ÂDEM BALKAYA
Doç. Dr. Mehmet Emin BARS
Dr. Öğr. Üyesi Erkan ASLAN

KARS 2023

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “**Anadolu Sahası Türk Halk Hikâyelerinde Hastalık**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kullarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan ya da dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Scientific Ethic Statement

I declare that I complied with the rules of academic and scientific ethics from the proposal stage to the process of completion of the study titled “**Anatolia in the field of Turkish folk tales, the disease**” as a master thesis I prepared, that I obtained all information in term project with the framework of scientific ethics and traditions, that I showed sources to the each quotation I made directly or indirectly in this study I prepared as a term project in accordance with the writing rules and works which I used have been shown in the bibliography.

... / ... / 2023

Melek KASAP

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ.....	iii
GİRİŞ	1
1. HALK HİKÂYESLERİ VE HALK HİKÂYECİLİĞİ.....	1
1.1. Halk Hikâyesi	1
1.2. Halk Hikâyelerinin Şekil ve İçerik Özellikleri	4
1.2.1. Şekil Özellikleri	4
1.2.2. İçerik Özellikleri	5
1.3. Halk Hikâyelerinin Yapısı	6
1.3.1. Fasıl	6
1.3.2. Döşeme	6
1.3.3. Asıl Hikâye	7
1.3.4. Duvak Kapama.....	7
1.4. Halk Hikâyelerinin Sınıflandırılması	7
1.4.1. Konuları Bakımından Halk Hikâyeleri.....	8
1.4.2. Konu Kaynakları Bakımından Halk Hikâyeleri.....	10
1.5. Halk Hikâyelerinin İcra Ortamları	11
1.5.1. Sözlü Kültür Ortamı	11
1.5.2. Yazılı Kültür Ortamı	12
1.5.3. Elektronik Kültür Ortamı.....	13
2. HASTALIK VE HEKİMLİK	15
2.1. Hastalık Kavramı	15
2.2. Hekimliğin Tarihçesi.....	16
2.3. Halk Hekimliği	24
3. ANADOLU SAHASI TÜRK HALK HİKÂYESLERİNDE HASTALIK	34
3.1. Doğal Yollardan Hastalanmak.....	34
3.1.1. Ağzından Köpük Gelme	34
3.1.2. Akciğer Hastalığı	39
3.1.3. Apandisit.....	41
3.1.4. Akıl Sağlığını Kaybetme	42

3.1.5. Baş Ağrısı	45
3.1.6. Bayılma.....	46
3.1.7. Bulaşıcı Hastalığa Yakalanma	62
3.1.8. Bunalıma Girme	63
3.1.9. Çocuksuzluk / Kısırlık.....	64
3.1.10. Dili Tutulma.....	83
3.1.11. Dirilme.....	86
3.1.12. Felç	87
3.1.13. Hastalık	88
3.1.14. Gözüne Karasu İnme	101
3.1.15. Güneş Çarpması	102
3.1.16. İktidarsızlık	103
3.1.17. Kadın Hastalığı	105
3.1.18. Kalp Krizi	106
3.1.19. Kan Tutması.....	106
3.1.20. Körlük.....	108
3.1.21. Ses Kısıklığı.....	112
3.1.22. Uyku Hastalığı	113
3.1.23. Verem	116
3.1.24. Yemeden İçmeden Kesilme	117
3.2. Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	123
3.2.1. Boynuzu Çıkma.....	123
3.2.2. Gül Koklayarak Hamile Kalma	124
3.2.3. Gözü Oyulma	126
3.2.4. Göze Mil Çekilme	129
3.2.5. Hasta Taklidi Yapma.....	131
3.2.6. İntihar Etme	137
3.2.7. Sarhoşluk	143
3.2.8. Uyluk Kemiği Kırığı	147
3.2.9. Yaralanma.....	147
3.2.10. Zehirlenme	153
4. HASTALIKLARIN TEDAVİ YÖNTEMLERİ	157
4.1. Ayıltma	157

4.2. Cerrahî Müdahale ile Tedavi	158
4.3. Duayla Tedavi.....	158
4.4. Hastalığın Kendiliğinden Geçmesi	161
4.5. İlaçlarla Tedavi	163
4.6. Külle Tedavi	164
4.7. Mendille Tedavi	164
4.8. Meyvelerle Tedavi	165
4.9. Otlarla Tedavi	167
4.10. Saz ve Sözle Tedavi	167
4.11. Toprakla Tedavi	168
4.12. Tüyle Tedavi	169
5.HASTALIKLARIN HALK HİKÂYELERİNDEKİ İŞLEVLERİ.....	170
5.1. Aldatmaca İşlevi	170
5.2. Cezalandırma İşlevi.....	173
5.3. Duygusal İşlev	174
5.4. İletişim Kurma İşlevi.....	176
5.5. Kaçış İşlevi	177
5.6. Kahramanı Yüceltme İşlevi	178
5.7. Kavuşturma İşlevi	179
5.8. Kurgu İşlevi	180
5.9. Statü İşlevi	182
5.10. Yardım İşlevi	185
SONUÇ.....	187
KAYNAKLAR.....	190
EKLER.....	200

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ANADOLU SAHASI TÜRK HALK HİKÂYELERİNDE HASTALIK
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MELEK KASAP
DOÇ. DR. ÂDEM BALKAYA
2023 – III + 224

ÖZET

Halk hikâyeleri adından da anlaşılacağı üzere halkın içinden gelmektedir. Bu hikâyeler, halkın hüznlerini ve sevinçlerini en sade biçimde yansıtan ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk hikâyelerinin anlatımı açık ve anlaşılır gibi görünse de içerisinde katmanlara ayrılarak araştırılması gereken unsurlar barındırır. Bu çalışma ile insan olmanın tabîî sonuçlarından biri olan hastalık olgusunun Türk halk hikâyelerindeki durumu tespit edilmiştir. Değerlendirmeye alınan Türk halk hikâyelerindeki hastalıklarla ilgili olarak hikâye metinleri taranmış ve tasnifler yapılmıştır. Bu tezde halk hikâyelerinde yer alan hastalıkların yer alma nedenleri, nasıl ortaya çıktıkları ve ne şekilde tedavi edildikleriyle ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Elde edilen veriler değerlendirilerek bu sonuçlardan hareketle hastalıkların hangi işlevlerde kullanıldıkları belirlenmiştir. Çok geniş bir sahaya sahip olan bu türün sadece Anadolu sahasındaki örnekleri ele alınarak çalışma sahasının sınırları daraltılmıştır. Böylece halk kültürümüzün en güzel yansımalarının örneklerinden biri olan halk hikâyelerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamış ve bundan sonraki çalışmalara yardımcı olmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, hikâye, halk hikâyeleri, hasta, hastalık.

KAFKAS UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
DISEASE IN TURKISH FOLK STORIES OF THE ANATOLIAN FIELD
MASTER’S THESIS
MELEK KASAP
Assoc. Prof. Dr. ÂDEM BALKAYA
2023 – III + 224

ABSTRACT

As the name suggests, folk tales come from the people. These stories appear as products that reflect people's sorrows and joys in the simplest way. Even though the narration of folktales seems clear and understandable, it contains elements that need to be overlaid and explored. With this study, the significance of the phenomenon of illness, which is one of the natural consequences of being human, in Turkish folktales has been determined. Narrative texts were scanned and classifications were made regarding diseases in Turkish folktales included in the evaluation. In this thesis, information about the reasons for the diseases in folktales, how they occur, and how they are treated was obtained. Based on these results, the functions of the diseases were determined by evaluating the data obtained. The boundaries of the study area were narrowed down by considering only the Anatolian examples of this type, which covers a very large area. In this way, it is aimed to provide a better understanding of folk tales, which are one of the examples of the most beautiful reflections of our folk culture, and to help future studies.

Keywords: Anatolia, tales, folk tales, patient, diseases.

ÖN SÖZ

Toplumların millî kimliklerini yaşatabilmeleri ve gelecek nesillere aktarabilmeleri açısından kültürel unsurların varlığı önemlidir. Kültürel unsurların günümüze kadar ulaşmalarının yanı sıra onlar üzerinde yapılacak incelemelerin de değerli oldukları bilinmektedir. Bünyesinde çok sayıda farklı alandan unsurlar bulunduran Anadolu sahası Türk halk hikâyeleri inceleme alanı olarak kıymetli bir saha olmuştur. Bu sebeple içerisinde bulunan hastalıkların ortaya çıkma nedenleri, ortaya çıkma şekilleri, hastalıkların seyri, ne türde hastalıklar olduğu, genellikle hangi hastalıkların yaygınlık gösterdikleri ve tedavi için kullanılan yöntemler tespit edilerek hikayelere olan katkıları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Hastalıkların ele alındığı bu çalışmada Anadolu sahasında anlatılan Türk halk hikâyelerinin içerisinde bu unsurun çok yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. İnceleme yapılırken insanoğlunun varlığı ile çağdaş olan hastalıklar, Anadolu sahasında anlatılan Türk halk hikâyelerindeki tespitlerinin iyi anlaşılabilmesi için gruplandırılarak verilmiştir. Hastalıklar ile ilgili yapılan bu gruplandırmada tespit edilen hastalıkların hikâyelerde nasıl yer aldığı, işlevlerinin ne olduğunu ve tedavi yöntemleri hikâyelerden verilen örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Hastalıkların ele alınış biçimlerine ve hastalıkların bu halk bilimi türü içerisindeki çeşitliliğine bakılmıştır. Bu inceleme esnasında hastalıkların tek başına ortaya çıkan bir olgu olmadığı görülmüştür. Hastalıkların sahip olmak-kaybetmek, sevmek-ayrılmak, yaşamak-ölmek gibi zıt unsurların bir araya gelmesiyle veya âşık olmak, üzülmek, hayret etmek, korkmak ve şiddet gibi durumların ardından meydana geldiği görülmüştür.

Halk hikâyeleri içerisinde yer alan hastalıklar ve türleri değerlendirilerek hikâyelerden örneklere yer verilmiştir. Örnekler ele alınan konunun geniş anlamıyla incelenmesini sağlamıştır. Hastalıkların hikâyelerde birbirine olan benzerliklerine bakılmıştır. Halk hikâyelerinde karşılaşılan çeşitli hastalıkların tedavisi karşısındaki takınılan tutum ve davranışların neler oldukları tespit edilerek benzer ve farklı olan yanları ortaya konulmuştur. Bu özelliklerin hangi hikâyeler içerisinde ne şekilde yer aldıkları gerekçeleri ile açıklanmıştır.

Çalışmada metin çözümlemesi yapılan hikâyelerin çok sayıda varyantlarının olması, hepsinin tek tek bu çalışmada örneklendirilmesinin ve tahlilinin karışıklığa neden olabileceği düşünüldüğünden üzerinde çok sayıda bilimsel çalışma yapılmış hikâyeler değerlendirilmiştir.

Günümüzde yaygın olarak kullanılan halk bilimi metotlarından biri olan işlevsel halk bilimi kuramının iki önemli kurucusundan biri olan Malinowski'ye göre kültür “açıkçası âletlerden ve tüketim mallarından, çeşitli toplumsal gruplaşmalar için yapılan anayasal belgelerden, insana özgü düşünce ve becerilerden, inanç ve törelerden oluşan bütünsel bir toplam” dır (Çobanoğlu, 2015: 269). Kültürel geleneğin gelecek kuşaklara aktarılması gerektiğini savunan Malinowski, insanların örgütlenmek zorunda olduklarını söylemiştir (Çobanoğlu, 2015: 271). İşlevsel halkbiliminin gündeme gelmesiyle birlikte toplum hayatındaki birleşme işlevi de ortaya konulmuştur (Çobanoğlu, 2015: 284). Bu işlev sayesinde metin merkezli kuram ve araştırma tekniklerinin yanında bağlam merkezli incelemelerin önü açılmıştır. Böylece elde edilen metin haricinde metnin icra edildiği halk topluluğunun onu anlatma ve dinleme şekli ile metnin topluluk üzerindeki etkileri de incelenerek en etkili sonuçlar alınmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada da Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde görülen hastalıkların metinlerdeki işlevleri tespit edilerek sonraki çalışmalara yardımcı olması amaçlanmıştır.

Bu tez giriş, beş bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Ön sözde araştırmanın konusu ve amacı anlatılmıştır. Giriş bölümünde Anadolu sahası Türk halk hikâyeleri hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Birinci bölümde, halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği açıklanmıştır. İkinci bölümde, hastalık ve hekimlik konuları üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde Anadolu sahasında derlenen Türk halk hikâyelerindeki hastalık unsurları tespit edilerek örneklerle açıklanmıştır. Dördüncü bölümde hastalıkların iyileşme yöntemlerine yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise Anadolu sahası Türk halk hikâyelerindeki hastalıkların hangi işlevlerde kullanıldığından bahsedilmiştir.

İncelenen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinin yarısından fazlasında en az bir hastalığın bulunduğu görülmüştür. Bol malzemeye sahip olan halk hikâyeleriyle ilgili yapılan bu çalışma hastalıklarla ilgili yeterli çalışmaya rastlanılmamış olması bakımından bu konunun ele alınmasını önemli kılmıştır.

Bu çalışmayı öncelikle Türkiye Cumhuriyeti'ne ve yurdumuzu canları pahasına savunan aziz şehit ve gazilerimize armağan ediyorum. Bu tezin yürütülmesi sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danışman hocam Doç. Dr. dem BALKAYA' ya sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Yüksek Lisans öğrenimim süresince bizlere yol gösteren Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsündeki saygıdeğer hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam boyunca beni motive eden ve desteğini esirgemeyen, kendimi bildim bileli bana koşulsuzca sevildiğimi hissettiren, hayatım boyunca maddi ve manevi olarak her an yanımda olan sevgili annem, babam, kardeşim ile eşi, arkadaşlarım ve yeğerim İnci'ye sonsuz teşekkür ederim.

Melek KASAP

25.01.2023 - KARS

GİRİŞ

1. HALK HİKÂYELERİ VE HALK HİKÂYECİLİĞİ

1.1. Halk Hikâyesi

Halk hikâyeleri âşıkların tabiri ile eskilerin başından geçen maceraların dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla meydana gelmiş anlatılardır. Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan halk hikâyeciliği geleneği geçmişimizden haberdar olmamızı sağlayan ve geleceğimize ışık tutan önemli bir atalar mirası olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde halk anlatı geleneği çeşitli sebeplerle eskiye nazaran geri planda kalmış olsa da bugün hâlâ ilgilileri tarafından ayakta tutulmaya çalışılmaktadır. Özellikle Doğu Anadolu’da halk hikâyesi anlatı geleneği âşıklar tarafından devam ettirilmektedir. Bugün hala âşık kahvehanelerinde anlatılmaya devam eden halk hikâyeleri Ignacz Kunos, Otto Spies ve Pertev Naili Boratav gibi araştırmacılar sayesinde bilimsel metotlarla çalışılmaya başlamıştır.

Türk halk edebiyatı ürünlerinden biri olan halk hikâyelerinin tanımıyla ilgili bugün pek çok görüş bulunmaktadır. Boratav’a göre halk hikâyeleri yeni ve orijinal bir tür olarak destan geleneğinin zayıflamasıyla birlikte değişen sosyal şartlar gereği ortaya çıkmıştır (Boratav, 2018: 88). Halk hikâyeleri destandan modern hikâye anlayışına geçişte köprü görevini görmüştür. Dede Korkut Hikâyeleri destandan halk hikâyelerine geçişin ilk örneği kabul edilmiş ve nazım nesir karışık yazılmıştır. Hikâyeler, İslam öncesine ve İslam sonrasına ait özellikleri taşıması yönüyle de değerlidir.

Şükrü Elçin ise Türk halk hikâyelerini; zaman içerisinde “*efsane, masal, menkıbe, destan vb. mahsulleri beslenerek dinî ve tarihî, içtimâî hâdiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhâfaza ederek milletimizin roman ihtiyacını gideren eserler*” şeklinde tanımlamaktadır (Elçin, 1986: 444).

Fikret Türkmen’e göre ise halk hikâyelerinin destandan en büyük farkı bir sonunun olmasıdır. Çünkü halk hikâyesi ne kadar anlatılırsa anlatılsın her hikâyenin mutlu olsun veya olmasın mutlaka bir sonu vardır (Türkmen, 1974: Giriş I). Destanlar ise halk hikâyelerinden farklı olarak yıllar yılı milletimiz tarafından anlatıldıkça hacimce büyümeye devam etmiştir.

Dede Korkut hikâyelerindeki boy boylamak ifadesi ile Köroğlu hikâyelerindeki kol kavramı da hikâye yerine (Sakaoğlu, 2018: 4) kullanılan tâbirlerden olmuştur.

Ali Berat Alptekin ise halk hikâyelerinin Türklerin yerleşik hayata geçişinin ardından oluşturdukları ilk edebî ürünü olduğunu ifade eder. Bu hikâyeler aşk, kahramanlık, vb. gibi konularda söylenen ve kaynağını Türk, Arap-İslam ve Hint-İran kültürlerinden alan hikâyelerdir. Bu anlatılar âşıklar tarafından nazım-nesir karışık şekilde ifade edilmiştir (Alptekin, 1997: 7).

Ali Duymaz, *“XV. yüzyıldan itibaren destanların yerine geçmeye başlayan ve günümüzde özellikle Doğu Anadolu bölgemizde hayatini devam ettiren halk hikâyelerimiz, Türk halk edebiyatının önemli bir türü olarak dikkat çekmektedir”* sözüyle halk hikâyelerinin destanların yerini aldığını ifade etmiştir. (Duymaz, 1996: 5).

Ali Duymaz’ a göre yine halk hikâyeleri, âşıklar tarafından bir kara hikâyenin uygun şiirler ile birlikte anlatılması sonucunda nazım nesir karışık olmuştur (Duymaz, 1996: 7). Türk halk hikâyelerinde konu genellikle bir aşk etrafında şekillenmekle birlikte hemen hemen bütün hikâyelerde kadın ve erkek fark etmeksizin büyük kahramanlıklar görülmektedir.

Türk *“Halk hikâyeleri, âşık edebiyatı zenginliklerimiz içinde “hikâyeci” nitelemesini de kazanmış olan âşıklarımızın geliştirip yaşattığı anlatı, şiir ve müzik öğelerini bir arada bulunduran bir tür”* (Kaya, Koz, 2000: 7) şeklinde açıklanmıştır.

Halk hikâyesi anlatma geleneği özellikle Doğu Anadolu’ya özgü olup az da olsa başka bölgelerimizde de rastlanmaktadır (Sakaoğlu, 2018: 8). Saz şairleri tarafından anlatılan, dinleyenlerin coşkulu olduğu bu anlatı türünde şair arada bir taklitler yaparak anlatımı tekdüzelikten kurtarmıştır (Gökalp, 1985: 11). Âşıklar tarafından icra edilen bu halk hikâyeleri sadece Anadolu sahasında bile sayı olarak yüzü geçmektedir.

Anadolu’da kervansaray, konak, saray, kahvehane, düğün gibi yerlerde halk hikâyeleri anlatan, saz çalarak şiirler söyleyen gezgin bu şairlere âşık adı verilmiştir (Artun, 2019: 1). Âşık hanlarda, düğün evlerinde halkın hoşça vakit geçirmesinden sorumlu olan ürünlerinde beşerî aşkı işleyen bir sanatçıdır (Artun, 2019: 2). Gelenek içerisinde saz çalıp söyleyen âşıklara *“telden-dilden söyleyen âşık”*, saz çalamayan

âşığa ise “sazsız âşık” denilmiştir (Artun, 2019: 6). Yine âşıklar yetiştikleri çevrelere göre köy âşıkları, konar-göçer âşıklar, kasaba-şehir âşıkları, asker âşıklar ve dinî-tasavvufî konulu şiir söyleyen âşıklar şeklinde sınıflandırılmıştır (Artun, 2019:55).

Umay Günay’a göre ise âşık adaylarının aşk, sanat ve bilgiye şu dört aşama ile ulaştıkları görülmüştür:

1. **Hazırlık safhası:** Kadın ve erkek kahramanın bade içmeden önceki halleri
  - a) *Çocukluk ve gençlik çağının şartları.*
  - b) *Karşılaşılan maddi veya manevi bir sıkıntı.*
  - c) *Bir sıkıntı veya bir dilekle uykuya dalış.*
2. **Rüya görme:** Çeşme başı, harman yeri, mezarlık veya kendi odalarındayken uyumaları ve sonrasında aksakallı, ihtiyar veya pir elinden üç bade içilmesi,
  - a) *Kutsal kişilerle kutsal sayılan bir yerde karşılaşma.*
  - b) *Pir elinden bade içme.*
  - c) *Sevgilinin kendisi ile veya resmi ile karşılaşma.*
  - d) *Kahramana pirlere, bilmesi gereken bilgileri öğretirler.*
  - e) *Kahramana bir mahlûs verilerek deyiş söylenmesi istenir.*
3. **Uyanış:** Bayılan kahramanın ancak saz sesini duyunca ayılabilmesi,
  - a) *Kahraman kendi kendine uyanır, ilk fırsatta eline geçen bir saz ile başından geçenleri anlatır.*
  - b) *Kahraman bir süre baygın yatar ve ağzından burnundan kanlı köpükler gelir. Ehl-i dil bir kişinin sazının tellerine dokunması ile uyanır.*
  - c) *Kendi kendine uyanır ama bakışları, hali tavrı bir acayıptır. Dünya ile ilgisi kalmamış gibidir. Herkes deli olduğunu kabul ederken halden anlayan bir kişi sazının tellerine dokunarak, âşık adayının çözülmesini sağlar.*
4. **İlk deyiş:** Âşığın rüyada başına gelenleri şiir şeklinde anlatmasıdır (Günay, 1993: 98)

Halk hikâyeleri Anadolu’daki pek çok yörede anlatıldığı için hikâyelerin varyantları oluşmuş ve bu durum türe ayrı bir zenginlik katmıştır. Böylelikle aynı konunun aynı hikâyenin farklı coğrafyalarda yaşatılması hikâyelerin günümüze kadar ulaşmasını ve geleneğin yıllar içerisinde beslenerek büyümesini sağlamıştır.

1.2. Halk Hikâyelerinin Şekil ve İçerik Özellikleri

1.2.1. Şekil Özellikleri

Türk halk hikâyeleri, şekil bakımından nazım-nesir kısımların bir araya gelmesiyle oluşan bir yapıya sahiptir. Bu nazım nesir karışık olma durumuna çampu adı verilmektedir. Çampu sözcüğü ise Sanskritçe'den alınmıştır (Gökâlp, 1985: 11). Nazım nesir karışık anlatılarda özellikle göçebe/konar-göçer bir hayat tarzının izleri vardır (Görkem, 2000: 7). Olayların anlatıldığı bölüm nazım-nesir karışık bir şekildedir. Konuşmaların büyük bir kısmı da nesirdir. Ama yoğun duyguların ifade edileceği bazı anlarda kahramanlar sazlarına başvurarak sözle nazım şeklinde dile gelmişlerdir (Düzgün, 2018: 266). Hikâyenin nazım bölümlerinde halk şiirinin hemen hemen her türüyle karşılaşılabilir. Özellikle yaygın olan koşma türü olsa da diğer türlere de yer verilmiştir (Aça vd., 2010, 182). Anlatıcılar, dinleyicinin beklentisine göre hikâyenin nesir kısmında değişiklik yapabilir. Ali Duymaz' a göre şiirler genellikle hikâyeyi tasnif eden aşığa aittir (Duymaz, 1996: 7). Bu yönüyle halk hikâyeleri diğer anlatı türlerinden ayrılır. Böylece nazım olan kısımlar saz eşliğinde sunularak dinleyenlere aynı zamanda müzik zevki sağlamış; nesir kısımlar da hikâyenin anlaşılabilirliğini artırmıştır.

Hikâyelerin ilk bölümünde genellikle kalıplaşmış ifadelere yer verilmekle birlikte bazen kalıplaşmış ifadelerin olmadığı hikâyelere de rastlanmaktadır. Hikâyeler son kısmında yapılan dua ile bitirilmiştir. Dua kısmı hikâyelerin hepsinde görülen ortak bir özelliktir. Özellikle düğün kurulduktan sonra bir araya gelen âşıkların kalan hayatları için dua edilmiştir.

Halk hikâyelerinde açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. İçerisinde halk edebiyatına ait masal, efsane, dua, beddua, deyim, atasözü, bilmece, tekerleme gibi diğer türlere ait örnekler de yer almaktadır. Ayrıca bazı anlatıcılar hikâyelerinde ek hikâyeciklere de yer vermişlerdir. Böyle olan hikâyelere ise karavelli adı verilmektedir (Karadağ, 1984: 16).

Halk hikâyeleri şekil bakımından türkölü ve türküsüz olmak üzere ikiye ayrılır. Türkölü hikâyelerde nazım nesir karışık bir yapı vardır. Çoğu halk hikâyesi bu şekilde meydana gelmiştir. Türküsüz olan az sayıdaki halk hikâyelerinde ise sadece

nesir kısım yer alır. Böyle olan hikâyelere de kara hikâye (Aça vd., 2010: 182-183) adı verilmektedir.

1.2.2. İçerik Özellikleri

Halk hikâyelerinin konuları genellikle bir aşk etrafında şekillenir. Bazı hikâyelerde hem kahramanlık hem de aşk unsuru birlikte ön plana çıkar. Bu hikâyeler konusu bakımından gerçek ya da gerçeğe yakındır. Hikâyelerde olağanüstülüklerle de yer verilmiştir. Bu türün özel anlatıcıları vardır. Çoğunlukla erkek anlatıcılar tarafından anlatılmışlardır. Kahramanların en büyük yardımcıları atlarıdır. Bu atların olağanüstü birtakım yetenekleri bulunmaktadır. Kahramanların bazen insan dışı varlıklarla konuştukları da olmuştur. Hikâyede kahraman dua ya da beddua etmişse söylediğinin mutlaka gerçekleştiği görülmektedir (Alptekin, 2016: 32-41). Ekseriyetle bir hikâyenin gelişimi ise şöyle olmaktadır:

Hikâyeler kahramanın babasının evleneli çok seneler geçmesine rağmen çocuk sahibi olamamasıyla başlar. İhtiyar bir dervişin vasıtasıyla çocuk sahibi olunur. Kahramanlar ailelerinin tek çocukları olup olağanüstü bir şekilde dünyaya gelirler. Kahraman dünyaya gelişi ile başlayan hikâye kahramanın büyümesi ve ad alması ile şekillenerek devam eder. Kahraman ergin yaşa geldiğinde aynı derviş tarafından bir güzele âşık edilir (1. Rüyada bade içirilerek âşık olma, 2. Aynı evde büyüyüp kardeş olmadıklarını öğrenerek âşık olma, 3. Resimden görerek âşık olma, 4. İlk görüşte âşık olma) ve kahraman âşık olduğu bu kızı bulabilmek için gurbete çıkar. Çoğu hikâye sevgililerin kavuşması sonucu mutlu sonla biter. Az olmakla birlikte mutlu sonla bitmeyen, sevenlerin kavuşamadığı hikâyeler de vardır. Böyle hikâyelerde sevenlerin öbür dünyada kavuştuklarına inanılır. Hikâye yapılan duanın ardından bitirilir. Halk hikâyelerinde edilen dualar ve beddualar mutlaka kabul olur. Hikâyelerde bade içilerek âşık olmanın ise diğer âşık olma şekillerine nazaran daha sık işlenen bir motif olduğu görülmektedir.

Boratav'a göre şairler hikâyeleri sözlü olarak anlatırlarken rahat oldukları için anlatımı uzun tutarlar. Ama hikâyelerin yazıya geçirilmeleri söz konusu olduğunda onları düzeltmek için uğraşıp pürüz olarak gördükleri bölümleri çıkardıkları görülür (Boratav, 2018: 59). Halk hikâyelerinde sözlü icra edilen metinler bu sebeple yazma metinlere nazaran daha uzundur.

Halk hikâyelerinde içinde yaşadığımız dünya, mekân olarak kullanılmaktadır. Hikâyelerde adı geçen mekânlar, gerçek hayattaki coğrafya bilgisi ile paralellik göstermektedir. Bu hikâyelerde konar-göçer hayatın izleri bulunmakla birlikte yerleşik hayatın izleri de ağırlıklı olarak görülür.

1.3. Halk Hikâyelerinin Yapısı

Kırsal kesimlerde âşıklar, şehirlerde ise meddahlar tarafından anlatılan destandan modern hikâyeye geçiş dönemi ürünlerinden olan Türk halk hikâyeleri “fasıl”, “döşeme”, “asıl hikâye” ve “duvak” kapama olmak üzere dört bölümden meydana gelir.

1.3.1. Fasıl

Hikâyeler fasıl bölümü ile başlamaktadır. Bu bölümünde saz eşliğinde söylenen şiirlere yer verilmektedir. Hikâyeler aruz ölçüsünü bilen şairler tarafından aruzun “fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün” kalıbı ile söylenen; aruz ölçüsünü bilmeyen şairler tarafından ise “4+4+4” veya “8+7” duraklı heceye uygun olarak söylenen bir divanî ile başlar. Sonrasında söylenen türkü ve tekerlemenin ardından mizahî bir destan anlatılır. Gelenek gereği Köroğlu ile ilgili bir şiir de dile getirildikten sonra dinleyicilere bir muamma sorulur. Bu bölüm dinleyicinin arzusuna göre gerektiği kadar sürdürülür (Aça vd., 2010: 184). Muammanın cevaplanmasının ardından “döşeme” adı verilen ikinci bölüme geçilir.

1.3.2. Döşeme

“Döşeme” bölümü aynı adı taşıyan mensur bir tekerlemeyle başlar. Bu tekerlemeye uygun bir olay âşığın ağzından mizahî bir şekilde anlatılır. Bunun amacı dinleyiciyi anlatılacak asıl hikâyeye hazırlamaktır. Bu sebepten hikâyeci anlattığı bu mizahî olayı kendi başından geçmiş gibi gösterir. Bu bölüme Azerbaycan sahasında üstadname, Kars ve civarında sersuhane gibi adlar verilirken Erzurumlu Behçet Mahir selçuk, peşrev, peşrov gibi adlar vermektedir (Sakaoğlu, 2018: 17). Nazım ve nesir özellikleri birlikte barındırmaktadır. Mensur kısımlarda atasözlerinden ve deyimlerden sıklıkla yararlanılmıştır (Alptekin, 2016: 45). Döşeme bölümünün ardından asıl hikâye bölümüne geçilir.

1.3.3. Asıl Hikâye

Anlatılmak istenen asıl olayların geçtiği bölümdür. Gelenek gereği dua edildikten sonra asıl hikâyenin anlatılmasına başlanır. Bu bölüm nazım nesir karışıktır. Âşık, nazım kısımları saz eşliğinde söyler. Nesir kısımlarında ise olaylar günlük bir dil ile anlatılır. Konuyla bağlantılı ama bağımsız hikâyeciklere de yer verilebilir. Bu tarz eklenen hikâyeciklere “karavelli” denir. Âşıklar anlattıkları hikâyelerin nesir kısımlarda değişiklik yapabilseler de nazım kısımlarında asla değişiklik yapamazlardı. Nazım olan kısımlarında ise unutma kaynaklı dahi olsa değişiklik yapmaya kalktıklarında bu durum hoş karşılanmaz ve dinleyici tarafından anlatıcıya tepki gösterilirdi. Hikâyeler genellikle tek seferde bitirilmez; “yatılacak yer” adı verilen aralar ile birkaç gece boyunca anlatılırlardı. (Aça vd., 2010: 185-186). Kahramanın ana rahmine düşmesi, kahramana ad konulması, kahramanın ergin yaşa gelmesi ve âşık olması, karşılıklı şiir şeklindeki konuşmalar ve âşıkların kavuşmaları -mutlu sonla biten hikâyelerde- anlatılmıştır (Alptekin, 2016: 48). Asıl hikâyenin bitiminin ardından duvak kapama bölümüne geçilir.

1.3.4. Duvak Kapama

Hikâyenin son bölümüdür. Mutlu sonla biten hikâyelerde bu bölümde sevgililer kavuşur ve sevgililerin düğünleri yapılır. Duanın ardından ise hikâye sonlandırılır. Mutsuz sonla biten hikâyelerde ise sevgililerin diğer dünyada kavuştıkları bilgisi verildikten sonra okunan muhammes ile hikâye bitirilir (Alptekin, 2016: 49). Duvak kapama bölümü ile birlikte hikâye tamamlanmış olur.

1.4. Halk Hikâyelerinin Sınıflandırılması

Türk halk hikâyeleri sözlü ve yazılı kaynaklar sayesinde günümüze kadar gelebilmiştir. Âşıkların belleklerinde saklanan bu hikâyeler, uygun ortamlarda paylaşarak gelecek nesillere aktarılmıştır. Sözü yanında okuma yazma bilen âşıklar sayesinde cönlere kaydedilen Türk halk hikâyeleri günümüze kadar muhafaza edilme imkânı bulmuştur (Artun, 2019: 7).

Türk halk hikâyeleri işlenen konuları ve bu konuların kaynakları bakımından iki grup hâlinde sınıflandırılmıştır.

1.4.1. Konuları Bakımından Halk Hikâyeleri

Kunoş, halk hikâyelerini konuları bakımından: 1. Kahramanlık romanı; 2. Saz şairlerinin romanı; 3. Saz şairleri-kahramanlık romanı olmak üzere üçe ayırmıştır. Nihat Sami Somyarkın ise halk hikâyelerini: 1. Menkabevi kahramanlık hikâyeleri; 2. Aşk hikâyeleri; 3. Klasik edebiyattan doğma hikâyeler şeklinde üç başlık altında gruplandırmıştır. İsmail Habip, halk hikâyelerini ilk olarak büyük halk hikâyeleri ve bozlaklar diye ikiye ayırmış sonra da bu tasnifin kapsamı genişleterek başlık sayısı: 1. Dede Korkut hikâyeleri; 2. Destanî halk hikâyeleri; 3. Hamasî halk hikâyeleri; 4. Aşklı hikâyeler şeklinde arttırılmıştır. E. Saussey, Türk hikâye edebiyatını: 1. Legendes des origines (menşeleri anlatan menkabeler); 2. Legendes Musulmanes (İslâmî menkabeler) ve 3. Legendes sur les poètes errants (gezici şairlere ait hikâyeler) şeklinde tasnif etmiştir. Hikmet İlaydın halk hikâyelerini: 1. Dinî mevzular; 2. Millî mevzular ve 3. Aşıkâne mevzular olarak üç başlık şeklinde açıklamıştır. Boratav'a göre ise halk hikâyelerini konuları bakımından: 1. Kahramanlık hikâyeleri; 2. Aşk hikâyeleri olarak ayırmış sonrasında bu iki başlığı da kendi içerisinde tasnif etmiştir. Birinci grubu kendi içerisinde: 1. Köroğlu kolları; 2. Köroğlu hikâyelerine gelenekle bağlanan diğer kahramanlık hikâyeleri ya da aşk vakalarından çok yiğitlik maceralarını mevzu edinmiş görünen hikâyeler diye ikiye ayırmıştır. İkinci grup ise kendi içerisinde ikiye ayrılarak açıklanmaya çalışılmıştır: 1. Muhayyel kahramanları olan hikâyeler; 2. Yaşadıkları gelenek tarafından kabul edilen veya muhakkak olan âşık-şairlerin hikâyeleşmiş tercümei halleri (Boratav, 2018: 39-42). Boratav bütün bu esasları dikkate aldığıında ikinci bir tasnif yapmıştır:

I. Kahramanlık Hikâyeleri

A. Köroğlu Kolları: 1. İlk kol; 2. Kasab-ı cömerd -veya Ayvaz- kolu; 3. Köse'nin kolu; 4. Koca Bey kolu, 5. Mamaç Bezirgân veya Tekelti kolu; 6. Demircioğlu ve Telli Nigâr - Erzurum kolu; 7. Kiziroğlu Mustafa Bey kolu; 8. Bağdat-Turna teli kolu; 9. Hasan Paşa- Silistre kolu; 10. Bolu Bey'i kolu; 11. Halep kolu; 12. Dağıstan kolu; 13. Gürcistan kolu; 14. Deli Kara kolu; 15. Hasan-Bey Dağıstan kolu; 16. Kaytaş kolu; 17. Kiziroğlu Mustafa Bey- Kırım kolu; 18. Kenan kolu; 19. Kayseri kolu; 20. Köroğlu'nun oğlu Haydar kolu; 21. Son kol.

B. Diğer Kahramanlık Hikâyeleri

- a. Köroğlu Dairesine Bağlı Olanlar:** 1. Celâli Bey ve Mehmet Bey; 2. Kirmanşah.
- b. Diğer Hikâyeler:** 1. Eşref Bey; 2. Salman Bey; 3. Lâtif Şah; 4. Cihan ve Abdullah; 5. Aslan Bey; Mustafa Bey; 7. Ahmet Han; Şah İsmail; 9. Beyböyreğ; 10. Haydar Bey; 11. Hurşit Bey; 12. Yaralı Mahmut.

II. Aşk Hikâyeleri:

- A. Kahramanları Muhayyel Olanlar:** 1. Mirzayı Mahmut; 2. Ülfetin; 3. Derdiyok ile Zülfi Siyah; 4. Elif ile Mahmut.

B. Âşık-Şairlerin Romanlaşmış Hayatları

- a. Yaşadıkları rivâyet olunan âşıklar:** 1. Ercişli Emrah ile Selvi Han; 2. Âşık Garip; 3. Tufarkanlı Abbas; 4. Âşık Kerem; 5. Kurbânî; 6. Tahir Mirza.
- b. Yaşadıkları muhakkak olanlar:** 1. Âşık Ali İzzet; 2. Sümmanî; 3. Gökçeli Ali Asker; 4. Hasta Hasan; 5. Dikmetaşlı Dede Kasım; 6. Kara Gelin; 7. Karacaoğlan; 8. Vüdad-i Hasta.

III. Bu Kategorilere Tamamiyle Girmeyen Hikâyeler

- A. Aşk Maceraları:** 1. Ali Şir Hikâyesi; 2. Gündeşlioğlu; 3. Hasan ile Mührican; 4. Erzurumlu Hoca Fenayî'nin oğlu Mahzunî; 5. Yahudi kızı; 6. Namuslu kız; 7. Knaber'ın Beyşehir'deki macerası, 8. Âşık Ömer'in şair olması; 9. Abdullah Çavuş; 10. Furkanî.
- B. Meşhur Kaçaklara (eşkıyalara) ve Kabadayılara Ait Hikâyeler:** 1. Deli Yusuf Bey; 2. Kerem Bey; 3. Kazar; 4. Mihrali Bey; 5. Kaçak Nebi (Boratav, 2018: 43-44).

Mehmet Aça ise Türk halk hikâyelerini konuları bakımından: 1. Aşk Hikâyeleri; 2. Kahramanlık Hikâyeleri; 3. Aşk ve Kahramanlık Hikâyeleri (Aça vd., 2010: 186) şeklinde üçe ayırmıştır.

İsmet Çetin Türk Halk Hikâyeleri adlı eserinde Türk halk hikâyelerini konularına göre beş kısma ayırmıştır:

1. Kahramanlık Hikâyeleri

- a. Millî konuları işleyen hikâyeler**
- b. Dinî konuları işleyen hikâyeler**

c. *Boy, sülale ve aileler arası mücadeleleri işleyen hikâyeler*

2. *Aşk Konulu Hikâyeler*

a. *Platonik aşkı işleyen hikâyeler*

b. *Beşerî aşkı konu edinen hikâyeler*

c. *Küçük aşk hikâyeleri*

3. *Kişisel Macera, Hatıraların Anlatıldığı Hikâyeler*

4. *Eğitici Öğretici Hikâyeler*

5. *Realist Hikâyeler* (Çetin, 2020: 31-32).

İlhan Başgöz konularına göre halk hikâyelerini genellikle seyahatlerden, savaşlardan ve güçlü aşklardan bahseden kahramanlık hikâyeleri ve sıradan insanların aşk maceralarını aşk hikâyeleri (Başgöz, 2016: 288) olarak ikiye ayırmıştır.

1.4.2. Konu Kaynakları Bakımından Halk Hikâyeleri

Halk hikâyelerinin kaynağı ile ilgili ilk görüşleri öne süren Fuat Köprülü, halk hikâyelerinin kaynaklarını: 1. Eski Türk geleneğinden geçen mevzular; 2. İslam geleneğinden geçen dinî mevzular; 3. İran ve Hint geleneğinden geçen, ekseriyetle dinî olmayan, İslamî renge boyanmış mevzular (Köprülü, 2004: 321) şeklinde üç başlığa ayırmıştır.

Ali Berat Alptekin ise halk hikâyelerinin dört kaynağı olduğunu ifade etmiştir: Bunlar 1. Türk kaynağından gelenler; 2. Arap, Fars ve Hint kaynağından gelenler; 3. Masal-efsane kaynaklı olanlar ve 4. Âşıkların hayatından kaynaklananlar (Alptekin, 2016: 54) olmak üzere dört başlıkta tasnif edilmiştir.

Boratav'a göre halk hikâyelerinin üç kaynağı vardır: 1. Olmuş vakalar; 2. Yaşamış veya yaşadığı rivayet olunan âşıkların tercüme-i halleri; 3. Köroğlu menkabeleri ve bu tipte diğer menkabeler (Boratav, 2018: 47).

Mehmet Aça'ya göre konu kaynakları bakımından Türk halk hikâyeleri yediye ayrılmaktadır:

1. *Bir âşığın hayat hikâyesini anlatan halk hikâyeleri,*
2. *Bir âşığın hayat hikâyesinin başka bir âşık tarafından anlatıldığı hikâyeler,*
3. *Destanların halk hikâyesine dönüştürülmesi,*
4. *Yaşanmış bir olayın hikâye olarak düzenlenmesi,*

5. *Eski tasavvurların halk hikâyesine dönüştürülmesi,*
6. *Masal, efsane, menkıbe vb. anlatım türlerinin hikâyelere kaynaklık etmesi,*
7. *Yabancı kültürlerdeki konuların halk hikâyesine dönüştürülmesi (Aça vd., 2010: 186-187).*

1.5. Halk Hikâyelerinin İcra Ortamları

Kültürler ilk olarak sözlü ortamda doğmuştur. Sümerler tarafından yazının icat edilmesi ile birlikte yeni bir döneme girilmiş ve yazılı ortamın oluşması sağlanmıştır.

Yazının gerçek değerinin anlaşılmasından sonra 1450’de Johannes Gutenberg mekanik prensibe dayanan matbaayı icat etmesiyle birlikte bilginin düzenli aktarılabilmesi sağlanmıştır (Begtimur, 2018: 161).

19. yüzyıla gelindiğinde ise teknolojik gelişmelerin ışığında her iki kültür ortamını yani sözlü ve yazılı kültür ortamlarını da bünyesine alan elektronik ortam ortaya çıkmıştır. Bu sayede göze ve kulağa hitap edebilen, saklanması kolay olan ve geniş kitlelerce takip edilebilecek yeni bir kültür ortamı olan elektronik kültür ortamı ortaya çıkmıştır.

1.5.1. Sözlü Kültür Ortamı

Dil, iletişimin temel aracıdır. Aynı zamanda kültürün en önemli taşıyıcılarından da biridir. İnsanların yüz yüze ve sese dayalı iletişim kurdukları ortamlara sözlü kültür ortamları denir. Sözle ortaya çıkan sözlü kültür ortamının ürünleri anlatan ile dinleyen arasındaki canlı bir iletişim sonucunda ortaya çıkmıştır (Yücel Çetin, 2019: 488). Türk halk hikâyelerinin anlatıcıları olan âşıklar da hikâyelerini bu sözlü ortam içerisinde belirli kaideler ile anlatarak millî benlikte tutmaya çalışmışlardır.

“Sözlü kültürün gerçek arşivi kütüphaneler değil insan hafızasıdır.” (Çobanoğlu, 2000: Sözbaşı I) diyen Özkul Çobanoğlu, sözlü kültür ortamından doğan hikâyelerin ilk kaynağını bu şekilde ifade etmiştir.

Sözlü kültür içerisinde bir âşık, usta-çırak ilişkisi ile gelişim göstermektedir. Geleneğin bir âşıktan istediği ise şu dört unsurdan en az üçünü gerçekleştirebilmesidir:

1. *Doğaçlama şiir söylemek,*

2. *Saz çalabilmek,*
3. *Karşılıklı atışabilmek,*
4. *Bade içtiğini söylemek (Artun, 2019: 80).*

Doğaçlama şiirlerini saz eşliğinde söyleyebilen, atışabilen âşıklardan millî değerlerimize bağlı ve yaşadığı dönemin dil özelliklerini yansıtan bir yaklaşım içerisinde olmaları istenir. Bu özellikleri bünyesinde barındıran ve sadece insan hafızasında söz ile yaşatılıp korunan bu ortam, sözlü kültür ortamıdır.

Özellikle köy odalarında, sıra gecelerinde, düğünlerde, bayramlarda ve diğer özel günlerde âşıklar, sanatlarını icra etme fırsatı (Artun, 2019: 81) bulmuşlardır.

Sözlü kültürün önemli icra ortamlarından biri de âşık kahvehaneleridir. Özkul Çobanoğlu, kahvehanenin saray ve konak gibi kurumlara bir alternatif olarak ortaya çıktığını ve zamanla edebî bir nitelik kazandığını ifade etmiştir (Artun, 2019: 41). Âşık kahvehanelerinin ortaya çıkışı kesin olarak bilinmemekle beraber 16. yüzyıl ve 17. yüzyılın başı olduğu konusunda yaygın bir görüş vardır. Kahvehanelerin gelişmesiyle âşık tarzı geleneğinin de gelişme gösterdiği bu sayede anlaşılmaktadır. Âşık kahvehanelerinin ilk olarak İstanbul'da açılması ve sonrasında Anadolu'ya yayılmasıyla birlikte âşık tarzı edebiyatın da geniş bir sahada etkin olma fırsatı bulabildiği görülmektedir. Kahvehanelerin eğitim, statü, sanatsal yeteneğin keşfi ve geleneğin sürdürülmesi gibi çeşitli işlevleri bulunmaktadır. Kahvehane kültürü ile doğan bu gelenek -halk hikâyesi anlatıcılığı- kahvehane kültürünün azalmasıyla zayıflamaya başlamıştır (Balkaya, 2013: 884-889). Kültürün yaşatılması, geleneğin devam ettirilmesi için yapılacak her çalışma önemlidir.

1.5.2. Yazılı Kültür Ortamı

Yazının icat edilmesi ile birlikte insan hafızasında yaşayan ürünler yazıya aktarılma imkânı bulabilmiştir. Sözlü anlatım ürünlerinde eski kültürün izleri bazen açık bazen de kapalı bir şekilde çeşitli semboller kullanılarak gelecek nesle aktarım sağlanmıştır. İcranın yapıldığı ilk andan son ana kadar geçen sürede değişimlerin yaşanmış olması da kaçınılmazdır (Başgöz, 2001: 94). Bu sayede sözlü kültürün ürünlerinden olan halk hikâyelerinin yazıya geçirilmiş olması gelecek kuşaklara muhafaza edilerek iletilmesini sağlamıştır. Yazılı kültür ortamının oluşmaya başlaması böylece

gerçekleşmiştir. Sözlü kültür ortamında icra edilen ürünler yazılı kültür ortamıyla birlikte metinler olarak ifade edilmeye başlamıştır (Yücel Çetin, 2019: 488).

Âşık edebiyatı ürünleri yazılı ortamda cönkler ve mecmualar içerisinde muhafaza edilmiştir. Özellikle 19. yüzyılda gazeteciliğin gelişmesi ile beraber mecmuaların da yaygınlaşmış olduğu görülmektedir. Bu dönemde ilk defa taş baskısı (litografya) denilen teknik kullanılarak âşık tarzı destanların ve halk hikâyelerinin tek sayfa üzerine basılıp satıldıkları bilmektedir (Artun, 2019: 81). Böylelikle sözlü ile yazılı kültür birlikte varlık göstererek birbirlerini beslemişlerdir.

1927’de kurulan Türk Halk Bilgisi Derneği’nin çalışmaları sayesinde âşık tarzına ait bu ürünler geniş kitlelere ulaşma imkânı bulmuştur. Türk Folklor Araştırmaları dergisi önemli yayın organlarından biri olmuştur (Artun, 2019: 82). Bu dönemde üniversitelerde önemli araştırma konularından biri haline gelen âşık tarzı Türk halk edebiyatı ürünleri düzenlenen yarışmaların kitaplaştırılarak kayıt altına alınmaları sayesinde yazılı kültür ortamını zenginleştirmiştir.

1.5.3. Elektronik Kültür Ortamı

Âşık tarzı halk edebiyatı ürünleri için 20. yüzyıldan itibaren oluşan kültür ortamıdır. Âşıklık geleneğinin hemen hemen bütün ürünlerini içermektedir. Çünkü elektronik ortam, aynı zamanda hem yazılı hem de sözlü kültür ortamı bünyesinde barındırmaktadır. Bu sayede çok daha fazla insana hitap etmektedir. Ürünlerin yayılma alanını genişleten bu durum ayrıca usta-çırak ilişkisine gerek kalmadan yeni âşıkların yetişmesini de sağlamıştır.

Artun’a göre ülkemizde elektronik ortamın doğuşu gramofon kullanımının başlamasıyla olmuştur. 1900 yıllarında Almanya’da The Gramophone Ltd. Şirketi tarafından 78 devirlik taş plakların çıkarılmasıyla birlikte Meddah Sururî, Meddah Mazlum, Hazım Körmükçü gibi tanınmış meddahlardan kayıtların yapılmasını sağlamıştır. Âşık tarzına ait ilk kayıtlar ise 1932’de yerli plak sanayisinin kurulması ile başlamıştır. (Artun, 2019: 83). Böylece elektronik ortamın inşası başlamıştır.

Zamanla ses kayıtlarının yerini alan görüntülü-sesli kamera kayıtları ile kasetler halinde izleyiciye ulaşan hikâyeler daha sonra bilgisayar ortamında internet kanalıyla yaygınlaşma imkânı da bulmuştur (Yücel Çetin, 2019: 489). Bu sayede Türk halk hikâyelerinin gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlanmıştır.

Türk sineması gelişim göstermeye başladığı ilk yıllarda özgün senaryolar yerine edebiyat eserlerinden yararlanma yoluna gitmiştir. Özellikle halk edebiyatı ürünlerine rağbet edildiği görülmüştür. Halk hikâyelerinden sinemaya uyarlanan ilk film Adolf Köhler tarafından çevrilen Kerem ile Aslı adlı Türk halk hikâyesine aittir. Bu filmi daha sonra Ömer Lütfi Akad'ın sinemaya uyarladığı Tahir ile Zühre ve Arzu ile Kamber hikâyeleri takip etmiştir (Alıç, 2011: 20).

1970'li yılların ilk yarısından itibaren halk edebiyatı kaynaklı on beş film çekilmiş ama 1975'te hız keserek sonraki yirmi yıl boyunca yalnız üç film çekilmiştir (Alıç, 2011: 20). 1978 yılına gelindiğinde ise yirminci yüzyıl Türk sinemasında bir halk hikâyesinden uyarlanan son film Ferhat ile Şirin olmuştur (Alıç, 2011: 21).

Türk sinemasında Türk halk hikâyelerinden uyarlanan filmler ise şunlardır: 1945-1949 yılları arasında Köroğlu, 1953 yılında Köroğlu, 1955 yılında Karacaoğlu, 1959 yılında Karacaoğlu'nın Kara Sevdası, 1964 yılında Dağlar Kralı Köroğlu, 1966 yılında Karacaoğlu, 1967 yılında Ferhat ile Şirin, 1970 yılında Ferhat ile Şirin, 1971 yılında Kerem ile Aslı, 1972 yılında Tahir ile Zühre, 1972 yılında Arzu ile Kamber ve 1973 yılında Ferhat ile Şirin şeklindedir (Alıç, 2011: 22-23).

Filmler sayesinde daha geniş kitlelere ulaşma imkânı bulan Türk halk hikâyeleri bu sayede varlıklarını farklı bir mecra üzerinden de devam ettirmiştir.

2. HASTALIK VE HEKİMLİK

2.1. Hastalık Kavramı

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 1948 yılında sağlığı şöyle tanımlar: *“Sağlık; yalnızca hastalık ve sakatlığın olmaması değil, beden, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir.”* (Tözün ve Sözen, 2014: 58). Herhangi bir insanda tam bir iyilik hâli söz konusu olamayacağı için tam anlamıyla sağlıklı olan insan yoktur denilebilir.

Hastalık (Disorder), organizma içinde yaşanan herhangi bir anormallik ya da organizmadaki mevcut düzenin bozulması anlamına gelmektedir. Hastalıkları; kronik hastalıklar ve bulaşıcı hastalıklar şeklinde ayırmak mümkündür. Kronik hastalıklar denildiğinde artrit, kanser, karsinoma, kalp hastalıkları, yüksek kan basıncı, beyin felci, obezite, koah, astım, depresyon, diyabet gibi hastalıklar akla gelmektedir. Bulaşıcı hastalıklar ise altı alt başlığa ayrılmaktadır: 1. Sindirim sistemi (ağız yolu) ile bulaşan hastalıklar: tifo, çocuk felci, sarılık, hepatit A, hepatit B, hepatit C, hepatit E, botilismus zehirlenmeleri, kolera, bruselloz, diğer paraziter enfeksiyonlar; 2. Solunum yoluyla bulaşan hastalıklar: sars, nezle, grip, influenza, tüberküloz, difteri, boğmaca, su çiçeği, kızamık, kızamıkçık, kabakulak, kızıl; 3. Deri ve mukoza yoluyla bulaşan hastalıklar: cüzzam, tetanos, kuduz; 4. Cinsel yolla bulaşan hastalıklar; 5. Hayvanlardan geçen hastalıklar: şarbon, veba, kuş gribi; 6. Vektörlerle bulaşan hastalıklar: Kırım Kongo kanamalı ateşi, Tatarcık humması, sıtma (Topbaş vd. 2019: 122-205).

En eski çağlarda insanlar hastalığın günah işleyenlere tanrılar tarafından ceza olarak verildiğine inanmıştır. Günahkâr olmayanlar için ise kötü ruhların gazabı olduğu düşünülmüştür. Bu sebeple iyileşmek için sihir ve büyüye başvurmuşlardır. Her medeniyet sağlık alanında hastalıkların büyük kurtarıcısı olarak gördükleri bir tanrıya sahip olmuştur (Atmaca, 2010: 99-121). İlkel insanlar onları hastalıklardan koruyacak veya hastalıklarını iyileştirecek bu tanrılar için çeşitli tapınaklar inşa edip bilhassa salgın hastalıklardan korunmaya ve kurtulmaya çalışmışlardır. Bu durum Türkler için de benzer şekilde seyretmiştir.

Altay Şamanlarının inancına göre Erlik, ona kurban versinler diye insanlara bela göndermektedir. Erlik insanlara kurban sunmadıkları takdirde ölüm ve felaket ruhları göndererek insanların canlarını alır ve yeraltı dünyasına götürerek kölesi yapmak

ister. Teleütler için Erlik, hastanın kaderini gök aleminin baş ruhu olan Korbustan Han'ın onayı ile çizebilirdi (Bayat, C.II. 2015: 246-247).

Göğün çeşitli katmanlarında bulunan Yakutlardaki Hagdan Buuray Toyon, Dohsun Duyar, Dalbar Çuonah, Çaaday Boolh, Kere Ubahalaah Hatun ve Cabağa Buuray Toyon ise insanlara türlü hastalıklar musallat eden kötü ruhlar (Çoruhlu, 2010: 32) olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Hekimliğin Tarihçesi

Hekim sözcüğünün Arapça kökenli olduğu görülmektedir. H-K-M kökü, “devenin dizginlerini tutmak, taşkınlığını engellemek” anlamına gelmektedir. Hekim ise “hâkim” kelimesinin hafifletilmiş halidir. Böylece hekimlik mesleğinin aslî görevinin özde yanlış bilgiye, cehalete ve hastalığa engel olarak sağlığı korumak olduğu (Akkoç ve Erdem, 2017: 48) anlaşılmaktadır.

Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe sözlüğünde hekim kelimesinin karşılığı olarak hakîm kelimesini “*âlim, bilgin, her şeyi bilen; tabiatı inceleyen, felsefeci, tâbip, doktor*” (Devellioğlu, 2007: 313) şeklinde açıklamıştır. Yine Devellioğlu, tıp kelimesini “hekimlik, tabiplik, doktorluk” (Devellioğlu, 2007: 1108), tıp kelimesinden türetilen tabip kelimesini ise “hekim, doktor” (Devellioğlu, 2007: 1011) şeklinde ifade etmiştir.

Ahmet Topaloğlu hekim kelimesini “*Mesleği hastalıkları teşhis etmek ve tedavi olan kimse, tıp doktoru, tabip.*” (Ayverdi ve Topaloğlu, 2007: 451) şeklinde açıklamıştır. Fransızcaya Latince'den geçen doktor kelimesi de hekim ve tabip ile eş anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. “Doktor” kelimesi “öğreten” demektir. “Doktora yapanlara verilen unvan, tıp doktoru, cerrah” gibi anlamlara gelecek şekilde de kullanılmaktadır (Ayverdi ve Topaloğlu, 2007: 1015). Tabib ve tıp aynı kökten gelen kelimeler olup, Arapça “tabbe” kelimesinden türemişlerdir. Tabbe, “bir işte usta olma” (Akkoç ve Erdem, 2017: 48) anlamına gelmektedir.

Tıp tarihine ait ilk bilgiler yazının icadından öncesine mağara resimlerine ve antik çağlara ait hekimlikle ilgili kalıntılara dayanmaktadır (Budak, 2021: 6). Mezopotamya’da tıp denince akla gelen ilk gelen uygarlık olan Sümerlerde (M.Ö. 5000-4000) tıp hizmetleri rahipler tarafından verilmiştir. Hastalıkların mevsimlerle alakalı olduğu düşünülmüş, yıldızların insan üzerindeki etkisine göre çeşitli tespitler

yapılarak bazı tedavi yöntemleri uygulanmıştır (Akkoç ve Erdem, 2017: 49). Dünyada tıp ile ilgili en eski yazılı belgenin M.Ö. 3000'de yine Sümerli bir hekim tarafından yazıldığı görülmektedir. Bu hekim, diğer hekimler ve öğrencileri için en değerli ilaç reçetelerini bir araya getirmiş ve insanlık tarihinin en eski tıp el kitabı sayılabilecek bu belgede epilepsi (sara) başta olmak üzere birçok hastalığın (Budak, 2021: 6) tanımını yapmıştır.

Tıp tarihinin yarasını iyileştirmeye çalışan ilk insanla ortaya çıktığına inanılmaktadır. Eski Mısır'da Thebais şehri ilk hekimlik uygulamalarının yapıldığı yer olması yönüyle öne çıkmıştır. Öyle ki tıp kelimesi ilhamını bu şehirden almıştır. İmhotep, tarihte bilinen ilk hekimdir. M.Ö.3000'lerde Mısır'da yaşamıştır (Tözün ve Sözmén, 2014: 58). M.Ö. 2750'e ait bir papirüse göre, Eski Mısır'da bilinen ilk cerrahî müdahale bir apsenin boşaltılması için yapılmıştır. Ayrıca ele geçen pek çok papirüste; yaralar ve tedavileri, insan anatomisine ait bilgiler, özellikle kadınlar ve kadınların hamile kalmak için yapmaları gerekenlerin yazıldığı ilginç kayıtlara rastlanmıştır (Budak, 2021: 6). Mısır tıbbına ait elde edilen verilerin Ebers, Kahoun, Berlin ve Smith papirüslerine dayandığı görülmektedir. Bu papirüslerde anlatılan bilgilere göre hekimlik kan yolu ile babadan oğula geçen ve asla soylu olmayan halktan kimselere öğretilmeyen (Akkoç ve Erdem, 2017: 50) bir meslektir.

Thebais şehrinin totemi yılanıdır. Yılanın bir tıp sembolü olarak görülmesi ise Sümerlere dayanır. Ayrıca Antik Yunan tanrılarında biri olan Hermes'e ait caduceusadı verilen çifte yılan sarılı asa da Mısır ve Sümerlerdeki semboller ile benzerlik (Tözün ve Sözmén, 2014: 58) göstermektedir.

Olimpos tanrı ve tanrıçalardan otuza yakını sağlık ve hastalıkla ilgili olmuştur. Apollon'un oğlu Asklepios, mitolojide hekim olduğundan bahsedilen ilk Yunan Tanrısıdır. Sağlık Tanrısı olarak bilinen Asklepios, yılanın sarıldığı bir asa ile tasvir edilmiştir. Mitolojiye göre, Zeus, ölümü yok edeceğinden korktuğu için Asklepios'u şimşekleriyle yok eder ve Asklepios da gökyüzüne çıkarak bir yıldız olur. Her Yunan şehrinde Asklepiion olarak adlandırılan tapınaklar bulunurdu. Tapınaklarda hastalar bir gece kalır, o gece gördükleri rüyaların yorumlarına göre (Budak, 2021: 7) tedavi edilirlerdi.

Hastalıkların gerçek bir sebebe dayalı olduğunu iddia eden ilk hekim İstanköy'de yaşamış olan Hipokrat'tır. Hipokrat, hekimliği batıl inançlardan ve felsefi

düşüncelerden ayrıştırarak gözleme ve deneye dayalı değerlendirmeye tabî tutan ilk hekim olmuştur. Tıbbî büyü ve çeşitli inançlardan kurtarmaya çalışmış ve “önce zarar verme” anlayışını ortaya koyarak ilk tıp okulunu açmıştır. Hekimlik uygulamalarındaki etik değerleri ortaya koyduğu düşünülen “Hipokrat Yemini” bugün bütün dünyada kabul görmüştür ve hekimlik meslek yemini olarak kullanılmaktadır. Hipokrat’a göre insan katı ve sıvılardan oluşmaktadır. İnsanı var eden bu sıvılar kan, balgam, sarı safra ve kara safradır. Bu dört sıvı dengede olduğunda insan sağlıklıdır. Ama bu dört sıvının dengesiz olması durumunda ise insanda çeşitli hastalıklara sebep olabileceğini söylemiştir. (Budak, 2021: 8). Hipokrat’tan yaklaşık 500 yıl sonra Bergama’da yaşamış olan diğer önemli bir hekim Galenos’tur. Gladyatör okulunda hekimlik yapan bu hekim, çeşitli bitkilerden pek çok ilaç üretmiş ve reçete yazan ilk hekim olmuştur. Galenos aynı zamanda eczacıların atası olarak kabul edilmektedir. Galenos’da Hipokrat’ı takip etmiş ve bir hastalığın vücut içindeki dört sıvının dengesizliğinden kaynaklandığını savunmuştur. Bu öğretileri tıp dünyasında yaklaşık 1000 yıl (Budak, 2021: 8) etkisini sürdürmüştür.

Antik Yunan tarihçisi Herodot’a göre Babil’de hasta insanlar şehir merkezine getirilip bırakılırdı. Böylece hasta ya da hasta yakınları yanlarından geçip gidenlerden hastalıkla ilgili bilgiler alırdı. Yoldan geçenler mutlaka hastaya bir şey söylemek zorundaydı. Günümüzde hasta biri ile karşılaşıldığında kullandığımız “geçmiş olsun” sözünün bu gelenekten kaynaklandığı (Budak, 2021: 7) düşünülmektedir.

Eski uygarlıkların tıbbın gelişime çeşitli katkıları olmuştur. Antik Yunan tıbbından etkilenen Roma tıbbı da bunların başında gelir. Romalılar hijyene önem verdikleri için kanalizasyonlar inşa etmişlerdir. Hamam ve kaplıca kültürleri vardır (Tözün ve Sözmen, 2014: 58). Roma bir imparatorluk olduğu için daha geniş bir alana yayılmış ve savaşçı özelliklerinden dolayı daha önce kullanılmamış olan birçok tıbbî aleti keşfetmişler; var olanları da geliştirmişlerdir. Cerrahî iğneler, makas, pens ve ayrıca doğum için kullanılan forsepsler de bu yeni keşiflere dâhil olan (Budak, 2021: 8) tıbbî malzemelerdir.

Babil’de tıp uygulamaları oldukça gelişmişti. Günümüze kalan tabletlerden anlaşıldığına göre onlarda da tıpta kullanılan geniş bir araç-gereç koleksiyonu (Tözün ve Sözmen, 2014: 58) bulunmaktaydı.

M.Ö. 4.000’de Anadolu’da Çatalhöyük civarında yaşamış olan Hititlilere ait kil tabletlerde onların da otlarla tedavi yaptıkları, türlü büyülere başvurdukları ve hijyeni önemsedikleri görülmektedir (Budak, 2021: 7). Hitit hükümdarı Hammurabi kanunlarında hastaları ve hekimleri koruyan ve mesleğin icrasını düzenleyen maddelere (Tözün ve Sözmen, 2014: 58) yer vermiştir.

Hint tıbbının temeli Ayurveda öğretisidir. Ayurveda tıp metinleri 8 kısımdan oluşur. Bunlar dâhiliye tıbbı (kaya-cikitsa), cerrahî tıp (salya-tantra), kulak-burun-boğaz ve göz hastalıkları (salakya-tantra), zehir ile ilgili bilgiler (ağada-tantra), kötü ruhların etkisi veya diğer ızdırap verici hastalıklara yönelik tedaviler (bguta-vidya), pediatrik hastalıklar (bâla-tantra), yaşlılıktan doğan hastalıklar ve gençliği muhafaza yöntemleri (rasâyana-tantra) ve cinsel hayat ile ilgili bilgiler (vajikarana-tantra) şeklindedir. Bâla-tantra çocuk hastalıklarından dünyada ilk kez bahseden kitap olması bakımından önemlidir. Hint tıbbının en ünlü hekimleri Charaka ve Sustara’dır. Charaka, iyi bir farmakoloji ve tedavi bilgisine sahiptir. İnsanın sağlığını hayat boyu koruması gerektiğini savunmuştur. Sustara ise eserlerinde 760 kadar farklı bitkiden nasıl ilaç yapılacağını anlatmıştır. Yine yüzden fazla cerrâhî aletin ismine eserlerinde (Akkoç ve Erdem, 2017: 50) rastlanmaktadır.

Çin’de ‘tıbbın babası’ olarak ise İmparator Shen Nung bilinmektedir. M.Ö. 3000 yıllarında yaşayan bu Çin imparatoru ziraat ve botanik konusunda yeni teknikler geliştirmiş ve birçok ilaç ile zehri kendi üzerinde deneyerek tıbbı da önemli katkılar sağlamıştır (Tözün ve Sözmen, 2014: 58). Çin medeniyetinin tıp alanında insanlığa sağladığı en büyük fayda ise bugün hala alternatif bir tedavi yöntemi olarak kullanılmakta olan akupunktur (Akkoç ve Erdem, 2017: 50) (acupuncture)’dur.

Eski Türklerde ise hekim olarak şamanlar görev yapmıştır. Şamanın tanrı ile bağlantı kurarak hastalıkların sebebini (kötü bir ruh, kötü bir tanrı vb.) öğrendiği ve böylece hastalığı tedavi ettiğine inanılmıştır. Zamanla şamanlar yerini eğitim almış hastalıkları tedavi edebilen hekim tipine bırakmıştır. Bu hekimlere “Otacı” demişlerdir. Otacılar bitkilerden yaptıkları ilaçlarla hastaları tedavi etmişlerdir. Divân-ı Lûgâti’t-Türk’de hastalık tedavisinde kullanılabilecek tam 194 cins bitki

saptanmıştır. Otacı dışında emçi (em: ilaç) ve Türkistan'da "Atasagun" da hekim yerine kullanılan (Tözün ve Sözman, 2014: 59) diğer unvanlar olmuştur.

İslamiyet'e göre, Hz. İdris'in insanların geçirdiği hastalıkları gidermesinde kullandığı yöntemler ilk tıp bilgilerindendir (Akkoç ve Erdem, 2017: 51). Orta Çağ'da Avrupa'da tıbbın geri kalmış olmasına karşın İslam dünyasında büyük gelişmeler olmuştur. Özellikle Antik Yunan eserlerini önce Arapça 'ya sonra da Latince 'ye çevirmişler böylece Avrupalılar tıbbî anlamda ilerleme kaydetmişlerdir. Buharalı büyük tıp bilgini İbn-i Sina'nın El-Kanun fi't-tıbb adlı eseri 12. yüzyılda Latinceye çevrilerek Avrupa'da 16. yüzyıla kadar temel kaynak (Budak, 2021: 9) olarak kullanılmıştır.

İslam dünyasının bir diğer önemli hekimi Galen'in izinden giden ve kendisine "İslam'ın Galen'i" adı takılan Zekeriya Razi'dir. Pek çok sayıda tıbbî eseri Latince'ye çevrilmiş ve okutulmuştur. Sülfürik asidi keşfetmiştir. Birçok yeni ilaç bularak farmakolojiye katkı sağlamıştır. İspanya'da doğan Ebul Kasım Zehravî, İslam dünyasının en büyük cerrahıdır. El tasrif fi't-tıbb adlı ünlü eserinde birçok cerrahî aletin çizimlerini yapmıştır. Dağlamayı, amputasyon tekniklerini ve işlevini kaybeden uzuvların kesilme yöntemlerini açıklamıştır. 13. yüzyılda İbni Nefis küçük kan dolaşımından bahseden ilk hekim (Budak, 2021: 9) olmuştur.

Orta Çağ'da İslam dünyasındaki bir diğer önemli gelişme darüşşifa olarak adlandırılan hastanelerin açılmasıdır. Bu hastanelerde kadın ve erkeklere ayrı odalar verilmiş; bu bölümlerde ruhsal hastalıklar, bulaşıcı hastalıklar, iç hastalıkları, cerrahî hastalıklar ve göz hastalıkları için yine ayrı odalar yapılmıştır. Ayrıca bu kurumlar tedavi amacının dışında tıp öğrencilerinin eğitilmesi için de kullanılmıştır. Abbasiler döneminde diploma zorunluluğu getirildiği için hekim adayları ve hatta mevcut durumdaki hekimler ilk kez sınavlara tabî tutulmuştur. Cerrahî işlemlerde ilerleme kaydedilmiş, kanamanın durdurulması için yeni teknikler bulunmuştur. Ağrıya karşı en çok kullanılan ilaç ise afyon olmuştur. Moğol istilaları ve haclı seferleri sonucunda ilerleme durmuş ve bir daha aynı canlılığı yakalayamamıştır (Budak, 2021: 9). Bizans'ta yaşanan mezhep çatışmaları Bizans'tan kaçan hekimlerin önderliğinde kurulan "Cündîşâpûr" tıp okulu ve hastanesi, İslam tıbbının gelişmesinde (Akkoç ve Erdem, 2017: 49) önemli bir rol oynamıştır.

Rönesans'la birlikte Avrupa'da tıp alanında gelişmeler hız kazanmıştır. Kadavralar üzerinde çalışmalar yapılmıştır. İnsan bedenine bu şekilde dokunmanın etik olmadığı düşüncesi uzun süre varlığını korumuştur. Kadavra çalışmalarının öncülüğünü yapan Vesalius, anatomi üzerine çok sayıda çalışma yapmış, insan bedeninin yapısını incelemiş ve uzun yıllar yararlanılacak ilk anatomi atlasını oluşturmuştur. Fransa'da yaşayan Ambroise Paré modern cerrahinin babası olarak kabul edilir. “Ben tedavi ettim, Tanrı iyileştirdi” sözü Pare'ye (Budak, 2021: 9) aittir.

17. Yüzyılda mikroskobun keşfi yeni gelişmeleri de peşinde getirmiş, İtalyan araştırmacı Marcello Malpighi mikroskop ile kılcal damarları, alyuvarları ve vücuttaki birçok salgı bezini inceleyebilmiştir. 17. yüzyıl artık anatomiden fizyolojiye geçişin başladığı; 18. Yüzyıl ise fizyoloji ve anatominin birlikte geliştiği (Budak, 2021: 9) dönem olmuştur.

19. yüzyıl başlarında Fransız René Laennec stetoskobu icat etmiştir. Artık Sanayi Devrimi olmuş; hızlı gemiler ve trenler mesafeleri kısaltmış, bilimsel gelişmeler hızla diğer ülkelere ulaşmaya başlamıştır. Hastaneler çağdaşlaşmış, hekimler birbirleriyle daha rahat iletişim kurabilmişlerdir. 1885 yılında Louis Pasteur, kuduz aşısını bulmuştur. Robert Koch kolera ve tüberküloz mikrobunu keşfetmiştir. Böylece salgın hastalıklar kontrol altına alınmaya başlamıştır. Avusturyalı hekim Semmelweis ve Joseph Lister' in çalışmaları sonucu tentürdiyot ve diğer antiseptiklerin bulunması ve anestezinin cerrahiye girişi (eter ve kloroformun keşfi) ile cerrahîde büyük yol (Budak, 2021: 9-10) kat edilmiştir.

20. yüzyılda antibiyotiklerin ve ağrı kesicilerin bulunuşu, X ışınlarının hastalık teşhisinde ve tümör tedavisinde kullanımı, kan transfüzyonları, diyaliz ve organ transplantasyonun yaygınlaşması ve robotik cerrahî çağın en önemli gelişmeleri (Budak, 2021: 10) olmuştur.

Mustafa Tözün ve Melih Kaan Sözmen'e göre hekimlik tarihî seyri içerisinde dört döneme ayrılmaktadır. Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

1. **Hekimliğin bulgusal (semptomatik) dönemi:** Hekimliğin ilk dönemi olan bu dönem en eski çağlara dayanıyordu. Bu dönemde insanlar herhangi bir rahatsızlıkları olduğunda hekimlere başvuruyordu. Eski dönemlerde hekimler sadece hastaları tedavi etmiyor aynı zamanda dinî sorumlulukları da üstleniyorlardı. Hekimler hastalığı tespit etmek yerine ortaya çıkan

semptomları (ateş, öksürük, döküntü, ağrı vb.) tek tek iyileştirmeye çalışıyorlardı. Hekimlerin tedavi ederlerken sadece bulgulara bakarak karar vermesinden dolayı dönem bu adı almıştır. Hipokrat (M.Ö. 460-370) hastalıkların daima doğal nedenlerden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Eski çağlarda sara (epilepsi) hastalığı kutsal hastalık olarak kabul ediliyordu. Ancak Hipokrat hiçbir hastalığın diğerinden daha kutsal olmadığını söylemiştir. Ona göre bütün hastalıklar doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Hipokrat tedavide önce zarar vermek gerektiğine inanıyordu ve onun humor teorisine göre evreni oluşturan dört unsurun çeşitli özellikleri bulunmaktaydı. Hipokrat bu dört elementi ve özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır: Hava sıcaktır, ateş kurudur, su nemlidir ve toprak soğuktur. Yunanlı hekim Galen'in ise tüm zamanların tıbbî konuları üzerine en etkili yazarından biri olduğu kabul edilir. O, Hipokrat'ın aksine hastalığın kişinin dışındaki bir nedenden kaynaklandığını düşünmüş, tedavinin hastalığın gelişmesini durdurmak için yapılması gerektiğini savunmuştur. İslamiyet'ten sonra El Razi ve İbni Sina gibi tıbbın önde gelen Türk hekimleri yetişmişti. El Razi (864-925) kokuşma (pütrifikasyon) kuramından dünyada bahseden ilk hekim olmuştur. Böylece Kurtubalı İbn'ül Habib'in ilk kez bulaştan söz etmesini sağlamıştır. İbn-i Sina (980-1037) Batı'da Avicenna olarak tanınmıştır. El Kanun Fi't Tıb (Tıbbın Kanunu) adlı eseri Latinceye çevrilerek yaklaşık altı yüzyıl boyunca Asya ve Avrupa'daki tıp okullarındaki derslerin temel kitaplarından biri olmuştur. On dokuzuncu yüzyılda germ kuramının ortaya konulması ve mikroskobun icadıyla mikroorganizmaların keşfedilmesine kadar olan dönemin adı "hekimliğin bulgusal dönemi" (Tözün ve Sözmen, 2014: 59-60) olmuştur.

2. **Hekimliğin laboratuvar dönemi:** Leeuwenhoek (1632-1723), kendisinin geliştirdiği mikroskop ile 1675'te mikroorganizmaları gözlemlemiştir. Böylece dünyada mikroorganizmaları gözlemleyen ilk kişi olma unvanını almıştır. Robert Hooke ise canlı organizmaları gözlemlemek amacıyla mikroskobu ilk kullanan kişi olmuştur. Pasteur ise kendiliğinden oluş teorisini yıkarak ve germ teorisini keşfetti. Robert Koch, 1876'da mikropların hastalığa sebep olabileceğini ilk kez ortaya koydu. Bunu şarbon hastalığına yakalanan sığırlarda bulduğu Bacillus anthracisi tespit ederek kanıtladı. Koch

aynı zamanda hasta bir hayvandan aldığı küçük bir miktardaki kanın sağlıklı bir hayvana verildiğinde şarbona sebep olacağını göstermiştir. Böylece 19. yüzyıl boyunca çeşitli mikroorganizmaların varlığı tespit edildi. Bu dönemin temel ilkesi ise: “Hasta yok, hastalık var” şeklini almıştır. Bilim adamları laboratuvarlara kapanmış enfeksiyon hastalıklarının etkeni olan mikroorganizmaları keşfetmekteydi. Eğer bir hastalığı bir etken yapıyorsa hastalığın tablosu da her bireyde aynı şekilde olmalıydı. Ancak yaptıkları incelemelerde tespit ettikleri küçük farklılıkları ilk zamanlarda önemsenmediler. Bu durum fazla uzun sürmedi. Çünkü aynı etkenin ortaya çıkardığı hastalık farklı bireylerde farklı belirtiler ile kendini gösteriyordu (Tözün ve Sözmen, 2014: 60). Çalışmaların çoğu laboratuvarlarda sürdürüldüğü için bu döneme “hekimliğin laboratuvar dönemi” denilmiştir.

3. **Hekimliğin klinik dönemi:** Bir hastalığın farklı insanlarda farklı şekillerde ortaya çıktığının tespit etmeleriyle birlikte bilim insanları “Hasta yok, hastalık var” ilkesini tekrar gündeme getirdiler. “Hasta yok, hastalık var” ilkesinin genel-geçer olmadığını gördüler. Böylece yeni ilke: “Hastalık yok, hasta var” şeklini aldı. Her insanın hastalıklara karşı gösterdiği direncin farklı olduğu anlaşıldı. Bu görüş, tüm hekimleri laboratuvarlardan çıkardı. Artık bireysel özellikler göz önünde bulundurularak teşhis ve tedavi uygulanıyordu. Bu görüş 1950’lere kadar sürmüştür (Tözün ve Sözmen, 2014: 60). Bu sebeple yeni döneme “hekimliğin klinik dönemi” denilmiştir.

4. **Hekimliğin halk sağlığı dönemi:** Halk sağlığı anlayışındaki temel prensip kişinin içinde bulunduğu fiziksel, biyolojik ve sosyal çevre ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğidir. Halk sağlığının bakış açıcı bireyden topluma yönelen bir bakış açısına dönüşmüştür. Halk sağlığında insanlar hastalanmadan önce onların sağlığı ile ilgilenmek ve sağlıklarını korumak öncelik olmuştur. Klinik dönem hekimliğinde hasta ile ilgilenilirken, halk sağlığı dönemi hekimliğinde ise artık sağlam kişi ile ilgilenilmektedir. Çünkü günümüzde hastalığın tedavisinden çok hiç hasta olmamaya odaklanılmıştır. Bu amaçla sağlığın teşviki ve geliştirilmesi elzem görülmüştür. Halk sağlığı, sosyal tıbbın büyük kuramcısı Alfred Grotjahn’ın ilkelerine göre: *“En çok görülen, öldüren ve sakat bırakan hastalıklar toplum için en önemli*

hastalıklardır.” (Tözün ve Sözmen, 2014: 60) şeklinde açıklanmıştır. 19. Yüzyılın sonuna kadar enfeksiyonların sebep olduğu salgınlar en çok görülen, öldüren ve sakat bırakan hastalıklar olmuş; 19. yüzyıl ve 20. yüzyılda sağlık alanında yaşanan gelişmeler (*mikroorganizmaların keşfi, antibiyotiklerin bulunması, aşıların bulunması ve bağışıklama hizmetlerinin gelişmesi, salgın kontrolü için gerekli toplumsal önlemlerin alınması, epidemiyoloji biliminin gelişmesi vb.*) ile bu hastalıklar kontrol altına alınarak kötü sonuçların en aza indirilmesi (Tözün ve Sözmen, 2014: 60) amaçlanmıştır. 20. Yüzyıldan itibaren kronik hastalıkları olmayan insanların daha uzun yaşadıklarının anlaşılmasıyla birlikte halk sağlığı çalışmaları kanser, yaşlılık ve kronik hastalıklar gibi alanlara yönelmiştir.

Hekimliğin tarihî seyri içerisinde çeşitli dönemlere ayrılmış olması ve bu dönemlerin her birinin birikimi ile bir sonraki dönemi beslemesi günümüz hekimlik anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

2.3. Halk Hekimliği

İnsanoğlu ortaya çıktığı andan itibaren ölüme çare aramıştır. Bu arayış halk hekimliğini beslemiştir. Modern tıp tarafından hoş karşılanmayan bu hekimlik türü halktan bulduğu destekle gelişerek varlığını günümüze kadar ulaştırmıştır. Özellikle halk anlatıları içerisinde yer alan halk hekimliği uygulamaları sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamları sayesinde günümüze kadar ulaşmıştır.

Halk hekimliği Boratav’ın tabiriyle imkânların sınırlı olması ya da ümitsizliğe düşüldüğü anlarda başvurulmuş bir yöntemdir. Doktorların yapabileceği bir şey kalmadığında halk hekimleri görev almıştır. Destandan halk hikâyeciliğine geçiş ürünü olan Dede Korkut Hikâyeleri başta olmak üzere yazılı veya sözlü kültür içerisindeki birçok halk hikâyesinde hastalık söz konusu olduğunda halk hekimliği uygulamalarıyla da karşılaşılmaktadır.

Pertev Naili Boratav halk hekimliğini; *“Halkın, olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği diyoruz.”* (Boratav, 1984 : 122) şeklinde tanımlamaktadır. Yine Divanü Lügat’it Türk’te halk hekimliği için iki sözcüğün kullanıldığı görülmektedir. Bu

sözcüklerden ilki ilaç anlamına gelen *em*; diğeri de ilaç yapan kişi anlamına gelen *emçidir* (Alptekin, 2015 : 91).

Eriş Asil halk hekimliğini “*Halkın, imkânsızlıktan ya da başka nedenler dolayısıyla hekime başvuramadığı yahut başvurmak istemediği durumlarda, hastalıkların teşhis ve tedavi amacıyla ya da hastalıklardan korunma amacıyla uyguladığı pratiklerin tümüne halk hekimliği diyoruz.*” (Asil, 1989: 33) diye tarif ederek tedavi yöntemlerini: 1. Tamamen büyü niteliği taşıyan korunma ve tedavi yöntemleri, 2. Hem büyü hem de gerçekçi nitelik taşıyan korunma ve tedavi yöntemleri ve 3. Tamamen gerçekçi nitelik taşıyan korunma ve tedavi yöntemleri şeklinde üç alt başlığa ayırarak tasnif etmiştir (Asil, 1989: 33-34).

Don Yoder, “*Günümüzde uygulanan üç çeşit tıpla bağlantılı olarak bir uçta halk tıbbını, diğer uçta ise bilimsel akademik veya modern tıbbı görüyoruz.*” şeklindeki açıklamasında halk tıbbını; tabii halk tıbbı ve dinsel-büyüsel halk tıbbı olarak ikiye ayırmıştır. Tabii halk tıbbı doğadaki bitkilerden ve diğer maddelerden yapılan ilaçlarla tedavi uygulanan bir alan olurken dinsel-büyüsel halk tıbbı ise dinî yollarla tedavi etmeyi amaçlayan bir alan olmuştur (Yoder, 1975: 23-25).

Melike Kaplan, halk tıbbıyla ilgili görüşlerini şöyle dile getirmiştir: “*Halk tıbbı, aynı zamanda “yerel tıp” (ethnomedicine) veya “halk tababeti/sağaltmacılığı” (folk medicine) olarak da adlandırılmakta; sağlık ve hastalığa ilişkin bilgi ve uygulamaların kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla oluşan, her aktarımıyla birlikte “yeniden üretilen” sözlü sağlık bilgisini nitelemektedir*” (Kaplan, 2011: 151).

Modern tıp ile halk tıbbı arasındaki farkı ise; “*modern tıp, sebep-sonuç ilişkisine bağlı nedensellik bağı içinde kesin/bilimsel bilgiyi gerektirirken, halk tıbbında mantıksal/bilimsel bağ yerine inançlar ve yaşantıya, tecrübeye bağlı bilgi ve uygulamalar*” şeklinde açıklamıştır. (Kaplan, 2011: 151).

Türkler, en eski tarihlerden beri tabiatla karşılarına çıkan canlı veya cansız her varlığın bir ruhu, sahibi ya da koruyucusu olduğuna inanmış ve onlara kutsallık atfederek saygı duymuşlardır. Bu sebeple ağaç kültü, su kültü ve ateş kültü kapsamında halk hekimliğiyle ilgili çeşitli uygulamalar karşımıza çıkmaktadır (Baysal, 2014: 54).

Eski Türk düşünce sisteminde kutsal ağaç, Tanrı'nın dünya üzerindeki temsilci kabul edildiğinden Tanrı ile iletişim kurabilme noktasında bir araç olarak görülmüştür (Baysal, 2014: 55). Yerin dibine giden kökleri ve göğe uzanan dalları ile ağaç kendini yenileyebilmesi gibi özellikleriyle bir kült hâlini almıştır. Özellikle meyvesiz olarak tek başına bir arazide bulunan ağaçların kutsal olduğuna inanmışlardır (Ocak, 1983: 83-84).

Abdülkadir İnan, "Türkler arasında tabiat kültürüne bağlı olarak ortaya çıkan, gelişen ve kült konusu olan su, önemli bir unsur" diyerek su kültürünün önemine dikkat çekmiştir (İnan, 2000: 50-51). İnsanlar hiçbir ilaç kullanmadıkları zamanlar da bile suyu yaralarını temizlemek ve tedavi etmek için kullanmışlardır.

Türkler tıpkı ağaç ve su gibi ateşe de kutsallık atfetmişlerdir. Özellikle ateşin temizleyici bir gücü olduğuna inanmış ve hastalıklardan koruduğunu düşünmüşlerdir. Özellikle romatizma hastalıklarının tedavisinde ateşten yararlanmışlardır. (Bayat, 2016: 126).

Şamanlar, halk hekimliği uygulamalarının dünya genelindeki en eski hastalık sağaltıcıları olarak kabul edilir. Bir tür trans halinde olan şaman kendisine yardımcı olabilecek ruhlarla bağlantıya geçerek hastalıkları tedavi etmeye çalışmıştır (Şener, 2003: 38).

Yakut şamanları hastalıkları tedavi edebilmek için farklı aşamalardan oluşan bir sağaltma yöntemi uygulamışlardır. Bu sağaltma işlemi dört aşamadan oluşmaktadır:

1. *Yardımcı ruhların çağırılması*
2. *Hastalığın sebebinin bulunması*
3. *Tehditler, gürültü vb. yoluyla kötü ruhun kovulması*
4. *Şamanın göğe çıkışı (Eliade, 2018: 299-300).*

Şamanlar hastalığın nedenini bulup hastalığa sebep olan ruhu tespit ettikten sonra kötü ruhun yerini belirleyerek hastalıkları tedavi etmişlerdir (Eliade, 2018: 299-300).

M. Eliade, her şamanın sihirbaz olmadığını, Şamanlıkta şifa vericilik özelliği bulunduğunu ama her şifa vericinin de şaman olamayacağını belirtmiştir (Kafesoğlu, 2000: 288).

Yusuf Has Hacıp'in yazdığı Kutadgu Bilig'de kamlar, otacılarla bir tutulmuş; ve kamların topluma olan katkılarından şöyle bahsedilmiştir:

“Gerek hekim, tabip tut, gerek kam tut;

Eceli gelene ilâç fayda vermez.”

(Kerek tut otacı, kerek kam

Ölüglük her giz asığ kılmaz em) (İnan, 2020: 80).

Metin içerisinde açgözlülüğün ilâcı olmayan bir hastalık olduğundan ise şöyle bahsedilmiştir:

“Açgözlülük bir hastalıktır, ilâcı yoktur.

Bu hastalığı bütün dünya kamları tedavi edemezler

(Bu sukluğ ig ol bir otı yok emi

Anı emleyemez bu dünya kamı) (İnan, 2020: 80).

Eserin devamında yine bir derdin dermanını ancak kamların bulabileceği söylenmiştir:

“Her derdin belli ilâcı, tedavi edecek kamı bulunur

(Kamuğ igke ot ol emi belgelüg

Ol ig emlegüçi kamı belgülüğ) (İnan, 2020: 80-81).

Alptekin’e göre halk hekimliğinde usta-çırak ilişkisi yerine el verme, el alma şeklinde yakın akrabalar arasında bir geçiş olduğu görülmektedir. Halk hekimi olma aşamaları ise şu şekilde açıklanmıştır:

“1. Hazırlık safhası: Halk hekimi olacak olan şahsın bir türbeyi ziyaret etmesi, orada kurban kesmesi ve aynı yerde geceyi geçirmesi.

2. Rüya: Türbe başında yatılması sonucunda rüyada halk hekimliği vasfını verecek olan yaşlı zatın görülmesi.

3. Uyanış: Rüyadan uyanan şahsın kendisindeki değişikliği fark etmesi ve bunu diğer insanlara göstermesi.

4. İlk tedavi: Halk hekiminin olağanüstü güçle kazandığı bilgileri tatbik etmesi üzerine insanların tedavi edilmeye başlanması (Alptekin, 2015: 88).

Halk hekimliği uygulamaları içerisinde yer alan tedaviye yönelik çeşitli kavramlar vardır. Bunlar büyü, falcılık, ocak ve sağaltmak olmak üzere dört başlığa ayrılmaktadır. Halk hekimleri başvurdukları bu yöntemlerle hastalarını tedavi etmeyi amaçlamışlardır.

Türkçe bir kelime olan büyü, Türk kültüründe Uygur metinlerinden itibaren tespit edilebilmektedir (Yalçınkaya, 2019: 4). İslamiyet ile yasaklanmasına rağmen bu çalışmada değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde büyü'nün kullanıldığı yerler karşımıza çıkmaktadır. Genellikle kıskançlık sonucunda yapılan büyü ile âşıklar bağlanmış ve vuslata ermeleri engellenmek istenmiştir.

İnsanoğlu her dönemde gelecekte haberdar olmak istemiştir. Bu sebeple çeşitli şekillerde falcılıkla uğraşmıştır. Bu kişilere kam, şaman, bahşı, velî, ocaklılar, otacılar ve sınıkçılar gibi adlar verilmiştir (Yalçınkaya, 2019: 5). Hastalık söz konusu olduğunda da yine gelecekte haber verebilecek kişilere, falcılara danışılarak tedaviler uygulanmıştır.

Anadolu'da büyü ve falcılık dışında ocak kültürünün de hastalık tedavisinde etkili olduğu görülmüştür. Ocakların hastalıkları iyileştirme fonksiyonları için büyüye başvurdukları; büyü'nün yanında çeşitli şekillerde elde ettikleri ilaçları da kullandıkları anlaşılmaktadır. Aynı zamanda ocakların hastane görevini de üstlendikleri görülmektedir (Yalçınkaya, 2019: 5).

Sağaltma ise tedavi anlamına gelmektedir. Bu tedavi şekli çeşitli maddî ve manevî unsurun tedavi amacıyla kullanılmasını kapsamaktadır. Türkiye'de halk hekimlerinin kullandıkları yöntemler şu başlıklar altında toplanmıştır:

- 1. Irvasa yoluyla sağaltma:** Sağlıklı insanlar ya da canlılardan hareketle yapılan tedavidir.
- 2. Parpılama yoluyla sağaltma:** Vücuttaki kirli kanın atılmasıyla yapılan tedavidir.
- 3. Dinî yolla sağaltma:** Saçı ve türbe ziyaretleri yaparak tanrının gazabından kurtulmaya çalışmaktır.
- 4. Bitki kökenli emlerle sağaltma:** Bitkisel ilaçlarla yapılan tedavidir.
- 5. Hayvan kökenli emlerle sağaltma:** Hayvansal ürünlerden elde edilen ilaçlarla yapılan tedavidir.

6. **Maden kökenli emlerle sağaltma:** Civa, gümüş, altın, bakır, maden suyu, su ve taş kullanılarak yapılan tedavidir.
7. **Sular ve kaplıcalarla yapılan sağaltma:** Kaplıca suları ile yapılan tedavidir.
8. **Toprakla yapılan sağaltma:** Toprak kullanarak yapılan tedavi uygulamasıdır.
9. **Büyüyle yapılan sağaltma:** Çeşitli dua sözleriyle yapılan tedavi uygulamalarıdır.
10. **Ateşle yapılan sağaltma:** Temizleme işlevi bulunduğu inanılan ateş ile yapılan tedavi uygulamalarıdır (Yalçinkaya, 2019: 6-9).

Lokman, hekimlik yönüyle Türk Halk Edebiyatı içerisinde şifa verici olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur'an-ı Kerim' de adı şu şekilde geçmektedir: *“Andolsun ki vaktiyle Lokmân'a şu hikmeti vermiştik: “Allah'a şükret, O'na şükreden kendi iyiliği için şükretmiş olur; nankörlük eden de bilmelidir ki Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, O her türlü övgüye lâyıktır.” (Kur'an-ı Kerim Lokmân Suresi 21/12. Ayet).*

Lokman, hekimliğin atası olarak da tanınmış, onun bütün bitkilerin özünü bildiği söylenmiş ve kendisinden dertlere şifa olacak reçeteler ve formüller nakleden bir din büyüğü olarak gelecek nesillere aktarılmıştır (İslam Ansiklopedisi, 2003: 206).

Bu çalışmada değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde halk hekimliği uygulamaları ile ilgili örneklerle rastlanmıştır. Bu örneklerden bazılarında Lokman'ın bizzat hikâye kahramanı olduğu görülmektedir.

Meddah Behçet Mahir'den derlenen Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde halk hekimliğiyle ilgili uygulamalar bulunmaktadır. Hikâyede Lokman Hekim'in eczanesine hasta bir adam gelir. Lokman bu adama derdinin dermanı olmadığını söyleyerek adamı eczaneden gönderir. Hasta çoban, dağa çıkar. Bu sırada lekesiz siyah bir koyundan sağdığı süt de kapta durmaktadır. Yine lekesiz bir yılan çıkagelip tastaki sütü içtikten sonra kabın içine kusar. Çoban ölmek istediği için kaptaki bu zehri içer. Ancak adam ölmek yerine iyileşmiştir. Yaralarının iyileştiğini anlayan adam Lokman Hekim'den hesap sormak için eczaneye gider. Lokman, çobanın derdinin devasını bildiğini ama bu devayı temin etmek kolay olmadığı için ona söylemediğini anlatır. Lokman'a göre adamı iyileştiren Allah'tır:

“Be adam senin işin Allah’a galmışdı. Allah da senin işen yardım gildi. Ben nerde bulaydım, simsiyah nişansız gara goyunun südüni. Hele dolanaydım dağlari, sürüleri ras gelir bulurdum. Belki buni bulurdum, amma nerde bulaydım, simsiyah nişansız ilanı? Ben buni, bu südi sicah sicah, issi iss, soyumadan, o ilana içireydim ilan terkal gusaydı, buni sene yedireydim, eyi olurdi. İşde bunnar bulunacah iş degil. Hele gara goyunun südüni belki dolanan sürülerde nişansız bir gara goyun bulabilirdim. Amma o gara ilanı nerde bulaydım ve o heyvana o südi soyumadan issi issi nasıl içireydim? İçirdikten sona onu göyninen nasıl gusduraydım? İşde senin derdin dermani budur? dedi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 241).

Hastalanmamak için yapılması gerekenler Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde şu şekilde tarif edilmiştir:

Lokman Hekim’in oğlu değirmene giderken yolda bir adamla karşılaşır. Çocuk, adama babasının Lokman Hekim olduğunu söyler. Adam ise Lokman Hekim’e ihtiyacı olmadığını şöyle açıklar:

“Oğlim, benim Lohman Hekim’den ne işim var, ben günüz yatib uyumam, gece uyhudan gahıp su içmem. Benim Lohman’da ne işim var.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 246).

Lokman hekim oğluna yardım eden adamın gerçek bir hekim olduğunu öğütlerinden anlamıştır:

“Oğlim, bu da hekimmiş, hagigat hekimmiş, heggeten eyi demiş oğlim. Güniz yatib uyiannar, uyanir gendini halsiz görir. Ben isderem, hekimler isder ki, çoh çoh adam günüzün yatsin, uyusun ki, bir derde giriftar olsun, gelsin dermana. İşde oğlim, gece de uyhudan ayilib, yani yatmadan degil, yatib uyhudan gece ayilib su içenner, bütün damarlari o uyhda. O suyi içdigi zamanda.

“Ey nedim herarat almışdı. Eee diğer damarlari sizar. İşda derd bundan girifdar olur. Oğlim dogri demiş o adam, o da bir hekimmiş.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 247).

Halk hekimliği ile bilgilere ulaşılan bu örneklerden de anlaşıldığı üzere hikyelerin oluştuğu dönemlere ait halk hekimliği uygulamaları hikyeler içerisinde kendisine yer bulmuştur.

Tarih boyunca insanoğlu sonsuza kadar dünyada kalabilmek için ölümden kurtulmanın yollarını aramıştır. Bu arayış mitolojik dönemden beri süregelmektedir. Ölümsüzlük anlayışının halk hikyelerinde de zuhur ettiği görülmektedir.

Türklerde lmszlk otundan bahsedilen en eski metin Chou devrine ait olan kutlu dağ efsanesidir. Bu efsaneye göre Gök ile Yer-su arasında Gök kapısı olan kutlu dağlarda ölümsüzlük otu ve ölümsüzlük meyvesi yetişmektedir. Buraya gelen çeşitli kimseler ve burada yaşayan çeşitli hayvanlar vardır. Bunlardan sığın keyik veya kilen keyik diye de alınan geyik, faziletli kimseleri ve ölümsüzlük otunu yiyenleri temsil eden bir figür olarak karşımıza çıkar. Bu dağlarda yetişen ölümsüzlük otu diğer adıyla adam otu; ölümsüzlük meyveleri ise şeftali, elma ve nardır. Efsanede bahsi geçen adam otunun birçok medeniyette hekimler tarafından tedavi amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Altıntaş, 1987: 149-151). Bu çalışmada değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikyelerinde ölümsüzlük otunun bahsinin geçtiği görülmüş; ölümsüzlüğün ilacı aranmıştır.

Meddah Behçet Mahir'den derlenen şahmaran ile Lokman Hekim Hikyesinde Lokman Hekim'in ölümsüzlük otunu bulduğundan şöyle bahseder:

“şindi gnnerin bir gününde Hazreti Lohman lmin otini buldi.”
(Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 247).

“Ben lime çare bulim, bulim da halg-i alem lmesin. Hekimlik de benimnen, ben de lmim. Hekimlih benimnen galsın. Bütün millet dünyanın sonına gadder bene gelsin.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 247).

Lokman Hekim'in ölümsüzlük otunu bulduğundan oğluna da bahsetmiştir:

“Oğlim ahan bu ilacı dut, ben lmin otuni, dermanını buldim amma, er geç ahir dünya yihılacak. Her ne gedder dünyanın sonuna gedder, heyatda galacahsansa, ben bütün kainatın sonu yoh bilirem. Dünya yihılacak gene sene lm. Gel ben en evvel birisini sene srim.”
(Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 247).

“Yani Lohman ölümün otini buldi. Amma tecrübe edir şimdi en evvel oğlunu bir masa üzerinde, Yusif’i pare pare edip her parçasını yerbeyer yerine düzim. Yani şimdi hekimler nasıl bir gişiyi ameliyat yapırsa, yahut ölmüş adami parçair, ondan bir görgi alırsa, Hazreti Lohman da oğlını parça parça edib her ezasını yerbeyer yerine goydi ve elindeki ilacı, ölümün otunu, damarlarına sıralayın töhdi. Nâyet, damarlarına töhdüğü kimin üçyüzaltmışalti damarina. Çünkim Hazreti Lohman tarîf etmişdi oğluna. Bir sahat içinde, bir bez arasında deliganni terli terli galhdi. Anadan doğmuş kimin oldi. Çünküm, ruh çıkmışdı, cesed ölmüşdi, terkal ölümün dermanını damarlarına tökerek ruhlar bir daa içeri girdi ve artık Lohman ölüme çare bulmuşdı. O zaman Hazreti Lohman oğlını sapha sağlam galdirdi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 247-248).

Böylece Lokman Hekim ölümsüzlük otuyla yaptığı ilaç ile ölüme çare bulmuştur. Lakin Allah bu duruma rıza göstermemiştir. Yusuf, kendisine yapıldığı gibi babası Lokman’ı parçalara ayırmış ve ilacı dökmeye başlamıştı ki Cebrail gelir ve gizlice Yusuf’un eline vurarak ilacın yere dökülmesine sebep olmuştur. Yusuf ise ölümsüzlük otunun hangisi olduğunu bilmediğinden ilacı tekrardan yapamamıştır:

“Ya Ceprail yetiş, Lohman ölime çare buldi. Yyetiş eline vur ilac tökülsün.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 248).

“O anda Ceprail göğden nazil oldi. Girdi, yetşti. Yusuf Hazreti Lohman’ın damarlarına ölüm ilacını töherken, nasıl golina vurmasıyan, ilac yere düşdi, şüşe gırıldı. İlac hepsi getdi Lakin Yusuf’da ilacın nasıl yapılacağını bilmiyordu. Bbasi hangi otin ilacını gaynatmış, ölümün oti hangisi oldugini bilmiyor.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 248).

Bu kez Eflatun elindeki kitap sayesinde ölümsüzlüğü bulmaya çok yaklaşır. Ama Allah onun ölümsüzlüğü bulmasını engellemek için yine Cebrail’i gönderir:

“Yâ Ceprail yetiş. Şimdi de Eflatun ırelledi, ölümün otini goparmaya gidir.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 249).

“Onin ikinci bahmasınan nasıl Ceprayıl vurdiyisa, kitaplar bütün suya getdi. Sadece üç tabagasi Eflatun’in elinde galdı. İşde hekimlih bizlereüç

tabağa yazıdan verildi. Eflatun hekimliği üç tabagada topladı.”
(Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 250).

Hikâyede Lokman Hekim ve Eflatun Zaman’dan sonra üçüncü bir hekim olarak Çulle Hekim ortaya çıkar. Fakat o diğerlerinden farklı olarak ölümsüzlüğü otta değil; uykuda bulmuştur:

“Lakin Hazreti Lohman ve Eflatun Zaman’dan sonra üçünci olarak
Çulle Hekim geldi. Çulle Hekim uyhuda buldi.” (Sakaoğlu vd., C.II.
1999: 250).

Lokman Hekim, yaptığı çalışmaların neticesinde ölümsüzlüğü bulmuştur. Fakat ilahi takdir ölümsüzlüğün formülünün bilinmesini istemez. Önce Lokman Hekim’e sonra da Eflatun Zaman’a engel olur. Çulle Hekim ise uykuyu tavsiye eder.

İnsanlar için ölüm kaçınılmazdır. Hastalanmak da ölümün sebeplerinden biri olarak var olmaya devam edecektir.

3. ANADOLU SAHASI TÜRK HALK HİKÂYELERİNDE HASTALIK

Halk hikâyeleri sözlü kültürün önemli ürünlerindendir. Bu bölümde ilk anlatıcısından son anlatıcısına kadar yaşadığı değişimlerle zenginleşen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerindeki hastalıklar üzerinde durulmuştur. Karşılaşılan hastalıkların hikâyelerin muhtevası için önem arz ettiği görülmüştür. Her hastalığın bir işlevi mutlaka olmakla beraber bazı hastalıkların tedavisinin yapılmadığı, iyileşme görülmediği örneklerle de rastlanmıştır. Hikâyelerdeki tespitlerin tamamı tezin sonunda ek hâlinde tablolastırılmıştır.

Hikâyelerde yer alan hastalıklar doğal yollardan ortaya çıkmaları ve başkasının müdahalesi ile ortaya çıkmaları yönüyle iki alt başlıkta toplanmıştır. Başkasının müdahalesi ile hastalığın ortaya çıkması üçüncü bir etken sonucunda hastalığın meydana gelmesinden kaynaklanır ve bu yönüyle doğal yollardan hastalığın ortaya çıkmasından ayrılır.

3.1. Doğal Yollardan Hastalanmak

Anadolu sahası Türk hikâyelerindeki hastalıklara dair yapılan bu çalışmada mevcut hastalıkların bazılarının çeşitli sebeplerle doğal yollardan ortaya çıktığı görülmüştür. Bazı hastalıkların bu başlık ile adlandırılmasındaki en temel yaklaşım ise hastalıklarda ikinci bir kişinin dahilinin olmamasıdır.

3.1.1. Ağızdan Köpük Gelme

Anadolu sahası Türk halk hikâyelerindeki âşık olma şeklinin bade içme ile gerçekleştiği durumlarda ağızdan köpük geldiği görülmüştür. Köpük bazen yeşil renkli olurken bazen de kanlı köpük şeklinde olmuştur. Ağızdan su veya köpük geldiği durumlarda kişilerin kendinden geçtiği adeta bir sara nöbetine tutulduğu düşünülmüştür. Sara nöbeti tabirinin kullanıldığı hikâyelerde bizzat görülmüştür.

Epilepsi (sara); üst motor nöronlardaki anormal ve aşırı elektriksel boşalma sonucu ortaya çıkan ani, tekrarlayıcı, tanımlanabilen bir olay sonucu ortaya çıkmamış nöbetleri içeren sağlık sorunudur (Akdağ vd., 2016:36). Epilepsi, daha çok çocukluk ve ergenlik çağında görülürken yetişkinlikte ise beyin damar hastalıklarından sonra

ikinci sırada görülen nörolojik hastalık olarak karşımıza çıkmaktadır. (Akdağ vd., 2016:35). Halk arasında sara hastalığı olarak da bilinen ve tehlikeli olduğu düşünülen epilepsi hastalığı sık görülen bir sağlık sorunudur. Hikâyelerde de bade içme sonrasında yaşanan bir hadise olarak karşımıza çıkmıştır. Nöbet hâlinin hikâyenin kahramanının geçirmiş olduğu bu değişimi net bir şekilde yansıttığı görülmektedir. Bu değişim kahramanın bade içtikten sonra âşık olmasıdır.

Timur Han ile Maya Sultan Hikâyesinde Turan Han, Ahmet Han'ın kızı Senem'e âşık olmuştur. Sonrasında bade içen kahramanların her ikisinin de ağzından köpükler saçıldığı görülmüştür:

“İçeri girdi ki baba, ah ah; oğlu, sanki sara hastaları gibi, ağzından köpükler taçlanır.” (Yılmaz, 2011: C.II. 340).

“-Sultanım, ben eskiden beri duyarım, hikâye anlatırım; Hâk âşıkları böyle sara hastası gibi olur.” (Yılmaz, 2011: C.II. 340).

Rüyasında bade içen âşığın uykusundan uyanmaya başladığı esnada ağzından köpükler gelmektedir. Bu durum dışarıdan bakıldığında sara nöbeti geçiren bir kişinin görüntüsünü andırdığı için âşık, Denizoğlu tarafından da bu hikâyede nöbet geçiren bir sara hastasına benzetilmiştir.

Mete Han Hikâyesinde, Mete Han ve hanımı Ağca Sultan'ın duaları kabul olmuş ve adını Hamit Han koyacakları bir oğulları dünyaya gelmiştir. Oğlan Yemen'deki Aziz Han'ın kızı Süreyya'ya âşık olmuştur. Hem Hamit Han'ı hem de Süreyya Sultan'ı bir türlü uykularından uyandıramazlar:

“-Aziz Han'ın kızı Süreyya Sultan, iki gün oldu, geçti, gecesiyle beraber uyanmadı.” (Yılmaz, 2011: C.II. 367).

“Hekimlerin, tabiplerin derman bulamayacağı kıza, bir âşığın sazının teli çaldırtmıştı bunu, gözünü açmıştı.” (Yılmaz, 2011: C.II. 367).

“-Olur ya, hak vergisi olur. Hak vergileri, ağzından köpükler taşar, sara hastalığı gibi olurlar.” (Yılmaz, 2011: C.II. 368).

Timur Han ile Maya Sultan Hikâyesinde olduğu gibi bu hikâyede de ağzından köpükler gelen âşık, sara hastalarına benzetilmiştir. Bu hâlin kara sevdaya düşen bir insanın başına gelebileceği belirtilmiştir: *“-Aman kızım, bu kadar da düşkün olmak*

iyi değil, karasevdaya düşürür adamı. Tabiplik, doktorluk eder, öldürür Allah korusun.” (Yılmaz, 2011: C.II. 370). Bu hâldeki bir âşığı kendine getirebilecek tek şey ise başka bir âşığın sazının telinden çıkacak nağmelerdir.

Eşref Bey Hikâyesinde Eşref Bey’in yeşil fincandan içtiği badeden sonra ağzından köpükler çıkmıştır. O gece Zöhre Banu’nun başına da aynı şeyler gelmiştir:

“Eşref Bey sandı ki, bu gızı da getirmişler; elini uzatmasıynan, “sarıldım” diye gendini odanın ortasına vurdi, Eşref Bey’in agzinden köpük döküldi.” (Sakaoğlu vd., 1999: C.II. 16).

“Gız da elini uzatdı ki, sevgüllüsine sarılsın. Pir golini galdırmasıyla, gız da, odasında, yatağının ortasına düşdi. Onin da, agzından köpük geldi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 17).

“Eşref, beyhûş halde idi. Agzındaki köpük içeri, dışarı çıkıp duriyordu. Yeşil bir köpük gördüler.” (Sakaoğlu vd., 1999: C.II. 17).

Eşref Bey Hikâyesinde diğer hikâyelerden farklı olarak yeşil fincandan bade içilmesi söz konusudur. Yeşil fincandan içilen badenin ağızdan çıkardığı köpüğün de yeşil olması dikkat çekicidir. Her iki âşık da aynı zamanda bade içerek birbirlerine âşık olmuşlardır. Âşıklığın gereği bade içmekse; ağızdan köpük gelmesinin gereği de bade içmek olmuştur.

Firdevs Şah Hikâyesinde Derdli Gurbanî pir elinden üç bade içtikten sonra Peri Padişahı’nın kızı Gülşan’a âşık olur. Aynı şekilde kıza da üç bade içirilmiştir:

“Hezreti Hızır golini galdirip yuhari, Derdli Gurbanî gözenin sağında gendini vurdi yere. Gıza sarılım, dutim derken yihıldı. Eyle ağzından bir yeşil köpük çıhmıya durdi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 54).

Firdevs Şah Hikâyesinde de bade içerek âşık olmak söz konusudur. Bade içmek ile birlikte kişi mevcut durumundan başka bir duruma (âşıklık) geçmiştir. Bu hâl hikâyede ağızdan yeşil köpük gelmesi ile verilmeye çalışılmıştır.

Nevruz Bey Hikâyesinde Nevruz Bey, rüyasında Gandep’i görmüş ve uykusunda ona âşık olmuştur:

“‘O gızı sene verdim, seni de ona verdim. Gidib maksuduna yerişeceksin. Gızın ismi Gandep’tir.’ dedi. ‘Misir’de Cafer Paşa’nın gızıdır.’ Nevruz

galhdı, deli gibi oldu. Annesi geldi bahdı, oğlu hasta, ağzından sular geliyor. Doktor filan geldi.” (Duymaz, 1996: 124).

Rüyasında âşık olan Nevruz, deli gibi olmuştur. Hasta olduğu düşünülmüş, ağzından su geldiği görülünce doktora haber verilmiştir. Lakin bu hasta olma hâli bir geçişin alametidir ve doktorda aranılarak bulunacak bir çaresi de yoktur:

“‘Buna bir çare yoh, doktorlug deyil, aşktır; aşk meselesidir.’ dediler.” (Duymaz, 1996: 124).

Kenan ile Hanzade Hikâyesinde derviş baba Kenan’ın rüyasına girip ona Hanzade’nin suretini göstermiştir:

“Kenan başını yukarıya doğru kaldırıp aşağıya indirince baktı ki; ne derviş var ne gül bahçesi var ne de sevdiği kız var! Ağzından kanlı köpükler akmaya başladı.” (Türkmen, Tan, Taşlıova, 2014:78).

Daha önce ağızdan su gelmesi, ağızdan yeşil köpük gelmesi söz konusu olmuştur. Kenan ile Hanzade Hikâyesinde ise ağızdan kanlı köpük geldiği görülmektedir. Burada diğer hikâyelerden farklı olarak köpüğün kanlı olması dikkat çekicidir.

Kirman Şah Hikâyesinde Kirman’a rüyasında dervişler tarafından Mahperî gösterilmiştir. Kirman tam elini uzatıp Mahperî’yi tutacakken yastığını kucaklamıştır. Uyandığında ise ne derviş ne kız vardır. Kirman’ın başına ise şöyle bir iş gelir:

“- Allah Allah! Kirman’ın başında bir hâl var. Ağzından, burnundan kanlı köpük taşlanmış! Baygın bir hâlde.” (Türkmen, Tan, Taşlıova, 2014:120).

Kenan ile Hanzade Hikâyesindeki gibi Kirmanşah’da da kanlı köpükler olduğu görülmektedir. Diğerlerinden farklı olarak ise köpüklerin yoğunluğu hem ağızdan hem de burundan gelmesi ile anlatılmıştır.

Bağdat Hanım ile Hafız Hikâyesinde Hafız’a rüyasında Bağdat Hanım gösterilmiştir. Hafız, âşık olduğunda ağzından kanlı köpükler geldiği şöyle anlatılmıştır:

“Eski üstatlarımız derler ki; kudret badesi içen bir âşığın ağzından kanlı köpükler akarmış ve kırk gün uykuda yatarmış. Hafız’ın başladı ağzından kanlı köpükler taşmaya.” (Türkmen, vd. 2014:254).

“Baktı ki, oğlunun ağzından taşan kanlı köpükler yastığın üzerini kan içinde bırakmış.” (Türkmen, vd. 2014:254).

Diğerlerinde olduğu gibi bu hikâyede de kanlı köpükler görülmüştür. Hatta öyle çoktur ki yastığı kan içinde bırakmıştır.

Tufarganlı Abbas Hikâyesinde Abbas, rüyasında üç bade içer. Bunlardan üçüncüsü Behrem Bey’in kızı Memmed Bey’in bacısı olan Peri Hanım içindir. Bade içen âşığın ağzından köpükler çıkar:

“O gadar yahından gösterdi ki, Abbas bunu “duttum” derken elini atdı, mezar taşını duttu. Ahlı başından getdi. Köpükler ahmaya başladı bade tesirinnen. Gannı köpük ahmağa başladı.” (Türkmen ve Cemiloğlu, 2009: 93).

Salman Bey Hikâyesinde, Salman Bey ile Dürretel Hanım aynı zamanda bade içmiştir. Ama içtiği bade Dürretel Hanım’a daha çok tesir etmiştir. Bir türlü kendine gelemeyen Dürretel Hanım’dan şöyle bahsedilmiştir:

“Dürretel Hanım o badeyi içdikden sonra Dürretel Hanım’a bade çoh tesir etdi. Üç gün Dürretel Hhanım baygın galdı. Onun baygın olmasını babasına haber verdiler. (...) Dürretel’in üstüne ne gadar muhitde dohdur, hoca, cindar hoca, ne varışa getirdi. Bunun hiçbirisi bunu gatiyen kaldırmasına... Ağzından gannı köpük gidir. Fagat ölmemiş. Baygın. Bunun baygınnığına kimse bi çare edemedi.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 658).

Ağzından köpükler gelen ve baygın halden bir türlü kurtulamayan Dürretel Hanım için babası elinden geleni yapmış, şifasını dört bir yanda aratmıştır. Daha sonra bir müneccim Dürretel’in halinden anlayarak âşıkların ilacının saz olduğundan şöyle bahsetmiştir:

“Müneccim sazı aldı. Bir sazı alıf bir ilahı ohuyum diyene gadar Dürretel gözünü açdı. Çünkü ya saznan gahar ya bir ilahı ohunur. Bunun ilacı budur.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 659).

Celal Bey ile İpek Sultan Hikâyesinde, Celal Bey rüyasında İpek Sultanı; İpek Sultan da Celal Bey’i görüp birbirlerine âşık olmuşlardır. Bade içen Celal Bey’in ağzından köpüklerin ve suların aktığı görülmektedir:

“Celal Bey, yataktan aşağıya düşmüş, perişan bir hâlde. Böyle ağzından köpükler, ağzından sular taşmada.” (Türkmen, vd. 2014:434).

Âşık Şenlik ile Sümmanî Hikâyesinde Gülperi ve Sümmanî rüyalarında birbirlerini Hazreti Hızır'ın kolunun altından görerek âşık olmuşlardır. Bade içildikten sonra ağızlarından yeşil köpüklerin geldiği görülmektedir:

“Pir goluni galdırdı, o da odanın ortasına düşdi. Her ikisinin de ağzından bir yeşil köpük veriyordi. Eger Sümmani'nin, eger gızın.” (Sakaoğlu, 1999:C.II. 260).

Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesinde Mustafa güzeller sürüsü içinde gördüğü o bir başka olan güzele âşık olmuştur:

“Etrafta sesler gelmeye başlayınca bunlarda çekmiş gitmişler. Biraz sonra arkadaşları Mustafa'yı arayarak bulmuşlar. Fakat baygın bir şekilde, ağzından köpükler akıyormuş.” (Gökşen, 2013: 527).

Âşık olabilmenin dört şekli vardır: Bunlar rüyada âşık olma, resmini görerek âşık olma, ilk görüşte âşık olma ve kardeş olmadıklarını öğrenen kahramanların birbirine âşık olmaları (Ay, 2015:88) şeklindedir. Değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde bade içerek yani rüyada görerek âşık olmanın sıklıkla yer aldığı anlaşılmaktadır. Özellikle bade içen âşıkların ağızlarından köpüklerin saçıldığı görülmektedir.

3.1.2. Akciğer Hastalığı

Solunum sistemi, soluma ile dışarıdan alınan oksijenin metabolizma içerisinde karbondioksitle karşılıklı değişimini sağlayan sisteme denir. Solunum sistemi üst ve alt solunum yolları olmak üzere ikiye ayrılır (Arseven vd., 2020: 3). Her iki sistemi tutan hastalıklar ise farklılıklar göstermektedir.

Üst solunum bölgesi; burun boşluğu, paranasal sinüsler, larinks, farinks gibi bölümlere ayrılmıştır. Alt solunum bölgesi ise; göğüs boşluğu, solunum kasları, akciğerler, segmenter anatomi, alt solunum yolları, iletilen hava yolları, asinüs, alveolar yapı, interstisyum, akciğerin damarları, mediasten, plevra, toraksın lenfatik sistemi (Arseven vd., 2020: 7-17) bölümlerinden oluşmaktadır.

Astım, hava yollarının kronik iltihaplanmanın yol açtığı bir hastalıktır. Hastalık seyir olarak zamanla ağırlığı artış ve azalmalar yapan nefes darlığı, hışırtılı nefes alıp verme, göğüste sıkışma ve öksürük gibi belirtiler vermektedir (Arseven vd., 2020: 135). Bu belirtiler zamanla hastalarda değişkenlik gösteren hava akım kısıtlaması yapar. Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı (KOAH) genellikle zararlı parçacıklar veya gazlara ciddi ve uzun süreli maruz kalınması sonucunda havayolu veya alveollerde meydana gelen anormalliklere bağlı olarak kalıcı hava akımı kısıtlanmasıdır (Arseven vd., 2020: 143). Bireyde ortaya çıkan belirtilerine göre sık görülen, önlenebilir veya tedavi edilebilir bir hastalıktır. Bronşektazi bronşların enfeksiyon bağlı olarak bozulması sonucunda anormal ve kalıcı olarak genişlemesiyle ortaya çıkan (Arseven vd., 2020: 189) bir akciğer hastalığıdır. Solunum sistemi hastalıkları haricinde akciğerde hastalığa sebep olan çeşitli enfeksiyonlar da mevcuttur. Bunlar akut trakeit ve akut bronşit, pnömoniler, tüberküloz, akciğer hidatik kist hastalığı şeklindedir.

Bu çalışmada değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinden sadece Necip ile Telli Hikâyesinde akciğer hastalığına yakalanma tespit edilmiştir.

Necip ile Telli Hikâyesinde Necip ölüm döşeğindedir, akciğerleri hastadır. Ama hastalık ciğerini delip yarasını açınca ölmek yerine kendisine can gelecektir:

“O anda, Necip’in evinden bir feryat yükseldi, Necip’in başı yastığın kenarına düşüp de ağzından kan saçılınca Gamlı Sultan bir çığlık atmıştı. Artık Necip’in son anlarıydı. Bekliyorlar ki Necip canını teslim etsin. Veren de Allah, alan da Allah. Gelgelelim, Necip’in akciğerinde olan rahatsızlığı ciğerini deşmişti. Necip’in o yarası açılmıştı. O kanın gelmesi bu yüzdendi ve bu bir şifa vermişti Necip’e.” (Yılmaz, 2011: C.I. 62).

Necip ile Telli Hikâyesinde akciğer hastalığına yakalanan Necip çok kötü bir haldedir. Artık öleceğinin düştüğü bir anda Necip’in kan tükürdüğü görülmektedir. Tıptaki adı hemoptizi olan ağızdan kan gelmesi olayı akciğer veya bronş kaynaklı olan kan tükürme şeklinde (Metin, 2014: 198) tanımlanmaktadır. Hemoptizinin öncelikli olarak akut ve kronik bronşit, pnömoni, tüberküloz, akciğer hidatik kist hastalığı ve akciğer kanseri gibi hastalıklardan kaynaklandığı bilinmektedir (Metin,

2014: 199). Bu halk hikâyesinde ise aksine bir hastalık belirtisi değil; iyileşme belirtisi olarak karşımıza çıkar.

Necip ile Telli Hikâyesinde evinde matem havası bulunan Necip'in annesi Gamlı Sultan'ın da yoksulluğun ve uğursuzluğun da etkisiyle akciğer hastalığına yakalandığı görülmektedir:

“Geldiler Necip'in evine. Evde bir matem havası vardı, yas vardı, bir uğursuzluk vardı, adeta bir yoksulluk çökmüştü Necip'in evine. Anası Gamlı Sultan ise akciğer hastalığına yakalanmıştı.” (Yılmaz, 2011: C.I. 60).

Bu hikâyede Necip ve annesi Gamlı Sultan'ın yoğun yaşanan bir üzüntünün ardından akciğerlerinin hastalandığı anlaşılmaktadır. Necip kan kusarak hastalığından kurtulmuştur. Ama hastalanmasında uğursuzluğun da etkili olduğunu düşünen Gamlı Sultan'ın iyileşmesiyle ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.

3.1.3. Apandisit

Apandisite ait ilk klinik bulgular 500 yıl öncesine kadar gidebilmektedir. Apandisit karnın sağ altında bulunan 8 cm uzunluğunda ve 5-10 mm genişliğinde bir yapıdır.

Apandisit, apendiks geçidin tıkanması sonucunda meydana gelir. En önemli nedeni de buna sebep olan enfeksiyonlardır. Yeri tam olarak anlaşılamayan göbek çevresinde hissedilen huzursuzluk veren bir ağrı ile ortaya çıkar. 12 saat sonra iltihaba bağlı olarak şiddetli bir ağrı ortaya çıkar. Vücut ısı giderek yükselir. Yaşanan hücre ölümlerinin ardından apandisitte bulunan bakteriler boşluğa yayılır. Apse ve ağrı tedavi edilmediğinde ölümle sonuçlanabilmektedir (Kılıç, 2015: 13).

Bu çalışmada değerlendirilen halk hikâyelerinden sadece Sevdakâr Hikâyesinde apandisit görülmektedir. Diğer hikâyelerde apandiste dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Sevdakâr Hikâyesinde, Sevdakâr'a sahip çıkan nene bir anda hastalanmıştır. Hikâyede nenenin bu ağrısının apandisit kaynaklı olduğundan şu şekilde bahsedilmiştir:

“Rivayet ediler ki, o zamanda bu nenenin tatargan diye o zamannarda bir sancı varmış. Çoh guvetli. Ne benzer, apandis. Apandis diye bir

sancı bunda varımış. Birden bunu tutdu. Bu neniye ne yaptılarsa, ne illa etdilerse çare olmadı. Nene o zaman artıh bahdı ki ben artıh ahrete yolculuh edirem.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 392).

Bugün modern tıbbın açıkladığı şekilde karında bir ağrı ile ortaya çıkan apandisit hikâyede de aynı şekilde tarif edilmiştir. Lakin cerrahî bir müdahaleye ihtiyaç olan bu sağlık sorununda böyle bir tedavi uygulanmadığı için hastalık ölümle sonuçlanmıştır.

3.1.4. Akıl Sağlığını Kaybetme

Gözde Erkin’e göre “*Düşünme, kendi varlığının bilincinde olan kişinin, içinde yaşadığı doğal ve sosyal çevredeki olayları kavraması ve bu kavradıklarından belli sonuçlar çıkarması sürecidir.*” (Erkin, 2020:3). Dolayısıyla düşünmek için, insanın önce anlayarak kavraması gerekir. Çünkü kişi, akıl hastalığı sebebiyle davranışlarının sonuçlarını kavrayamayabilir. Bir diğer tanıma göre ise; hayatın kalitesini düşüren, ruhsal ve bedensel belirtiler ile ortaya çıkan beklenenin dışındaki her durum akıl hastalığı olarak ele alınmaktadır.

Psikopatoloji (ruh sağlığı bozuklukları), akıl ve ruh sağlığını inceleyen bilim dalıdır. Bu bilim dalına göre akıl hastalığı ise kişinin ayırt edicilik gücünü ortadan kaldıran ruhsal bozukluktur. Akıl hastalıklarının ortaya çıkmasında da çeşitli sebepler bulunmaktadır. Özellikle yaş, cinsiyet, kişinin karakteri, diğer hastalıkları ve hormonlar akıl hastalıklarının oluşmasına neden olabilmektedir (Erkin, 2020: 6).

Bu çalışmada değerlendirilen halk hikâyeleri içinde aklın çeşitli sebeplerle insanı terk ettiği örneklerden hareketle tespit edilmiştir.

Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesinde düğünün kırkınıcı gününde akıl ve servetin bir iddiaya girmesi sonucunda Mehmet aklını kaybetmiştir:

“Takdiri ilahi. Kırkınıcı günün son saatlerinde, akıl ile servet bir iddiaya girdi.” (Yılmaz, 2011: C.I. 309).

“Eh, sevgili dostlar; düğünün son saatlerinde, en mutlu anlarını yaşayacakları zamanda, akıl terk etti Mehmet’i. Mehmet kaldı bir servetin umuduna.” (Yılmaz, 2011: C.I. 309).

Akıllı Mehmet ile Gülfıdan Hanım Hikâyesinde Mehmet'in aklının biyolojik bir neden ile değil de bir iddia sonucunda onu terk etmesi söz konusudur. Bu olay hikâyeye olağanüstü bir hava katmaktadır. Mehmet'in aklını kaybetmesinin olayların akışını başta hikâyenin ismi olmak üzere önemli ölçüde etkilediği görülmektedir.

“Kimseyi tınlamıyor Mehmet. Son derece ciddi akıl hastasının verebileceği tepki, davranış ne ise aynısını yapıyor Mehmet; Çünkü Mehmet'in akli firar etmiş.” (Yılmaz, 2011: C.I. 309).

“Ve benim yerim burasıdır deyip kömürlükten dışarı adım atmıyor, orada akıl almaz şeyler yapıyor. Tam bir akıl hastası.” (Yılmaz, 2011: C.I. 309).

Hikâyenin ilerleyen bölümünde aklı dengesini kaybeden Mehmet'in insanları şaşırtacak davranışlar sergilediği görülmektedir. Mehmet aklın dairesini terk ettiği için akli başına gelinceye kadar Mehmet'in bu halinin devam etmesi söz konusu olmuştur.

Gülfıdan kim ne derse desin dinlemeyip kocasının yanında kalmak istemiştir:

“Mehmet'e toz kondurmam, Mehmet'e hiç kimse karışmayacak ve bundan sonra onun tüm sorumluluğu bendedir, delide olsa o benim kocamdır, dedi.” (Yılmaz, 2011: C.I. 310).

Hikâyenin devamında vakit tamam olunca Mehmet'in akli başına gelmiştir:

“Kudreti ilahini işi, o vakit, o saat tamam olmuştu. Ve Mehmet'in firari akli başına dâhil olmuş ve Mehmet'in gözlerinin önünden bir bulut perdesi kalkmış, Mehmet etrafına şaşkın bir biçimde etrafa bakarak olup biteni anlamaya çalışıyordu. (Yılmaz, 2011: C.I. 315).

İddia sona erdiğindeyse Mehmet normale dönmüştür. Böylece bu durumun geçici bir süreç olduğu anlaşılmıştır. Hikâyede olağandışı bir şekilde aklın gittiği görülmektedir. Yine herhangi bir tedavi uygulanmadan aklın kendiliğinden yine olağan olmayan bir sebeple geri geldiği anlaşılmaktadır.

Nevruz Bey Hikâyesinde Nevruz Bey, Gandep'e kavuşmak ümidiyle yola koyulur. Bindığı vapur fırtına yüzünden batınca Nevruz'un suda akli gider:

“Üç gün kaldı Nevruz o tahtanın üzerinde Rüzgâr ne terefe götürse o da o terefe gidiyordu. Demek ki hemen hemen kenara çılmag müddetindeydi, fagat gafası dönüyordu. Üç gün adam suyun üzerinde galırsa ne olur, aglı başında galmaz.” (Duymaz, 1996: 126).

Üç gün boyunca suda kalan Nevruz Bey’in zaman-mekân algısını kaybettiği için aklını toparlayamadığı anlaşılmaktadır. Metnin ilerleyen kısmında bu durumun kısa sürdüğü görülmektedir.

Hurşid ile İlik Hanım Hikâyesinde Harâmîbaşı Hurşid’i yakalayarak öldürmesi için cellat Arap’a gönderir. Hurşid çok dil döker ve cellat da dayanamayıp Hurşid’i affederek onun canını bağışlar. Yalancı bir kanlı gömlek ise Hurşit’i öldü sanması için İlik Hanım’a gönderilmiştir:

“Böyle deyince Harâmîbaşı kıza öldürdüm deyi kanlı gömlek gösterdi. Andan sonra İlik Hanım’ın aklı başından gidip, âh edip, bunu söyledi.” (Kaya, Koz, 2000:124).

Hurşid’in kanlı gömleğini bir anda görmek İlik Hanım için beklenmedik bir olay olduğundan kayıp sonrası yaşanan bir travmaya neden olduğu ve kısa süreli de olsa İlik Hanım’ın aklını başından aldığı görülmektedir.

Faruk Rıza Güloğlu’na ait olan varyanttaki Yaralı Mahmut ile Nigâr Hikâyesinde Esef Paşa, askerlerine birbirlerine âşık olan kızı ile Mahmut’u öldürmeleri emrini verir. Ama araya giren Hasan Paşa’nın durumu yumuşatması sonucunda ölüm cezasından vazgeçerek kızı ile Mahmut’u bir sandık içerisinde denize attırır:

“Bu arada kızını denize atan Esat Paşa, çektiği acıya daha fazla dayanamaz sonunda çıldırır.” (Kaya, 1993: 45).

Nigâr aslında hayattadır. Ama Esef Paşa gerçeği bilmediğinden kendi öz kızının ölümüne sebep olduğunu düşünmüş için zamanla psikolojik sağlığı bozulmuştur. Yoğun olarak hissettiği üzüntü yüzünden çıldırmış yani aklını kaybetmiştir.

Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesinde Mustafa hikâyenin ilerleyen bölümünde yeniden ava çıkmıştır. Amacı âşık olduğu kızı tekrar görebilmektir. Ama yolda sevdiği kız ile değil de bu kez Derviş Baba ile karşılaşacaktır. Derviş Baba’nın elinden gösterdiği kızı gören Mustafa’nın *“Akli başından gitti, yine bayıldı.”*

(Gökşen, 2013: 532). çok fazla heyecanlandığı için aklının başından gittiği anlaşılmaktadır.

Ferhat ile Şirin Hikâyesinde babasına yardım etmek için köşke duvarları boyamaya gelen Ferhat'ı gören Şirin ona âşık olmuştur. Şirin, Ferhat'a kendini gösterdiğinde ise şöyle olacaktır:

“Delikanlıyı görünce âşık olan Şirin kendini Ferhat'a gösterince, o da kıza âşık olup aklı başından gider.” (Derman, 1988: 115).

Nevruz Bey Hikâyesinde endişe; Hurşit ile İlik Hanım Hikâyesinde korku; Yaralı Mahmut ile Nigâr Hikâyesinde pişmanlık; Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan ve Ferhat ile Şirin hikâyelerinde heyecan sebebiyle çok kısa süreli de olsa aklın kaybedildiği anlaşılmaktadır.

3.1.5. Baş Ağrısı

Baş ağrısı, mevcut en eski hastalıklardan biridir. Baş ağrısıyla ilgili kayıtlar milattan önce 7000 yılına kadar gitmektedir. İlk yazılı bilgiler ise yazının da icadı ile M.Ö. 3000 yıllarına aittir. Eski Mısır'da M.Ö. 1200'de yazılmış olan Ebers Tıp Papirüsü'nde baş ağrısı çeşitleri açıklanmıştır. Hipokrat ise baş ağrısına sebep olan görsel uyaranları ortaya koymuş ve baş ağrısının kusma ile rahatlayabileceğini söylemiştir (Diren Sağlı, 2020:5). Baş ağrısı aynı zamanda birçok nörolojik hastalığında habercisi olmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan halk hikâyelerinden Afyonlu Âşık Ömer Hikâyesinde ve Yaralı Mahmut Hikâyesinde baş ağrısı bir sağlık sorunu olarak karşımıza çıkar.

Afyonlu Âşık Ömer Hikâyesinde Afyon müftüsü Ömer Zeynep ile evlidir. Zeynep bir gün nasılsa kapıdaki çocuktur bir şey olmaz diyerek ev haliyle kapıyı açar. Zeynep'i bu şekilde gören şehzade ona âşık olur. Âşık olan şehzadeyi nedeni anlaşılamayan bir baş ağrısı tutmuştur:

“-Ben başımın ağrısından duramıyorum, dedi. Üç ay yattı çocuk şehzade. Doktorlar kalmadı, hekimler kalmadı gösterildi. Nihayet, benim gibi bir âşık geldi. Bunun yanına oturdu. Âşık olduğunu anlayınca ne dedi çocuk.” (Türkmen, 2016: 151).

Şehzade'nin evli bir kadın olan Zeynep'e âşık olması başının ağrmasına yol açmıştır. Çünkü evli bir kadına âşık olmak herkesle rahatça paylaşılamayacak bir durum olduğu için Şehzade'yi zor durumda bırakmıştır. İşin içinden çıkamayan ve bir yandan da aşk acısı çeken Şehzade'ye nihayetinde fiziksel bir ağrı olan baş ağrısı da eşlik etmeye başlayacaktır. Yoğun stres altında kalan Şehzade'nin baş ağrısı çektiği görülmektedir. Hiçbir hekimin aşk kaynaklı bu ağrıyı dindirememesi de dikkat çekicidir.

Yaralı Mahmut Hikâyesinde Mahbub, büyüü bozmak için cazı nenenin öldürülmesi gerektiğini düşünmektedir. Mahmut'a durumu anlatıp cazı neneyi öldürmesini söyler. Ama cazı nenenin çok büyüü olduğundan yanına yaklaşabilmek bile bir meseledir. Bunun için bahane arayan Mahmut, başı ağrıdığı yalanını söyleyecektir:

“Ey yavrum, benim başımda bir deli agri var, bu agriyi defedemedim. Acebe, bu muhitda, bir okumuş kimse yok mi bildiğiniz?” (Sakaoğlu vd., 1997: 298).

“Ey nene, Allah, sizin kimin ohumişlari, aramızdan eksik etmesin. Benim başımda bir deli agri var. Bu agri dutdugi zeman, beni deli ediyor. Nene beni efsunla.” (Sakaoğlu vd., 1997: 299).

“Evet, Allah neneyi eksik etmeye, başimin agrisi mık gibin durdi.” (Sakaoğlu vd., 1997: 299).

Yaralı Mahmut hikâyesinde kahramanın başı ağrımasa da ağrıdığı yalanını söyleyerek kendine medet aradığı görülmektedir.

3.1.6. Bayılma

Bayılmak, Güncel Türkçe Sözlük'te “*Baygın duruma girmek, uyur gibi olmak, kendinden geçmek, kendini kaybetmek*” anlamına gelirken bir tıbbi terim olarak ele aldığımızda “senkop” adını alır. Senkop kelimesi diğer tıbbî terimler gibi Yunanca kökenlidir. Senkop, kanın beyin içerisine akışını sağlayan net basınç farkının, aniden geçici olarak düşmesi veya azalması ile ortaya çıkan geçici şuur kaybı olarak tanımlanır. Bu klinik duruma, mutlaka kasta istemli hareket sırasında ortaya çıkan bir gevşeme güçlüğü de eşlik eder (Yeni, 2010:74). Tıp için senkop başlı başına bir sağlık sorunudur ve çok yönlü bir araştırma gerektirir. Bu çalışmada kullanılan

hikâyelerde genellikle yaşanan duygu yoğunluğunun ardından bayılma hadisesinin meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Çoban Süleyman ile Perişan Sultan Hikâyesinde Çoban Süleyman, Mahmut Bey'in kendisine babalık yapmasından dolayı ona karşı minnet duymaktadır. Çoban Süleyman da Perişan Sultan'a çok âşıktır. Ancak Ağası Mahmut Bey'e olan minnetinden dolayı artık yanından ayrılmak istemektedir. Çoban Süleyman'ın işinden ayrılmak istediğini söylediğine şahit olan Perişan Sultan yoğun bir şekilde ağlamaya başlayınca ağlamaktan oracıkta düşüp bayılır:

“Hemen, değneğini, heybesini bıraktı, dönüp ağasının yanına geldi Süleyman. Perişan orada ağlayarak düşüp bayıldı.” (Yılmaz, 2011: C.I. 7).

Anadolu sahası Türk Halk Hikâyelerinde sıklıkla karşımıza çıkan bayılmak hadisesi bu hikâyede duygu yoğunluğunun hemen ardından yaşanmıştır. Perişan Sultan'ın şiddetli bir şekilde ağlaması bayılmak ile sonuçlanmıştır. Üzüntünün ne denli çok olduğu böylelikle vurgulanmak istenmiştir.

Hikâyede bu olayın ardından anlatıcı Perişan'ı orada baygın bırakarak Çoban Süleyman'ın Mahmut Bey'in yanına gelmesinden sonra yaşanan hadiseleri anlatmıştır. Çoban Süleyman'ın yola çıkmasının ardından Perişan Sultan'ı göremeyen babası kızının yanına gelmiştir:

“Dedik ya, Süleyman koyunları bıraktı, Mahmut Bey'in yanına gelirken Perişan Sultan orada ağlayarak düşmüş bayılmıştı. Ağa hem koyunları merak etti hem de kızını göremiyordu balkonunda artık.” (Yılmaz, 2011: C.I. 8).

Perişan Sultan'ın baygınlığının fark edilmesinin uzun sürdüğü anlaşılmaktadır. Mahmut Bey'in kızını balkondan takip ettiği ve kızını göremeyince bu durumu fark ettiği görülmektedir.

Perişan Sultan, Çoban Süleyman'a âşıktır. Ancak Ahmet Ağa'nın oğlu Kahraman, Perişan Sultan'a talip olmuş; Mahmut Ağa da kızını Kahraman'a vermiştir. Perişan Sultan Çoban Süleyman'a kavuşamadığı için kendisine nişan yüzüğü getirildiğinde fincanına koyduğu zehri içerek intihar etmek ister. Son türküsünü de söyleyip kendini öldürecektir. Kızın son türküsünü duyan Çoban Süleyman da kavalını

çalarak orada olduğunu belli eder. Kaval sesini duyan Perişan Sultan'ın düşüp bayılması ve gül suyu sürülerek ayıltılması şöyle ifade edilmiştir:

“Çoban Süleyman, dedi; ama ipi attı, düştü bayıldı. Hemen bunun üzerine gül suyu falan döktüler, Perişan Sultan'ı ayıltılar; ama Ağanın adamları Çoban Süleyman'ı yakaladılar.” (Yılmaz, 2011: C.I. 17).

Hikâyedeki kırılma noktalarında ana karakterlerden birinin düşüp bayılması konular arasındaki geçişte bayılma hadisesinin özellikle duygu yoğunluğunu hissettirmek için kullanıldığını göstermektedir. Bayılan bir kimseye gül suyu sürülerek ayıltılmaya çalışmak ise hastanın kendiliğinden ayılmasını beklemek yerine bir müdahalenin yapıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

Ülker Sultan Hikâyesinde Ülker Sultan, İhtiyar Ali Cengiz'den on paraya bir gül satın alır. Ali Cengiz, kıza gülü verirken elini eline değdirir. Böylece Ülker Sultan eli eline değer değmez baygınlık geçirir. Güle âşık olup gece gündüz onu koklamadan duramayan Ülker Sultan, zaman geçtikçe kendinde değişiklikler fark eder ve kısa bir süre sonra hamile olduğunu anlar. Hamile olmasının mümkün olmadığını düşünürken Ali Cengiz'in elinin eline değdiği andan itibaren kendinde bazı değişiklikler olduğunu hatırlar. Yaşananlar hikâyede şöyle ifade edilmiştir:

“Üstatlarımız derler ki, gel zaman git zaman, Ülker Sultan hamile kalmıştı. ‘Gülü koklayarak hamile olur mu bir kadın,’ diyeceksiniz. Onun yorumunu size bırakıyorum. Ama biz baştan diyoruz ki, Ülker Sultan gülü Ali Cengiz'in elinden aldığı zaman, kendinde bir değişiklik görmüştü, baygınlık geçirmişti, bir hallere girmişti.” (Yılmaz, 2011: C.I. 38).

Anadolu sahası Türk Halk Hikâyelerinde sıklıkla görülen bayılmak hadisesi bu hikâyede yaşanacak bedensel değişim öncesi bir geçiş unsuru olarak karşımıza çıkar. Bu hikâyede Ülker Sultan'ın gülü alırken yaşadığı temas sonrasında bayılması onu hamile bırakacak boyutta tesirli bir temas olduğunu göstermek için olayın hemen ardından yaşanmıştır.

Şeyh Senan Hikâyesinde Cazı Nene, Mürşit Şah'ın bir oğlu olduğu haberini alır. Doğruca saraya gelerek hacdan geldiğini ve çocuğa dua edeceğini söyler. Nur Sultan oğluna nazar değmesinden korktuğu için neneyi saraya kabul eder. Nene duanın

kabul olması için yalnız yapılması gerektiğini söyleyip odanın boşaltılmasını sağlar. Böylece alçıdan suretler yapıp satarak para kazandığı bilgisi verilen bu nene yanında getirdiği alçı ile çocuğun suretini yapar ve çocuğu bayıltıp kaçıır:

“Zalim nene, çarşafından altından çıkarttığı alçıyla yapmış olduğu heykeli bırakır, bir koku verir çocuğun burnuna, çocuğu bayıltır, heykeli bırakır.” (Yılmaz, 2011: C.I. 184).

Hikâyede beşikteki bebeğin kaçırılmadan önce zorluk çıkarmaması için bayıltıldığı görülmektedir. Böylece Cazı Nene sarayı kolaylıkla terk edebilmiştir. Bu hikâyede bayılma hadisesi kendiliğinden olmamış, dışarıdan bir müdahale sonucunda yaşanmıştır.

Şeyh Senan pirlar tarafından kendine bade içirildikten sonra İbare Sultan’a âşık olmuştur. Şeyh Senan bir türlü aşkını düşünmeden duramaz ve bu hâl onun kendinden geçmesine sebep olur:

“Şeyh Senan uykudan uyandı, ağzından köpükler akmaya başladı. Şeyh Senan’ın kafası, beyni, aklı, kalbi, fikri İbare Sultan’da. Gece gündüz onu düşünür, ayılır bayılır, anası başında oturup ağlar sızlardı.” (Yılmaz, 2011: C.I 188).

Şeyh Senan rüyasından uyanır uyanmaz sazını isteyerek söylemeye başlar ve İbare Sultan’a duyduğu aşkı anlatır:

“Şeyh Senan, baygın halden uyandıktan sonra sazı verirler ona.” (Yılmaz, 2011: C.I 188).

“- Oğlum, bu ne haldir, bu ne derttir, neden ayılıp bayılıyorsun?” (Yılmaz, 2011: C.I. 188).

Bayılma hadisesinin bu hikâyede duygu yoğunluğunu anlatmak için kullanıldığı görülmektedir. Bayılmak hikâyede, kişinin bilicini yani gerçek dünya ile bağlantısını kaybedecek güçte bir aşk olduğunu göstermesi bakımından dikkat çeker. Hikâye Şeyh Senan’ın ne denli âşık olduğunu vurgulamak için bayılma hadisesini içermektedir.

Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesinde Saraç İbrahim çocuklarını vapura bindirmiş ama kendi binememiştir. Yaşadığı bu hadise sonrasında baygınlık geçirmiştir:

“Saraç İbrahim, sanki bir balığı sudan çıkarmışlar, orada baygın yatar. Orada baygın yatan Saraç İbrahim sabahleyin gözünü açar ki, her tarafı çal çamur.” (Yılmaz, 2011: C.I. 268).

Saraç İbrahim’in baygınlığının uzun sürdüğü görülmektedir. Baygınlık hatta gün devirmiştir. Burada çocuklarını gözden kaybetmenin verdiği sıkıntının yaşanan bilinç kaybı ile büyüklüğü ifade edilmiştir.

Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesinde Emrah’a vurulduğunu söyleyen Nazlı, Selvi Han’ın emri ile kızlar tarafından dövülmüş sonra da ayıltılmıştır:

“Nazlı’yı aldılar yere. Nazlı’yı öyle bir dövdüler ki Nazlı anasından doğduğuna pişman oldu. Nazlı’nın yüzüne su falan serptiler, Nazlı’yı ayılttılar.” (Yılmaz, 2011: C.I. 363).

Hikâyede “bayılmak” kelime olarak zikredilmemiş olsa da Nazlı’nın çok dövüldüğü için kendinden geçtiği anlaşılmaktadır. Nazlı’yı bir halk hekimliği uygulaması olan yüzüne su serpilerek ayılttıkları görülmektedir.

Öksüz Vezir Hikâyesinde Öksüz, sevdiği padişah kızı Gülendâ’ın ölüm haberini alınca bayılır:

“-Evet, yavrum, Gülendâ öldü.

Öksüz işte bunu duyar duymaz kendinden geçti, hemen bayıldı.” (Yılmaz, 2011: 33).

Öksüz Vezir sevdiği kızın ölümüne duyduğu üzüntü sebebiyle duygu yoğunluğuna bağlı olarak bayılmıştır. Bir anda yaşanan yoğun üzüntünün insan bünyesinde ne kadar etkili olduğu bu örnekte görülmektedir.

Elmas ile Kahraman Hikâyesinde Elmas’ı gören Kahraman Bey’in düşüp bayılması yine Kahraman Bey’in kendi dilinden ifade edilmiştir:

“Bir gün medreseden çıktım, doğruca onların konağına doğru gittim. Dediğim gibi Aslan Bey zengindi, konağı beş katlıydı. Beşinci katın balkonunda Elmas’ım bir o yana bir bu yana gidip geliyordu, sanki

benim yolumu bekliyordu, sanki bana bakıyordu, beni gözetliyordu gibi. Balkona gözlerimi diktim, Elmas'ı gördüm, o akşamın içinde bir yıldız gibi parlıyordu. 'Eyvah!' dedim, 'şimdi bu murat benim midir, acaba ben muradıma erecek miyim? Ya Rab, ne olursun bana bir fırsat ver, ben de muradıma nail olayım.' Bu sözleri der demez orada yığılıp düşmüşüm."

"Zaman geçmiş, uyandım ki akşamın içinde o sokağın köşesinde, yerdeyim, kendi kendime baygınlık geçirmişim." (Yılmaz, 2011: C.II 102).

Elmas ile Kahraman Hikâyesinde âşıklar ilk kez karşılaştıklarında Elmas'ı gören Kahraman hem bu kadar güzel bir kızı görmüş olmak hem onunla muradıma erecek miyim diye endişelenmek hem de dua etmenin verdiği beklenti ile duygu yoğunluğu yaşayarak düşüp bayılmıştır.

Dallıhan ile Nazanı Sultan Hikâyesinde Murat Han'ın Kenan Baba'yı dinleyince nasıl düşüp bayıldığı şöyle anlatılır:

"Âşık Kenan söylüyordu. Ama âşık öyle bir söylüyordu ki. Ne söylüyordu bilmiyordum, ama söylüyordu. O gece bizim aşığımızın yüreğine sanki bir hançer sokulmuştu. Murathan aşığın sazına hayran kalmıştı. O gece Murathan'ın gözünde ne babasının sarayı ne de okuduğu okul vardı, sadece gönlünde aşığın sazı ve söyledikleri vardı. Sabah erkenden herkes kalkar. Cümlelerin üzerine hayırlı sabahlar olsun. O gece Murathan baygın kalmış." (Yılmaz, 2011: C.II 263).

Murat Han bu baygınlık hâinden bir türlü çıkamaz. O esnada rüyasına giren yaşlı bir pirin elinden üç bade içer. İçtiği son bade Nasır Han'ın kızı Nazlı'nın aşkı içindir:

"Onu da içtikten sonra Murat Han'ın gözü karardı, baygın düştü." (Yılmaz, 2011: C.II 264).

Bayılma halinden bir türlü çıkamayan Murat Han için hekim ve tabipler getirilir. Çok uğraşmalarına rağmen onu bir türlü ayıltamadıkları için Murat Han'ın annesi Âşık Kenan'a çalıp söylemesini teklif eder:

"Âşık Kenan'ı çağırdılar. Âşık Kenan sazının teline vurunca sanki rüyasında duyar oldu, hemen kalktı Murathan." (Yılmaz, 2011: C. II 264).

Dallıhan ve Nazanı Sultan Hikâyesinde Murat Han, Âşık Kenan'ın sazını dinledikten sonra gecedен sabaha kadar baygın kalmıştır. Bu baygınlık halinin aslında âşıklık haline geçiş için bir altyapı olduğu görülmektedir. Yani Murat Han'ın baygın olduğu esnasında bade içirilerek Nazlı Sultan'a âşık edilmesi söz konusu olmuştur. Yine görüldüğü üzere bir âşığın sazı ile bayılan Murat Han aynı âşığın sazı ile ayılmış kendine gelmiştir. Bayılma hadisesi bu hikâyede âşık olmak için bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yusuf ile Elif Hikâyesinde Mehmet'in kendi yaptığı kılıçları tam satacakken neden ağlamaya başlayıp satmaktan vazgeçtiği ve kılıçları neden sonra kırdığını açıkladığı bölümde bayılmak hadise şöyle gerçekleşir:

“O anda Mehmet Bey neye uğradığını şaşırır. Kılıç elinden düşer ve kendisi de oraya düşer bayılır. Kendi evladının boynunu kendi eliyle, kendi yaptığı kılıçla kesmiştir.” (Yılmaz, 2011: C.II 298).

Yusuf ile Elif Hikâyesinde kılıç ustası olan Mehmet Bey, oğlunun ölümüne kendisinin sebep olduğunu düşündüğü için üzgündür. Bayılma hadisesi yine yoğun bir duygunun etkisiyle meydana gelmiştir. Lakin bu kez yaşanan yoğun duygu üzüntü değil; şaşkınlıktır. Yaptığının farkına varan Mehmet Bey, şaşırıp şoka girmiş ve bunun neticesinde bayılmıştır.

Âşık Şenlik ile Sümmani Hikâyesinde aynı anda rüya gören Sümmanî ve Gülperi içtikleri bâdenin etkisiyle baygınlık geçirirler:

“O yazi da Sümmani'nin avcunda sıhdırmış o yaprağı, yaziye elinde, yaprah sıharah baygun bayilip düşdi.” (Sakaoğlu vd., 1999: 260).

“Gecenin yarısı idi. Düşdi düzleri ariyordılar. Ele geldiler ki, o ördüğü mezerin kenarına yıkılmış, baygun duruyor. Sağ elini sıhmış, elinde bir yaprah gördüler. Elini açamadılar, yaprağı elinden alamadılar. Ele baygun getirdiler. Sümmani baygun yatiyordu, yaprah avucunda idi. Golun gonşular yığıldılar, bahdılar halına, gördüler. Seslenirler, ses yoh idi. Sümmani baygun.” (Sakaoğlu vd., 1999: 260).

Sümmanî, pirlar elinden üç yeşil fincan bâde içmiştir. Son bâdeyi Bedişhan Şahı'nın kızı Gülperi adına içmiştir. Aynı gece bu olayın benzeri de Gülperi'nin başına gelmiştir. Âşık olmanın o kuvvetli tesiri ve insanı derinden sarsan yapısı hikâyede

bayılma hadisesi ile verilmeye çalışılmıştır. Böylece olay daha dikkat çekici ve şaşırtıcı bir hâl almıştır.

Han Mahmut Hikâyesinde Mahmut, gül bahçesinde söylediği türküden sonra bayılır:

*“Mahmut bunu söylemesiynen barabar gül bahçesinin içine gara yılan
gımı yığılakaldı, bayıldı. Gızların ikisi iki yerden ‘gepir gepir gepir’
geldiler ki, Mahmut çoktan bayılmış.” (Görkem, 2000: 209).*

Han Mahmut’un duygu yoğunluğu ile bayılmış olduğu görülmektedir. Bahçede bayılırken aldığı hâl ise bir yılanın kıvrılışına benzetilmiştir.

Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde Sitemkâr ile Gül on beş yaşından beri birbirlerine âşıktır. Zamanla bu aşkları duyulur ve dedikodu malzemesi olur. Sitemkâr’ın babası iki âşığı evlendirmekten yanadır. Lakin Sitemkâr’ın annesi oğlunu Cevri ile evlendirmeyi istemektedir. Annesine hayır diyemeyen Sitemkâr buyruğuna evet der. Bunu haber alan Gül, Sitemkâr’a mektup yazar. Sevdiğinden gelen mektubu okuyan Sitemkâr, mektubunu alınca düşüp bayılır:

*“Sitemkâr, bu mektubu alıp okuyunca, bütün aşk ateşi alevlendi ve bir ah
çekerek kendinden geçti, bayılıp yere düştü.” (Öztürk, 2010: 70).*

Mektupta yazılanlar Sitemkâr’ın duygu durumu üzerinde etkili olmuştur. Yoğun olarak hissettiği aşk duygusuyla başa çıkamadığı noktada kahramanın bayıldığı görülmektedir.

*“Şeker Banu, Gül’ün hizmetçisini sokağa attırdıktan sonra, oğlunun
odasına koşarak gitmişti. Sitemkâr’ı yerde, halının üstünde, baygın bir
halde buldu. Oğlunun yüzüne su serperek kendisine getirdi.” (Öztürk,
2010: 71).*

Annesi Şeker Banu bayılan Sitemkâr’ı ayıltmak için yüzüne su serpmiştir. Bayılan kimseyi su serperek ayıltmanın yanında gül suyu serperek de ayıltıldığı aynı hikâye içerisinde yer almaktadır.

*“Aylardan beri ayrılık ateşiyle yanıp tutuşan sevdalılar kendilerinden
geçtiler ve bayılıp yere düştüler.*

*Şah’ın adamları bir hayli uğraşarak, yüzlerine gül suyu serperek, onları
güçlkle ayıltabildiler.” (Öztürk, 2010: 84).*

Âşıklar, kavuşmanın heyecanıyla oracıkta bayılmıştır. Duygu yoğunluğunun yine bayılmaya sebep olduğu görülmektedir. Adil Şah ve Yusuf Bey'in ani sevinçleri dolayısıyla bayıldıklarından da şöyle bahsedilmektedir:

“Gül’ün bu sözlerini işiten Adil Şah ile Yusuf Bey o kadar çok sevinip heyecanlandılar ki, bu ani sinir gerilimine dayanamayarak kendilerinden geçip bayıldılar.” (Öztürk, 2010: 87).

Yine çok fazla heyecanlanmanın duygu durumundaki ani ve güçlü değişimlerin bayılmaya sebep olduğu görülmektedir. Gül’ün onları gül suyu serperek ayılmasından şu şekilde bahsedilir:

“Adil Şah ile babasını saraya kaldırttılar, yüzlerine gül suyu serperek ayılttılar.” (Öztürk, 2010: 87).

Hüseyin Öztürk’ün anlattığı Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesinde Bilal, Telli Senem’e duyduğu hisler sebebiyle onun Sürmeli Bey ile aralarının açılmasını ister. Bu yüzden Telli Senem’e iftiralar attığı bir mektubu Sürmeli Bey’e yollar:

“Bu sözleri duyan Sürmeli Bey’i sanki yıldırım çarptı, zangır zangır titremeye başladı ve bayılıp yere düştü. Bilal, Sürmeli Bey’in bayıldığını ev halkına haber verdi. Hızır Ağa, Suna Hanım, Arif Bey, Akbilek gelin ve hizmetçileri Sürmeli Bey’in bayılıp düştüğü yere koştular.” (Öztürk, 2010: 105).

Mektubu okuyan Sürmeli Bey, yıldırım çarpmışa dönmüş, hissettiği şiddetli duygu değişiminin, ani acının ve hayal kırıklığının sebebiyle dayanamayarak bayılmıştır. Arif Bey, Sürmeli Bey’i ayıltmıştır:

“Arif Bey kardeşini kucaklayıp konuk odasına götürdü, yüzüne su serperek onu ayılttı.” (Öztürk, 2010:105).

Su serperek ayılmanın yine karşımıza çıktığı görülmektedir. Hikâyenin devamında Arif Bey de çok sevdiği karısı Akbilek’in ölüm haberini alınca kötü olup bayılmıştır:

“Tabuta iyice yaklaşınca, çevresindeki insanların söz ve davranışlarından, sevgili karısı Akbilek Hanım’ın öldüğünü anladı. Beyninden vurulmuş gibi oldu ve bayılıp yere düştü. Günlerce yatağında yarı baygın, ateşler içinde sayıklayarak yattı.” (Öztürk, 2010:119).

Derin bir acıya sebep olan ölüm gibi bir hadisenin başa gelmesi sonucunda bayılma kaçınılmazdır. Duygu yoğunluğu yarı baygın bir hâlde günlerce yatmaya sebep olmuştur.

Tahir ile Zühre Hikâyesinde Tahir'in Zühre'nin selamını alınca bayılması şöyle anlatılmıştır:

“Tahir, Zühre'nin selamını duyunca düşüp bayılmış; neden sonra ayılıp da sazına el atmış ama, bir daha sesine ses veren olmamış; eğilip anahtar deliğinden bakacak olmuş, bir kâğıt parçası ilişmiş gözüne.”
(Güney, 1960: 32).

Zühre'nin Tahir'i tanıyınca düşüp bayılmasından ve dadısının onu baygın bir halde odasında buluşundan şöyle bahsedilmiştir:

“Meğer Zühre sultan odasına çıkınca bayılmış; dadısı da yüzüne gül suyu serperek ayıltmış ama, yine yüreği kuş gibi çırpınıyormuş.” (Güney, 1960: 51).

Tahir, o kadar âşıktır ki sevdiğinin selamını duyması, sesini duyması, kendinden geçmesine yetmiştir. Ama herhangi bir uygulama olmaksızın kendiliğinden ayılmıştır. Zühre de Tahir'i tanımış ve oracıkta bayılmıştır. Bayılanların gül suyu ile ayıltıldığı görülmektedir. Heyecanının ne kadar çok olduğu ise kuş gibi çırpınan kalbi ile belli edilmiştir.

Kenan ile Hanzade Hikâyesinde Hamit Han, oğlunu görünce duygu yoğunluğunun etkisiyle düşüp bayılır hatta kriz geçirir:

“Alır alır bakalım ne der son kıtasında Kenan Bey:

Babam Hamit Han'dır Arabistanlı

Anam Efruz Hanım, yüreği kanlı

Adım Kenan Bey'dir sazı divanlı

Uzaklardan ben bu yana gelmişem.

deyince, padişah düştü bayıldı. Oradan, birkaçı dedi ki:

-Padişahımız kriz geçirdi, bayıldı!”

Padişah bu konuşmayı duydu. Kimisi gül suyu, kimisi, soğuk su getirip padişahın yüzüne serpip uyandırmaya çalışırken oradan biri de dedi ki:”
(Türkmen, Tan, 2014: 89).

Hikâyede oğlunun hasretiyle yanan bir babanın oğlunu görünce yaşadığı duygu yoğunluğu ile bayılması söz konusu olmuştur. Gül suyu ve soğuk su yardımıyla ayıltılmıştır.

Böyle Bağlar Hikâyesinde Hüseyin ile karısı Senem’in çocukları olmamaktadır. Bu duruma canı sıkılan kayınbaba gelini ile konuşur. Sorunun sebebini anlamaya çalışır. Bu konuşma da Hüseyin’den kaynaklanan bir problem yaşandığı söylenirken Hüseyin konuşmaya şahit olur ve ertesi gün gurbete çıkar. Kaynanası da Hüseyin’in evden ayrıldığını anlayınca düşüp bayılmıştır:

“Kaynanası Hüseyin’in gittiğini öğrenince feryat edip bayılıp düştü.”
(Türkmen- Cemiloğlu, 2016: 37).

Kaynanası Hüseyin’in gidişinden duyduğu yoğun endişe ve üzüntü duyguları yüzünden bayılmıştır. Gösterdiği bu reaksiyon büyük bir ayrılığın habercisidir.

Bedri Sinan Hikâyesinde Mahperî ve Sinan birbirlerine âşıktır. Kasım, Mahperî’ye ilan-ı aşk edince kız attan düşüp bayılmıştır:

“-Mahperî, sen benimsin ben senin. Ben senin âşığıyım. Seni seviyorum, deyince Mahperî attan aşağı düştü, bayıldı.” (Türkmen-Cemiloğlu, 2016: 86)

Beklenmedik bir olayla karşılaşan Mahperî şaşkınlığın tesiriyle bayılmıştır. Hikâyenin ilerleyen bölümünde bu kez Sinan Bey, Mahperî’yi görünce bayılmıştır:

“Mahperî mah yüzünü açıp gösterince Sinan bayılıp attan düştü.”
(Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 113).

Sinan Bey hikâyenin sonunda savaştan dönmüştür. Memleketine döndüğünde annesinden babasının ölüm haberini alması üzerine bayılmış ve ayıltılmıştır:

“Sinan Bey, babasının öldüğünü duyunca bayılıp düşmüştü. Hemen etraftan hekimler getirerek Sinan Bey’i ayıltılar.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 118).

Bedri Sinan Hikâyesinde yer alan bayılma hadiselerinin tamamının duygu yoğunluğu sonrasında olduğu görülmektedir. Beklenmedik anlarda yaşanan duygu değişimleri kişinin şuurunda geçici kayba neden olmuş ve böylece duruma dikkat çekilmesini sağlamıştır.

Amasyalı Küçük Ali Bey Hikâyesinde Manastır'a giden Ali Bey Züleyha'yı görünce bayılmıştır. Aşk gibi kuvvetli bir duygunun bayılmaya sebep olabileceği görülmektedir:

“Züleyha'yı gördü. Züleyha'yı görünce bayılıp düştü. Âşık oldu.”
(Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 181).

Menekşe ile Lütü Salih Hikâyesinde Kanarya'nın içinde bulunduğu gemi gözlerinin önünde alabora olunca Lütü bayılmıştır. Ani kayıpların duygu değişimi sebebiyle bayılmaya sebep olduğu görülmektedir:

“Efendim, Lütü Bey bayılıp düştü.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 237).

Han Mahmut Hikâyesinde Han Mahmut, rüyalarına giren güzeli kanlı canlı görünce heyecanlanarak bayılmıştır:

“Mahmut bunu söylemesiynen barabar gül bahçesinin içine gara yılan gımı yığılakaldı, bayıldı.” (Görkem, 2000: 209).

“Gızların ikisi iki yerden “gepir gepir gepir” geldiler ki, Mahmut çoktan bayılmış.” (Görkem, 2000: 209).

“Garı geldi ki Mahmud'un kursânın çukuru “gürk gürk gürk” ediyor, ölmemiş bayılmış adam.” (Görkem, 2000: 209).

“Eee!” “Senin oduya goysak!” “Eee!” (Bacım da var burada) “Şurdan yukarı döşlerini çıkarsan” “Eee!” “Gapiyı da arkasından kilitlesen! Bunun yüzlerine sürsen! Senin teriyi kokusundan bu ayıkır amma, bun da sen yapman gızım! Ah ah! Bu böyle ölür!” (Görkem, 2000: 210).

Han Mahmut gül bahçesinde rüyalarına giren güzeli görünce heyecanlanarak şaşkınlığın da etkisiyle bayılmıştır. Bu baygınlık halinde öldüğü düşünülmüş kursağının hareket etmesinden ölmediği anlaşılmıştır. Yine ani ve yoğun yaşanan duyguların bayılmaya sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Ahmet ile Mehmet Hikâyesinde Perişan Sultan'ı balkonda gören Mehmet hemen oracıkta Perişan'a âşık olur. Bir anda yaşadığı bu kuvvetli duygunun etkisiyle bayılmıştır:

“Perişan Sultan'ın güzelliğini gören bu delikanlı, bu Mehmet o anda düştü bayıldı.” (Yılmaz, 2011: C.II.163).

Ali Şîr ile Gül Hikâyesinde Hüseyin Baykara düğünlerinin kırkıncı gününde müstakbel eşi Gül'ün ölüm haberini alınca düşüp bayılmıştır:

“Biçare Hüseyin Baykara, sevgili Gül'ünü o halde görünce haykırıp üstüne düştü bayıldı. Şahın yüzüne gül suyu vurup ayılttılar.” (Boratav, 2018: 283).

Saim Sakaoğlu'nun anlattığı Hurşit ile Mehri Hikâyesinde Hurşit, çok yorulduğu için bayılmıştır:

“Meğer Hurşit Şah bayıldı, daha dorgilamir.” (Sakaoğlu, 1986: 289).

Salman Bey hikâyesinde Salman Bey'in rüyasına derviş girer. Derviş ona üç bade sunduktan sonra kendisine Müzeyyen Şah'ın kızı Dürretel Hanım'ı göstermiş ve zorlukların ardından olsa kavuşacaklarını müjdelemiştir. Rüyasında kızı tutmak isteyen ise Salman Bey bayılmıştır:

“Ama ne tutması. El atmadan evvel bayıldı düştü yere. Derviş baba çekdi getdi.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 655).

Cihan Şah ile Şemsiyye Hikâyesinde Taymûs oğlunun geldiği haberini alınca düşüp bayılmıştır:

“Şehâ! Muştılık olsun,oğluñ geldi!” deyince, çün Şâh Taymûs kulundan bu haberleri işitdi, ol dahı bir kerre nara urup âh idüp kendüden gitdi. Az kaldı kim atdan yıkılayazdı; begler tuttılar, komadılar. Su sepdiler, aklı başına geldi.” (Daşdemir ve Babür, 2015:60).

“Ana, Cihân Şâh'ı görüp ussı gitdi, düşdi. Hâdimler tutup kaldırdılar, su sepdiler; aklı başına geldi. Cihân Şâh dahı “Cânım ana!” deyüp ayağına düşdi. Ana dahı görüp üstüne düşdi, kocup eydür: “Oğul! Görecek gözlerim varmış.” deyüp ağladı. Bir ağlaşma oldu kim gözler görmüş degil.” (Daşdemir ve Babür, 2015:61).

Cihan Şah ile Şemsiyye Hikâyesinin devamında Mürğ Şah, Cihan Şah’a kızı ve oğlu olmadıkça Periler sultanının kızı Şemsiyye’ye gömleğini vermemesini söylemiştir. Çünkü kız gömleği alırsa kaçıp gidecektir. Düğün günü gömleği bulup giyen Şemsiyye kaçıp gitmiştir. Bunu haber alan Cihan Şah endişelenerek bayılır:

“İmdi beni severseñ, ister, dilerseñ, Kala-i Gevhernigin’e gelesin, beni anda bulasın.” deyüp ol aradan gâib oldı. Cihān Şāh’ıñ aklı şaşdı, ussi getdi, yüzi üstüne düşüp bir zaman yatdı. Bu yaña anası ādem saldı: “Varuñ kız gelsün.” deyü hādım gelüp Cihān Şāh’ı ol hālde gördi, segirdüp hatuna haber virdiler. Hatun sürüp geldi, bakdı, gördi kim Cihān Şāh yüzi üstüne düşüp yatur. Yanında kimse yok, dört yaña bakdı, hiç kız görünmez, āh idüp ağladı. Cihān Şāh’ıñ başın dizine aldı. Şāh’[a] ādem saldı. Şāh işidüp begler ile geldiler. Bakup oğlunu bu hālde gördi, feryād kılup üstüne düşdi. Dört yanına begler işidüp gül-āb getirüp andan soñra üstüne saçdılar. Akl[ı] başına geldi, gözlerin bir kez açdı, “Āh!” didi, yinekendüden gitdi. (Daşdemir, Babür, 2015:63-64).

Yine Cihan Şah ile Şemsiyye Hikâyesinde Mürğ Şah, Şemsiyye’nin bahsettiği yeri bulabilmesi için Cihan Şah’a kuş dilini öğretir. Kuşların ne dediğini anlayan Cihan Şah ümitsizliğe kapılarak düşer bayılır:

“Cihān Şāh kuşlaruñ sözün işitdi, ümidin kesdi. Var fikri hep bozuldı. Bir zamān ussigidüp gözleri süzüldi, yüzünüñ üstine düşüp aklı başından gitdi. Bir zamān beyhūd olup yatdı. Şehbāz anı görüp özi göyündi, gelüp başın kaldurup yüzine su sepdı. Akl[ı] başına geldi, gözün açdı.” (Daşdemir, Babür, 2015:78).

“Çün Cihān Şāh bu sözleri işitdi, beñzinde kan kalmadı, yere düşüp aklı başından gitdi. Biraz durup aklı başına geldi. Tayru’l-mülük, anı görüp özi göyündi. Eyitdi: “Gör şol yigitdi kim izz ü nāzile beslenmişdür kim bunda gör ne belālar gelmişdür! Maksūdın dahı bulmadı.” Yerinden durup gül-āb getürdi, Cihān Şāh’ıñ yüzine su sepdı. Akl[ı] başına geldi.” (Daşdemir, Babür, 2015:80).

“Aklı başına geldügi zamān dasorayın.” deyüp ilerü gelüp Cihān Şāh’uñ elin eline aldı, yüzüne su sepdı. Aklı başına gelüp gözün açdı.” (Daşdemir, Babür, 2015:83).

Faruk Rıza Güloğlu'na ait olan varyanttaki Yaralı Mahmut ile Nigâr Hikâyesinde Esef Paşa Mahmut ile kızı Nigâr'ın başlarının kesilmesi emrini vermiştir. Ama araya giren Hasan Paşa durumu yumuşatarak kararın sandık içerisinde denize atılmak şeklinde uygulanmasını sağlamıştır. Sandık deniz yoluyla Mansırlı Şah'ın bağına kadar gelir. Sandıktan çıkarıldıklarında baygın oldukları görülen kahramanlar için Kanber dua edecektir:

“Baygın bir şekilde yan yana yatmakta olan sevgililere;

‘Hey ağalar Mansırlı’nın bağında

İki gül sarılmış biri birine’

der ve ayılmaları için dua eder. Çok geçmeden iki sevgili kendine gelir.”

(Kaya, 1993: 45).

Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesinde Mustafa arkadaşlarıyla ava çıkar. Gördüğü bir ceylanın peşine katılıp âşık olacaktır:

“Mustafa bakmış ki bu güzellerin içerisinde birisi çok değişik bir güzelliğe sahip. Bunu görür görmez âşık olmuş. O aşk ile düşüp bayılmış. Kızlar gelerek Mustafa’yı uyandırmaya çalışmışlar. Fakat Mustafa uyanmamış.” (Gökşen, 2013: 527).

Mustafa âşık olduktan sonra avlanamayacak halde olduğu için arkadaşları tarafından evine getirilir:

“Mustafa ise solgun ve perişan durumdaydı. Bir zaman sonra Mustafa’yı eve getirdiler. Bu hareketi gören anası hemen önlerine geldi. Oğlunun solgun yüzünü ve perişan bir şekilde geldiğini görünce, boynuna sarılarak öptü. Arkadaşlarına dönerek, ‘Ne oldu hasta falan mı Mustafa, Mustafa’da bir durgunluk var.’ dedi. İçeriye götürdüler, Mustafa’yı istirahatete aldılar.

(...)

Abdullah Ağa gelerek Mustafa’nın durumuna baktı. ‘Buna tedavi lazım.’ Dedi. Hemen adamlarını salarak, şehirde ne kadar hekim, doktor ve fala bakan varsa hepsinin çağrılmasını istedi.” (Gökşen, 2013: 528).

Mustafa ona bakmaya gelen hekimlere, doktorlara hatta fala bakanlara rağmen yapılan hiçbir müdahaleye karşılık vermemiştir. Baygın bir şekilde yatmaktadır. Tedaviye gelenler arasında bulunan bir hoca Mustafa'nın derdinin dermanını söyleyecektir:

“Hoca söz aldı, “Oğlum Mustafa o yerde bayıldı mı? Diye sordu. Hepsi birden “Bayıldı” dediler. Abdullah Ağa hocaya dönerek, “Efendi bunun manası nedir, ben anlamadım?” dedi. Hoca, “O anda buna ilham gelmiş, kendinden de söyler, söyledi mi?” diye sordu. Arkadaşları, “Söyledi!” dediler. Abdullah Ağa durumu surunca, hoca, “Hiç korkmayın bundan sonra, bunu ihtişamlı bir hayat bekliyor.” (Gökşen, 2013: 529).

Hoca, Mustafa'nın âşık olduğunu kendisine verilen beyanlardan hemen anlamıştır. Sazın ve sözün sesini duyan Mustafa kendine gelmiştir.

Şirvân Şâh ve Şemâ'îl Bânû Hikâyesinde Şemâ'îl Bânû, tayedden duyduğu sözler üzerine kendinden geçer:

“Şemâ'îl Bânû, tâye kadından bu sohbeti işidüpi bir kerre ah idüp, arkası üstüne yıkılıp bî-hoş oldu. Başından miğferi düşüp semûd gibi geysüleri yayıldı. Tâye kadın gördü ki; ol civân kızdur ve bildiği şehzâdenin mecnûn olduğu Bânû budur.” (İnce, Köklü, 2009: 93).

Bayılan Şemâ'îl Bânû'nun *“O sâ'at güllâb serüp, Bânû'nun aklı başına geldi” (İnce, Köklü, 2009: 93)* ifadesinden de anlaşıldığı üzere yüzüne gül suyu serpilerek ayıltıldığı görülmektedir.

Mahmud ile Elif Hikâyesinde rüyasına görüp Elif'e âşık olan Mahmud onu görünce heyecanlanarak şöyle bayılmıştır:

“O da dervişlerin badesinden içtiği için Mahmud'a gıyabında âşık olup, hakkında her şeyi bilir imiş. Mahmud saraya yaklaştığında onu pencereden bakar görünce, düşüp bayılır.” (Derman, 1988: 195).

Değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde bayılma hadisesinin genellikle duygu yoğunluğuna bağlı olarak meydana geldiği görülmektedir. Heyecanlanmak, üzülmek ve ani duygu değişimleri sonucunda bayılma hadisesi meydana gelmiştir. Gül koklayarak hamile kalındığında gülü veren ile alanın elleri

temas ettiğinde büyük bir olayın gerçekleşmesinin habercisi olarak bayılma gerçekleşir. Çocuk kaçırma esnasında sorun çıkarmaması adına çocuğun bilerek bayıltıldığı örneğine de rastlanmıştır. Bade içilen hikâyelerde ise bade içilir içilmez her iki tarafın da bayıldığı görülmektedir. Bayılmadan önce başka insan; bade içip bayıldıktan sonra başka bir insana dönüşmek söz konusudur. Âşık olmak ya da âşık olduğun kişiyi görmek de yine bayılmak için bir sebep olarak karşımıza çıkar. Özellikle şoka girilen beklenmedik hadiselerden sonra kahramanlar bayılmıştır. Diğer hikâyelerden farklı olarak fiziksel anlamda bayılma nedeni olan durumlar da vardır. Yani dövüldüğü için bayılan kişiler de mevcuttur. Bayılma hadisesi gerçekleştikten sonra ise su, soğuk su veya gül suyu serpilerek kişilerin ayıltılmaya çalışıldığı görülmüştür.

3.1.7. Bulaşıcı Hastalığa Yakalanma

Salgın hastalıkların geçmişi, insanlığın ilk ortaya çıkışına kadar dayanmaktadır. Engellenemeyen toplu ölümler, insanın bulaşıcı hastalıklar karşısındaki çaresizliğini ortaya koymaktadır. Bu çaresizlik ise edebi ürünler için zengin bir malzeme kaynağı olmuştur. (Topçu, 2021:53). Tarih boyunca yaşanan büyük salgınlar, insanı dolayısıyla da edebi ürünleri derinden etkilemiştir.

Bu çalışmada incelenen Anadolu sahası Türk halk hikâyeleri içerisinde bulaşıcı hastalığa dair bulguların sadece Pervane Hikâyesinde bulunduğu örneklerden hareketle tespit edilmiştir. Bu örnekte “bulaşıcı hastalık” şeklinde genel bir tabir kullanılmış; başka herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Pervane Hikâyesinde evliyaların verdiği undan yapılan ekmekten ilk lokmayı yiyen büyük bir ilmin ve paranın sahibi olacaktır. Pervane bu ekmeğin yarısını yiyince uykuya dalar ve bu uykusunda gördüğü rüyada Hakikat hükümdarın kızı Gül Sultan’a âşık olur. Uyanınca yola çıkmış ve ekmeğin kalanına da şifa olması için yanına almıştır. Yolda toprağı kazan birini görünce işin aslını sorup öğrenmek istemiştir. Meğerse padişahın oğlu bulaşıcı bir hastalığa yakalanmıştır. İyileştirilemediği için de kazılan yere gömülecektir. Bunu öğrenen Pervane elindeki ekmeğin yarısını doğrayıp oğlana yedirmiş ve oğlan yer yemez oracıkta iyileşivermiştir. Hikâyede ise bu durum şöyle yer almaktadır:

“Habibi Nacar, evliya, o kalan ekmeğin yarısını da Pervane’nin belindeki kuşağa bağladı:

-Şu ekmeği kuşağına al. Bir dertliye, bir yaralıya rastladığın zaman, eğer yarası dışarıdansa şöyle hafiften doğrarsın yarasına, Allah’ın izniyle ayağa kalkar. Ha, yarası içerdeyse doğrarsın, bir suyun içine döker, suyu içirirsin, Cenabı Allah ona da rahatlık verir, sağlık verir, dedi.” (Yılmaz, 2011: C.I. 85).

“- Hayırdır bu mevsimde tarla mı olur?

- Ben tarla filan etmiyorum. Padişahımızın oğlu ağır bir derde yakalanmış, o da bulaşıcı bir hastalık olduğu için kimseyi yanına yaklaştırmıyorlar. Bu görevi de bana verdiler. Onu götürüp bir ıssız çöle atın, bir toprağa gömüp gelin demişler. Ben de onun için bu toprağı kazıyorum, dedi adam.” (Yılmaz, 2011: C.I. 85).

Salgın hastalıklar insanlığın her döneminde görülmüş ve yine her döneminde korkuya, endişeye sebep olmuştur. Pervane Hikâyesinde bulaşıcı bir hastalığın ne denli korkutucu bir durum olduğu ise yine Şehzade hâlen hayatta olmasına rağmen ondan ümit kesilerek ölüme terk edilmesiyle gösterilmiştir.

3.1.8. Bunalıma Girme

Toplumda çok sık görülen ruhsal rahatsızlıklardan biri olan depresyonun ilk kez tanımının yapılması Hipokrat dönemine kadar gitmektedir. Bugünkü anlamına en yakın tanımı ise Kraepelin tarafından yapılmıştır. Buna göre depresyon kalıtsal, çevresel ya da hormonal bozukluklar sonrasında gelişen çökkünlük hali olarak adlandırılmaktadır. Basit bir üzüntünün ötesinde olan depresif duygu durumuna düşünce, davranış ve biyolojik işlev bozuklukları da eklenir ve bu şekildeki ruhsal ve bedensel bozulma ardından kişilerarası, sosyal ve meslekî alanlarda da bozulma ile kendini göstermektedir (Cengil, 2003: 5).

Bu çalışmada sadece Pervane hikâyesinde bunalıma girme sorunuyla karşılaşılmıştır. Diğer hikâyelerde bunalmak ile ilgili herhangi bir bulgu tespit edilememiştir.

Pervane Hikâyesinde Turan Bey'in Karanlık Dere bölgesinde kayalıklardan aşağı düşerek öldüğü ve sahibi çıkmayınca da kurtlar kuşlar tarafından yenildiği haberi gelince hem Timur Bey hem de Perizan Hanım bunalıma girmiştir:

“Bu haberi Timur Bey’in çevresinde yaydılar. Ondan ona, ondan ona derken her taraf duydu bunu. Sonunda Timur Bey de Perizan Hanım da bunalıma girdi, boyuna ağlayıp sızlıyorlardı.” (Yılmaz, 2011: C.I. 405).

Perizan'ın sevdiği ve Timur Bey'in oğlu olan Turan Bey'in öldü haberi ve ölüsünün bulunamamış olması her ikisini de ruhsal açıdan yıpratmış ve psikolojik sorunlar yaşamalarına sebep olmuştur. Onların içinden çıkamadıkları bu durum ve bu duruma karşı duydukları derin üzüntü sadece ruhsal değil aynı zamanda bedensel olarak da dengelerini bozduğu için bunalmak gibi bir sorunla karşı karşıya kalmalarına sebep olmuştur.

3.1.9. Çocuksuzluk / Kısırlık

İnsanlık tarihi boyunca “aile” toplumun en küçük yapı taşı olarak karşımıza çıkmıştır. Çocuk sahibi olmaya ve soyun devam ettirilmesine ehemmiyet verilmiştir. Özellikle toplum içerisinde öne çıkan, hükümdarlık gibi görevleri yürüten kişiler arkalarından gelecek mirasçılarının olmasını istemişlerdir. Toplum olarak destan döneminin ardından ataerkil aile yapısına sahip olmamızla birlikte erkek çocuk sahibi olmak büyük bir önem kazanmıştır. Özellikle yeni evlenen çiftlerden bir an önce çocuk sahibi olmaları beklenmiş; bu süre uzadığında ise huzursuzluğa sebep olmuş ve zamanla itibar kaybına yol açmıştır.

“Ailenin çocuksuz olması” destanlarda karşımıza çıkmamaktadır. Çünkü göçebe yaşam süren Türk toplumunun destan döneminde zorlu hayat şartları karşısında ideal ve güçlü kahramanlara ihtiyacı olmuştur. Bu sebeple yeni evlenen çiftin başta çocuk sahibi olamamalarının nedeni doğacak kahramanın kolay kolay dünyaya gelemeyecek güçte biri olacağını göstermek içindir. Bu özellik çocuksuzluk motifinin Türk destan geleneğinde en yaygın olan motiflerden birisi olmasını sağlamıştır. Halk hikâyelerinde ise karı-koca çocuk sahibi olabilmek için adak adanmış, ziyafet vermiş, mezar ziyareti yapmış, dua etmiş veya bir dervişin yardımını almıştır (Yılmaz, 2016: 2).

Dede Korkut Hikâyelerinden olan Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesinde Dirse Han, Bayındır Han'ın düzenlediği şölene katılır. Fakat kendisi kara otağa oturtulunca öfkelenir. Bayındır Han çocuksuz olana Allah beddua etmişse biz de beddua ederiz diyerek böyle yapmıştır. Hikâyede Dirse Han'ın hanımı durumla ilgili şunları söyler:

“Dirse Han'ın hatunu söylemiş, görelim ne söylemiş. Der: Hey Dirse Han bana gazap etme, incinip acı sözler söyleme, yerinden kalk, alaca çadırını yer yüzüne diktir, attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kes, İç Oğuz'un Dış Oğuz'un beylerini başına topla, aç görsen doyur, çıplak görsen donat, borçluyu borcundan kurtar, tepe gibi et yığ göl gibi kırmızı sağdır, büyük ziyafetler ver, dilek dile, olur ki bir ağzı dualının hayır duası ile Tanrı bize bir topaç gibi çocuk verir, dedi.” (Ergin, 2005: 24).

Dirse Han, hanımının sözünü dinleyip söylediklerinin hepsini uygular. Bunun üzerine Allah u Teala Dirse ve hanımına topaç gibi bir oğlan nasip etmiştir. Kurban kesip aç doyurmanın sonucunda edilen duanın makbul olduğu görülmektedir.

Dede Korkut Hikâyelerinden bir diğeri olan Kam Püre oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesinde Kam Püre Bey evladı olmamasından yakınmaktadır. Bir çocuğu olsun ve kendinden sonra adını yaşatsın istemektedir:

“Pay Püre Bey ne ağlayıp bağıryorsun? Pay Püre der: Han Kazan nasıl ağlamayayım, nasıl bağırmayayım, oğulda nasibim yok, kardeşte kaderim yok, Allah Taâla bana beddua etmiştir, beyler tacım tahtım için ağlarım, bir gün olacak düşeceğim öleceğim, yerimde yurdumda kimse kalmayacak dedi.” (Ergin, 2005: 58).

Kam Püre derdini anlatınca Oğuz Beyleri yüzlerini göğşe tutup dua ederler. Bunun üzerine Pay Piçen de bir kızı olması için duacı olmalarını ister. Böylece dünyaya gelen çocukları beşik kертmesi yapacaklardır. Dualar kabul olur ve Pay Püre'nin oğlu Beyrek; Pay Piçen'in kızı Banu Çiçek dünyaya gelir.

Rıza Bey Hikâyesinde Hazer Hanım ile beş yıldır evli olan dört köyün ağası Rıza Bey'in çocuğu olmamaktadır. Hazer Hanım, çocuk sahibi olabilmesi için Rıza Bey'den ikinci bir eş almasını ister. Rıza Bey, yetim bir kız olan Suna ile evlenir ama altı ay geçmesine rağmen yine çocuğu olmamaktadır. Derken bir akşam Rıza Bey'in

evine bir ihtiyar gelir. İhtiyar, Rıza Bey'in sırtını sağ eliyle sıvazlayarak ona dua eder. Bu olaydan dokuz ay on gün sonra Suna bir oğlan çocuğu dünyaya getirir:

“Rıza Bey'in hayli zamandır çocuğu olmuyordu.” (Yılmaz, 2011: C.I. 66).

“İhtiyar:

-Peki, amca, ama senin adın ne, sen kimsin?

-Bir garip dervişim işte.

Çıkarken sağ elini Rıza Bey' in sırtına sürdü.” (Yılmaz, 2011: C.I. 67).

Rıza Bey'in doğal yollardan ilk eşinden çocuğu olmamıştır. Eşinin tavsiyesi üzerine Suna ile evlenmiştir ama yine çocuk sahibi olamamıştır. Rıza Bey'in bütün bu olumsuzluklara rağmen inancını kaybetmemesi üzerine kendisine gelen bir dervişin aracılığıyla ancak çocuğu olabilmıştır. Dervişin Rıza Bey'e herhangi bir şey vermemesi ve tavsiyede bulunmaması ancak sadece Rıza Bey ile temas etmesi ile çocuklarının olabilmesi bu açıdan dikkat çekici olmuştur.

Ali Han Hükümdar ile Peri Han Hikâyesinde Tiflis'te yaşayan Hacı Seyyad'ın çocuğu olmamaktadır. Üç kez tek başına hacca giden Seyyad dördüncü gidişinde hanımı Nur Sultan'ı da yanına alır. Yolculuk esnasında dağ başındayken bir çocuk sesi duyarlar. Duydukları çocuk sesini takip ederek buldukları bu çocuğu evlat edinirler. Çocuğa on iki yaşına gelince Taptuk adını vermişlerdir. Aradan zaman geçmiş, Nur Sultan Peri adını verecekleri bir kız dünyaya getirmiş sonra da adını Hüseyin koyacakları bir erkek çocukları daha olmuştur:

“Efendim, Hacı Seyyad, Tiflis'te bir köyde yaşarken, hiç bunun dünya yüzünde bir zürriyeti yok. Ne kadar dua eder, ne kadar ibadet eder; ama vermeyen Allah vermez.” (Yılmaz, 2011: C.I. 121).

Seyyad'ın çocuk sahibi olabilmeyi çok istediği ve bunun için çok ibadet ettiği ifade edilmiştir. Hatta hacca gitmiş, burada dualar etmiş ve gönülden bir şekilde evlat dilemiştir. Bütün bu çabalarının karşılığında evlat sahibi olduğu anlaşılır.

Diligam Yahya Bey ile Yemen Hanım Hikâyesinde Gürcistan'da yaşayan Hüseyin'in çocuğu olmamaktadır.

“Hüseyin, varlıklı bir adam, ama gel gör ki onun yeryüzünde evladı yok.”
(Yılmaz, 2011: C.I. 161).

Varlıklı bu adam bir gün yaylada uykuya dalar ve rüyasında çocuk sahibi olmakla müjdelenir. Aynı sesi hanımı da duymuştur. Dokuz ay dokuz gün dokuz dakika sonra Diligam adını verdikleri bir oğulları dünyaya gelir:

“Hanımı oturdu, Hüseyin Bey dizlerinin üzerine kafasını koydu, aradan iki dakika geçmeden derin bir uykuya daldı.

Uykusunda ne gördü beyler; baktı ki, bir yaşlı pir.

“-Selamünaleyküm Hüseyin.

-Aleykümselâm baba

-Hüseyin, bugün senin konuştuğun lafları duyunca, inan ki, deryadaki balıklar, gökyüzündeki kuşlar, asumandaki melekler kanat çaldı, saf safa bağladı, dua etti: Ey yeri, göğü yaradan, ne olursun, bu naçar kuluna bir parça et bahşet dediler. Melekler eda ettiler, kanat çaldılar, güneşin yüzünü kapattılar, dünya kapkaranlık içerisinde kaldı. Hiç gamlanma, dertlenme, inşallah, kâinatı var eden elbet ki sana bir evlat verecek.”
(Yılmaz, 2011: C.I. 162).

Hüseyin öyle içten bir şekilde dua etmiş ve çocuk sahibi olmak istemiştir ki bu yakarışı duyan melekler onun bu hâlini görüp acımış ve Allah’ın kendisine elbet bir çocuk vereceğini söylemişlerdir. Neticesinde de Diligam dünyaya gelmiştir. İçtenlikle yapılan dua sonucunda çocuksuzluk hâli son bulmuştur.

Şeyh Senan Hikâyesinde Senan ülkesinin hükümdarı Mürşit Şah ile Nur Sultan’ın çocuğu olmamaktadır:

“Senan ülkesinde Mürşit Şah diye çok selametli, çok merhametli bir şah varmış. Gel gör ki, Şahın yeryüzünde hiçbir zürriyeti, bir evladı yokmuş.” (Yılmaz, 2011: C.I. 179).

Mürşit Şah çocuk sahibi olmayı çok istemiş ve hep dualar etmiştir. Yine bir gün bu derdi yüzünden bunaldığında çıktığı gezi esnasında karşılaştığı dervişten alacağı elma sayesinde dokuz ay, dokuz gün, dokuz dakika ve dokuz saniye sonra bir evlat sahibi olmuştur:

“-İhtiyar peder o anda yeşil kuşağının altından bir elma çıkardı, Mürşit Şah’a uzattı. Mürşit Şah dedi ki:

-İhtiyar, bu nedir?

-Şahım sağ olsun, bu elmayı götüreceksin, içindeki çiğitlere bıçak değmeden bu elmayı keseceksin; yarısını sen, yarısını hanım sultan yiyecek. İnşallah Cenabı Allah size belki bir evlat bağışlar.” (Yılmaz, 2011: C.I. 181).

Çok dua edilmesi ve sabırla beklenmesi sonucunda mükafat olarak derviş vasıtası ile onlara evlat verilmiştir. Bu hikâyede elma ile çocuk sahibi olunduğu anlaşılmaktadır. Aradan bir müddet geçer ve Nur Sultan’ın hastalandığı sanılır:

“-Allah’ım, bu ne hikmettir; ben herhalde hastalandım, rahatsızlandım. Mürşit Şah’a haber götürün, hanımın hastadır, diye.

Haber götürdü cariyeleri:

-Şahım sağ olsun. Hatun sultan biraz rahatsızlanmış.

Mürşit Şah emretti bütün sarayında olan tabiplere, hekimlere. Yığıldılar Nur Sultan’ın başına, muayene ettiler, derken müjdeyi verdiler:

- Gözün aydın olsun, gözün aydın olsun; hamilesin. Cenabı Hak sana bir çocuk verecek.” (Yılmaz, 2011: C.I. 182).

Nur Sultan yaşadığı değişimlerin nedenini fark edememiş; bir anlam verememiştir. Hekimler tarafından yapılan muayene sonucunda ise hamile olduğu anlaşılmıştır.

Uzakelli Garip Şah Hikâyesinde Ana Sultan ile evli olan Garip Şah’ın çocuğu olmamaktadır. Bir gün evlerine konuk olarak gelen bir ihtiyarın verdiği elma sayesinde çocukları olmuştur:

“- İşte onun ağlaması dünyayı bir araya getirdi de senin haberin yok. Şimdi sana müjde veriyorum: Ben sana bir elma vereceğim. Bugün götüreceksin, hanımınla yiyeceksin. Bir oğlunuz olacak, adını ben koyacağım.” (Yılmaz, 2011: C.I. 214).

Garip Şah'ın derdinin yoğunluğu ile ağlaması sonucunda içten olarak yaptığı dualara karşı kayıtsız kalınmamıştır. Çift, dervişin verdiği elma sayesinde çocuk sahibi olmuştur.

Akıllı Mehmet ile Gülfıdan Hanım Hikâyesinde Pervane Hanım ile evli olan Han'ın on beş yıl boyunca çocuğu olmamıştır. Bir gün av esnasında Han Hanım perişan hâldeki neneyi görür ve alıp sarayına getirir. Üstünü başını donatıp yedirip içirirler. Hanım nene çocukları olmadığını öğrenince dua eder. Bu duadan dokuz ay dokuz gün sonra Pervane Sultan Mehmet adını vereceği bir erkek çocuğu dünyaya getirmiştir:

“Biz on beş yıldır evli olmamıza rağmen bize her güzelliği, serveti, devleti, temiz yürekliliği, insan sevgisini veren yüce yaratan her nedense bizim evlat payımızı vermedi. Pervane Sultanın ağlamasının sebebi budur, sen sorduğun için değil, dedi.” (Yılmaz, 2011: C.I. 298).

“Günler haftaları, haftalar ayları kovaladı nihayet dokuz ay, dokuz gün, dokuz dakika tamam oldu Hanım Nenenin nezaretinde Pervane Sultan'ı diz koydu yere, nur topu gibi bir erkek çocuk dünyaya getirdi.” (Yılmaz, 2011: C.I. 299).

Çocukları olmayan bu ailenin perişan hâldeki bir neneye yardım etmeleri sonucunda çocuk sahibi oldukları görülmektedir. Yapılan iyiliğe karşı içten edilen bu duanın kabul olması ile çocuklarının olduğu anlaşılmaktadır.

Gülizar Sultan ile Çoban Süleyman Hikâyesinde Kandahar diyarının hükümdarı Gülzem Şah ile eşi Gülten Hanım'ın çocukları olmamaktadır:

“Bir varmış bir yokmuş, vakti zamanın birinde Kandahar diyarında Gülzem Şah İsminde bir padişah yaşarmış. Gülzem Şah'ın hanımı Gülten Hatun'du. Fakat bunların dünya yüzünde bir zürriyetleri, bir çocukları olmamıştı.” (Yılmaz, 2011: C.I. 409).

Padişah bir gün rüyasında bir dervişin ona Şaha Şehri dışındaki çeşmenin başına gitmesini söyler. Yola çıkan padişah çeşme başına geldiğinde aynı dervişle karşılaşır. Derviş, kendisinin bir melek olduğunu ve padişahın dualarının kabul olduğunu müjdeleyerek ona bir elma verir. Elmayı yiyen karı kocanın kız çocukları olur:

“Al bakalım Padişahım, şu elmayı al, cebine koy. Götiir, akşam valide sultanla yatarken bu elmayı ikiye böl, yarısını sen, yarısını da valide sultan yesin. Hakkında hayırlısını iste, ola ki Allah-u Teâlâ sana bir evlat bahşedecektir.” (Yılmaz, 2011: C.I. 410).

“Padişah vezirleri ile döndü sarayına. O akşam o elmayı böldü, yarısını valide sultan, yarısını kendisi yedi. Birkaç gün sonra valide sultan hamile kalmıştı.” (Yılmaz, 2011: C.I. 410).

“Dokuz ay dokuz gün dokuz saat geçtikten sonra valide sultan yere diz vurdu, bir kız çocuğu dünyaya getirdi.” (Yılmaz, 2011: C.I. 410).

Israrla ve içten yapılan duaların kabul olduğunun görüldüğü bu hikâyede elmanın nasıl yenileceği de tarif edilmiştir. Genellikle erkek çocuk sahibi olunan bu gibi durumlarda Gülzem Şah ile eşi Gülten Hanım’ın kız çocukları olmuştur.

Abdullah Bey ile Cihan Hanım Hikâyesinde Ziyet Han’ın yaşı elliye gelmesine rağmen çocuğu olmamıştır. Ziyet Han, fakirleri doyurduğu ziyafetler verince Allah da ona bir evlat verir:

“Ziyafetler verildi, fakirler doyuruldu. Aradan bir müddet geçti, Ziyet Han’ın hanımının gebe olduğu söylenildi.” (Yılmaz, 2011: C.II. 45).

Dua etmenin yanı sıra fakirleri doyurmanın da çocuk sahibi olmak için gerekli olduğu görülmektedir. Diğer hikâyelere nazaran çocuksuzluk durumu daha kolay bir şekilde giderilmiştir.

Celali ile Kenani Hikâyesinde Kudret şehrinde yaşayan duvarcı Mehmet ile hanımı Sucayet’in çocukları olmamaktadır. Dua ederler ve evlerine konuk olarak gelen bir ihtiyar onlara elma verir. Bu sayede ikiz oğulları olmuştur:

“- Yavrum, şu elmayı ikiye bölün, yarısını sen ye, yarısını kocan yesin. Sizin iki çocuğunuz olacak. Fakat ben gelmeden sakın onlara isim koymayın. Böyle dedi ve gözden kayboldu.” (Yılmaz, 2011: C.II. 241).

Dua edilmesi ve eve gelen misafirin iyi ağırlanması dileklerinin yerine gelmesini sağlamıştır. Yine elmanın nasıl yenilmesi gerektiğinin tarif edilmesi dikkat çekicidir.

Dallıhan ile Nazanı Sultan Hikâyesinde Dallıhan ile Nazanı Sultan'ın çocukları olmamaktadır. Dallıhan'ın kapısına gelen bir nene ona oğlu olacağı müjdesini vermiştir:

“- Gel, sen dün ne dedinse, dün kime ne yaptınsa onu bilmem, ama senin dileğin oldu. Senin bir oğlun olacak. Bunu kimseye söyleme, git, beyine de müjdeyi ver.” (Yılmaz, 2011: C.II. 262).

Diğer hikâyelerden farklı olarak bu müjdenin herkesten saklanması istenmiş ve burada kadın kahraman ile iletişime geçilmiş olması dikkat çekicidir. Yapılan dualar ve iyilikler karşılıksız kalmamış Nazanı Sultan çocuk ile müjdelenmiştir.

Mete Han Hikâyesinde Mete Han ve hanımı Ağca Sultan'ın on yıl boyunca çocukları olmaz:

“10 yıl çocukları olmadı. Götürmediği, getirmedeği, gelip de çare bulacak diye uğraşmadığı hekim sayısı çoğa çıktı; ama bir türlü evlat edinemedi.” (Yılmaz, 2011: C.II. 361).

Mete Han Hikâyesinde hekimlerden destek alınmaya çalışılmıştır. On yıl boyunca danışılmadık hekim, tabip kalmamıştır. Ama bir türlü çare bulunamamıştır. Ağca'nın yapmış olduğu dua neticesinde çocuk sahibi olabilmışlerdir.

Firdevs Şah Hikâyesinde Firdevs Şah'ın kızı Gatmer, Hızır'ın verdiği gülü aldıktan sonra hamile kalır. Gül açarsa iyilik çoğalacak, solarsa kötülük artacaktır. Gatmer bu gülü kokladıktan sonra hamile kaldığını söylese de bunu kimseye açıklayamayacaklarını düşünerek onu saklarlar. Doğan erkek çocuğu da ormana terk ederler. Dertli çobanın da çocuğu yoktur. Ormanda oğlanı bulunca evlat edinip adını Gurbanî koyar. Gatmer'in hamile kalışından ise hikâyede şöyle bahsedilir:

“Şimdi Gatmer Çiçek, güli gohlayıb hamile galdığını gendisi de bilmiyordu. Bir güldür, güli hepimiz gohlarih. Ne bile ki, bu gül nasıl bir güldür? Nâyet, üç beş ay zeman geçti aradan, gatmer gendini hamile olduğunu hissetti.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 48).

“Erkek eli elime değmemiş, erkek yüzi görmedim, yalnız gapıda bir ehdiyar, pir-i fani gül satıyordu. İşde cariyeler, gönderdim, garşıma ehdiyar aldım. Ne oldi isa bu gülden oldi. Gohladım ne oldu isa gülden oldi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 48).

Gülü koklayarak hamile kalan Gatmer'in doğan bu erkek çocuk ormana terk edildikten sonra çocuğu olmayan Dertli çobanın evlatlığı olur. Çocuksuzluğun bu kez evlat edinmeyle sona erdiği görülmektedir.

Güzel Ahmet Hikâyesinde padişahın çocuğu olmamaktadır. Bu durum hikâyede şöyle dile getirilmektedir:

“Eski padişahlar zamanında, bazı padişahların çocukları olmazdı.”
(Görkem, 2000: 163).

“O zaman cerrah deniyordu, o da her yerde bulunmaz.” (Görkem, 2000: 163).

Padişahların soyunu devam ettirme gayretleri olduğu için çocuk sahibi olmaları- özellikle erkek çocuk- önemliydi. Padişahın her yerde derdine derman aradığı görülmektedir. Lakin hiçbir cerrah çare bulamamıştır.

Güzel Ahmet Hikâyesinde çocuğu olmayan padişah, türbelere giderek derdine derman arar. Fakat bir türlü dileği gerçekleşmez. Bunun üzerine veziri *“Arayan Tanrı'sını da bulur belâsını da bulur”* (Görkem, 2000: 163) diyerek padişaha gurbete çıkmayı teklif eder. Yolda konaklayıp namaz kıldıkları çayırdaki pınar başında oturan bir dervişe rastlarlar. Padişah derdini dervişe anlatır. Derviş kendisine bir elma vererek tarif ettiklerini yapmasını ister. Böylece çocuk sahibi olabileceklerini söyler:

“Bu elmayı eve eleteceksin galemtıraş buçağınan soyacaksın, terazide dartacaksın; ok başı beraber galacak, gelecek. Yarısını sen yiyeceksin yarısını Sultan Hanım yiyecek. O gün birlikte kalacaksınız. İnşallah, Allah'a sığınır söylerim ki, sana Cenâb u Allah bir evlât vere.” (Görkem, 2000: 164).

Güzel Ahmet Hikâyesinde çocuğu olmayan padişah söylenenleri harfiyen uygular. Aradan bir müddet geçince Sultan Hanım'da aşerme belirtileri olarak *“Ekşi tatlı, evde bulunmayanlardan canım istiyô”* (Görkem, 2000: 164) şeklindeki talepler görülür. Bu hikâye aşerme ile bilgiler vermesi bakımından dikkat çekicidir.

Han Mahmut Hikâyesinde eski zamanlarda çocuk sahibi olamayanlar, herhangi bir hastalığı olanlar “falan adamın” mezarı olarak bilinen yere gider ve orada üç gün ibadet ederlermiş. Yine bir gün birbirinden habersiz olarak Sedef şehri padişahı,

Buhara padişahı ve Mısır padişahı da çocuk sahibi olabilmek için bu mezarın başına giderek ibadet etmiştir:

“Padişahlar zamanında, o ziyratta birleşince “Sen ne için geldin, derdin ne?” Üçü de çocuksuzluktan yandılar. (Allah kimseyi de zürriyetsiz etmesin; kölgesi ayâna yakın düşer.) Bunnar üç gün orada galdılar.” (Görkem, 2000: 195).

“Geri memleketlerine geldikleri zaman Sedef padişahının oğlu oldu; Buhara padişahının oğlu oldu; Mısır padişahının da gızı oldu.” (Görkem, 2000: 195).

Önemli zatların mezarlarında yapılan duaların gerçekleşeceğine inandıkları için üç padişah da aynı yere gitmiştir. “Falan adamın” mezarı olarak bilinen yerde yapılan duaların kabul olması sonucu üçünün de çocuk sahibi olması ve ardından ikisinin birbirine âşık olması hikâyenin gidişatı için önemlidir.

Bal Böğrek Hikâyesinde Babil padişahının çocuğu olmamaktadır. Başka bir şehirden ikinci bir hanım aldıysa da yine de çocuğu olmaz:

“Babil padişahının hayli bir müddet hanımıyla birlikte galdılar, amma çocukları olmadı. Onun için padişah, başka bir şehirden ikinci hanım aldı. Onunla da hayli bir müddet beraber yaşadılar. Ondan da çocuk olmadı.” (Görkem, 2000: 221).

Padişah bunaldığı bir günde derdine derman aramak için veziri ile yol çıkar ve bir pınarın başına gelir. Pınar başında bir derviş ile karşılaşırlar. Derviş derdinin dermanı olduğunu söyleyerek ona bir tarif verir:

“Derviş dedi ki: Şimdi sen geri get; senin sarayın sağ köşesinde bir elma toranı var. O elmanın dibini güzelce onart, tımar ettir! Mal yemiyecek şekilde de çevresini çevirttir; yanna bir löbetçi koy. O, vakti zamanı geldiği zaman, bir tek elma dutar; yere düşünceye gadar el dagirmeyin. Yere düştüğü zaman al elmayı, Sultan Hanımla beraber, galemtıraş buçağnan şöyle güzeelce soyduktan sonra, tarazide dartacaksın. Ok başı beraber gelince yarısını Sultan Hanım yesin, yarısını sen ye! Gabını ahırdaki aygıra ver, erkek aygırın yanna bırak kısrağı, dedi. Çekirdeni de

tazının yanına attır. İnşallah Allah'a sığınır söylerim ki, Cenab-u Allah size bir evlat verecek!" (Görkem, 2000: 223).

Çocuğu olmayan padişaha çocuğu olacağı müjdelendir. Bu hikâyenin diğer birçok hikâyelerden farkı ise elmanın direkt olarak verilmeyip yetiştirilmesinin istenmesidir. Özel olarak yetiştirilen fidanın vereceği tek elmayı yemeleri ile çocuk sahibi olmuşlardır.

Âşık Halil Hikâyesinde çocukları olmayan iki kardeş vardır. Bir gün sabah namazından sonra yaptıkları dua ile çocukları olur:

"Maraş'ın İncirli köyünde iki gardeş varıdı. Bunnarın bir müddet çocukları olmadı." (Görkem, 2000: 271).

"Bu iki gardaşın çocuğu olmadı. Bunnar bir gün sabah namazını gıldılar, Allah'a niyazda bulundular ki: "Yarabbi, biz bu dünyada bakı diyalik ya! Yarin bir gün ölüp gidersek, bizim ocağımızı kim tütüdür de, ismimizi kim andırır Yarabbi! Bize hayırlı bir evlat ver." (Görkem, 2000: 271).

İslami bir unsur olan namaz kılmak, diğer hikâyelerden farklı olarak burada karşımıza çıkmaktadır. Sabah namazında yapılan duanın kabul olduğu görülmektedir:

"Dört buçuk ay sonra da bu çocuklar cannandı; "büngül büngül" ettikçe adamlar seviniller. Aradan dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat, dokuz dakika, dokuz saniye geçtikten sonra, ikisinden de birer çocuk dünyaya geldi. Birininki oğlan, birininki kız oldu." (Görkem, 2000: 271).

İki kardeşin dualarının kabul olması ve birinin oğlu olurken diğerinin kızının olması dikkat çekicidir. Çünkü bu iki kardeş dünyaya gelen iki çocuğu da beşik kertmesi yapacaklardır.

Duanın çok yönlü psikolojik etkileri bulunmaktadır. Hem tecrübe edilen olaylar hem de gözlemlenen olaylar ışığında umudun kaybedilmesinin başta psikoloji olmak üzere beden sağlığını da olumsuz etkilediği görülmektedir. Özellikle korku, endişe, kaygı, yalnızlık gibi duyguların ortaya çıkardığı bunalım hâlinin ruhsal problemlere neden olduğu anlaşılmaktadır. Bu sıkıntılı durumun ilaç ile tedavi edilemediği hallerde dua ile aşılabildiği görülmüştür (Şahin Aynur, 2021: 356). Hikâyelerde dua

ile çocuksuzluk özleminin giderildiği anlaşılmaktadır. Çiftlerin dua sonucunda ya direkt ya da gönderilen bir elçi (derviş, ihtiyar, pir, nene) sayesinde çocukları olmuştur.

Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde Geylan ülkesinin hükümdarı Adil Şah'ın çocuğunun olmamasından şu şekilde bahsetmiştir:

“- Hayır bilemedin... anlatayım. Yaşım ilerlemekte olduğu halde benim adımlı yaşatacak, benden sonra bu ülkeyi idare edecek bir çocuğum daha olmamıştır. Çocuksuz hayatın ne tadı vardı!?!...” (Yurdatap, 1947: 2-3).

Adil Şah ile veziri dolaşırlarken çeşme başında bir derviş ile karşılaşılır. Derviş herkesi tanımakta ve kalbinden geçenleri de bilmektedir. Adil Şah'ı mutlu edecek olan haber ondan gelecektir:

“Derviş, elini koynuna sokup bir elma çıkardı. Şaha vererek:

-Bunun yarısını sen ye; yarısını karına ver. İnşallah, Mevlâ size bir erkek evlât ihsan eder. Fakat ben gidinceye kadar sakın onun ismini koymıyasınız.” (Yurdatap, 1947: 5).

Adil Şah'ın çeşme başında dervişle karşılaşması ve yine elma yiyerek çocuk sahibi olması motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle dervişin isim vermesini beklemeleri önemlidir.

Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde Adil Şah'ın çocuğu olmamaktadır. Şah derdini Yusuf Bey'e şöyle açıklar:

“- Ben ah çekmeyim de kimler çeksin? Yaşım ilerledi, kırkı geçti. Her şeyim var, fakat benden sonra yerimi tutacak ve adımlı sürdüreceğim kimsem yok.” (Öztürk, 2010:65).

Meğerse Yusuf Bey'in de çocuğu olmamaktadır:

“- Hakkınız var. Ben de, sizin gibi, çocuk sahibi değilim, bilirsiniz.” (Öztürk, 2010:65).

Çocuklarımız olursa beşik kertmesi yapalım diyerek sözleştikten bir yıl sonra Adil Şah'ın Sitemkâr adını verdiği bir oğlu; Yusuf Bey'in de Gül adını verdiği bir kızı olmuştur.

Asuman ile Zeycan Hikâyesinde Erzincan'da yaşayan Kaleli Bey ile onun kâhyası Derviş Ahmet'in çocukları olmamaktadır. Bir gün yaylada dolaşırken ak sakallı ve nur yüzlü bir adam ile karşılaşırlar. Adam onlara çocuk sahibi olabilmeleri için yapmaları gerekeni şöyle anlatır:

“Ak sakallı adam bir süre gülümseyerek onlara baktıktan sonra atın dizginini Derviş Ahmet’e verip eyerin terkisindeki heybenin sağ gözünden aldığı kırmızı bir elmayı Kaleli Bey’e, sol gözünden aldığı sarı bir elmayı da Derviş Ahmet’e vererek dedi ki:

-Şimdi Erzincan’a dönün, doğruca evinize gidin. Bu elmaları ikiye bölün, yarısını yiye, yarısını da karılarınız yesin. Vakti gelince birer çocuğunuz dünyaya gelecek. Birinizin kızı, birinizin de oğlu olacak. Ergenlik çağına basıp evlenecek olgunluğa eriştikleri zaman onları birbirleri ile evlendireceksiniz. Ben gelinceye kadar adlarını koymayın...” (Öztürk, 2010:138).

Kaleli Bey ile Derviş Ahmet'in çocuk sahibi olabilmeleri için kendilerine verilen elmayı yemeleri gerekmektedir. Söz konusu elmanın iki adet ve birinin sarı diğerinin kırmızı renkli olması ise dikkat çekicidir. Zira birlikte sahip olunan bu elmalar gelecekte birbirlerine âşık olacak gençleri de müjdelemektedir.

Tahir ile Zühre Hikâyesinde evvel zaman içindeki ülkenin birinde hükümdarın çocuğu olmamaktadır. Çok sayıda hekime görünmüş olsalar da dertlerinin dermanını bulamamışlardır. Hükümdar bir gün bu konuyla ilgili hissettiklerini veziri ile paylaşır. Vezir, hükümdara gezip dolaşırlarsa ferahlayabileceğini söyler. Yolda bir ağacın altında uzanmakta olan yeşil başlı bir derviş ile karşılaşırlar. Hükümdar derdini dervişe açar. Dervişin duası sonucunda çocuk ile müjdelenirler:

“Deyip, iki kelime dua ettikten sonra, avucunda bir elma پیدا olmuş:

-Murat kapıları açılmış devletlim, gökten bir elma düştü size!

Deyip, bir taşla ikiye bölmüş; yarısını hükümdara vermiş, yarısını vezire... Ve demiş:

-Allah, birinize bir oğul, birinize de bir kız verecektir. Oğlanın adını Tahir, kızınki de Zühre olsun, adlarını ben verdim, ömürlerini de Allah versin, ama murad-ı ilahî, ikisinin bir arada büyüülmesi, büyüdükları

zaman da birbirleriyle başgöz edilmesi yolundadır ve zira, bir elmanın yarısı o, yarısı o.” (Güney, 1960: 6).

Hükümdar ve veziri kendilerine verilen elmayı bölüşerek yediklerinde çocuk sahibi olurlar. Derviş çocukların cinsiyetlerini söyleyip isimlerini de verir. Bu hikâyede bir elmanın iki müstakbel baba arasında bölüştürülmesi dikkat çekicidir. Bu paylaşım sonucunda doğan çocuklar birbirlerine âşık olmuştur.

Nevruz Bey Hikâyesinde Diyarbakır’da hüküm süren Kerim Paşa’nın çocuğu olmamaktadır. Derviş ona çocuğu olacağını şöyle müjdeler:

“Diyarbakır’da zamanın hükmünde bir Kerim Paşa var idi. Onun evladı olmazdı. Allah tarafından bir derviş geldi, bir elma verdi. “Yeyin” dedi. “Sizin inşallah evladız olur.” Bu elmanı yediler, dokuz ay dokuz gün geldihtan sonra bunun bir tene oğlu oldu.” (Duymaz, 1996: 124).

Bu hikâyede de bir derviş vasıtası ile elma yiyerek çocuk sahibi olunması söz konusudur.

Murat Şah Hikâyesinde Horasan’ın adil hükümdarının çocuğu olmamaktadır. Ta ki bir derviş çıkıp derdine derman olana kadar:

“Rivâyet olunur ki Horasan şehrinde bir âdil padişah var idi ve yedi iklim dört köşede misli yok idi ve hem dünyaya hiçbir zürriyeti gelmemiş idi. Bir gün bir âh-ser çekip düşünürken kapıdan içeri bir Dede Sultan “Selamünaleyküm” deyip oturdu. Baktı ki padişah düşünür.

Dede Sultan;

“Padişahım, ne düşünürsün?” dedikte padişah dedi ki:

“Ne düşünmeyeyim, dar-ı dünyâda bir evlâdım yoktur ki yarın ben ölürsem tâcı tahtım ele kalmasın. Anın için düşünürüm.” Dedi; âh edip ağıladı.

Şimdi Dede Sultân cebinden bir elma çıkarıp padişaha eyitti:

“Padişahım şu elmanın nısfını sen ye, nısfını hanımefendi yesin.” deyü verdi.” (Kaya, Koz, 2000:133).

Horasan Hükümdarı çektiği ah sonrasında derviş ile karşılaşır. Kendisine verilen elmayı karısı ile bölüşerek yediklerinde çocukları olmuştur.

Kirman Şah Hikâyesinde hamile olan Mahbub'a atılan iftiradan sonra Mahbub saraydan kovulur. Görümcesi Mine Hanım'ın yanına yerleşir. Yusuf Bey ile Mine Hanım'ın çocukları olmamaktadır. Sarayda doğacak çocuğa kendi çocukları gibi sahip çıkmak isterler:

“Ocağın batmasın! Cenabıallah, bize çocuk vermedi Kardeşime verdi. Ne yapalım yani? Bak, ha kardeşimin çocuğu ha kendimin çocuğu. Bu çocuğu kendi gömleğimden geçireceğim. Bu olsun bizim evladımız.”
(Türkmen vd., 2014:96).

Yusuf Bey ile Mine Hanım'ın çocuklarının olmaması, sarayda babasız dolaşan çocuğun sahiplenilmesini yani Mahbub Hanım'ın başına gelen bu olayın anlaşılmamasını sağlamıştır. Bu hikâyede evlat edinme ile çocuk sahibi olduğu görülmektedir.

Emir Han ile Sümbül Hanım Hikâyesinde Yetim Ahmet ile hanımının çocukları olmamaktadır. Ahmet Ağa bu derdinden Yakup Han'a bahseder. Yakup Han benim çocuğum senin çocuğundur diyerek derdine derman olmaya çalışır:

“Bizim çocuğumuz yok. Allah bize öyle bir varlık, öyle bir servet getirdi ki, hiç kimseye nasip etmemiş bunu! Bundan sonra, benim bir kardeşim var: Yakup Han! Senin bir bacın var: Pırlanta Sultan. Haa, onların evladı da bizim evladımız.” (Türkmen vd., 2014:400).

Evladı olmayan Yetim Ahmet derdini arkadaşına açar. Yakup Han benim evladım senin evladındır diyerek onu evlat sahibi yapar.

Celal Bey ile İpek Sultan Hanım Hikâyesinde Türkmen ülkesi hükümdarı Hacı Ahmet Ağa'nın çocuğu olmamaktadır:

“Ama, gel gör ki, Hacı Ahmet Ağa, hanedan bir ailenin oğlu ama cenabıallah buna bir çocuk, bir evlat vermemişti.” (Türkmen vd. 2014:429).

Ahmet Ağa çocuk sahibi olabilmek için açık sofralar kurdurur, geleni gideni yedirip içirir. Aradan günler geçer ve Ahmet Ağa'nın konağına bir derviş gelir. Derviş Ahmet Ağa'nın derdinin dermanını getirmiştir:

“-Hacı Ahmet Ağa! Şu çantamda bir elma var. O elmayı, öyle hayırlı bir bahçeden topladım. Hoşuma gitti, sahibinin de iznini aldım. Bir tane elma kalmış. Bu elmayı sana hediye edeceğim. Bu elmayı götüreceksin. Bismillarahmanirrahim deyip böleceksin. Yarısını hanım sultan, yarısını da sen yedikten sonra İnşallah akıbetiniz hayır olur.” (Türkmen, 2014:429).

“Hacı Ahmet Ağa, Derviş'in vermiş olduğu elmayı aldı, götürdü. Gece harem odasına. Bir hanımı vardı, ocağın batmasın hanım! İsmine Döne Sultan derlerdi. Döne Sultan eller anası. Gelenin gidenin, fakirin fukaranın derdinin devası bir insandı. Hem hekimdi hem lokmandı hem anaydı hem de bacıydı. Karısına bunu anlattıktan sonra elmayı ikiye böldü. Bunlar yediler. Allah cümlesinin üzerine hayırlı sabahlar açılın, diyerek sabah açıldı.” (Türkmen vd., 2014:430).

Elmayı tarif edildiği şekilde yedikten sonra Döne Hanım hamile kalmıştır. Dokuz ayın sonunda ikiz oğulları olur.

Böyle Bağlar Hikâyesinde Diyarbakır Bey'i Ahmet Ağa'nın Hüseyin adında bir oğlu vardır. Her yerde oğluna uygun bir kız arar ama bir türlü bulamaz. Mardinkapı'daki Ali İzzet Bey'in kızı Senem'in övüldüğünü duyan Ahmet Ağa Senem'i oğlu Hüseyin'e ister. Düğün kurulur; evlenirler. Ama aradan yedi yıl geçmesine rağmen bir türlü çocukları olmamıştır. Ahmet Ağa torun sahibi olamadığı için dertlenmektedir. Torun sahibi olabilmek için gelinini hekimlere götürür:

“Ahmet Ağa sırtını ağaca verdi. Geline baktı, oğula baktı. Geline baktı. Huri gibi, gılman gibi. ‘Ey Yarabbi! Bu ne hikmettir. Benim çocuğumun çocuğu olmuyor. Bunu doktora mı götüreyim, hekime mi götüreyim, hocaya mı götüreyim?’” (Türkmen, 2016: 34).

Gelin kayınbabasının bu ısrarı üzerine sorunun kendinde olmadığını şiir ile anlatır. Kayınbabası Ahmet Ağa durumu anlar, gelinine hak verir. Sorunun oğlunda olduğunu öğrenir. Bu esnada konuşulanların hepsini duyan Hüseyin gurbete çıkmaya

karar verir. Hekimlerden destek almak isterler. Sorunun kıskançlık yüzünden yapılan bir büyü olduğu hikâyenin ilerleyen bölümlerinde ortaya çıkar. Hızır tarafından verilen ilaç ile Hüseyin sağlığına kavuşur.

Cihan Şah ile Şemsiyye Hikâyesinde Kabistan padişahı Taymûs'un çocuğu olmamaktadır. Bu duruma ne denli üzüldüğünü şöyle dile getirmiştir:

“Şol kadar askere güciyeterdi. Lâkin bunun oğlu ve kızı yoğdı. Bir gün pādīshāh oturup fikr idüpeydür: “Ne Acep ben böyle bir pādīshāh olam, bu kadar iklimlere hükm idem; benüm oğlum ve kızım olmaya. Benden soñra bu kadar māl ve mülk düşmānıma kala!” deyüp ağladı.”
(Daşdemir ve Babür, 2015 :25).

Hikâyede müneccimlere danışan Taymûs'a çocuğunun olması için yapması gerekenler şöyle anlatılmıştır:

“Dünyānuñ hatunların ve kızların alsañ, oğluñ ve kızınıñ olmaya. Lâkin Belh şāhı Bihrūz Şāh<ın>ıñ kızın alursañ bir oğluñ ola!” didiler.”
(Daşdemir, Babür, 2015:25).

Bihruz Şah'ın kızı ile evlenince müneccimlerin dediği çıkar ve Taymûs'un Cihan Şah adını vereceği oğlu dünyaya gelir.

Bedri Sinan Hikâyesinde Selçuklu torunu Meksut Bey'in iki oğlu bir kızı vardır. Küçük oğlu Kontaz Bey, Benli Perişan ile uzun süredir evlidir. Ama Kontaz Bey'in her nedense çocukları doğduktan kısa bir süre sonra ölmektedir:

“Kontaz Bey'se Revan Beylerinin kızı Benli Perişan'la, güzel, çalımlı bir kadınla evlenmişti. Ama Kontaz Beyin bir talihsiz tarafı vardı. Çocukları yaşamıyordu. Üç beş, çocuğu oldu, vefat etti. Çok yaşayanı bir ay kırk gün yaşadı.” (Türkmen, 2016:72).

Bu hikâye diğerlerinden farklı olarak çocuk ölümlerini içermektedir. Buradaki mesele hamile kalamamak değil de doğan çocukları yaşatamamaktır. Son doğan çocuklarına nasılsa ölür diyerek isim vermemeleri sonucunda çocuğun hayatta kalması dikkat çekicidir. İsimsiz yaşayan çocuk daha sonra Bedri Sinan adını alır ve hikâyenin adını veren kahramanı olur.

Çoban Mirzehan Hikâyesinde Mirze Han ve Nazlı'nın uzun zamandır evli olmalarına rağmen çocukları olmamaktadır. Yaşlanıp kuvvetten düşüklerinde ellerinden tutacak bir evlatları olsun istemektedirler:

“Bu arada ikisinin de babaları ve anneleri vefat etmiş, tamamen yalnız kalmışlar, ama umutlarını yitirmeyecek şekilde birbirlerine moral vererek yaşamakta olsunlar, bir bakmışlar ki bizler de epey bir yaşa geldik, ama bu zaman zarfında bunların da hiç çocukları olmamış, şikâyet etmemişler ama ikisi de gönüllerince üzüliyorlarmış.” (Gökşen, 2013: 467).

İçten yaptıkları duanın ardından çocuk sahibi olmakla müjdeleneceklerdir:

“Sakallı pir baba, ‘Yavrum hiç korkmana gerek yok, bu dağın adına Murat Dağı derler. Duası kabul olan kulun burada Allahu Taala istediğini verir, demek ki sen de Allah'ın sevdiği bir kuluymuşsun,’ dedi.” (Gökşen, 2013: 469).

Şîrvân Şâh ve Şemâ'il Bânû Hikâyesinde İran'da hüküm süren Bâhtiyâr'ın çok istemesine rağmen çocuğu olmamaktadır. Bu yüzden çok üzgün olan padişah gece gündüz ağlayıp dua etmektedir. Bir gün Hind tarafından gelen seyyah, Şâh Bahtiyar'ın duasının kabul olduğunu söyler:

“Pâdişâhım elem üzere olma. Sana ceviz kadar toprak vireyim. Bu gice cum'a gicesidür, bir filcanda ezüp iç de, sevdiceğin hangisi ise anın ile yat. Rabbi te'âlâ hazretlerinden umaram ki mesrur olasın.” diyüp koynundan bir acâyib hokka çıkarup, içinden o toprağı alup virdi. Pâdiaşâh, ta'limi üzre ezüp, yatsu namâzını kılup, du'â idüp, toprağı içdi ve gâyet nazarında bir kadın var idi. O gice anın ile cem' oldu. Allahu te'âlâ hazretlerinin emrile kadın hâmile kaldı”. (İnce, Köklü, 2009: 69-70).

Çocuksuzluk motifinin işlendiği bütün hikâyelerin aksine bu hikâyede ilk kez toprak içerek çocuk sahibi olabileceği kadının görülmesi karşımıza çıkar. Daha önce dua etme, mezar ziyareti yapma, beşik kertmesi olma ve elma yeme ile çocuk sahibi olan çiftler söz konusu iken ilk kez toprak içerek önce müstakbel anne bulunmuş sonra da evlat sahibi olunmuştur.

Seyflmlk Hikyesinde Mısır padişahlarından olan Asım bin Saffan'ın çocuğu olmamaktadır:

“Mısır padişahlarından yedi yüzyıl yaşamış Asım bin Saffan'ın evlâdı olmaz ve kendisi bu duruma çok üzülür.” (Derman, 1988: 143).

Saba Melike'si tarafından Asım bin Saffan'ın Hazreti Süleyman'a dua etmesi tavsiye edilir. Böylece çocuk sahibi olabilecektir. Bu duruma sıcak baban Asım bin Saffan, eğer çocuğu olmazsa da orduları ile Hazreti Süleyman'ın ülkesine saldıracağını söyler. Gönderilen elçiye *“Tanrı'nın adını hiç aklına getirmediği için isteklerinin kabul olmadığını, Mısır'da güneşe tapmanın yanlış olduğunu” (Derman, 1988: 144)* söyleyerek dinini kabul etmesi şartıyla *“bir ağacın dibine gelecek iki yılanı öldürüp, karılarına yedirirlerse çocukları olacağını mjdelер.” (Derman, 1988: 144).* Bütün bu gelişmelerden sonra padişahın oğlu Seyflmlk dünyaya gelecektir:

“Memleketlerine dönen vezirin tavsiyesi zerine Mısır hakanı ve veziri Hak dinini kabul edip, vaatleri yerine getirir ve yılanların da baş ve kuyruklarını hanımlarına yedirirler. Hakikaten hanımlar hamile kalıp ikisi de birer oğlan doğurur.” (Derman, 1988: 144).

Hüsrev şah ve Gl Banu Hikyesinde çok istemesine rağmen Kayser-i Rum'un çocuğu olmamaktadır:

“Uzun süre karısından çocuğu olmayan Kayser-i Rum, ümidini kesmişken, Perizat adlı cariyesi hamile kalır.” (Derman, 1988: 200).

Bu hikyede uzun süre çocuk sahibi olunamamasına rağmen herhangi bir çaba olmadan kendiliğinden czlecektir.

Mahmud ile Elif Hikyesinde Buhara'da yaşayan şah Murat'ın çok istemesine rağmen çocuğu olmamaktadır. Mahmud şöyle dünyaya gelecektir:

“Buhara'da şah Murat adlı padişahın çocuğu olmadığı için dertlenirken, günlerden bir gün kendisine görünen bir derviş ona bir muska verir ve kısa zamanda bir oğlu olacağını söyler.” (Derman, 1988: 194).

Bu hikyede farklı olarak derviş dua etmek veya elma vermek yerine bu kez muska vererek bu soruna czm bulmuştur.

Değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde çocuk sahibi olmak için doğrudan Allah'a dua edilmiş ya da fakirlere ziyafet verilerek gelip yiyip içenlerin dua etmesi ve böylece çocuk sahibi olabilmesi umulmuştur. Eğer çocuğu olmayan bir hükümdar ise bu derdini veziri ile paylaşarak çıktığı gezinti de derdine derman aramıştır. Genellikle karşısına çıkan bir ihtiyar, bir derviş ya da bir pirin verdiği elma ve söylediği yöntem ile çocuk sahibi olmak mümkün olmuştur. Bazı hikâyelerde de bir elma ikiye bölünerek müstakbel iki baba tarafından yenilmiştir. Bazı hikâyelerde ise birden fazla elma iki müstakbel baba tarafından tüketilmiştir. Ama genellikle bir elmanın eşler arasında bölüşülmesi ile çocuk sahibi olunmuştur. Elma yiyerek çocuk sahibi olma motifi hikâyelerde sık görülmekle beraber özenle yetiştirilen elmanın tüketilmesiyle de çocuk sahibi olan örnek çift mevcuttur. Bazen de evlat edinme yoluyla bu eksiklik giderilmiştir. Bütün bunlar fayda vermezse de ikinci bir eş alarak çocuk sahibi olunmuştur.

3.1.10. Dili Tutulma

Konuşabilmesi insanı insan yapan insanı diğer canlılardan ayıran en belirleyici özelliğidir. Çok eski çağlardan bu yana insanın konuşan bir hayvan olarak nitelendirilmesi de bundan kaynaklanmaktadır.

Dilbilim kuramının kurucusu olan Noam Chomsky her insanın bir dili edinebilme ve kullanabilme yetisiyle dünyaya geldiğinin savunmuştur. Böylece insan biyolojik ve zihinsel gelişimini tamamladığında konuşabilmektedir (Kurudayıoğlu, 2013: 287).

Türkçe Sözlük'te ise konuşmanın gerçek anlamda on farklı tanımını verilmektedir. Konuşmak;

1. Bir dilin kelimelerini telaffuz etmek.
2. Düşüncelerini sözle anlatmak.
3. Nutuk vermek.
4. Konuşma dili olarak kullanmak.
5. Karşılıklı olarak bir şeyler anlatmak, sohbet etmek.
6. Ahbaplık etmek, ilişki kurmak.
7. Belli bir konu üzerinde karar vermek için düşüncelerini anlatmak.
8. Karşı cinsle duygusal bir arkadaşlık kurmak.
9. Bahsetmek, söz açmak.

10. (Olumsuz şekliyle) Dargın olmak (Topaloğlu-Ayverdi, 2007: 637).

Görüldüğü üzere “konuşmak” çok geniş kapsamlı bir kavramdır. Bir insanın diğer insanlarla da anlaşabilmesi ne kadar iyi bir konuşma yapabilmesine bağlıdır. İyi bir konuşma ise ses, telaffuz, tonlama, vurgu, anlatma ve anlama durumlarının ne kadar iyi kullanıldığıyla ilgilidir.

Konuşmanın gerçekleşmesini sağlayan organlar diyafram, akciğerler, nefes borusu, gırtlak, ses telleri, damak, dil, küçük dil, dişler, burun ve dişlerin ortak iş birliği; ayrıca doğru sinir akışı ve beyin işlevi gerekir. Bunlardan bir ya da birkaçında yaşanan bozukluk konuşmanın seyrini olumsuz etkiler. Konuşma, kompleks bir yapının uyum içerisinde çalışmasıyla gerçekleştiği için organize hareket eden bu yapı da görev alan organlar üç bölümde tanımlanır: Gırtlak altı düzenek, gırtlak ve gırtlak üstü düzenek. Konuşma bu düzeneklerde üç düzeyde meydana gelir: Solunum, sesleme ve artikülasyon şeklindedir (Erdem, 2013: 417). Konuşma bozukluğu ise bu görev alanlarından birinde yaşanan sorun ile ortaya çıkar.

Konuşma hem fiziksel hem de zihinsel bir süreç olduğu için pek çok sebep konuşma bozukluğuna neden olabilir. Konuşamama durumu tıbbî (KBB, nöroloji, psikoloji, göğüs hastalıkları, dahiliye vb.) ve psikolojik pek çok faktörden dolayı da meydana gelebilmektedir. Bu sebeple konuşma bozukluğunun giderilebilmesi için disiplinler arası çalışmalar içeren bir yaklaşımla müdahale etmek önemlidir.

Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesinde başına darbe alan Hamza Han, lâl olmuş ve akli başından gitmiştir:

“Harami başı kılıcını yere koydu, geldi, Hamza Han’ı kaldırdı. Ama Hamza Han’ın kulağına öyle bir tekme vurmuştu ki, Hamza Han’ın dili tutuldu, şok geçirdi.” (Yılmaz, 2011: C.I. 276).

“Hamza Han’ı getirdiler. Hamza Han, kulağının dibine vurulan o tekmeyle akli başından gitmiş.” (Yılmaz, 2011: C.I. 277).

Hikâyede başına darbe alan Hamza’nın nörolojik bir sorun sebebiyle konuşamadığı görülmektedir. Aynı tekme darbesi aklının da başından gitmesine neden olmuştur.

Hüseyin Bey ile Şahin Bey Hikâyesinde Derviş Şah’ın kızı Söylemez Hanım’ın dili lâldir. Öyle ki isminin nereden geldiği hakkında şöyle denilmiştir:

“hiç konuşmadığı için ismi Söylemez Hanım’dır.” (Yılmaz, 2011: C.II. 87).

Derviş Şah, Söylemez Hanım’ı üç kez konuşturana ödül vaat etmiştir. Kızının durumuna çok üzülen babası kızı için dört bir yanda çare aramaktadır:

“Adam, “orasını ben de bilmiyorum”, dedi, “fakat padişahımız Derviş Sultan kim kızını üç sefer konuşturursa, kızını ona vereceğini söylemiş.” (Yılmaz, 2011: C.II. 87).

Mirza Han, gelincik farenin sayesinde Söylemez Hanım’ı üç kez konuşturmuştur. Nihayet gelincik fare sorunu çözer:

“Mirza Han “ne göreviymiş o”, demeye kalmadan gelincik fare havaya sıçrayıp atının üzerindeki Söylemez Hanım’ın alnının ortasına öyle bir vurdu ki Söylemez Hanım’ın alnı yarıldı. Alnı açılır açılmaz o yarıktan iki kertenkele fırlayıp yere düştü. Gelincik fare hemen üzerlerine çullanıp kertenkelelerin ikisini de oracıkta boğdu. Meğer Söylemez Hanım’ı konuşturmayan aslında kafasındaki bu kertenkelelermiş.” (Yılmaz, 2011: C.II. 91).

Gelincik farenin müdahalesinin ardından iki kertenkelenin ortaya çıktığı görülmektedir. Kertenkeleler yüzünden konuşamadığı görülen Söylemez Hanım’ın lâl olmasının biyolojik bir sebepten olmadığı anlaşılmaktadır.

Ali Han Hükümdar ile Peri Han Hikâyesinde kanlı gömleği öldü diye götürülen Peri Han, mücevherleri karşılığında çobandan kıyafetini almış ve erkek kılığına girmiştir. Onu bir ağacın altında bulduklarında öldüğünü zannetmişlerdir. Peri Han’ı alıp saraya götürdüklerinde dilinin tutulmuş olduğu ortaya çıkar:

“‘Acaba bu çoban elbisesi bu kadının üzerinde ne arar?’ diyerek, alır bunu sarayına götürür. Sarayına götürürken, bu lâl olmuş, dili alınmış.” (Yılmaz, 2011: C.I.127).

Bu hikâyede Peri Han’ın kim olduğunu anlamamaları için kasten lâl gibi davrandığı anlaşılmaktadır.

Âşık Şenlik ile Sümmanî Hikâyesinde Sümmanî, bade içtiğinden beri konuşamamaktadır. Kırk birinci gün geldiğinde artık konuşmaya başlar:

“‘Bunun dilleri açıldı. Gırh gündür lal olmuşdi, söyleyemirdi. Söyle bahalım Hüseyin’ dediler.” (Sakaoğlu, 1999:C.II. 262).

Sümmanî’nin Gülperi’nin aşkı için içtiği bade sonrasında konuşamadığı görülmektedir. Âşıklık hâlinin kırk gün boyunca konuşma yetisini kaybettirecek kadar etkili olduğu böylece vurgulanmak istenmiştir.

Bu çalışmada değerlendirilen hikâyelerden Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesinde, Hüseyin Bey ile Şahin Bey Hikâyesinde, Ali Han Hükümdar ile Peri Han Hikâyesinde ve Âşık Şenlik ile Sümmanî Hikâyesinde çeşitli sebeplerle konuşma problemlerinin yaşandığı görülür.

3.1.11. Dirilme

Mehmet Aça’nın ifadesiyle *“Ölüp dirilme; yenilenmeyi, kimi durumlarda tanrısallık kazanmayı; Tasavvufî yorumla ölmeden önce ölmeyi ve bu yolla kâmil insan olmayı ifade etmektedir. Sembolik ölüp dirilmeyle geçmiş hayat bütünüyle unutturulmakta, tanrısal bir misyon üstlenecek seçilmiş kişilerin tıpkı şamanlarla Hz. Muhammet örneğinde olduğu gibi, bedenleri parçalanarak temizlenip yeniden birleştirilmekte ve onlar saf ve tertemiz bir şekilde misyonlarını yerine getirmeye başlamaktadırlar.”* (Aça, 2002: 82). Ölüp dirilme bir motif olarak bazı Türk destanlarında olgunlaşmayı ifade etmiş; bazı destanlarda ve halk hikâyelerinde de öldürülen kahramanın dirilip emeline ulaşmasını ve kendisine bunu yapanlardan intikam almasını sağlamıştır (Aça, 2002: 82). Bu çalışmada incelenen halk hikâyeleri içerisinde Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde ve Han Mahmut Hikâyesinde dirilmeye ait tespitler yapılabilmektedir.

Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde Çulle Hekim bir gün hamile bir kadının cenazesine denk gelir. Bu taze gelini kokladığında ise üzerinde ölümün kokusunun olmadığını anlar ve izin verirlerse kızı iyileştirebileceğini söyler. Demirden bir çağın yardımıyla kadını şöyle diriltecektir:

“Gadını sağ taraftan açdılar. Sağ gabirga altından narlı narlı cahi nasıl içeri sohmastynan, çocuk meger anasının cana gelmiş, can hevlünü desdelemiş. Kadın birden hüccetden öldi diye bilürdi herkes Nasıl çocuhi tegsim edip avcunun ortasına cahi vurdiysa, çocuk elini çekdiği gibi gari pısgırdı, doğruldi. Birdenbire galhdi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 251).

Hamile olan genç kadın, bebeği tarafından nefes alması engellendiğinden yerde hareketsiz yatmak zorunda kalınca öldü sanılmıştır. Çulle Hekim bu durumu anlayarak bir demir çubuğu kızdırmış, kadının karnından çocuğa müdahale etmiş ve annenin hayatını kurtarmıştır. Bu müdahale çocuğun elindeki yanık iziyle doğmasına sebep olacaktır.

Han Mahmut Hikâyesinde Han Mahmut, Şad ırmağına girer ve kaybolur. Bunu haber alan Kız, kızın ardından da Gamber suya girerek canlarını verirler. Padişah kızının ölüm haberini alır almaz dalgıçlardan onları sudan çıkarmasını ister. Sudan çıktıklarında birbirlerine kenetlenmiş oldukları görülür. Üçü bir mezara koyulamayacağından Deli Ali tarafından balta ile birbirlerinden ayrılmaya çalışılır. O esnada ortaya çıkan bir âşık duruma müdahale ederek sazını eline almış, böylece sazı duyan üç mevta sırası ile Mahmut, Gamber ve en sonunda Kız dirilmiştir:

“Padişah manzarayı görünce, dedi ki: “Arkadaşlar! Bu insanlar boş diyalıdır. Ölüp de her insan geri dirilmez!” (Görkem, 2000: 221).

Âşıkların sıradan insanlardan farklı oldukları sazlarının sözlerinin ölüyü bile diriltebileceği anlaşılmaktadır.

3.1.12. Felç

Felç, beyni besleyen damarlardan birinin oluşan pıhtı ile tıkanması ya da kanaması nedeni ile beyinde herhangi bir bölgenin beslenememesidir. Bunların büyük çoğunluğu birden ortaya çıkar ve hızla gelişir. Beyinde inmenin gerçekleştiği bölgeye göre nörolojik bozukluklara neden olur. İnme, en basit tanıyla kan akışının aniden durması yoluyla gerçekleşen bir “beyin krizi”dir. Beynin bir bölgesi kan akışından mahrum kaldığında inme meydana gelmektedir (Er-Yıldırım, 2019: 183).

Felç bu çalışmada ele alınan hikâyeler içerisinde sadece Afyonlu Âşık Ömer Hikâyesinde karşımıza çıkar. Diğer hikâyelerde felç ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Afyonlu Âşık Ömer Hikâyesinde Şehzade, Afyon müftüsü Ömer’in hanımı Zeynep’e âşık olunca Ömer’in derhal eşinden boşanması istenir. Zeynep şehzade ile evlenebilmek için boşanmayı hemen kabul eder. Hoca Ömer ise artık Âşık Ömer olmuştur. Düğün günü şehzade eşiği atlarken felç olacaktır:

“Eşîği atladı, belden aşağısı felç oldu. Ve dili de tutuldu. Gerdeği kaldı.

Ömer Efendi gitmişti. Ailesi bir müddet yol bekledi. Beklediler ki, şehzadenin belden aşağısı felç oldu. Hem de dili tutuldu. Daha onlar kadar gidecek değil. Çünkü dili felç oldu.” (Türkmen, 2016: 154-155).

Âşık Ömer’e zulmeden Şehzade’nin belden aşağısı felç olmuştur. Yürüyemeyen Şehzade’nin aynı zamanda konuşamadığı da görülmektedir. Eşîği atlarken beyninde meydana gelen bir sıkıntı sebebiyle felç geçirdiği düşünülmektedir.

3.1.13. Hastalık

Hastalık fiziksel, psikolojik veya sosyal yönden iyilik hâlinin bozulmasıyla ortaya çıkar. Hem iç ortamda organların düzenli çalışması hem de iç ortamın dış ortamlara yani doğa ile uyumlu olması gerekir. Bu düzende yaşanacak herhangi bir bozulma insanın hastalanmasına yol açmaktadır. Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinin büyük bir bölümünde çeşitli sebeplerle “hastalanmak” gibi genel bir tabir sağlık sorunu yaşamakla ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır.

Necip ile Telli Hikâyesinde Necip gurbettedir. Necip’in karısını emanet ettiği arkadaşı Kara, Telli’ye göz koymuştur. Necip ile Telli’yi ayırmak için Kara, Necip’e karısı Telli’yi kötüleyen bir mektup yazmış ve ona iftira atmıştır. Mektubu okuyan Necip, yazılanlara inanarak hastalanmıştır:

“Kara: “Necip, sen gittiğinden beri senin kapında, bacanda zamparalar yatar oldu. Ben bir önlem alamıyorum. Telli kötü yola düştü. Ona göre, arzun, kararın neyse, bana cevabını yaz.” Necip bu haberi alır almaz hasta düştü.” (Yılmaz, 2011: C.I. 55).

Hikâyenin devamında Necip’in hastalığının giderek arttığı görülmektedir:

“Necip iyiden iyiye hasta düştü.” (Yılmaz, 2011: C.I. 57).

“Necip, “şu çobanı bana bir çağırın hele,” dedi. Hastaydı Necip, attan inemiyordu.” (Yılmaz, 2011: C.I. 59).

Rıza Bey Hikâyesinde Mirza Bey, çeşme başında gördüğü Gülizar’a âşık olunca sararıp solmaya başlamıştır:

“Mirza köyün içinde bir dükkânda birkaç kelam ettikten sonra, gördükten sonra geri döner, eve gelir. Anası bakar ki Mirza Han’ın rengi solmuş, benzi kaçmış.” (Yılmaz, 2011: 74).

Seyfet Çavuş ile Filiz Hikâyesinde de Seyfet Çavuş’un aldığı haber sonrasında üzüntüden sararıp solduğu görülmektedir:

“Üzülme diyordu ama kendisi üzüntüden heder olmuştu, rengi, beti, benzi solmuştu.” (Yılmaz, 2011: C.I. 323).

Seyfet Çavuş’un hastalığı giderek artar:

“Seyfet Çavuş günden güne çöküyor. Hasretlik, gurbetlik, yavrusundan, hanımından ayrılık onu günden güne eritti, sonunda elden ayaktan düşürdü. Hastalanıp yataklara düştü.” (Yılmaz, 2011: C.I. 332).

“Seyfet Çavuş inim inim inliyordu hasta döşğinde. Günler, aylar geçti, Seyfet Çavuş’un hastalığı günden güne ilerliyordu. Artık hasta yatağında değil, basbayağı ölüm döşğindeydi.” (Yılmaz, 2011: C.I. 332).

Seyfet Çavuş ile Filiz Hikâyesinin devamında Seyfet Çavuş’un senelerdir haber alamadığı oğlu Ümit büyümüş, doktor olmuş ve doktor olarak Artvin’e gelmiştir:

*“Seyfet Çavuş böyle diyince, Doktor Ümit babasının boynuna sarıldı.”
“Baba, ben senin Ümit oğlunum,” dedi, “işte, Cenabı Hak beni bugünlere getirdi, kader beni bugünlere getirdi, doktor oldum, senin hastalığına şifa bulmak için buraya geldim baba.” (Yılmaz, 2011: C.I. 333).*

Sevfet Çavuş evine, karısına, oğluna hasret kaldığı için üzüntüyle sararıp solmuş zamanla da hastalanmıştır. Hastalığına yıllar sonra gördüğü doktor olan oğlu Ümit çare bulmak istemiştir. Lakin başarılı olamamıştır.

Bahtiyar Hikâyesinde Seher, Bahtiyar’ın hasretinden hastalanmıştır:

“Seher, Bahtiyar gitti gideli hastalanmış, yatağa düşmüştü; her daim feryat ediyor, Bahtiyar’ın ismini sayıklıyordu, “Bahtiyar’ım, Bahtiyar’ım...” deyip duruyordu.” (Yılmaz, 2011: C.II. 9).

“İşte son nefesim geldi mi bilmem, diyordu Seher, bilmiyordu ama gerçekten ölüm döşeğinde yatıyordu, yıllar yılı feryat ede ede öyle bir hastalığa düşmüştü ki...” (Yılmaz, 2011: C.II. 9).

Hüseyin Bey ile Şahin Bey Hikâyesinde Mirza, Canpolat’ın geyiğin karnındaki kutu içerisinde iki güvercin şeklinde olan ruhunu ele geçirince Canpolat hastalanır:

“Canpolat, ruhu Mirza Han’ın eline geçer geçmez hastalanıp yataklara düştü. Çok geçmeden anladı ki bu geri dönüşü olan bir hastalık da değildir, “ben sana demiştim”, dedi Canpolat, Söylemez Hanım’a “keşke ruhumun yerini sana söylemeseydim”. (Yılmaz, 2011: C.II. 94-95).

“Mirza Han hâlâ yoldaydı, yolunu yarılamıştı ki güvercinlerden birinin kafasını kopardı, Canpolat’ın ruhunu yarısını söndürdü. Günler çabucak geçti, Mirza sonunda Canpolat’ın mağarasının önündeydi, öteki güvercinin kafasını da kopardı. Canpolat da o anda ruhunu teslim etti.” (Yılmaz, 2011: C.II. 95).

Kenan ile Hanzade Hikâyesinde Hanzade, Kenan’ın aşkından sararıp solmaktadır:

“Ocağın batmasın Hanzade Sultan! Hanzade Sultan, Kenan Bey’in aşkıyla yataklara düşmüştü. Sararıp solmaktaydı ama bu arada bir talibi çıkmıştı.” (Türkmen vd., 2014:96).

Hikâyelerde kahramanların üzüntü sonucunda hastalandıkları görülmektedir. Duyguların düşüncelere tesiri etmesiyle beraber kahramanlar önce sararıp solmak ya da rengi gitmek şeklinde fiziksel belirtiler göstermişlerdir. Ardından sağlıkları giderek daha da bozulmuş ve hastalanmışlardır.

Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde hastalanan hükümdarın derdinin dermanı Şahmaran’ın suyudur. Remilciler baktıkları falda özellikle baş suyunun iyi geleceğini söylemişlerdir. Şahmaran’ın ölümünün nasıl olacağı da ona önceden bildirilmiştir. Şahmaran’ın baş suyunu içen hükümdar, orta suyunu içen doktor olur; kuyruk suyunu içen ise ölürdü:

“Ben ilham etdiğim gullar yerüzine hakim olur, ilham etdiğim gullar yerüzine tohdor olur, ilham etdiğim gullar yerüzüne hökümdar olur.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 234).

Hikâyede kuyruk suyunu içen mevcut hükümdar ölür. Ferzendiya baş suyunu içerek hükümdar olur. Orta suyunu içen Lokman Hekim ise artık bir kudret hekimi olmuştur:

“O zaman guyinin altında orta suyi içen Cameseb, Hazreti Lokman oldu. Yerüzünün hekimi oldu. Bütün yerüzünün biten nebadetleri, her biri bir derdin dermanı idi. Bütün Hazreti Lohman’a Söylirdiler, Lokman dillerinden annardı.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 234).

“O zeman biz heberi Hazreti Lokman’dan verelim. Gudretten verildi, hekimlik buna. Bütün nebadetlerin dilini annardı. Her otun bir derde derman olduğuni bilürdi. Otlari toplar ayri ayri gaynadir, ilaç yapardi. Lohman büyük bir eczahana açmışdi. Yerüzünde, dünyanın her tarafından bele bir hekim dünyaya gelmemiş, halg-ı âlem birbirine buni annadır, söylerdi. Evet halbusi ki, gudretten Hazreti Lohman’a hekimlik verilmişdi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 237).

Asıl ile Nesil Hikâyesinde Lâtif Şah, çocukları Asıl ve Nesil’in anneleri öldükten sonra baş vezirin kızı ile evlenir. Kadın, Asıl ile aynı yatakta yatmak ister. Çocuklar bu durumu kabul etmeyince de kadın onlara iftira atar. Bunun üzerine çocuklar sürgün edilir. Aradan zaman geçer ve kadın hastalanır. Yedi yıl boyunca nerede ve kimde çare aramışlarsa da derdinin dermanını bulamamışlardır. Dermanı bulduklarında ise mektup ile durumu bildirmişlerdir:

“Benim eşim, ailem bir baş yasdığa goydugumuz bir derde girifdar oldu. Yeddi seneden beridir derdimin dermanini çâre bulamadım. Bütün âlimleri topladım, çere bulamadım. Müneccimler remil atarak son garer verdiler: -Fes padişahının sinorunda, deryada bir balık var, Nergis isimli bir balık. Bu balığın eti, senin hasdenin derdinin dermanıdır. Balığın başi insan, gövdesi balık. Bu balık sudan çıkarsa, senin hasden eyi olur, yoksa bu der ile gider – diye bütün yeryüzünün müneccimleri beyle garer verdi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 105-106).

Asıl ile Nesil, bu hastalığın bir günah neticesinde ortaya çıktığını ve kadın bu günahı itiraf edecek olursa derdinin dermanını vereceklerini söylemişlerdir. Kadın, Asıl ve Nesil’e nasıl iftira attığını anlatmak zorunda kalacaktır.

Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde Adil Şah oğlunun üzüntüsünden bir gecede hastalanacak ve hayatını kaybedecektir:

“Fakat oğlunun talihsizliğinden olacak ki Hükümdar o gece hastalandı ve sabaha karşı vefat etti.” (Yurdatap, 1947: 14).

Âşık Garip ile Şahsenem Hikâyesinde Tebriz şehrinde yaşayan Ahmet Ağa birdenbire hastalanıp ölmüştür:

“Günün birinde, sapasağlam görünen Ahmet Ağa birdenbire hastalanıp yatağa düştü. Oğlu, babasını sağaltmaları için Tebriz şehrinin ünlü hekimlerinin hepsini evlerine çağırdı. Fakat hekimler, Ahmet Ağa’yı bir türlü iyi edemediler. Birkaç gün sonra, adamcağız ahlaya-oflaya, inleye inleye öldü.” (Öztürk, 2010:9).

Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesinde Yakup Ağa oğlunun nişanı yapıldıktan sonra birdenbire hastalanır:

“Yazgı mı desem, kör talih mi desem, ne desem bilmiyorum; nişandan birkaç ay sonra Yakup Ağa, turp gibi sağlam adam, birdenbire yatağa düştü. Hekimler, hocalar çok uğraştılar ama onu bir türlü sağaltamadılar. Hastalığının ne olduğu anlaşılamayan adamcağız günden güne eridi, iğne ipliğe döndü.” (Öztürk, 2010:102).

Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesinin devamında Hızır, Nahçıvanlı köylü güzeli Suna ile evlenir. Mutludur ama birdenbire hastalanmıştır:

“Mutlu mutlu yaşayıp giderlerken, birdenbire bizim Hızır Ağa sıla hastalığına yakalandı.” (Öztürk, 2010:99).

Bahsi geçen hikâyelerde birdenbire hastalanarak ölmek söz konusudur. Burada hastalanma hikâyesinin kurgusunun başka bir yöne evrilmesine katkı sağlaması bakımından önemlidir.

Kirman Şah Hikâyesinde Kirman, Mahperî’ye âşık olduktan sonra bir daha kendine gelemmez:

“Yılan olan, çiyen olan yatar, Kirman yatmaz. Gözlerini uyku tutmaz. Gece sabahlara kadar gezer. Kirman bu hâlde sararıp solmada olsun, ben size nerden haber vereyim?” (Türkmen, Tan, 2014:122).

Bağdat Hanım ile Hafız Hikâyesinde rüyasında Bağdat Hanım’a Hafız gösterilince ona âşık olur. Aşk ona şöyle tesir eder:

“Bağdat Hanım, aşk ateşiyle yana dursun, yatağa düşüp günbegün sararıp solmada olsun, ben size nerden haber vereyim? Hafız’dan.”
(Türkmen, 2014:254).

İrfanî Hoca ile Türkmen Kızı Hikâyesinde İrfanî Hoca pirlar elinden bade içerek Türkmen Kızı’na; Türkmen kızı da rüyasında İrfanî Hoca’ya âşık olur. Aşk onlara şöyle etki eder:

“İrfanî Hoca, köyünde sararıp solmakta, Türkmen Kızı memleketinde sararıp solmakta. İçindeki aşk her ne kadar İrfanî Hoca’yı sarartıp solduruyorsa da yatağa düşmemişti, fakat Türkmen Kızı’nı yatağa düşürmüştü. Türkmen Kızı’nın anası, şöyle bir gün geldi baktı ki, o güzel kızı yatağa düşmüş, sararmış solmuş.” (Türkmen, Tan, 2014:191).

Gelin Taşı Hikâyesinde Yusuf Bey, Yasemen’i görür görmez ona âşık olur:

“Anası, Yusuf Bey’in solgun yüzünden anladı ki, oğlu aşka düşüp hasta olmuş. Yusuf Bey, hasta yatağında yatmakta olsun, ben size nerden haber vereyim?” (Türkmen, Tan, 2014:381).

“Yusuf Bey’den sonra Yasemen Hanım’ı da bir aşk sıtması tutmaya başladı.” (Türkmen, Tan, 2014:381).

Emir Han ile Sümbül Hanım Hikâyesinde Gence topraklarının düşman saldırısına uğradığını haber alan Yakup Han sıkıntıdan hastalanır:

“Düşmanlar, Gence toprağına göz koymuşlar. O toprağı elimizden alacaklar.’ Bu dert, içini yiyip gündün güne bitirirken, bir hastalığa yakalandı. Allah, hiç kimseye vermesin! Derdinin çaresi mümkün değil. Günden güne sararıp solmaya başladı.

Ahmet Ağa, o bölgedeki bütün hekimleri topladı. Pırlanta Hanım da hekimlikten, lokmanlıktan anlardı. Ellerinden gelen bütün ilaçları, bütün çareleri, bütün imkanları kullandılar. ‘Her derde çare vardır, gönül yarasına çare olmaz’ demişler. Yakup Han’ın gönlü kırılmıştı, yüreği

kırılmıştı. Günden güne zayıflamaya başladı. Takati kesildi, gücü kesildi.” (Türkmen, Tan, 2014:400-401).

Emir Han ile Sümbül Hanım Hikâyesinin devamında Emir Han çeşme başında Sümbül Hanım’ı görür ve ona âşık olur. Sümbül Hanım da Emir Han’a âşık olmuştur ve aşkın tesiriyle sararıp solmaktadır:

“İnce ince yanmaya başlayan Sümbül Hanım, bu vaziyet karşısında burada fazla kalamadı.”

“Emir Han da Ahmet Ağa’nın evine, yani kendi evine geldi ama sararmış, solmuş...” (Türkmen, 2014:407).

Sümbül Hanım, Emir Han’ın hasretinden hastalanır. İshak Paşa da kızının derdine derman aramaktadır:

“Kızım hastalanmış. Kızımın derdinin çaresini bilen müneccim, hekim kim varsa toplayıp buraya getireceksiniz!” (Türkmen, 2014:410).

“Mutlaka, kızımın derdine, hastalığına çare bulacak bir hekim vardır!’ İshak Paşa, sarayındaki bütün hekimleri topladı. Hiçbirinin Sümbül Hanım’ın derdine çare bulacağı yoktu, derdini bilmesi mümkün olmadı.” (Türkmen, 2014:410-411).

Hikâyede babası Sümbül Hanım için her yerde çareler aramaktadır:

“-Ben hekimim. Memleketimde bana “Hekim Ana” derler. Ben İshak Paşa’nın kızının derdine çare bulurum! Dertlerin devası bende, çaresi bende. Ben gönül hekimiyim! (Türkmen, 2014:411).

Celal Bey ile İpek Sultan Hanım Hikâyesinde Celal Bey, bir âşığın gelip saz çalıp söylemesiyle kendine gelir. Saz ve söz ile Celal Bey’in başına gelenler anlaşılmış olur. Garip Cünun çarenin kendisinde olduğunu söyler:

“-Ancak onun çaresi kendisindedir. Onun dediğini tutmazsanız o hastalığa, bir hastalığa düşer. Sararır solar ve dünyadan el çeker, dedi.” (Türkmen, Tan, 2014:437).

“Celal Bey’in hastalığının tek çaresi sevgilisini bulmaktır.” (Türkmen, Tan, 2014:438).

Celal Bey gibi İpek Sultan da o gece rüya görür. Celal Bey’e âşık olur. O da hastalanmıştır. Onun da hasta olduğunu görüp derdine derman aramaya koyulurlar:

“Senin kızın ağır hasta. Burası hekimler, lokmanlar bölgesidir. İlim yumasıdır bu bölge. Derdinin çaresini aramadıktan sonra kızın gün gelir ki hayata veda eder.” (Türkmen vd., 2014:438-439).

“İpek Sultan, o dünya güzeli, o gökyüzündeki kuşların güzelliğini kıskandığı İpek Sultan, çiçeklerin arasında gezdiği zaman yüzünün rengi çiçeklerin rengine denk olan güzeller güzeli İpek Sultan, sararmış solmuş.” (Türkmen, Tan, 2014:400).

“Ne kadar doktor, ne kadar hekim, ne kadar remil atan müneccim varsa hepsi sarayda toplansın!” (Türkmen vd., 2014:444).

“Tellallarım söyleyin! Şehrin yedi yerinde, yedi koldan bağırsınlar. Ne kadar hekim, ne kadar lokman, ne kadar cerrah, ne kadar aktarcı, ne kadar ilaç satanlar varsa, hepsi benim sarayıma toplansınlar. Kim benim kızım İpek Sultan’ın derdine deva olur, kim onun ilacını yapar onu kurtarırsa, onun dünyalığını verip ahretine karışmayacağım. Hele ondan öteye bir şey daha vardır. Kim bu deritten kurtarırsa, kızım beğendiği takdirde, kızımı da ona vereceğim.” (Türkmen vd., 2014:457).

“Semerkant Bey’i Ali Bey’in emri üzerine her taraftan cerrahlar, lokmanlar, hekimler, herkes, bütün maharetini ortaya koyacak şekilde sarayın etrafını kesmişler.” (Türkmen vd., 2014:460).

Derviş Baba, kıza sunduğu su ve ardından söylediği dörtlükler ile kızı kendine getirir. Kimselerin çare bulamadığı İpek Sultan sevdiğinden bahsedildiği anda iyileşerek ayağa kalkmıştır.

Bedri Sinan Hikâyesinde Kontaz Bey’ in oğlu Bedri Bey ikinci kez rüya gördüğünde kendisine gösterilen Mahperi’ye âşık olmuştur. Aşkından sararıp solmaktadır.:

“İşte Bedri Bey de o an değişmişti. Ne yapabilirdi. Günler geçmişti. Yiğit, babayiğit Bedri Bey bu anda hayli solmuştu.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 76).

Afyonlu Âşık Ömer Hikâyesinde Afyon müftüsü Ömer’e Müderris Efendi derlerdi. Bir gün Müderris Efendi’nin hanımı Zeynep, kapısına gelen çocuğu ev haliyle karşılar. Şehzade olan bu çocuk, Zeynep’i görür görmez ona âşık olur. Bu aşk ise onu hasta eder:

“Diviti kalemi getirince çocuk kadına âşık oldu. Öyle âşık oldu ki...

Getirdi diviti kalemi verdi. Evine geldi, hasta düştü.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 151).

Amasyalı Küçük Ali Bey Hikâyesinde Amasya beyi Ali İmran Bey’in yedi oğlu vardır. En küçük oğlunun adı Ali’dir. Ali on, on iki yaşlarındayken su satıp geçimini sağlayan dul bir kadının testisini kırar. Testisi kırılan bu dul kadın *“Lakin Cenabı Hak Taala Hazretleri senin içine öyle bir aşk ateşi versin ki, seni dağdan dağa aşırılsın.” (Türkmen, 2016: 181)* diyerek duada bulunur:

“Bu çocuğun içinde bir sızı, bir âlem olmaya başladı. Hekimlere gösterildi. Hocalara gösterildi. Hocalara gösterildi. Muskalar yapıldı. Çocuğun içinden bu sızı bir türlü gitmiyordu.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 181).

Âşık Şenlik ile Sümmanî Hikâyesinde Sümmanî, Gülperi’ye âşık olduğundan beri fiziksel olarak çok değişmiştir. Bu sevdâ sebebiyle sararıp solmuştur:

“‘Olan bundan evel gelen Sümmani’lar değil, esas Sümmani bu adam olması lâzım. Bahsene sevdâ buni sapsarı etmiş. Bundan evel gelenlerin gözleri içinde oynıdı, bahsene bu herifi sevdâ nitmiş.” (Sakaoğlu vd., 1999:C.II. 268).

Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesinde Telli Senem, Arif Bey’e karşı sevgi beslemeye başlamıştır. Söyleyemediği duyguları yüzünden sararıp solmuştur:

“Telli Senem, Arif Bey’e duyduğu ve kimselere söyleyemediği sevgi yüzünden, günden güne sararıp soluyor, perişan oluyordu.” (Öztürk, 2010:111).

Ali Şir ile Gül Hikâyesinde zehri içen Gül, kırkıncı güne yaklaştıkça hastalanmaya başlar:

“Günler otuz ikiye varınca zehir içerden, üç yüz altmış altı damarına yayılmaya başladı; Gül bir hastalığa tutuldu. Bunu haber alan Sultan Hüseyin ne yapacağını şaşırılmış, kararsız kalmıştı. Günler geldi otuz beşe dayandı; Gül’ün hastalığı ise gittikçe fazlalaşıyor; daha Türkçesi, hayata dönmek değil, Gül günden güne ölüme yaklaşıyor.” (Boratav, 2018: 276).

Yaralı Mahmut Hikâyesinde İstanbullu Hacı İbrahim Bezirgân yardımcısı olan Muğdat ile senelerce diyar diyar dolaşmış ve birlikte iş yaparak zenginleşmiştir. On beş yıl üzerine Hacı İbrahim malları bölüşmek isteyince de araları açılmış ve iki aile birbirine küsmüştür. Mallar ayrıldıktan sonra her ikisinin de sağlığı bozulmuştur:

“Hacı Muğdat, Hacı İbrahim Bezirgân’ın ayrılmasına garşılık gece, gündüz gam, gasavet içinde bırakan şahus, böyük bir hasdalığa düşdi. Artık, varlık gözüne görükmüyor, inim inim inliyordi. Yalnız, bu hasda düşdüğü zamanda, yani çok bir günner, geçmeden, üç beş gün aradan geçer geçmez, Hacı İbrahim Bezirgân da eceli ile dünyadan göçti.” (Sakaoğlu vd., 1997: 221).

“Ey muhannet, benim gocam haftalarca, hasda yatıyor.” (Sakaoğlu vd., 1997: 222).

“Ey muhanned gardaş yedi senedir bu yatağa düşdim, bir gapimi çalıp, bir gelip ziyaret etmedin ki, öldün mü, galdın mı?” (Sakaoğlu vd., 1997: 243).

“Çünkü bir deri, bir kemik gelmişdi. Allah kimseyi yatağa salmasın, inleyenlerimize, hastelerimize de şifa, Eyib’e verdiği şifayı versin.” (Sakaoğlu vd., 1997: 245).

Gülistan ile Süleyman Hikâyesinde Gülistan çoban Süleyman’a âşık olmuştur ama Süleyman ağasına olan minnetinden kızına kem gözle bakamamaktır. Çünkü ekmek yediği kapıya ihanet etmek istememektedir. Bu sebeple Gülistan’dan uzaklaşır. Çobanlık görevini bırakarak Erzurum’a döner. Bu olayın ardından Gülistan hastalanıp yataklara düşer:

“Gülistan, yatakta hasta yatarken size nerden haber vereyim?” (Türkmen vd., 2014: 350).

“Gülistan, yatağa düştü. Babası Ziya Ağa, çevresindeki hekimlere, lokmanlara o zaman köylerde hastalara bakan kim vara hepsine haber yolladı.” (Türkmen vd., 2014: 352).

Şirvân Şâh ve Şemâ’îl Bânû Hikâyesinde Hümâyûn Bânû üzüldüğü için sararıp solmuştur:

“Bu tarafta şehzâde evvelki gice gibi Hümâyûn Bânû’ya iltifat etmeyüp bu minvâl üzere, niçe mâhlar mürur idüp asla Hümâyûn Bânû bu hâle tahammül idemeyüp gül gibi yüzi sararup soldı.” (İnce, Köklü, 2009: 85).

Hikâyenin devamında bu kez Şemâ’îl Bânû, Şirvân Şâh yüzünden yataklara düşer:

“Şemâ’îl Bânû’nun karârı kalmayup, gamdan benzi sarardı. Yimekten içmekden kalup, tâkati tâk idüp, döşeklere düşdi. Gİceler tâ sabâh oturdılar.” (İnce, Köklü, 2009: 87).

Şemâ’îl Bânû’nun bu halini gören kardeşleri telaşlanıp bacıları için çare arar. Tabiplere götürürler. *“Bânû’nun nabzına bakdılar.” (İnce, Köklü, 2009: 87)* ama ateşine bir anlam veremediler. Bunun üzerine *“Sizler bunu okudık.” (İnce, Köklü, 2009: 87)* dediler. Ba’dehû’nun okuduğu Şemâ’îl Bânû, dua ile iyileşeceği yerde tayedden duyduğu sözler üzerine *“Bânû, şehirde evvelkinden hâli fenâ oldu.” (İnce, Köklü, 2009: 87) kötüleşir.*

Şirvân Şâh ve Şemâ’îl Bânû Hikâyesinin sonunda artık seksen üç yaşına gelen Şirvân Şâh, hastalanmıştır. Hastalığının on birinci gününde ölecek olan Şirvân Şâh’tan şöyle bahsedilmiştir:

“Günlerden birgün Şirvân Şâh’a bir hastelik âriz oldu. Tabîbler gelüp ilâc idüp, bir dürlü çare idemediler. Günden güne hasteligi ziyâde olur idi. Şemâ’îl Bânû, yüzüne bakup, içinden kan giderdi.” (İnce, Köklü, 2009: 119).

“on birinci günü Şirvân Şâh’ın âteşine tâkat getüremeyüp, Hak sübhânehu ve te’âlâ hazretlerine emâneti teslim eyledi.” (İnce, Köklü, 2009: 120).

Karacaoğlan ile Benli Kız Hikâyesinde Hasan ile amca kızı Zeynep doğdukları günden beri birlikte büyümüşlerdir. Birlikte büyüyen bu çocuklar zamanla birbirlerine âşık olmuştur. Bu durumu fark eden iki kardeş dedikoduların önünü kesmek için çocuklarını henüz küçük yaştaiken nişanlamışlardır. Büyüyüp serpildiklerinde evleneceklerini düşünen gençler Hasan'ın babasının ölmesiyle sorunlar yaşamıştır. Zeynep'in babası İsmail Bey kardeşi öldükten sonra yeğeni Hasan'dan nam-ı diğer Karacaoğlan'dan uzaklaşmıştır. Evlendirilecekleri günü sabırsızlıkla bekleyen gençlerin evvela nişanları atılır. Sonra da İsmail Bey, kızını iç konağa gönderir. İsmail Bey'in kızının yanına bir nene gönderip ona Karacaoğlan'ın onu unuttuğunu ve başka kızlarla gezip dolaştığını söylemesini tembihler. Zeynep inanmak istemese de artık bir kere içine şüphe düşmüştür. Zeynep üzüntüsünden hastalanır:

“Zeynep, sevgilisinin kendisini başkasıyla aldattığına iyice inanınca, hem onun özlemiyle, hem kıskançlıkla günden güne sararıp solmaya zayıflamaya başlamıştır. Günler geçiyor, ondan bir haber alamıyor, kente gelenlerin hiç birisi Hasan'dan söz etmiyordu. Zeynep, o kadar sararmıştı ki, bu hal annesiyle babasının gözünden kaçamaz bir hale geldi. İsmail Bey karısına:

-Yahu, dedi, bu kıza ne oluyor, beni korkutmaya başladı. Bir hekim getirsek de ne olduğunu anlasak, baksana iyice zayıfladı.

-Siz bilirsiniz, ben de bunu görüyor, için için üzülüyorum.

İsmail Bey, kâhyayı yollayarak hemen bir hekim getirtti. Hekim, muayeneden sonra, zafiyetten başka bir hastalık bulamadı. Ama İsmail Bey, kızının derdini anlamakta gecikmedi. Ancak, iş işten geçmişti.”
(Karacaoğlan ile Benli Kız, 96-98).

Zeynep nenenin attığı iftira yüzünden şüpheye düşmüş ve şüphesi onu yemeden içmeden kesmiştir. Nenenin aynı yalanı Karacaoğlan'a da söylemesi üzerine Karacaoğlan da şüpheye düşmüş ve Zeynep'in peşinden gitmemiştir. Hikâyenin devamında aradan aylar geçecek Zeynep çektiği hasret yüzünden daha da hastalanacak ve ölecektir. Zeynep'in ölüm haberini aldıktan sonra Karacaoğlan da hastalanır:

“Karaca Oğlan bu kara habere dayanamayarak birden hastalandı. Günlerce kendisini bilmeden sayıkladı. Bu sırada da Aydınli Tokgöz Hüseyin Bey, Elif’i babasından istemiş, o da kabul etmek zorunda kalmıştı. Zavallı kız, babasının teklifini tabîi reddedemezdi. Zaten Hasan’ın neden dolayı hastalandığını işitmişti. Onun eski nişanlısını unutamayacağını anlıyordu.” (Karacaoğlan ile Benli Kız, 109-110).

Hikâyenin sonlarına doğru bu kez Elif’in kocası Hüseyin Bey hastalanıp kısa bir süre sonra da ölür:

Heyhat ki mutluluk, yaşlı adamın hastalığı ile bozuldu. Hüseyin Bey hastalığın şiddetine dayanamayarak birkaç hafta içinde genç karısını dul bırakarak öldü.” (Karacaoğlan ile Benli Kız, 119-120).

Ölüm haberinin ardından Karacaoğlan, kendisini Elif’in kardeşi olarak tanıtarak çiftliğe girer. Karacaoğlan, Elif’i hiçbir zaman Zeynep gibi sevmeyeceğini anlayınca yanından ayrılarak Diyarbakır’a döner. Zeynep’in mezarının yerini öğrenen Karacaoğlan mezarın başında durmadan ağlayıp sabaha kadar uyumaz ve sonunda hastalanır:

“Ertesi gün birdenbire hastalandı ve hastalığı günden güne arttı.” (Karacaoğlan ile Benli Kız, 128-129).

Karacaoğlan’ın hastalığı giderek ağırlaşır ve Zeynep’in yanına gömülmeyi vasiyet ettikten kısa bir süre sonra ölür. Karacaoğlan kendisinin son arzusuna uygun olarak Zeynep’in yani Benli Kız’ın yanına gömülecektir.

Ferhat ile Şirin Hikâyesinde Hürmüz Şah, Ferhat’a yardım etmek ister. Bu amaçla cengaverlerini ve oğlu Hüsrev’i gönderir. Hüsrev şehzade Şirin’i görür görmez hemen ona âşık olur:

“Fakat bu arada Hüsrev Şehzade Şirin’e olan aşkıdan sararıp solmaya başlamıştır.” (Derman, 1988: 115).

Leylâ ile Mecnun Hikâyesinde Mecnun hayvanlarla beraber sahrada yaşamaya alışmıştır. Öyle ki Leylâ’yı görmeye geldiğinde onunla tek laf konuşmadan bir müddet durmuş sonra hayvanlarını da alarak sahraya geri dönmüştür. Bunun üzerine Leylâ hastalanır:

“Mecnundan kendisine fayda gelemeyeceğini anlayan Leylâ bulutlarla görüşür ve derdinden sararıp solmaya başlar.” (Derman, 1988: 93).

Minhacî ile Ağgelin Hikâyesinde Ağgelin cadı neneye durumunu bildirip ya çare bulunmasını ya da azad edilmesini ister. Minhacî Bey duyduklarının üzerine Ağgeli’nden boşanır. Ağgelin ise Hüyüklyurt’ta yaşayan Dilo Kahya’nın oğlu Hüseyin ile evlenir. Haberi alan Minhacî Bey, hastalanıp yataklara düşer:

“Bunun üzerine bir hastalanıyor, bir hastalanıyor ama olursa da kadar... Yatağa düşüyor. O yatmasıyla elli gün yatakta kalıyor.” (Kaya, 2006: 27).

Değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde hastalanmanın âşık olmak, hasret kalmak, üzülmek, kötü haber almak, derdini açıklayamamak gibi sebeplerle ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Genellikle âşık olan kahramanların birbirlerine kavuşana kadar sararıp soldukları hastalanıp yataklara düştükleri görülür. Kavuştuklarında bütün hastalıkları iyileşmiş yani sağlık sorunları sona ermiştir. Bazı hikâyelerde ise hastalık birdenbire ortaya çıkmıştır. Böyle ortaya çıkan sağlık sorunları hikâyenin kurgusu gereği ölümle sonuçlanmıştır. Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde ise Şahmaran’ın hasta olan hükümdarı iyileştirmek için bir ecza olduğundan bahsedilmiştir.

3.1.14. Gözüne Karasu İnme

Glokom (göz tansiyonu), halk arasında karasu hastalığı adıyla da bilinmektedir. Dünya genelinde yaklaşık 80 milyon kişinin bu hastalıktan muzdarip olduğu düşünülmektedir. Bu hastaların yarısı glokom hastalığından habersizdir. Glokom hastalığı erken dönemde hiçbir belirti vermediğinden hastalığın teşhisinde geç kalınmaktadır. Glokom yakalanma riski ilerleyen yaşla artmakla birlikte özellikle daha çok 40 yaş üzeri insanlarda görülmektedir (Çevik vd, 2021: 314).

Burada değerlendirilen halk hikâyeleri içerisinde sadece Bal Böğrek Hikâyesinde karasu hastalığı tespit edilmiştir. Diğer hikâyelerde herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Bal Böğrek Hikâyesinde Bal Böğrek Urusya’da esir edilince üzüntüden annesinin gözüne kara su inmiştir:

“Aradan bir sene geçti. Babil gıralı oğlunun hasretine dayanamayarak, sizlere ömür, bir sene sonra mefat etti. Annesi ağlar. (Bir insanın gözlerine gara su, zorlanmadan olur.) Annesinin gözlerine de gara su endi, görmez oldu Bal Boğra.” (Görkem, 2000: 237).

Bal Böğrek’in annesi çok ağladığı için kör olmuştur. Bu hikâyede annenin yoğun olarak hissettiği özlem duygusu onun çok ağlamasına sebep olmuş ve bu da onu hasta etmiştir.

Değerlendirilen bu Anadolu sahası Türk halk hikâyesinde karasu olarak adlandırılan hastalığın sebep olduğu bir körlük söz konusudur. Gözlerine karasu inmek diye tabir edilen bu hastalık yani glokom Hızır’ın duasının üçlenmesiyle tedavi edilecektir:

“Anneyin gözleri de görmez oldu evde. ‘Anuzu besmele’ çek, Hızır duasını üç sefer oku; annenin gözleri de açılır. Ağlenme gardaş” dedi.” (Görkem, 2000: 243).

3.1.15. Güneş Çarpması

Güneş, dünyamız için en önemli ısı ve ışık kaynaklarından biridir. Ama ona hazırlıksız olarak uzun süre maruz kalmak olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bunların başında yanıklar gelir. İlk olarak yanığın derinin hangi katmanına etkini tespit etmek gerekir. Yanıklar etkiledikleri katmanlara göre birinci derece yanıklar, ikinci derece yanıklar ve üçüncü derece yanıklar olmak üzere üçe ayrılır. Güneş yanıkları birinci derece yanıklardan olup yüzeyseldir. 3-4 gün içerisinde iyileşme gösterirler (Zor vd, 2009: 221). Geliştirilen çeşitli koruyucu ilaçlarla günümüzde güneş yanıkları önlenabilmektedir.

Öksüz Vezir Hikâyesinde Güneş yanığına karşı ne yapılması gerektiği şöyle tarif edilmiştir:

“Hekim böyle bahdı. Nene’ye dedi ki:

‘Buna güneş değmiş, söğüt yaprağına böyle yoğurdu sür. Öyle İllaç eyle.

Onu sür geçer.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 631).

Bu çalışmada incelenen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinden sadece Öksüz Vezir Hikâyesinde örneklerden hareketle güneş çarpmasına ve tedavisine rastlanır.

3.1.16. İktidarsızlık

Cinsel davranış; kazalar, ilaç kullanımı ve yaş gibi fiziksel etkenlerden değişik oranlarda etkilenmektedir. İnsan, cinsel davranışın iki aşamalı niteliğe sahip olduğunun anlaşılması cinsel işlev bozukluklarının tanısı ve tedavi çalışmaları açısından olumlu gelişmeler elde edilmesini sağlamıştır. Cinsel cevabın tek bir fizyolojik sürecin parçası olduğu düşüncesi, tüm cinsel işlev bozukluklarının erkeklerde ve kadınlarda ayrı ayrı tanımlanmasına sebep olmuştur. Ancak cinsel cevabın iki aşamalı olduğunun anlaşılması, bu yanlış inancın yıkılmasını (Alkan; 2008: 55) sağlamıştır.

Alkan'a göre cinsel işlevin fizyolojisi üzerine yapılan çalışmalar; cinsel davranışın ve cinsel işlevin merkezi sinir sistemi ve endokrin sistem ile nörokimyasal, nörofizyolojik ve psikolojik süreçlerin karşılıklı etkileşiminden oluşan kompleks bir davranış biçimi olduğunu göstermektedir. Bu süreçlerin bir şekilde işlev görmemesi cinsel yaşamın belirgin bir şekilde olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Her türlü psikiyatrik sorun, bedensel bazı hastalıklar ve kullanılan ilaçlar, hormonlar ve benzeri çeşitli fiziksel etkenler bu süreçlerin birini ya da birden fazlasını etkilediğinde cinsel davranış üzerinde engelleme ya da olumsuz etkiler yapabildiği (Alkan; 2008: 55-56) tespit edilmiştir.

Bu çalışmada ele alınan halk hikâyelerinde de karşımıza çıkan iktidarsızlık probleminin çeşitli sebeplere bağlı olarak ortaya çıktığı görülmüştür. Bazı hikâyelerde sağlık sorunu çeşitli tedavilerle giderilmiştir. Sadece Sümmani Ağa ile Gülgez Hanım Hikâyesinde sağlık sorunu devamlılık göstermiştir.

Sümmani Ağa ile Gülgez Hanım Hikâyesinde on beş köyün sahibi olan zalim Sümmani Ağa, altmış yaşına yaklaşmış olmasına rağmen hâlâ çocuk sahibi olamamıştır. Çocuk sahibi olabilmek için görüp beğendiği bütün genç kızları himayesine almaktadır. Bir gün Gülfidan'ı çeşme başında görüp beğenir. Gülfidan'ın Ebubekir'de gönlü olduğunu bilmesine rağmen onu babası İlyas'tan isteyerek nikâh kıydırır. Sümmani Ağa'nın çocuk sahibi olamama nedeni hikâyede şöyle açıklanmıştır:

“Efendim, gün oldu ki bunların düğünleri yapıldı, bunlar muratlarına erişmek istediler; ama ne yazık ki, Gülfidan bu sırrı dışarı veremiyordu,

çünkü zalim Ağadan çocukları olmuyordu. Kendisi çocuk yapmaya müsaitti, ama Ağa çocuk yaptırmaya müsait değildi.” (Yılmaz, 2011: C.II. 224).

Sümmani Ağa’nın yaşadığı sıkıntı sebebiyle hiçbir zaman çocuğu olmamıştır. Soyun devamının önemli olduğu düşünülünce bu duruma son verebilmek adına Sümmani Ağa’nın pes etmeden sürekli evlilik yaparak çocuk sahibi olmaya çalıştığı görülmektedir. Bu sağlık sorunu için kimseden yardım almadığı, kimseye derdini açmadığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden kendisine herhangi bir tedavi uygulanamamıştır.

Böyle Bağlar Hikâyesinde Senem ile Hüseyin’in evliliğini kıskanan diğer gençler dua ile yeni evli çifti bağladıkları için Senem ile Hüseyin İhsanî’nin de deyimiyle “*bacı-kardeş*” gibi yatmışlardır. Hikâyenin devamında Hüseyin durumun ortaya çıkmasına dayanamayıp gurbete çıkar. Aradan yedi yıl geçer. Bir gün karşısına çıkan bir ihtiyar sayesinde derdine derman bulur:

“-Yavrum ver şu elini bana. Haydi yavrum, Cenabıhak senin hastalığına çare bulsun. İlaç versin. Ben hekimim. Al şu ilaçları suyunla iç. Üç tanesini içeceksin dedi. Çekildi gitti. Kendisi Hazreti Hızır’dı. Bu ilaçları alan Hüseyin Bey kendinde erkeklik hissini hissetti. O zaman gelip hesaplarını gördü. Bir de Arabistan atı aldı. Elini ver memleket deyip bir gemiye bindi. Elini ver dağlar.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 38).

Hüseyin’in yaşadığı bu sağlık probleminin geçici olduğu görülmektedir. Kendisine yapılan duanın ardından sorunlar başlamış; Hazreti Hızır’ın verdiği ilaçlar ile şifa bulmuştur.

Minhacî ile Ağgelin Hikâyesinde Deliktaş’ta yaşayan Ruhsatî Baba, oğlu Mihracî’nin evlenmek istediğini düşünerek oğluna dört bir yanda kız arar. En sonunda Hacı Hasan’ın kızı Hatice’yi (Akkız) uygun görerek oğluna alır. Deliktaş Ağa’sı bu kadar güzel bir kızı aldıkları için bir an evvel düğünü yapmalarını tavsiye eder. Ruhsatî Baba dört bir yanda para arayarak nihayetinde düğünü kurar. Ama köyün gençlerinin oğlu ile gelinini kıskanıp bağlayacaklarından korkar. Bunun üzerine kendisi harekete geçer:

“Dini nikâh kıyılırken Ruhsatî Baba dua okuyup kilidi anahtarla kitliyor. Neye dersiniz; sağdan soldan koltukçular “Şöyle yaparız, böyle yaparız.” Demişlerdi ya! Ruhsatî Baba, bu sözü duyduğu için, “Birisi bağlar da oğlan kıza yakın olamaz” diye kendisi bağlıyor. Bunlar hep Allh’ın emr-i ilahiyesi... Neyse, düğün oluyor, bitiyor. Ruhsatî Baba, “Of!..” diyor, şöyle bir oturuyor. Aradan bir zaman geçiyor. Diyorlar ki: -Ruhsatî Baba, oğlan kıza yakın olamıyor!

Bunun üzerine Ruhsatî, sağa çırpınıyor, sola çırpınıyor, aşağı yukarı çırpınır, her tarafı alt üst ediyor; anahtar yok. Kati surette çaresini bulamıyor. Bir gün, beş gün, bir ay beş ay, altı ay... Yok, anahtar kayıp! Oğlan içeri girince gelin dışarı çıkıyor, gelin içeri girince oğlan dışarı çıkıyor. Bir rivayet aradan altı ay, bir rivayet yedi sene geçiyor.” (Kaya, 2006:21).

Maalesef kendisinin sebep olduğu bu durumdan yine kendisi sebebiyle kurtulamayacaktır.

3.1.17. Kadın Hastalığı

Kadın sağlığı hem çocuk hem de ailenin kalanının sağlığını etkileyen önemli bir durumdur. Aile sağlığının dengeli bir şekilde sürdürülmesi kadının sağlıklı olmasıyla paralellik gösterir. Ancak kadın sağlığı, kadın yaşamının belli dönemlerinde bozulmalarla karşılaşabilir. Kadınlar en fazla üreme çağında ve üreme ile ilgili özelliklerine bağlı olarak sağlık problemi yaşamaktadır. Bu problemlerin erken dönemlerde teşhisinin konulması, uygun tedavinin yapılması ve sorunlara yönelik çeşitli önlemlerinin alınması kadın sağlığını ve kadın yaşam kalitesini yükseltir. Bu nedenle kadının doğurganlık çağında meydana gelebilecek sağlık problemleri ile baş edebilmesi için uygun sağlık hizmetini alabilmesi önemlidir (Gönenç vd., 2012: 38-39). Değerlendirilen hikâyelerden sadece Minhacî ile Ağgelin Hikâyesinde kadın hastalığı şeklinde sadece isim olarak geçmektedir.

Minhacî ile Ağgelin Hikâyesinde Minhacî’nin ettiği beddualar tutmuştur. Ağgelin’in Osman’dan üç oğlu ve bir kızı olmuştur. Lakin metinde *“Ağgelin yaşıyor ama, işte öyle...”* (Kaya, 2006: 44) ifadesinden de anlaşılacağı üzere yüzü pek de gülmüyor. Zira Eşi Osman, hastalığını bahane ederek üzerine kuma getirmiştir:

“Osman, Ağgelin’in rızasını alıp üstüne bir kuma getiriyor. Neden derseniz, Ağgelin’in kadın hastalığı varmış. Kocasını düşünerek, “Peki!” demiş.” (Kaya, 2006: 44).

Altmış beş yaşında ölen Ağgelin’in kadın hastalığı olduğu için üzerine kuma getirildiğini çocukları her sorduğunda hep Minhacî ile kalmak isterdim cevabını vermesinden ve yüzünün hiç gülmedi anlaşılmaktadır.

3.1.18. Kalp Krizi

İlkyaz Kaya Yıldırım ve Gülay Dirik göre kalp krizi *“Akut miyokard infarktüsü, günlük hayatta yaygınca kullanılan şekliyle “kalp krizi” kalbi besleyen koroner arter damarların tıkanması sonucunda kalbe yeterince kan gitmemesi ve bunun sonucunda kalp dokusunun kan ve oksijen eksikliği nedeniyle hasar görüp kasılma yeteneğini kaybetmesi ile oluşan bir hastalık”* olarak tanımlanır. (Kaya Yıldırım, Dirik:2022: 170). Kalp krizi, incelenen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinden sadece Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde ve Kürşat Bey Hikâyesinde karşımıza çıkar.

Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde Melek Şah Güllü Han’a kavuşmuştur. Bir hafta sonra düğünleri olacaktır. Ama hükümdar kalp krizi geçirerek ölmüştür:

“Bir hafta sonra düğünleri olacaktı. Lâkin hükümdarı ömrü müsaade etmedi. Kalb sektesinden öldü.” (Yurdatap, 1947: 36).

Bu durum düğünün ertelenmesine sebep olduğu için hikâyenin gidişatını etkilemiştir.

Kürşat Bey Hikâyesinde Kürşat Bey’in oğlu Fırat hapse düşmüştür. Oğlunun hapse atıldığı haberini alan annesi Elmas hastalanır:

“Çocuk hapsedilince, anası Elmas duyar duymaz kalp krizi geçirerek vefat etti.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 64).

Hikâyede duygu yoğunluğunun yansıtılması amacıyla Elmas’ın kalp krizi geçirdiği görülmektedir.

3.1.19. Kan Tutması

Tıbbî açıdan herhangi bir hastalık ile ilişkilendiremediğimiz “kan tutması” hastalığı Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesi ve Öksüz Vezir Hikâyesinde karşımıza

çıkılmaktadır. Öldü zannedilen kahramanların gömülmesinin ardından bir gerekçe ile mezarından çıkarıldıkları görülür. Öldü zannedilenin al yanaklarından, renklerinin gitmemesinden, nabzının atmasından ya da ölü gibi durmamasından aslında hayatta olduğu anlaşılır. Onlar aslında kan tutmasına yakalandıkları için bu hâldedir. Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesinde Perişan Sultan'ın burnundan gelen kanın ardından uyanarak hayata dönmüştür. Tıptaki adı epistaksis olan burun kanamalarının insanların hayatları boyunca en az bir kere başına geldiği ve bir semptom olduğu (Yengil, Çevik, 2013: 45) bilinmektedir.

Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesinde anasız babasız olan Saraç İbrahim, padişahın arzusu üzerine bir iş için saraya gelir. Sarayda iken padişahın kızı Perişan Sultan'ı görerek ona âşık olur. Akli başından gittiği için işini yapamayan İbrahim saraydan kovulur. Ama sevdiğinin hasretine dayanamayarak ertesi gün onu görebilmek için tekrar saraya gider. İbrahim saraya gittiğinde kızın öldüğünü öğrenir. Kızı bir kez olsun yakından göremediği için son kez olsun yakından görmek ümidiyle kızın mezarına gider. Kızı mezarından çıkardığında aslında sadece hasta olduğunu gerçekte ölmediğini fark eder:

“Allah'ın hikmeti, kızı kan tutmuş. Ama bunlar, ölmüş diye kızı mezara koymuşlar. Ama kızı kan tutmuş, hiç renk gitmemiş ki.” (Yılmaz, 2011: C.I. 256).

*“İbrahim halim yaman
Kalkmadı başımdan duman
Akıyor burnundan al kan
Derman senden olmalıdır*

*Bunu deyince, burnundan o kanın akmasıyla kız uyanır, bakar ki
üzerinde bir delikanlı ağlıyor.” (Yılmaz, 2011: C.I. 257).*

Öksüz Vezir Hikâyesinde Gülendam'ın ölüm haberini alan Öksüz daha kötü hastalanır. Öksüz Vezir, Gülendam'ı son bir kez olsun göreyim diye mezarlığa gider. Kızı mezarından çıkardığında nabzının attığını görür. Meğerse Gülendam'ı kan tutmuştur:

“Gülendam hakikaten ölmüştü. Gülendam nasıl ölüyor? Halk dilinde buna kan tutması, tıp dilinde ona benzer bir şey diyorlar işte.” (Yılmaz, 2011: C.II. 33).

“İşte halk dilinde kan tutması olayı dedikleri budur. Kızın kanı saçılmış, kan her yana saçılmış. Şöyle bir bakar ki evet, bu Gülendam Sultan’dır. Öksüz’ün kendisi de, dedim ya, bilgin, âlim bir insandı, hemen onun nabzına bakar ki kızın nabzı kolundan hafiften atar. Atar damarı da var, ama çok zayıf.” (Yılmaz, 2011: C.II. 35).

Hikâyede Öksüz dua edecektir. Bu duanın ardından Gülendam nihayet gözlerini açacaktır:

“Bu müracaat da Hakk-u Teâlâ’nın hoşuna gider. Cenabı Allah hakikaten hemen o kıza da can verir. Öksüz bakar ki Gülendam’ın nabzı gittikçe artıyor, az bir zaman sonra Gülendam nihayet gözünü açar.” (Yılmaz, 2011: C.II. 6).

Her iki hikâyede de evlenmeleri mümkün olmayan gençlerin bu hastalığın ardından bir araya gelebildikleri anlaşılır. Böylece hastalığın bu hikâyedeki işlevinin kavuşturmak olduğu görülür.

3.1.20. Körlük

Görme duyumuz günlük işlerimizi yapabilmemiz, bir yere bağımsız bir şekilde hareket edebilmemiz ve çevremizdekilerle daha iyi iletişim kurabilmemiz açısından önemlidir. Görme duyusunda yaşanan herhangi bir olumsuzluğun yaşam kalitesini önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Bu sebeple görme duyusunun kaybından son derecede korkulmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü, görme kaybına “körlük” denilmesini önermektedir. Yasal olarak “körlük” ise tüm çabalara rağmen olması gereken 20/200’lik görme keskinliğine veya daha azına sahip olma ya da görme alanının yirmi derecelik açığı aşmaması olarak tarif edilmektedir (Özkan, 2013:10). Yani ışığın kesinlikle algılanmadığı durumlar körlük olarak ifade edilir (Özkan, 2013:11). Dünya geneline bakıldığında görme bozukluğu olan 161 milyondan fazla insan vardır. Bu insanlar içinde 124 milyonu az gören, 34 milyonu ise hiç göremeyen yani kör olanlardır

(Özkan, 2013:13). Görme yetilerini kaybeden insanların ise günlük hayattaki fiziksel aktivitelerinin kısıtlı olduğu görülmüştür.

Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesinde Akıllı Mehmet'in ana babası ağlamaktan neredeyse kör olacak hâle gelmişlerdir. Neyse ki kör olmamışlardır:

“Ağlamaktan neredeyse iki gözleri kör olmaya yaklaşmış anasına, babasına ve ömrünün son günlerini yaşayan Hanım nineye selam saldı.”
(Yılmaz, 2011: C.I. 316).

Seyfet Çavuş ile Filiz Hikâyesinde Seyfet'in anasının yaşlılıktan kaynaklı olarak görme yetisi kaybolmuştur:

“Filiz, bir yandan artık gözleri görmemeye başlayan ihtiyar kaynanası, öbür yanında oğlu Ümit'le kalakalmıştı.” (Yılmaz, 2011: C.I. 322).

Elmas ile Kahraman Hikâyesinde Kahraman'ın annesi yedi yıldır gurbette olan Kahraman'a olan hasretinden ağlaya ağlaya kör olmuştur:

“Bugüne kadar sılamdan tek bir mektup aldım, anam ağlaya ağlaya iki gözünü de kaybetmiş.” (Yılmaz, 2011: C.II. 107).

Âşık Garip ile Şahsenem Hikâyesinde Âşık Garip'in annesinin gözleri ağlamaktan kör olmuştur:

“Ama senin için durmadan ağlayan annenin gözleri görmez oldu. Atının eşelediği şu topraktan bir avuç al, eve gidince ıslat ve annenin gözlerine sür; annen görmeye başlayacaktır...” (Öztürk, 2010:54).

Kör olan annesi için hastalığının dermanı yine Âşık Garip'in kendisi getirecektir:

“Âşık Garip selam verip annesinin elini öptü. Oğlunun yolunu beklemekten ağlaya ağlaya gözleri görmez olan kadıncağz oğlunu tanıyamadı.” (Öztürk, 2010:57).

“Eve gidince, cebinden saklamış olduğu toprağı ıslatıp annesinin gözlerine sürdü; çok geçmeden annesinin gözleri görmeye başladı.”
(Öztürk, 2010:63).

Durmadan ağlamanın görmeyi bozduğu görülmekle beraber uzun süre ağlamanın görme duyusunu tamamen yitirmeye sebep olduğu da anlaşılmaktadır. Hikâyede Âşık Garip'in yokluğu annesinin kör olmasına sebep olmuşsa da yine Âşık Garip sayesinde annesi görmeye başlamıştır. Hikâyede körlüğe bulunan çare dikkat çekicidir. Toprakten gelen bir şifa söz konusudur.

Asuman ile Zeycan Hikâyesinde oğlunun hasretine dayanamayan Derviş Ahmet'in gözleri görmez olmuştur:

“Senin hasretine dayanamayan babanın gözleri ağlamaktan kör oldu. Ama üzülme, yine görmeye başlayacak. Atımın sağ ayağının bastığı yerden bir avuç toprak al, eve varınca ıslatıp babanın gözlerine sür. Babanın gözleri açılacaktır.” (Öztürk, 2010:169).

Ağlamaktan kör olmak Asuman ile Zeycan Hikâyesinde de karşımıza çıkmaktadır. Burada kör olan söz konusu kişinin baba figürü olduğu ve tedavisinin yine toprak ile yapıldığı görülmektedir.

“Hazreti Hızır'ın öğüdünü anımsayan Asuman, babasından özür dileyip oturduğu yerden kalkarak cebinden toprak çıkını çıkardı, açtı, içindeki toprağı kız kardeşinin getirdiğı küçük bir tasın içine koydu, biraz ıslatıp macun haline getirdi ve babasının gözlerine sürdü. Bir süre sonra Derviş Ahmet'in gözleri görmeye başladı.” (Öztürk, 2010:170).

Atın ayağının altından alınan toprağın macun haline getirilerek sürüldüğünde kör olan gözü tedavi ettiğı görülmüştür.

Âşık Garip ile Bezirgân Kızı Hikâyesinde Âşık Garip'in hasretinden annesi ağlaya ağlaya kör olur:

“Validenin gözleri, senin için ağlayı ağlayı görmez oldu. Şunu hediye ilet; gözüne koysun, yine evvelki gibi ola.” dedi.” (Kaya, Koz, 2000:87).

“Ba'de kendi dahi anasının elin ayağın öpüp Hızır Aleyhisselam'ın verdiğı otu validesinin gözüne koyup validesinin gözleri yine ke'l-evvel andan sonra kırk gün kırk gice âhenk temâşâ edip düğün eyleyip mahbubu olan Şahsenem'i nikâh eyleyip aldı.” (Kaya, Koz, 2000:91).

Bu hikâyede diğerlerinden farklı olarak toprak yerine Hızır'ın verdiği ot kullanılmıştır. Ot validenin gözüne koyulur koyulmaz gözleri yeniden görmeye başlamıştır.

Kenan ile Hanzade Hikâyesinde Kenan'ın annesinin gözleri görmez olmuştur:

“Fakat anamın buraya gelmesi zor olur. Çünkü anamın gözleri görmez hâle geldi Saçları bembeyaz oldu. Dizlerinin takati kesildi. Benim bu hâlimi, sana kavuştuğumu gördüğü zaman, belki bir kalp sıkıntısıyla, bir kalp kriziyle dünyaya veda edebilir. Eğer mümkünse benim yanıma birkaç adam kat. Yine de gideyim, anamı getirmeye! dedi.” (Türkmen, Tan, 2014:91).

Kenan'ın annesi geçen süre boyunca kör olmuş, saçları beyazlamış, dizlerinin takati kesilmiştir. Büyük hasretin ardından yaşanacak herhangi bir buluşmanın ağır gelebileceği hatta kalp krizine sebep olabileceği ifade edilmiştir. Annenin yaşlılık sebebi ile kör olduğu görülmektedir.

Seyyad Bey ile Güllü Kız Hikâyesinde Seyyad Bey'in hasretinden zamanla anne ve babasının gözleri görmez hâle gelmiştir:

“Ocağın batmasın! Zaman Bey'in gözleri tutulmuş, Ana Hanım'ın gözleri tutulmuş.” (Türkmen, Tan, 2014:314).

Hikâyenin ilerleyen bölümünde Seyyad Bey'in güzel haberlerini alan anne ve babasının gözleri açılmıştır:

“Bu sevinç içersinde gözlerine ışık, dizlerine takat gelen ana baba, şehrin yaşlısı genci hepsi yollara döküldüler.” (Türkmen, Tan, 2014:319).

Seyyad'ın kör olan anne ve babası Seyyad'ın geleceğini haber aldıklarında sevincin etkisiyle yeniden görmeye başlar.

Celal Bey ile İpek Sultan Hikâyesinde Celal Bey'in hasretinden babası Hacı Ahmet Ağa kör olmuştur:

“Hacı Ahmet Ağa, o gece oğlunu rüyasında görmüştü. Ama, evladı gittikten sonra gözleri ışığını kaybetmişti.” (Türkmen, Tan, 2014:471).

Dede Korkut Hikâyelerinden biri olan Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesinde Beyrek'in on altı yıl süren tutsaklığı boyunca babası hasretinden çok ağlamış ve kör olmuştur:

“Pay Püre Bey der: Oğlum olduğunu şundan bileyim, serçe parmağını kanatsın, kanını mendile silsin, gözüme süreyim, açılacak olursa oğlum Beyrek'tir, dedi. Zira ağlamaktan gözleri görmez olmuştu. Mendili gözüne sürünce Allah Taâla'nın kudreti ile gözü açıldı. Babası anası feryad ettiler, Beyreğin ayağına kapandılar.” (Ergin, 2005: 87-88).

Anadolu sahasına ait Türk halk hikâyelerinde “ağlamaktan kör olmak”, *ağladığında dahi gözünden yaş gelmeyen ve gözleri iyi görmeyen hastaları tanımlamakta kullanılır. Tıbbi karşılığı ise “ağır kuru göz hastalığı” (Eğilmez vd. 2015: 3)* olan bu körlük durumu yine hastanın kendi soyundan gelen birinin kanı ile tedavi edilmiştir.

Değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde kör olmak; çok ağlamak, hasret yüzünden çok üzülme ve yaşlılık sebebi ile karşımıza çıkmaktadır. Bazı hikâyelerde anne, bazı hikâyelerde baba bazı hikâyelerde de hem anne hem de baba birlikte kör olmuşlardır. Kör olmak hadisesinin duygu yoğunluğuna bağlı olarak ağlamak hatta çok ağlamak ile gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

3.1.21. Ses Kısıklığı

Ses kısıklığı sosyal yaşantımızda iletişimi bozacak düzeyde ses kalitesinde yaşanan anormallik olarak tanımlanabilir. Ses kısıklığı genellikle ses hacminin kaybı, sesin tonunda meydana gelen değişiklik, ses yorgunluğu, takılma hissi ve sesin aralıklı olarak kesilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Akbulut vd., 2012: 83) Ses kısıklığına yol açan pek çok sayıda neden vardır. İncelenen hikâyeler içerisinde ses kısıklığı sadece Köroğlu Silistre Hasan Paşa Kolunda bulunur.

Köroğlu Silistre Hasan Paşa Kolunda ses kısıklığı ile ilgili yaşanacak sağlık problemlerine karşı yapılabilecek uygulamanın tarifi verilmiştir:

“Gel ey şair Nebi

Hele bahın heveaine

Aferin diyelim sakiye

Gece benden tez galasa

Yumurttıynan inek südü

Onnar çok dermandı sese” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 891).

3.1.22. Uyku Hastalığı

Uyku, vücudun temel ihtiyaçlarından birisi olup kişinin dış uyaranlarla kolaylıkla uyandırılabilirdiği doğal bir dinlenme şeklidir. Uyku normal olarak insanın istirahat edip enerji ihtiyacını karşılamaya yardım eden, vücut için onarıcı, yararlı ve vazgeçilemez bir fizyolojik süreçtir. Uyku bozuklukları olan hastaların sosyal hayatları ciddi bir şekilde etkilenmektedir. Uyku hastalıkları organizmanın dengesini bozacağı için beraberinde başka sistemleri de etkileyen sorunlara sebep olabilecek bir halk sağlığı problemidir (Erol, Özvurmaz, :345). İncelenen hikâyelerde çeşitli uyku problemlerinin yaşandığı örneklerden tespit edilmiştir.

Kerem ile Aslı -Akrep Bağları- Hikâyesinde âşık Kerem’in Aslı’ya olan hisleri ve onu ararken yaşadığı endişe sebebiyle uykusuzluk yaşadığı görülmektedir:

“Bir gün nihayet Sofu’yla beraber Erzincan’a dâhil olup bir hana yerleştiler. Fakat yine de Kerem’in gözünde uyku, kalbinde ateş sönmedi; gözüne uyku, kalbine rüzgâr girmedir.” (Yılmaz, 2011: C.I. 203).

Âşık Halil Hikâyesinde Halil, Sultan’a âşık olur. Öyle ki gözüne uyku girmemektedir:

“Sabanın oldu. Heç Halil’in gözüne uyku gelmez!” (Görkem, 2000: 281).

Ali Şir ile Gül Hikâyesinde Gül’ü gören Ali Şir ilk görüşte ona âşık olmuştur. Bunun neticesinden gözüne uyku girmemiştir:

“Ne hal ise, evine döndü, o geceyi düşünmekle geçirdi, uyuyamadı; sanki nerde aç bit, kuduz pire, Ali Şir’e üşüşti.” (Boratav, 2018: 269).

Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesinde Sürmeli Bey’in yüreğine yengesinin aşk ateşi düşünce kendini avutamaz:

“Sürmeli Bey’in yüreğine aşk ateşi düşmüştü. Onu üzen, tedirgin eden bir ateşti bu. Bir yanda delicesine tutulduğu yengesi vardı. Gündüzleri avunamaz, geceleri gözlerine uyku girmez oldu.” (Öztürk, 2010:101).

Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde Sitemkâr, Gül ile ilgilenmekte onu mutlu etmeye çalışmaktadır. Sitemkâr, Cevri’yle de evli olmasına rağmen onun ile ilgilenmemektedir. Cevri’nin karşılıksız aşkının dolayı yaşadıkları şöyle dile getirilmiştir:

“Nolursun, biraz da Cevri’ye güler yüz göster. O da senin helâlindir, nikâhlı eşindir. Çok iyi biliyorum, senin aşkından gece-gündüz onun gözlerine uyku girmiyor.” (Öztürk, 2010:95).

Yaralı Mahmut Hikâyesinde Mahmut, sevdiği kız olan Mahbub’un hasretinden uyuyamamıştır:

“Gız, Garaman dağlarında, beni gılıç ile al gan içinde goyup yatırdın, iki ay çekdim, gözüme uyku girmede. Sagaldım, senin ateşinden, bu güne geldim. Senin sevdan üzünden uykuya yatmadım.” (Sakaoğlu vd., 1997: 293).

Gülistan ile Süleyman Hikâyesinde Gülistan, halası Fatma nene ile birlikte yaylaya çıkmıştır. Yaylada çobanları Süleyman’ı görünce ona âşık olmuştur:

“Aşk büyük bir yaradır. Aşk ateşine düşen insanın uyuması mümkün değildir.” (Türkmen vd., 2014: 342).

Kürşat Bey Hikâyesinde Kürşat Bey on yedi yıl süren Rus esaretinden kurtulduktan sonra İstanbul’a gelmiş ve ailesini aramıştır. Önce kızı Dilşad’ı bulan Kürşat Bey, sonra da dört bir yanda oğlunu aramaya koyulmuştur. Oğlunun Yedikule’de hapse atıldığı haberini alan Kürşat’ın ve kızı Dilşad’ın heyecandan uyuyamadığı görülmüştür:

“Kürşat Bey o gece kızı ile sabaha kadar uyumamışlardı.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 68).

Yusuf ile Elif Hikâyesinde Yusuf uyku hastalığına yakalanır ve kırkıncı günün sonunda kendiliğinden uyanır:

“-Bu uyku hastalığıdır. Bu, kırk günden önce uyanmaz. Biz bunu da buraya bırakamayız insan olarak, obamıza götüreceğiz.” (Yılmaz, 2011: C.II. 319).

Halk hikâyelerinde genellikle uyku durumuna geçememe karşımıza çıkmaktadır. Ama bu halk hikâyesinde ise diğerlerinden farklı olarak gereğinden fazla uyumak hatta kırk gün uykudan uyanamamak söz konusu olmuştur.

Güzel Ahmet Hikâyesinde Güzel Ahmet, nazar olmaktan korktuğu için gece yol alıp gündüz konaklayacaktır. Bunun için uykusunu kaçırarak çeşitli yöntemler dener:

“Kara sakızı çiğnerim gece gederken, uykum gelmesin diye; tütünü pipoma basarım, içerim; uykum gelmesin deyi” “Günüz ne di görünmen?” “Günüz de seyredeller, beni gören olur, nazar edeller. Devrilir ölürüm, saray da yıkılır, içinde siz de ölürsünüz ben de ölürüm. Günüz götürem, gece götürürüm günüz gonarım.” (Görkem, 2000: 183).

Faruk Rıza Güloğlu’na ait olan varyanttaki Yaralı Mahmut ile Nigâr Hikâyesinde kardeşi Kamber’in peşinden giden Mahmut yorulmuş ve dinlenmek için uzandığında uyuyakalmıştır. Uyandığında ise yanında beliren ihtiyar, Mısır’daki Eset Paşa’nın kızı Nigâr’ı göstererek ona âşık etmiştir. Viranbağ’daki bir havuzun başında uyur vaziyette bulunan Mahmut bir türlü uyanamamıştır:

“Bu sırada ağaçların arasından bir kadın belirir. Kadın orada bulunanlardan saz getirmelerini ister. Saz getirilir. Kadın, sazın tellerine dokununca, Mahmut uykusundan uyanur.” (Kaya, 1993: 41).

Şîrvân Şâh ve Şemâ’il Bânû Hikâyesinde av esnasında Şemâ’il Bânû’yu görüp âşık olan Şehzade uyuyamamıştır:

“Ol gice şehzâde, Şemâ’il Bânû’nın aşkı ile uyumayup çün ki sabâh oldu.” (İnce, Köklü, 2009: 80).

Değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyesinde uyku probleminin yüksek endişe, kaygı ve üzüntü ile ortaya çıktığı görülmüştür. Uyku kaçmasının haricinde elde olmayan sebeplerden uyku hastalığına yakalanarak uyanamamak da söz konusu olmuştur. Pipo içmek, kara sakız çiğnemek gibi yöntemlerle de uykunun engellenmesine uğraşıldığı yine hikâyelerden anlaşılmaktadır.

3.1.23. Verem

Verem (tüberküloz), edebiyat ve sanat alanında birçok eserin konusu olmuştur. İyileşme sağlandıktan sonra bile, devam eden bir sağlık sorunudur. Daha önce hastalığı geçiren birinin yeniden enfeksiyon tehdidini taşıması söz konusudur. Bu yönüyle ciddiye alınması gereken ölümcül bir hastalıktır. 9000 yıllık bir geçmişe sahip olan tüberküloz hastalığı göçen insanlarla beraber bütün dünyaya yayılmıştır. Hastalığın yaygınlığı bazen çok artmakta bazen ise azalmaktadır. Dünya nüfusunun üçte biri bu hastalıkla enfekte ise de çoğu kişide hastalık oluşmamaktadır (Keskinbora, 2016: 174). Çünkü tüberküloz, diğer enfeksiyon hastalıklarından farklı olarak vücuda girer girmez hemen hastalığa sebep olmamakta; geçim sıkıntısı, gıdasızlık, fakirlik, uykusuzluk, yorgunluk, olumsuz sosyal yaşam, içki ve sefahat hayatı, rutubetli ve karanlık ev yaşamı, bakımsızlık gibi kötü yaşam koşullarıyla aktif olmaya başlamaktadır. Bu çalışmada ele alınan Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinden sadece Hamit Han ile Melek Sultan Hikâyesinde ve Seyfet Çavuş ile Filiz Hikâyesinde karşılaşılır.

Hamit Han ile Melek Sultan Hikâyesinde Hamit Han'ın anne ve babasının üzüntüden verem olmasından şöyle bahsedilir:

“- Hamit Han, yavrum; senin baban benim çok sadık dostumdu. Allah, babana gani gani rahmet etsin. Senin baban ile annen senin derdinden verem olup öldüler.” (Yılmaz, 2011: C.I. 116).

Seyfet Çavuş ile Filiz Hikâyesinde Seyfet Çavuş'un annesi verem hastalığına yakalanarak hayatını kaybeder:

“Peki, ya annem, diye sordu Seyfet Çavuş. Ayşe teyze ağlamaya başladı, annen de senin hasretine dayanamadı oğlum, dedi, verem hastalığına yakalandı, senin ardından yavrum, yavrum diye diye bu dünyadan göçtü zavalılık.” (Yılmaz, 2011: C.I. 324).

Değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde verem hastalığına hasretten kaynaklanan yoğun üzüntünün sebep olduğu görülmektedir. Veremin ortaya çıkmasında gıda yetersizliğinin neden olduğu bilindiğinden psikolojik olarak iyi bir durumda olmayan kahramanların yeme içmelerine dikkat etmedikleri için hastalandıkları düşünülmektedir.

3.1.24. Yemeden İçmeden Kesilme

Dünya Sağlık Örgütü, “sağlığı yalnızca bir sakatlığın ya da hastalığın olmayışı değil, bununla birlikte sosyal, fiziksel ve ruhsal yönden tam bir iyilik hali olarak tanımlamaktadır.” (Altınok, 2020:3) İnsanın fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan sağlıklı olabilmesi için beslenme davranışı oldukça önemli bir yere sahiptir.

Besin maddelerinin gerektiğinden çok ya da az alınması durumunda ise bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden iyilik halinde bozulmalar yaşanır. Bu açıdan bakıldığında beslenmenin bilinçli bir davranış olduğu görülmektedir.

Mervenur Altınok’a göre beslenme şeklinin ruh sağlığı üzerinde etkili olduğu gibi yaşanan ruhsal sağlık problemlerinin de beslenme üzerinde etkisi bulunmaktadır. Genellikle anksiyete, depresyon, öfke, çeşitli travmalar sonrasında ortaya çıkan duygusal durumlarda bireylerin iştahında azalma ya da artma davranışlarının görülmesi söz konusudur. Bu durum duygusal etkenlerin yeme alışkanlıkları üzerindeki etkisine örnek olarak verilebilmektedir (Altınok, 2020:3)

Yeme bozukluğu genellikle yememe davranışıyla seyreden Anoreksiya Nervoza ve yemeyi durduramama davranışının ön planda olduğu Bulimia Nervoza olarak iki başlık altında (Ergüney, 2012: 19) incelenebilir.

İştah, besinlere karşı duyulan bilinçli istek olarak tanımlanmaktadır. Yemek yeme isteği, fiziksel olduğu kadar psikolojik etkenlerle de ilişkilidir. Canlılığın temel koşullarından biri, vücudun duyduğu enerji ihtiyacının giderilmesidir. İnsanlar, enerji ihtiyaçlarını ise besinler ile karşılamaktadırlar. Enerji ihtiyacının karşılanabilmesi için iştah artırıcı ve iştah azaltıcı faktörlerde (Büyüksulu, 2019: 22) etkili olmaktadır. Değerlendirilen halk hikâyelerinde yemeden içmeden kesilme sorununun pek çok hikâyede benzer sebeplerle ortaya çıktığını gösterir.

Ülker Sultan Hikâyesinde Şehzade, Ülker Sultan’a âşık olunca yemeden içmeden kesilerek zayıflamaya başlar. Doktorların bir türlü çare bulamadıkları bu hâlden şöyle bahsedilmiştir:

“Şehzade’nin ona olan aşkı da on beş kat daha arttı, öyle bir âşık oldu ki gecesi gündüzü, uykusu yok adamın. Bir türlü diyemiyor da ona, kendi kendine yanıp tutuşuyor. Aradan zaman geçti, şehzade başladı hastalanmaya, erimeye; kilo kaybediyor, zayıflıyordu. Babası bir türlü

çare bulamıyordu. Hekimler, doktorlar, müneccimler, hiç kimse bir çare bulamıyordu.” (Yılmaz, 2011: C.I 43).

Şehzade, Ülker Sultan’a olan aşkını söyleyemedikçe daha kötü olmuştur. Artan duyguları sebebiyle gözüne uyku girmemiş, hastalanmaya ve kilo kaybetmeye başlamıştır. Yoğun duyguları sebebiyle ruhsal dengesi bozulan Şehzade’nin yeme problemleriyle karşılaştığı görülmektedir.

Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesinde Mehmet ile Gülfidan karşılaşarak birbirlerine âşık olurlar. Gülfidan Mehmet’i görüp âşık olunca yemeden içmeden kesilecektir:

“Gülfidan, iki gün içinde gül yaprağı gibi solmaya başladı. Anasına baktı, günde yüz koyun, otuz inek sağan kız, iki günden beri başını yerden bile kaldırmıyor. Yemekten kesilmiş, sudan kesilmiş. Bir gül yaprağı gibi sararıp solmaktadır.” (Yılmaz, 2011: C.I. 305).

“Kız geldi, Gülfidan’ın olduğu çadıra girdi, Selbi Naz baktı ki, Gülfidan’ın durum, durum değil; rengi solmuş, morali bozuk.” (Yılmaz, 2011: C.I. 305).

Gülfidan, aşkının karşılıklı olduğunu bilmediğinden ruhsal durumunda değişikliğe sebep olabilecek duygularla (morali bozulmak) karşı karşıya kalmıştır. Gündelik işlerini yapamaz hâle gelmiş, yemek yemeyi ve su içmeyi bırakmıştır. Vücudunun temel gereksinimi olan enerji ihtiyacının karşılanamaması sonucunda rengi solmuştur.

Öksüz Vezir Hikâyesinde Öksüz, Ekber Şah’ın kızı Gülendâma âşık olunca iştahtan kesilmiştir. Hastalandığı için Öksüz sararıp solmaktadır:

“Bunu da duyunca artık yemeği hiç yemedi. “Bu yemek bana zehir zıkkım oldu”, dedi içinden. İştahı kesilir, hemen oradan, bahçe kapısından, kenarından atlar, çeker gider. Kendine sitem eder, kahreder. “Hele bak, bula bula Padişahın kızı Gülendâma Sultan’ı buldum!” (Yılmaz, 2011: C.II. 29).

“Öksüz, Gülendâma Sultan’ı gördükten sonra bir karasevdaya yakalanır. Artık iştahı kesilmiş, gelen yemekleri yemeden Gülendâma Sultan’ın bahçesini terk etti.” (Yılmaz, 2011: C.II. 29).

“Öksüz, ama bu sefer de bir hastalığa yakalanır. Bu hastalık kara sevda hastalığıdır. (...) aradan bir müddet geçer; ama Öksüz’ün hastalığı gittikçe artmaya başlar.” (Yılmaz, 2011: C.II. 30).

Öksüz, padişahın kızı Gülendam’a âşık olduğu için kendine kızmaktadır. Çünkü davul bile dengi denginedir. İmkânsız olduğunu düşündüğü bu aşk için üzülmekte yani ruhsal sağlığını bozacak şekilde davranmaktadır. Psikolojisinde yaşanan bu sıkıntılar sebebiyle iştahı kesilmiş, yeme içmeyi bırakmıştır. İnsan vücudu ise ihtiyacı olan besini yeteri kadar alamadığında hastalık belirtileri göstermeye başlayacaktır. Bünyede yaşanan sıkıntı hastalanmak ile yansıtılmak istemiştir.

Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde Öksüz Vezir’i pek çok hekim görmüştür. Sadece hekimlerden biri evhamı olduğunu söylemiştir. Tedavisini de şöyle tarif etmiştir:

“Nene, hiçbir şeyi yok bunun, sadece bir evhamı var. Sen buna iki metrelik bir keçe yap, boğazından ayaklarının ucuna kadar. Bir keçe de arka taraftan iki metrelik. Bunu da zeytinyağıyla veyahut artık başka bir yağla ona sar. Onu üç gün bu vaziyette tut, hiçbir şeyi kalmaz, üç gün sonra iyileşir.” (Yılmaz, 2011: C.II. 32).

Öksüz çok hastadır. Ama Öksüz’ün yaptığı dua sonucunda hastalığı bir anda iyileşir:

“Öksüz’ün Cenabı Hakk’a müracaatı kabul olur e Öksüz bir anda öyle hisseder ki sanki başparmağının tırnağından canına yeniden hayat gelmiş gibi olur.” (Yılmaz, 2011: C.II. 34).

“Sanki Öksüz’de hiçbir hastalık yok, hiçbir dert yok. Halbuki yatmaktan omzunda belinin kenarlarında yaralar açılmıştı.” (Yılmaz, 2011: C.II. 34).

Hatta öyle bir iyileşme söz konusudur ki gözle görülen yatak yaraları bile bir anda kaybolmuştur. Dua ile sanki yeniden hayata gelmiş gibi olması ise dikkat çekicidir. Duanın iyileştirici gücü burada vurgulanmıştır.

Abdullah Bey ile Cihan Hanım Hikâyesinde Gülendam’ın öldüğünü sanan annesi üzüntüsünden yemeden içmeden kesilir:

“Aradan üç ay bir zaman geçer. Üç ay bir zamandan sonra, padişah bakar ki, hanımı ne yiyor ne de içiyor.” (Yılmaz, 2011: C.II. 38).

Evrensel bir olay olan ölüm, hayatın kaçınılmaz bir gerçeğidir. Ama günümüzde ölüm ve ölüme ilişkin psikolojik süreçler giderek önemli bir hâl almıştır. Kayıp ve yas aslında birbirinin içine geçmiş süreçler olarak tanımlanabilir. Ölüm, çaresizlikle birlikte gelen en büyük kayıptır. Kıymet verilen birini sonsuza dek kaybetmenin üzüntüsünden doğan duygular uyku, yeme, içme sorunları gibi fiziksel; kızgınlık, öfke, pişmanlık, kuşku gibi duygusal durumlar yer alır. Kaybın getirdiği üzüntü kaybedilen kişiyle olan ilişki düzeyine ve kaybın yaşandığı ortama göre değişkenlik göstermektedir. Gülendam'ın ölüm haberini alan annesinin yemeden içmeden kesilmesinin sebebi evladını kaybetmenin vermiş olduğu derin üzüntü hâlidir.

Eşref Bey Hikâyesinde Eşref Bey ve Zöhre Banu üzüntüden iştaktan kesilmiştir:

“Eger Eşref Bey’in, eger Zöhre Banu’nun bir günü, bin güne ödış düşdi. Gız aglıyor, oğlan aglıyor. Eger Zöhre, eger Eşref, ikisi de gıdadan düşdiler.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 18).

Güzel Ahmet Hikâyesinde Güzel Ahmet, memleketinden yedi yıldır ayrıdır. Gurbette olan Güzel Ahmet memleket hasretinden dolayı yemeden içmeden kesilmiştir:

“Bir gün Gözel Ahmet ava gitmedi yemek de dürüş yemedi düşünür. Gızlar öte gedeller beri gedeller, “bir ırahatsızlığı mı, var bir halsizliği mi var” deyi sorallar.” (Görkem, 2000: 182).

Güzel Ahmet, memleketine duyduğu özlemin verdiği üzüntüyle ruhsal sağlığında sıkıntılar yaşamıştır. Bedenin ruhsal yönünde ortaya çıkan sorun daha sonra da fiziksel problemlerin doğmasına sebep olmuştur. Yemek yemediği için bir hastalığa yakalandığını düşündürmektedir.

Han Mahmut Hikâyesinde Han Mahmut, rüyasında gördüğü bir güzele âşık olmuştur. Han Mahmut'un aşk acısından dolayı yemeden içmeden kesildiği şöyle anlatmıştır:

“Mahmut dedi ki: “Gardaş her gün ürüyama bir gız perdesi gelir. Düşümde görürüm, gözümü açarım gayıbolur. Bunun hayalıynan gendi gendime yorarım: Acaba nerede, kimin nesi? Bunu bilemem.” “Ee Gardaş, burda oturmayan, yemeden içmeden kesilmeynen derdimize deva bulunmaz!” (Görkem, 2000: 197).

Han Mahmut, derdini arkadaşına açar. Kim olduğunu bilmediği bu kıza duyduğu aşk yüzünden hastalanmıştır. Sürekli olarak kızın kim olduğunu düşünmesi veya kızın

kim olduğunu bulmaya çalışması Han Mahmut'un endişelenmesine sebep olmuştur. Endişe duygusunun ruhsal sağlığını etkilemesi sebebiyle yemeden içmeden kesilmiştir.

Helvacı Güzeli Hikâyesinde Helvacı Güzeli, Ağa'nın kızına âşık olan Cuhud tarafından sandığa kapatılıp denize atılır. Düğün kurulur. Kız Cuhud ile evlenmek istemediği için yemeden içmeden kesilmiştir:

“Cuhud'un götürdü gızı da ağanın yedek sarayına goymuşlar. Gapiyı arkasından kitledi gız; ne yemek yiyo, ne su içiyo. Gözlerinden bir yumdukça on döküyo.” (Görkem, 2000: 266).

Helvacı Güzeli ve Küpeli birbirlerinin sevmektedir. Lakin Cuhud sadece onların bir araya gelmesine engel olmakla kalmaz; kız ile kendisi için düğün kurar. Tutsak hâldeki Küpeli çok ağlamakla birlikte üzüntüsünün sebep olduğu ruhsal problem yüzünden yemeden içmeden de kesilmiştir.

Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesinde Kadir Ağa'nın kızı Rahime, Sürmeli Bey'i görüp ona âşık olmuştur:

“Yemeden içmeden kesilen kızcağız günden güne sararıp solmaya başladı.” (Öztürk, 2010:111).

Aşk duygusunun yoğunluğu ile ruhsal durumunda dengesizlik yaşayan Rahime, yemeden içmeden kesilmiştir. Yemek yemeyen, su içmeyen bir bünye ruhsal sıkıntıların yanında fiziksel sıkıntılar da yaşamaya başlayacaktır. Hatta Rahime'nin yemeden içmeden kesilmesiyle renginin solduğu da görülmektedir.

Hurşit ile Mehri Hikâyesinde Hurşit, dört beş yaşlarındayken bir rüya görür. Bu rüyanın ardından çocuk yemeden içmeden kesilecektir:

“Yemek yemiy çocuk, okumaya geliy. O alıy üstüne ki heç okuyamiye.” (Sakaoğlu, 1986: 282).

Rüyasının etkisinden kurtulamayan Hurşit, okula gitse de dikkatini toplayamayacaktır. Yemek yemek istemeyecektir.

Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde Cadı, Gül'ü kaçırıp bir mağaraya zincirlemiştir. Sitemkâr dokuz yıl boyunca her yerde Gül'ü arar ama bir türlü bulamaz. Sitemkâr, Gül'e kavuşmak arzusuyla içten bir şekilde dua etmiştir. O esnada duası kabul olmuş

ve karşısına çıkan Hızır, Gül'ün bulunduğu mağaranın yerini söylemiştir. Sitemkâr mağaranın önünde ona cilveler yapan kızın cadı olduğunu anlamış ve onu hançerleyerek öldürmüştür. Mağaraya girdiğinde ise Gül'ün çok zayıfladığını fark edecektir:

“Mağaranın alaca karanlığına gözleri alışan Sitemkâr biraz ilerleyip çevresine bakınca yatağının üstünde kımıldamadan yatmakta olan Gül'ü gördü. Hemen onu kucağına alıp dışarıya çıkardı. Gül tüy gibi hafifti; çok zayıflamış, iğne-ipliğe dönmüştü.” (Öztürk, 2010:93).

Gül, gerek dokuz yıl mağaraya kapatılmış olması gerekse de bu durumun verdiği ruhsal çöküntü ile çok zayıflamıştır.

Minhacî ile Ağgelin Hikâyesinde Minhacî, Ağgelin'in yüzünü son bir kez daha gördükten sonra Deliktaş'a getirilir:

“Minhacî, tekrar yatağa düşüyor. Ekmekten aştan kesiliyor. Gelen giden teselli vermek istiyor ama, boşa...” (Kaya, 2006: 43).

Seyfülmülük Hikâyesinde Seyfülmülük artık padişah olmuştur. Hazreti Süleyman tarafından kendisine gönderilen bohçayı açtığında gördükleri karşısında yemeden içmeden kesilecektir:

“Günlerden bir gün, Seyfülmülük Hazreti Süleyman'dan gelen bohçanın idindekileri merak edip açınca, içinden çıkan bir kız resmine aşık olur, yemeden içmeden kesilir.” (Derman, 1988: 144).

Ferhat ile Şirin Hikâyesinde kasma su getiren kişinin her dileğinin yerine getirileceğini öğrenen Ferhat, bu işte gönüllü olur. Öyle ki yemeden içmeden kesilir:

“Ferhat işe talip olur, Şirin'in aşkından yemeden içmeden kesilip büyük bir şevkle dağı delmeye başlar.” (Derman, 1988: 115).

Ferhat ile Şirin Hikâyesinde Hürmüz Şah, oğlunun Şirin'e âşık olduğunu öğrenince bir çare arar. Ferhat'ın dağdan akan suyu getirmesi istenir. Suyu getirdiğinde kızı ona vereceklerdir. Ama Ferhat büyük bir şevkle dağı delmeye başlayınca:

“Tüm bu olaylar Hüsrev Şehzade'nin fenasına gidip, yemeden içmeden kesilir.” (Derman, 1988: 116).

Leylâ ile Mecnun Hikâyesinde birbirlerine âşık olan gençler yemeden içmeden kesilir:

“Leylâ’nın Kays’a âşık olmasından sonra her ikisi de yemeden içmeden kesilip bin derde düşer.” (Derman, 1988: 91).

Değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde yemeden içmeden kesilme hadisesinin genellikle duygu yoğunluğuna bağlı olarak meydana geldiği görülmüştür. Duygu yoğunluğunun sebepleri ise genellikle âşık olmak, aşkını itiraf edememek, aşkının imkânsız olduğu düşünmek, çok sevdiğin birini kaybetmek (ölüm), endişelenmek ve morali bozulmakla ilgilidir. Beklenmedik olayların, üstesinden gelinemeyen yoğun duyguların ve gelecek hakkındaki kaygıların bireyde yemeden içmeden kesilmeye sebep olduğu anlaşılmaktadır.

3.2. Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak

3.2.1. Boynuzu Çıkma

Estetik tıbbî anlamda bireylerde doğuştan görülen ya da sonradan ortaya çıkan çeşitli sebeplerle fiziksel görünüşlerinde değişiklik yapmalarına olanak sağlayan tıbbın bir koludur.

Tıpta bilimsel kaygının yanı sıra estetik kaygı da vardır. Bu bazen plastik cerrahide bazen de diş hekimliğinde açıkça ortaya çıkarken; tıp hekiminin her zaman güzele ulaşma ve kendini ispat etme çabası karşımıza çıkar (Şahinoğlu Pelin, 1994: 67).

Tıpta estetik, güzel kavramının karşılığı için kullanılırken güzelin karşıtı olan çirkin için ise deforme kavramı kullanılmıştır. Estetiğin karşılığı olarak tıpta deforme (biçim bozukluğu) kavramı sağlıklı olma durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır (Şahinoğlu Pelin, 1994: 68).

Tıbbın bu yönüyle özellikle plastik cerrahi kolu sağlıksızlıktan sağlığa ulaşma amacına yönelik olarak hizmet vermektedir. Bireyin dış görünüşünde yaşanan bir anormalliğin diğer insanlarla iletişim ve etkileşim noktasında sıkıntı yaşamasına sebep olabilmektedir. Bu durum da bireyin ruh sağlığını bozabilmektedir. Böylece bireyler kozmetik amaçlı uygulamalara başvurmaktadır (Şahinoğlu Pelin, 1994: 68).

Değerlendirilen hikâyelerden sadece Deli Mehmet'in Maceraları adlı metinde boynuzların çıkması sonucunda estetik kaygıyla ilgili bir sorun yaşandığı görülmüştür.

Deli Mehmet'in Maceraları adlı halk hikâyesinde keloğlan kılığına giren Mehmet, onlara bahçeden bir elma verir. Kraliçenin, kraliçenin kızının ve baş vezirin eşinin elmayı yedikten beş on dakika sonra boynuzları çıkar:

“Aşağıya iki altın atmışlar ve iki adet meyve istemişler. Mehmet onlara attığı elmaları nasıl yiyeceklerinin öğretmiş: “Bir tanesini soyunuz. Sonra üç parçaya ayırınız ve her biriniz bir parçasını alınız.” Kraliçe, kızı ve başvezirin eşi satıcının dediğini yapmışlar. her birisi bir parça elma yedikten on beş dakika sonra başlarından boynuzlar çıkmış. Bu arada, Mehmet, oradan uzaklaşmış, Keloğlan kıyafetini değiştirmiş ve bir yere saklanmış.” (Uysal, 1989: 91).

Saraya pek çok doktor gelmesine rağmen kimse kadınların bu hâline çare bulamaz. Deli Mehmet ise kendisini Arabistanlı meşhur Doktor Lokman olarak tanıtıp saraya gelir. Üç hanımın bulunduğu odaya gider. Mehmet, kraldan kadınları temiz bir hamama getirmesini ister. Kadınlar, bir gün orada kaldıktan sonra Mehmet bir inciri bölüştürerek kadınlara yedirir. Boynuzlar, beş dakika içinde kaybolmuştur.

Bu hikâyede boynuzların bir hile olarak insanlarda ortaya çıkarıldığı sonrasında da hileyi yapan Deli Mehmet tarafından iyileştirildiği görülmektedir. Söz konusu olan boynuzu çıkmak hadisesi kötü karakterlere ders vermek amacıyla yapılan olağanüstü bir sağlık problemi olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle estetik açıdan sıkıntılı olan bu durumdan kadınların bir an önce kurtulmak istedikleri ve söylenenleri harfi harfine yapmalarının ardından sağlıklarına tekrar kavuştukları görülmüştür.

3.2.2. Gül Koklayarak Hamile Kalma

Çocuk sahibi olmak, kültürel kimliğimizin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Anadolu'da özellikle hamilelik döneminde çeşitli gelenek, görenek ve inançlar yaygın olarak uygulanmaktadır. Şifa için gebe kadına bal, böğürtlen kökü, ebegümece otu, tavuk pisliği, sarı şebboy çiçeği ve keten tohumu yedirmek gibi uygulamalar yapılmaktadır. Çocuk sahibi olabilmek için yapılan bütün bu uygulamalar daha çok kadınlarla ilgilidir, erkeklerle ilgili olan uygulamalar ise

sayıca çok azdır (Yalçın, Koçak, 2013: 18). Özellikle hamilelik dönemindeki uygulamaların daha geniş kapsamlı olduğu görülmektedir.

Türk kültüründe çocuk, soyun devamı ve ailelerin itibar kaynağı olarak görülmüştür. Çocuğu olmayan çiftler tam bir aile sayılmamış, toplum içerisinde itibar kaybına uğramıştır (Yalçın, Koçak, 2013: 20). Tüm bu olumsuzluklardan kurtulmak amacıyla çocuksuzluğun sebeplerini ve çarelerini aramışlardır.

Gebelik hadisesinin doğal şekilde ortaya çıkması şu şekildedir: *“Olgun dişi yumurta hücresi (ovum) ile erkek tohum hücresinin (spermium) birleşmesine döllenme denir. Döllenme tüpte olur ve gebeliğin başlangıcıdır. Cinsel ilişki sırasında hazneye dökülen spermiumlar, uterus içine doğru ilerler, uterustan fallop tüplerine geçerler. Bu sıra da ovulasyon ile over dışına atılan dişi yumurta hücresi, fallop tüplerinin saçakları tarafından tüp içine alınır. Döllenmiş yumurta hormonların etkisiyle döllenmiş yumurtanın yerleşmesine uygun hale gelen endometriuma yerleşir (implantasyon). Zigotta (döllenmiş yumurta hücresi), bebek ve plasenta (eş) gelişir (Türk Perinatoloji Dergisi, 2006: 101-102).”*

Bu çalışmada ele alınan Türk halk hikâyelerinden Lâtif Şah ve Ülker Sultan Hikâyesinde yukarıda bahsedilen gebelik aşamalarından herhangi biri yaşanmadan sadece gül koklayarak hamile kalma gerçekleşmiştir. Fizyolojik bir süreç olan gebelik bu olağanüstü durum sebebiyle farklı bir hâl şeklini almıştır. Bu sebeple hastalık kategorisi içerisinde değerlendirilen olağanüstü bir durum olmuştur.

Lâtif Şah Hikâyesinde Şiraz’ın Horasan şehrinde Lâtif Şah adlı bir hükümdar yaşamaktadır. Şahın üç oğlu ve Gatmer Çiçek adında bir kızı vardır. Bir gün sarayın bahçesinde dolaşan Gatmer Çiçek’in karşısına bir ihtiyar çıkar. Elinde gül bulunan bu ihtiyar adam, çiçek sattığını söyler. Aslında bu gelen kişi Hızır’dır ve verdiği gülü satın alan Gatmer Çiçek, gülü koklar koklamaz hamile kalmıştır:

“Gatmer güli bir goghladı, bunnuna dutdi. Meğer hekmet-i Allah, o anda bu gız hamile galmişti.” (Sakaoğlu vd., 1999:C.II. 72).

Ülker Sultan Hikâyesinde Ülker Sultan, İhtiyar Ali Cengiz’den on paraya bir gül satın almıştır. Ali Cengiz, gülü verirken elini kızın eline değdirir. Böylece Ülker Sultan, adamın eli eline değer değmez baygınlık geçirir:

“Üstatlarımız derler ki, gel zaman git zaman, Ülker Sultan hamile kalmıştı. ‘Gülü koklayarak hamile olur mu bir kadın,’ diyeceksiniz. Onun yorumunu size bırakıyorum. Ama biz baştan diyoruz ki, Ülker Sultan gülü Ali Cengiz’in elinden aldığı zaman, kendinde bir değişiklik görmüştü, baygınlık geçirmişti, bir hallere girmişti.” (Yılmaz, 2011: C.I. 38).

Güle âşık olup gece gündüz onu koklamadan duramayan Ülker Sultan, zaman geçtikçe kendinde değişiklikler fark eder ve kısa bir süre sonra hamile olduğunu anlar. Hamile olmasının mümkün olmadığını düşünür. Ali Cengiz’in elinin eline değdiği andan itibaren kendinde bazı değişiklikler olduğunu fark ederek hissettiklerini şöyle ifade eder:

“Geldi Ülker Sultan akşam vakti. Gülde bir taze koku var, değişik bir koku var. Kendinden emin değil, güle âşık oldu, koklaya duruyor. İhtiyar böyle elini eline sürdüğü zaman bir baygınlık geçirmişti. Acaba bir kadınsal hal mi, bir değişiklik mi olmuştu kendinde. Hiçbir şeye bir mana veremedi, yoramadı. Başladı gece gündüz gülü koklamaya, güle âşık oldu.

Üstatlarımız derler ki, gel zaman git zaman, Ülker Sultan Hamile kalmıştı.” (Yılmaz, 2011: C.I 38).

Her iki hikâyede de gebeliğe vasıta olacak çiçek olarak karşımıza gül çıkmaktadır. İhtiyar kimseler tarafından bekâr kızlara verilen bu çiçek ile kızların hamile kaldıkları görülür. Hikâyelerdeki vakaların birbirlerinden farkı ise Lâtif Şah Hikâyesinde gül koklandıktan sonra hamile kalınmış; Ülker Sultan Hikâyesinde ise gül alınırken ihtiyar ile yapılan temas sonrasında hamile kalınmıştır. Gülü koklamak ise hamilelik boyunca devam edecek bir davranış olarak karşımıza çıkar.

3.2.3. Gözü Oyulma

Göz, vücudun dünyaya açılan penceresidir. Organizmadaki birçok sistemik hastalıkla ilgili ipuçları verir. Bunun en güzel örneği göz ve endokrin sistem arasındaki ilişkilerdir. Hormonlardaki fizyolojik dalgalanmalar, endokrin hastalıklar, metabolik sorunlar ve dış etkenler zamanla gözde bazı değişikliklere (Tarım, 2007: 18) neden olabilmektedir. Bu çalışmada ele alınan hak hikâyelerinden sadece Melek Şah ile

Güllü Han Hikâyesinde ve Şah İsmail Hikâyesinde gözü oyulmak hadisesine rastlanmaktadır.

Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde Melek Şah'ın annesi tarafından gözleri oyulacaktır. Hikâyenin devamında pehlivanın aklına bu kez başka bir hile gelir. Kalın zincirlerle bağlanan Melek Şah'tan kendisini kurtarmasını isterler. Annesi kuvvetinin kaynağını soracaktır:

“- Çok merak ediyorum. Sana bu kuvveti veren şey nedir.

Bana bu kuvveti veren şey başımın ortasında bulunan üç beyaz kıldır.”

(Yurdatap, 1947: 23).

Gece olduğunda annesi gelerek Melek Şah'ın başındaki bahsi geçen üç beyaz kılı koparır. Hâl böyle olunca oğlan zincirleri koparabilse de urganı bir türlü çözemez. Bunun üzerine annesi oğlunun gözlerini oyar:

“Kadın, bütün canavarlığını toplıyarak bir bıçakla oğlunun gözlerini oydu.” (Yurdatap, 1947: 24).

Kör olan Melek Şah bir kuyuya terk edilmiştir:

“Gece yarısı olunca Günan pehlivan, kör olan delikanlıyı bir katıra bindirdi. Götürüp bir saatlik mesafede bulunan büyük, fakat susuz bir kuyuya attı.” (Yurdatap, 1947: 24).

Hikâyenin kalanında bezirgân tarafından bulunup gözleri sarıldıktan sonra Melek Şah'a nasıl bu hale geldiği sorulur. Oğlanın ümitsizliği şöyle dile getirilmiştir:

“- Ah, işte buna imkân yok. Çünkü gözlerim kapanmadı oyuldu; annem tarafından çıkarılıp atıldı.” (Yurdatap, 1947: 27).

Hikâyenin ilerleyen bölümünde Melek Şah, Çeşmi Naz'a gözlerinin nasıl oyulduğundan bahseder. Anlatılanlara kulak misafiri olan daldaki kuş Melek Şah'ın haline acıyarak şifasını söyler:

“- Doğrusu şu baba yiğite acıdım. Onun için gözsüz yaşamak reva değildir. Benim konduğum daldan bir yaprak alıp koparsa da gözlerine sürse bari...” (Yurdatap, 1947: 31).

Meğerse Melek Şah kuş dili bilmektedir. Kuşun tarif ettiği şifayı duyar. Çeşmi Naz'dan ağacın dalından bir yaprak koparıp getirmesini ister. Melek Şah, yaprağı gözlerine sürdüğünde ilâç tesirini hemen gösterir ve delikanlının gözleri yeniden görmeye başlar:

“Melek Şah, büyük bir hüsnü niyet ve itimatla yaprağı gözlerine sürdü. İlâç tesirini çabuk göstermişti, delikanlının gözleri açılmıştı.” (Yurdatap, 1947: 31).

Bir annenin oğluna bu kadar zalimce davranması pek karşılaşılmayan nadir bir olaydır. Burada diğer hikâyelerden çok farklı bir tutumla karşılaşılmaktadır. Çünkü Türk halk edebiyatında anne figürü evladını koruyup kollayan gerekirse evladı için canını verebilecek bir figür olarak yer alır.

Melek Şah'ın gözleri ise annesi tarafından oyulup atılmıştır. Yani göz nakli yapılmadığı takdirde hiçbir gerçekçi tedavi gözleri geri getiremeyecektir. Lakin hikâyemizde ağaçtan alınan bir yaprağın boş olan göz çukuruna sürülmesiyle Melek Şah görmeye başlamıştır.

Şah İsmail Hikâyesinde de benzer bir durum yaşanmıştır. Bu hikâyede Ethem Şah, gelinlerini de kullanarak oğluna oyun eder. Oğlunun bu kadar kuvvetli olmasının sırrını öğrenince bu sırrı oğluna karşı kullanarak onu etkisiz hale getirir. Kutu içindeki kıl ile elleri ve ayakları bağlanan Şah İsmail'in gözleri oyulacaktır:

“Oğluni sinamak içn gılincın uvcu ile gözlerinin ikisini oydi. Gözlerinin ikisini çıkardı. Gözlerinin oyulmasına dururken Şah İsmail şu cevabı babasına gomuşurdi, ağılyı ağılyı. Ne gader gerneşdi ise gıllar bileklerinin etini kesib al gan akardı. Gannardan gemige gıllar oturdi. Gıramiyordi.” (Sakaoğlu vd., 1997: 204).

“Şah İsmail'in gözleri oyulmuş cebinde idi.” (Sakaoğlu vd., 1997: 205).

“Ne yapacağım, benim bu oğlum hata işlerde bulunmuş, bu sıri size eşikere veremem, diyemem ancak, ben gözlerini oydum.” (Sakaoğlu vd., 1997: 205).

Gözleri oyulan Şah İsmail, gözleri cebinde bir kuyunun dibinde beklemektedir. Onu kuyudan çıkardıklarında gözleri yeniden görmeye başlayacaktır:

“Bu üç gögercin birbiriyle gonuşurken, meğer üçler idi. O zaman Şah İsmayil bunnari dinneyerek en evelki düşen tuiy sürdü. Ağzı ile alıb bileklerine sürdi. İki golundaki bağılı gıllar açıldı. İkinci tuiy düşdi. Ağzı ile alıb dudaklarının arasına goydi, aklı başına geldi, doğruldi. Ayagi gakdi. Üçüncü tuiy düşdi. Üçüncü tuiy alıb gözlerini çıkardi cebinden yaniş goydi. Sağ gözini sola, sol gözünü sağa goydi. Tuiy -bismillah- diyib sürdüğü kimin iki göz birden birer ayna kimin açıldı. Amma şaşı oldi.”
(Sakaoğlu vd., 1997: 214).

Şah İsmail Hikâyesi, Melek Şah ile Güllü Han hikâyesinden farklı olarak gözlerin tekrar yerine koyulmasının ardından tüy sürülerek iyileşecektir. Yine bu hikâyede farklı olarak babanın oğluna zulmettiği görülmektedir.

3.2.4. Göze Mil Çekilme

Sözlüklerde mil; türlü işlerde kullanılmak üzere yapılan ince ve uzun metal çubuk şeklinde tarif edilmiştir. Mil çekmek ise birinin gözlerini kızgın demirle yani mili kızdırarak kör etmek amacıyla göze sürmek anlamına gelir. (Öner, 2010: 156). Osmanlı Tarih ve Deyimleri sözlüğü başta olmak üzere hiçbir ansiklopediye madde başı olarak mil çekme girmediğini belirtmiştir. Sadece “gözü kör olsun, gözüm çıksın” gibi gözün kör olmasına ilişkin birkaç deyim kullanılmış ama mil çekmeyle ilgili herhangi bir açıklama yapılmamıştır (Ekici, 2004: 94). Buradan bir cezalandırma şekli olarak göze mil çekmenin Türk kültüründe ender rastlanan bir ceza şekli olduğu anlaşılmaktadır. Göze mil çekerek kör etme motifi sadece *Köroğlu Destanı’nın Uygur versiyonu hariç diğer bütün versiyonlarında* karşımıza çıkan bir motiftir (Öner, 2010: 157). Öyle ki incelenen Türk halk hikâyelerinden sadece Güzel Ahmet Hikâyesinde ve Murat Şah Hikâyesinde rastlanmaktadır.

Göze mil çekerek kör etme daha sonrasında büyük bir intikam duygusunun oluşmasına sebebiyet vermiş ve hikâyenin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Güzel Ahmet Hikâyesinde padişah oğlunu öldürmek istemektedir. Oğlunun zehirli yemeklerden etkilenmediğini gören padişah daha da öfkelenmiş ve oğlunun gözlerine mil çekilmesi emrini vermiştir. Yakalanıp gözlerine mil çekebilmek için kendir ve zincir ile bağlanan Güzel Ahmet, kendiri de zinciri de koparak kendini kurtarır. Bunun üzerine Güzel Ahmet’i kendi yayının kirişi ile bağlamaya karar verirler.

Güzel Ahmet, kendi yayının kirişini koparamaz çözüp kendini kurtaramaz. Güzel Ahmet'in gözlerine kızgın mil ise şöyle çekilmiştir:

“O zaman cellatları çağırdı, Gözel Ahmet'in gözlerine kızgın mil çektiirdi babası. O zaman Gözel Ahmet dedi ki: “Sevgili babacığım! Sağ gözümü sağ cebime goydur, sol gözümü sol cebime goydur” dedi. Böyle yaptı.” (Görkem, 2000: 185).

Gözlerine mil çekilen Güzel Ahmet, padişahın adamları tarafından Kızıl Dağ'a atılır. Orada yedi sene geçirdikten sonra kendisini tam bir yılan yiyecekken dua eder. Duanın ardından mağarasının girişine iki güvercin gelir. Bu güvercinler özeldir. Zira uçarlarken kanatlarından düşürdükleri tüyler besmele çekilip göze sürüldüğünde gözleri açmaktadır. Güzel Ahmet durumu anlayarak tüyleri yakalar ve besmele çekerek gözlerine sürer. Böylece Güzel Ahmet'in gözleri tekrar görmeye başlar:

“Hızır peygamberin duasını okuyup gözlerine sürdü. “Elhamdülillâh” gözleri açıldı. Fakat eveli gözleri garaydı, bu sefer güvercin gimî biraz yeşilirek oldu. “Elhamdülillâh” dedi. Hızır Aleyhisselâm da ortadan gayıboldu.” (Görkem, 2000: 190).

Murat Şah Hikâyesinde hükümdar oğlunun kendi tahtını elinden alacağından korkmaktadır. Bu sebeple Murat Şah'ı öldürmek ister. Hashasbaşına emir verir. Araya girip oğlunun canına kıymaması için yalvarırlar. Lakin padişah bir türlü ikna olmaz. Askerler artık yerleri öpüp yalvarmaya başlayınca padişah oğlunun ölümünü bağışlar ve gözlerine mil çekilmesine karar verir:

“Şimdi varın size ölümünü bağışladım. İras geldiğiniz yerde tutun, iki gözüne mil çekin, kızı elinden alın, kendini bir cezireye atın, kızı alıp gelin.” (Kaya, Koz, 2000:157).

Murat şah gözleri kör olduktan sonra otuz gün boyunca gözleri görmez ve elleri bağlı bir halde çölde dolanıp durur. Dede Sultan sayesinde gözleri iyileşecektir:

“Bir de Dede Sultân ellerini çözüp gözünü sığayıp gâib oldu.” (Kaya, Koz, 2000:164).

Yine bu hikâyede de bir oğulun babası tarafından gözlerine mil çekilerek kör edilmesi söz konusudur. Babanın kıskançlık duygusu ile hareket ettiği anlaşılmaktadır.

3.2.5. Hasta Taklidi Yapma

Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde hastalıklarla sık karşılaşıldığı gibi hastaymış gibi yapılan durumlarla da karşılaşılmaktadır. Bu durumlar hikâyenin kurgusuna katkı sağlamak için vardır. Bazen hasta taklidi yapılarak çeşitli zor durumların üstesinden gelinmeye çalışılmış bazen de hasta taklidi yapılarak zor durumların yaşanmasına sebep olunmuştur.

Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde Lokman Hekim, kendisine hekimlik yapabileceği büyük bir eczane açmıştır. Lokman'ın bütün hekimlik bilgisini öğrenmek isteyen Eflatun Zaman, sağır ve lâl olduğunu söyleyerek Lokman'ın yanına çırak olarak girer:

“Ben Lohman’a çırak olim ama, hem lal olim, hem sagir olim, hem de birez avanak olim. Yani bu beni bilsin ki, hem lal hem sağır, hem de birez avanak beçare. Teslim olsun, ben bunun hekimliğini ele öğrenim ki onun heç haberi olmasın” diye düşündi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 237).

“Lohman Hekim durdi, Eflatun’un üzüne bahdi. Bu hem lal, hem sağır, hem de birez divane serseri.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 237).

“Neden? Dili yoh, gulah duymir, gendi birez serseri.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 238).

“Lohman, Eflatuni çoh sevdi. Gelen hesdelerin eczahana alınan ilacları Lokman Hekim işaretinen, eliynen; çünkü sağır ya, lal ya, gösderirdi her ilacın yerini.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 238).

Eflatun Zaman, Lokman Hekim'in ilmini öğrendikten sonra onun yanından ayrılmıştır. Eflatun Zaman'ın kendisine açtığı eczane çok rağbet görür olmuştur. Lokman Hekim de zamanla hastaları azalmaya başlayınca sebebini merak ederek olup biteni öğrenmek amacıyla yola koyulur:

“Lohman bahdı ki, hesteler de birez azaldi. Pek az heste gelip gider oldi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 242).

Meğerse yeni bir hekim zuhur etmiştir. O yüzden Lokman Hekim'e olan rağbet azalmıştır. Lokman Hekim, bahsedilen eczaneye vardığında ise Eflatun Zaman'ı görür. Ne sağır ne de lâldir. Lokman Hekim aldatıldığını anlamıştır:

“Eczahananın öğine getdi ki, eczahananın içi hep doli her biri bir ilac ister, alır. İlac verirken Eflatun bahdı ki Lohman... Lohman, onun yanında yedi sene lal çalışan, avanag olan adamın yalan söylediğini annadi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 242).

Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde Eflatun Zaman, ilmini öğrenmek için Lokman Hekim’i sağır ve dilsizim diyerek kandırmıştır. Bu hikâyede hastalık bir aldatmaca unsuru olarak kullanılması bakımından karşımıza çıkmaktadır.

Bal Böğrek Hikâyesinde atının uyarısı üzerine Bal Böğrek, kendisine hediye edilmeye çalışılan zehirli elbiseyi önce bu tuzağı kuran Yafudi’nin kızının giymesini ister. Yafudi, zehirli olduğunu bildiği için kızına giydirmez. Böylece Bal Böğrek canını kurtarmış olur. Atın hileyi anlayarak haber verdiğini sezen Yafudi bu kez de atı öldürmek için plan yapar. Yafudi ile üvey anne bir olup Padişah’a hanımının (üvey annenin) hastalandığı yalanını söylerler. Yafudi ile üvey anne, sarı bir su ile hileye başvuracaklardır:

Çocuk gene okula gettiği zaman, dediler ki: Hâ, bu her gelmiye atınyanna dıkılıyo! Bu, dersi ordan alıyo. Eveli bu atı ortadan kaldırak! Çocun işi golay dediler. Ne yapalım? Yafudi dedi ki Sultan Hanım’a (padişahın ikinci hanımına): Biraz ayva dalı toplat, biraz da yıllanmış saman! Bunnarı don gazanına koy, eyiden iyi kaynat! Bunun ikisini bir kaynattın mıydı, bir sarı su çıkar, kahriber gimi. Onu vücudundan dökün; bembeyaz tenin sapsarı olur. Bir nağme yaz padişaha ki: Aman padişahım, ben ölüyüm, yetiş diye. Padişah bura geldiği zaman, bakar ki sen sapsarı olmuşsun. Bütün tabipleri çağrılar, kimse çare bulamaz. Sen o zaman padişaha de ki: Padişahım, günün birinde ben bu hastalığa gene yakalanmıştım. Babam söylerdi. Falan Yafudi, bunun ilacını bulmuşummuş de, benim ismini söyle. Onun ilacını ben bulurum dedi.” (Görkem, 2000: 226-227).

Yafudi, Sultan Hanım’ın hastalığına at kanının şifa olacağını iddia eder. Bal Böğrek’in atını öldürmek ister:

“Padişahım! Bunun ilâcı var amma, bulması biraz zor!” “Nasıl?” “At, deniz aygırı olacak, gısırak halis deniz aygırından olacak! Ondan

(efendim), tay olacak, erkek! On da meydan yerinde kesecâk; ganını bir ilâna akıdıp, onun ganıynan çimerse bu dirilir.” (Görkem, 2000: 227).

Bal Böğrek’in atı kendisine hazırlanan bu tuzağı fark eder ve Bal Böğrek’i uyarır:

“Sen üstüme bindiğin zaman “gardaş gözlerini yum, ben çok serkis gederim hâ! Belki gorkarsın.” (Görkem, 2000: 227).

Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde *“Melek Şah’ın annesi ateşin bir kadındı.” (Yurdatap, 1947: 18)* ve Günan Pehlivan ile birlikte yaşamak istemektedir. Bu yüzden Günan Pehlivan ve Melek Şah’ın annesi bir olup oğlunu ortadan kaldırmak için plan yapar. Günan Pehlivan, yiğidin yiğidi öldürmesinin alçaklık olduğunu söyler ama buna rağmen Melek Şah’ı öldürmenin çaresini de şöyle bulur:

“- Benim elimden her şey gelir, lâkin bu gelmez. Yiğitin yiğiti öldürmesi alçaklıktır. Amma bunun da bir çaresi var. İki saat ilerde bir elma bahçesi vardır. Oraya giden bir daha geri dönmez. Sen yalancıkta hasta ol. Ben oğlunu iki şifa elması getirmek için o bahçeye gönderirim. O bahçede bir arslan vardır. Elmaları koparıırken onu telef eder.” (Yurdatap, 1947: 18-19)

Günan Pehlivan Melek Şah’ı annesinin çok hasta olduğunu söyleyerek kandırır. Şifası için yapması gerekeni söyler:

“- Annen hastalandı. İki saat mesafede bir şifa bahçesi vardır. Orada iki elma getirip yedirirsen anneni kurtarırsın.” (Yurdatap, 1947: 19).

Günan Pehlivan, Melek Şah’ı kandırıp aslanlı bahçeye gönderir. Ama evdeki hesap çarşıya uymaz ve değil aslan tarafından öldürülmek Melek Şah, aslanın başını uçurur, gereken elmaları alarak annesine getirir. Yalan söyleyen kadın, foyası ortaya çıkmasın diye elmaları yiyerek iyileşmiş gibi yapmak zorunda kalır. Lakin ertesi gün anne yeniden inlemeye başlamıştır:

“- Evet yavrum, gene hastalandım.” (Yurdatap, 1947: 19).

“Üç saat mesafede bir nar bahçesi varmış. Oranın narları hastalığa birebirmiş. İki tane de nar getirirsen bu sefer, belki bir daha hiç hasta olmamak üzere iyileşirim.” (Yurdatap, 1947: 20).

Annesi Melek Şah'ın nar bahçesine giderken karşısına çıkacak iki aslan tarafından öldürülmesini beklerken Melek Şah, aslanların sırtlarını okşar. Hatta Melek Şah, nar bahçesinde uyuduğu esnada haramilerin saldırısından yine bu iki aslan sayesinde kurtulur. İki aslan ve nar ile annesinin yanına gelir. Annesinin iyi bir halde olduğunu görünce çok şaşırır. Annesi ise gücünü ölçmek için onu nar bahçesine gönderdiklerini söyler:

“- Eksik olma yavrum, ben hasta değildim. Seni tecrübe etmek istemiştin.” (Yurdatap, 1947: 22).

Dede Korkut Hikâyelerinden olan Kam Püre'nin oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesinde Banu Çiçek'te gönlü olan Yalancı oğlu Yaltacuk elinde Beyrek'in kana bulanmış gömleği ile gelerek Beyrek'in ölüm haberini getirmiştir:

“Meğer Beyrek buna bir gömlek bağışlamıştı, giymezdi, saklardı. Vardı, gömleği kana mana batırdı. Bayındır Han'ın önüne getirip bıraktı. Bayındır Han der: Bre bu ne gömlektir? Beyrek'i Kara Derbent'te öldürmüşler, işte delili sultanım dedi. Gömleği görünce beyler hüüngür hüüngür ağlaştılar, feryat figana girdiler. Bayındır Han der: Bre niye ağlıyorsunuz, biz bunu tanımayız, adaklısına götürün görsün, o iyi bilir, zirâ o dikmiştir, yine o tanır dedi.” (Ergin, 2005: 71).

Gömleği diken Banu Çiçek, görür görmez tanır. Böylece Beyrek'in öldürüldüğüne inanacaklardır.

Kenan ile Hanzade Hikâyesinde Hanzade, Kenan'a âşık olduğu için başka bir talibi ile evlenmek istemez. Evlenmemek için zaman kazanmak maksadıyla yalandan hastayım demiştir:

“Kız Zühre! Bana bir zehirli yüzük getireceksin! Ben hastayım deyip evlenme zamanını uzatacağım. Bakacağım ki çare yok, beni vezirin oğluna verecekler, o zaman bu zehirli yüzükle intihar edeceğim. Erlerin, pirlerin, badelerin aşkı hürmetine elimi Kenan Bey'den başka bir kimseye vermem mümkün değildir!” (Türkmen vd.,2014:96).

Kerem ile Aslı -Akrep Bağları- Hikâyesinde Aslı'nın annesi dişçidir. Aslı'ya yakın olmak isteyen Kerem sağlam dişlerini çektirmek için Aslı'nın evine gider:

“Evet, ben bilirem Han Aslı’nın anası diş hekimidir, hekimdir. Bunun için, ben nasıl bir mahane dutum k beni içeri alalar, bir daha ölmeden Aslı’nın cemalini görüm” diye canından geçen Kerem, agzini bağlayıp ağzılarını şişirdi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 133).

Kerem, Aslı’nın yüzünü görebilmek için sağlam dişlerinden vazgeçecektir:

“Bu ağrıyor -diyip- hayır yannış çekdin öbürüydü” diyip Aslı’nın cemalına doyunca seyreden Kerem, Aslı’nın gucağında otuziki dişini kelpetine verdi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 133).

Ali Şîr ile Gül Hikâyesinde Gül’ü son bir kez olsun görmek için Hüseyin Baykara ile ava gitmek istemeyen Ali Şîr, hastalandım diyerek Hüseyin Baykara’ya yalan söylemiştir:

“Mîr Ali Şîr yatağımı serip, hasta oldum, diye yattı.” (Boratav, 2018: 276).

Yaralı Mahmut Hikâyesinde Telli Gülşah, arkadaşı Mahbub’a hastalandım diyerek yalan söyler:

“Benden selâm et Mehbub’a. Birez keyifsizem, ayagimda taakatim yoh. Yatahdan galhdim, sene gapi açdim. Get söyle, çoh beter hesteyem gelemem, ölüyorum, dedi.” (Sakaoğlu vd., 1997: 273).

Sevdakâr Hikayesinde Gülenaz padişahı kendinden uzak tutmak istediği için hasta taklidi yapmaktadır:

“-Ey ahali. Bilmiş olun ki, Kandahar’dan getiren Tahran Şah’ının aylesi Gülenaz isminde aylesi. Gözden kör oluf, dilden lal oluf, gulahdan sağır oluf, elden çolah oluf, ayahdan topal oluf. Bunu gurtaracah hekim molla, doktor müderris, müneccim, bunu gutaracah kim varışa hemen patişahın tarafına gelif hemen söylesin. Gurtaranın da hemen ağırlığınca altın verecem.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 434).

Hikâyenin devamında Allahverdi Han Vezir bu işte bir hile olduğunu anlamıştır ama ispat edememektedir. Allahverdi Han, Sevdakâr’dan aldığı yüzük ile oyun eder. Derviş kılığına girer. Cariyelerden bir fincan su ister. Fincanın içine koyduğu suya bakıp Gülenaz’da hasret olduğunu söyler. Bu suyu içtiği takdirde hasretine

kavuşacaktır. Cariye fincanı götürdüğünde yüzüğünü gören kör, sağır, lal ve topal olan Gülenaz yorganınım atıp yataktan fırlar. Sadece dili açılmamıştır:

“-Ne habar ulan dedi. Garın hastaydı gutardım. Gözden körüdü, gulahdan sağırıldı, elden ayahdan da topal şilidi. Bir dili galdı.”
(Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 438).

Allahverdi Han Vezir, olup biteni Sevdakâr’a anlatmış Sevdakâr’ı derviş kılığına sokarak sevenleri kavuşturmak istemiştir.

Saim Sakaoğlu’nun anlattığı Hurşit ile Mehri Hikâyesinde Hurşit ile Mehri bir mağarada zevç olup uyuyakalırlar. O esnada haramiler onları fark ederek uykusunda Hurşit’i bağlayıp Mehri’yi de tutsak alırlar. Hurşit’in kanlı gömleğini Mehri’ye göstereceklerdir:

“Getdi buni orda götürdü atdı oni guyiya. Kömleğini aldı götürdü, bu vurdi bir guş, kömleğini ganınan boyadi, getürdü. Mehri Hanım’a verdiler Mehri Hanım buni nası gördise ağlamaya başladı.” (Sakaoğlu, 1986: 292).

Mehri, bu durum üzerine sevdiğinin öldüğünü düşünerek ağlayıp kendini harap edecektir. Ama haramilerin kuyudakinin kim olduğunu, kimin oğlu olduğunu öğrenmesiyle kanlı gömleğin Hurşit’in olmadığı ortaya çıkacak ve Hurşit kuyudan kurtarılacaktır.

Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesinin ilerleyen bölümünde aynı Derviş Şahnizer Sultan’ın yanına gitmiştir. Şahnizer Sultan da Mustafa’ya âşık olduğu için *“günden güne zayıflıyor, soluyor, keyfi azalıyordu.”* (Gökşen, 2013: 533). Zamanla Şahnizer Sultan sevdanın ateşine dayanamayarak hastalanıp yatağa düşer. Hiçbir hekim çare bulamamıştır; artık duadan başka çare yoktur. Mustafa bu durumu haber alır almaz önceden yaptırdığı hekimlik elbisesini giyip yüzüne de sakal takarak ihtiyar bir hekim gibi saraya girer. Ahmet Şah’tan kızını görmek istediğini onu tedavi etmek için geldiğini söyler. Teklifi kabul edilince de hasta ile yalnız kalması gerektiğini ancak böyle hastayı iyileştirebileceğini ifade eder:

“Mustafa takma sakalını aşığıya indirdi, o anda Şahnizer kalkarak Mustafa’ya Mustafa’da Şahnizer Sultan’a öyle sarıldılar ki, ne milvar üzerine, siyah sandal sarı tele, şeyda bülbül gonca güle, farsı lügat imran

dile, aç arı çiçeğe, Çıldır çeçile, Ardahan kayış, Şöreyel lavaşa, yerli haşıla, Kürt soğana, Azeri bozbaşa, deve kangala, terekeme hangele sarılan gibi sarıldılar.” (Gökşen, 2013: 543).

Şahnizer Sultan aslında sanıldığı kadar hasta değildir. Durumu biraz abartarak Mustafa'nın kulağına gitmesi için böyle yapmıştır. Ama Mustafa'yı görünce iyileşmiş olmasına rağmen bu kez de Mustafa'nın oyununa devam edebilmesi için herkese *“Vallahi kızınıza çok ağır bir nazar işlemiş”* diyerek çare olarak *“Bu giydiği elbiselerin iki yakasına kurt derisinden yakalıklar diktireceksiniz. Aynı yeten, ceylanın gözlerini çıkarıp o yakalıkların üzerine dikeceksiniz.”* der (Gökşen, 2013: 543). Bunun için de şehirde yeni açılan yeri tarif eder. Aslında o yer kendisine aittir ve amacı Şahnizer Sultan'ı tekrar görebilmeğdir.

Şirvân Şâh ve Şemâ'îl Bânû Hikâyesinde Şemâ'îl Bânû, tayedden duydukları üzerine çok üzölmüş, çok ağlamıştır. Buna bir son vererek gidip Şirvân Şâh'ı bulmayı ve ona hesap sormayı kararlaştırır. Bunun için de kardeşi Rûhâm'a iyileştiğı yalanını söyler:

“Karındaşım! Bugün sahrâda bir pîr gelüp bana okudu. El-hamdüli 'İllâhi te 'âlâ kendime geldim.” (İnce, Köklü, 2009: 88).

Değerlendirilen Anadolu Sahası Türk halk hikâyelerinde hasta taklidi yapmak; zor durumda kalıp hastalığı bahane etmek, istemediğı kişiyi ortadan kaldırmak veya sevdiği kızı görmek kısacası aldatmaca amacıyla kullanılmıştır.

3.2.6. İntihar Etme

Tarih boyunca bir kısım insanlar, yaşamının bir döneminde de olsa intiharı düşünmekte; intihar girişiminde bulunabilmekte, bu girişimlerin bir kısmı öölümle sonlanabilmektedir. İntihar düşüncesi yaşama isteğinin karşıtı bir eylemdir. Bireyde intihar düşüncesine sebep olabilecek birçok risk faktörü bulunmaktadır. Bu risk faktörleri her yaş grubu için de farklılık arz ettiğı için çocuklar, gençler ve yaşlılarda farklı nedenlere bağılı olarak intihar girişimleri görölmektedir. Ayrıca bu bireylerin intihar davranışlarında kullandığı yöntemlerde de yaş gruplarına göre farklılık gösterdiği (Apaydın, Özdemir, Zorluoğlu Ünal, 2016: 8) anlaşılmaktadır.

İntihar, insanın kendisini bizzat yine kendinin cezalandırması ve kendisini kasıtlı olarak dünyadan ayırmak istemesidir. İntihar; ölen kişi tarafından öölümle

sonuçlanacağı bilinerek yapılan her türlü ölüm olayıdır. İntihar girişimi ise ölüm sonucu doğmadan durdurulan eyleme denir. Bazen de öç alma amacıyla intihar edilebilir. Bunun yakınları, akrabaları etkilemek, bu yolla kaybedilenleri geri kazanmak amacına dönük olduğunu (Apaydın, Özdemir, Zorluoğlu Ünal, 2016: 11) göstermektedir. Bu çalışmada ele alınan halk hikâyelerinden bir kısmında istemedikleri durumlarla karşı karşıya kalan kahramanların intihar etmek istediği görülmekte; bazılarının ise sadece intihara teşebbüsle kalmayıp hayatlarını da kaybettikleri görülür.

Hamit Han ile Melek Sultan Hikâyesinde Melek Sultan zalim Yunus Bey ile evlenmek istememektedir. Bu sebeple intihar etmek ister:

“Melek Sultan yüzüğünün kapağını açtı, içerisinde zehir olduğunu zalim yunus Bey’e gösterdi. Melek Sultan demişti;

-Yunus Bey, bana yakın gelirsen, yemin ediyorum Allah’ıma, bu zehri içerim, kendime kıyarım. Sakın bana yakın gelme, elin elime değmesin.”
(Yılmaz, 2011: C.I. 107).

Çoban Süleyman ile Perişan Sultan Hikâyesinde Kahraman ile evlenmek istemeyen Perişan Sultan intihar etmeyi düşünmüştür:

“- Hayır, ben kendimi intihar edeceğim, demesiyle beraber Telli bunun yanından ayrılmak istemiyordu.” (Yılmaz, 2011: C.I. 16).

“-Ulan vallahi bu Perişan’ın sesidir, dedi; ama Perişan kararını vermişti ki, bu türküden sonra kendisini intihar edecekti.” (Yılmaz, 2011: C.I. 17).

Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesinde Perişan Sultan, Bezirgân tarafından kaçırılıp alıkonulur. Perişan Sultan çaresizlik içinde bu durumdan kurtulmak için Bezirgân’ı intihar etmekle tehdit eder:

“-Bezirgânbaşı, ben padişah kızıyım, benim üzerimde zehirli hançer var, aha bu. Elin bana değdiği an kendimi öldürürüm.” (Yılmaz, 2011: C.I. 266).

Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesinde Şah Abbas ile evlenmek istemeyen Selvi bu duruma engel olamayınca Nazlı ile birlikte intihar etmeye karar verir:

“Selvi Han ile Nazlı birer kâse, birer bardak zehir hazırlamıştılar kendilerine. Eğer Şah zıfafa gelirse, o zehirleri içip ikisi de öleceklerdi.” (Yılmaz, 2011: C.I. 381).

Kenan ile Hanzade Hikâyesinde Hanzade, Kenan’a âşık olduğu için başka bir talibi ile evlenmek istemez. Bu yüzden zehirli yüzük ile yaşamına son vermeyi düşünür:

“Kız Zühre! Bana bir zehirli yüzük getireceksin! Ben hastayım deyip evlenme zamanını uzatacağım. Bakacağım ki çare yok, beni vezirin oğluna verecekler, o zaman bu zehirli yüzükle intihar edeceğim. Erlerin, pirlerin, badelerin aşkı hürmetine elimi Kenan Bey’den başka bir kimseye vermem mümkün değildir!” (Türkmen, Tan, 2014:96).

Ferhat ile Şirin Hikâyesinde Keykavus tarafından Ferhat’a gönderilen nene Şirin’in sarayın saçağından düşerek öldüğünü söyler. Bunun üzerine Ferhat da artık yaşamak istemez. Saraya su getirebilmek için Amasya Dağı’nı delmeye uğraşan Ferhat intihar eder:

“Eyvah! Şirin saraydan düşer ölürse ben niye kendimi öldürmem, deyip külünk derler havaya attı. Kafasını külüngün altına verince kafasını parçaladı. Ferhat Burada öldü.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 160).

Ferhat, sevdiği Şirin’in ölüm haberini alınca canına kıymıştır. Ona zulmeden Keykavus da üç gün sonra inliye inleye can vermiştir. Bu acıya dayanamayacağını düşünen Şirin de canına kıyar:

“Gözyaşı dökmeden, Keykavusun mezarının başında kendisini bıçaklayıp Şirin Keykavus’un başında öldü.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 160).

Hikâyede yer alan iki ana kahramanın da hayatlarına son verdiği yani intihar girişiminin ölümle sonuçlandığı görülür. Bu yönüyle diğer hikâyelerden ayrılır.

Tufarganlı Abbas Hikâyesinde Peri, Abbas ile evlenmek istemektedir. Ama iki âşık bir türlü bir araya gelemezler. Peri’nin Şah Abbas’tan istediği kırk günlük sürenin dolmasına az bir zaman kalmıştır. Abbas ve Peri saz ile söyleşirler. Peri canına kıymak istemektedir:

*“Başına döndüğüm ay nazlı dilber,
Ebrüşüm muyların ay neden oldu,*

Diyirdin ölerem dönmerem senden,

Bes idim döndüğün ay neden oldu.

Peri dedi ki:

-En iyisi ben bir zehir içim ölüm, dedi. Sonu yohdu, dedi. Zehiri hazırladı ki içe. (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 190).

Abbas söze devam eder:

“Elinde tutufdu zehirli cemi,

Yanaram oduna yandırma meni,

Derdin hafte çekmez alaram seni,

Hafta yıla döndü ay neden oldu.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 190).

Ali Şîr ile Gül Hikâyesinde Ali Şîr Gül’ü görüp âşık olmuş ve babasından isteyip de almıştır. Olup bitenden habersiz olan hükümdar Hüseyin Baykara da Gül’ü görüp beğenir ve onunla evlenmek ister. Durumu veziri Ali Şîr’e anlatınca Ali Şîr nişanlısından vazgeçmek zorunda kalır. Gül ise buna bir şartla razı olmuştur. Şarta göre aktarda hazırlatılmasını istediği tariflerden birini kendisi diğerini ise Ali Şîr içecektir:

“Benim içtiğim kırk günlük bir zehir idi, senin içtiğin de seni zürriyetten kesecek bir ilâç! Ben artık, kırk gün, gerek bu dünyaya, gerek sizlere misafirim!” (Boratav, 2018: 275).

Burada Gül’ün zehir içerek intihar ettiği görülmektedir. Ana kahramanlardan birinin kendi yaşamına son verdiği bir örnek olması (Ferhat ile Şirin gibi) bakımından önemlidir.

Kerküklü Mıçıla ile Meryem Hikâyesinde Mustafa ve Ermeni beyinin kızı Meryem birbirlerine âşık olur. Birlikte yaşamaya başladıklarını haber alan Ermeni beyi onlara suçüstü yaptırarak jandarmaya yakalatır. Mıçıla’yı öldürürler. Mıçıla öldükten sonra daha fazla yaşamak istemeyen Meryem intihar ederek yaşamına son verir:

“O kadar bir akşam namazı fırsatını buldu. Evinden çıkarak doğru geldi Mıçıla’nın mezarının başına. Mıçıla’nın mezarının başına. Mıçıla’nın mezarının başına gelerek intihar etti. Yani bıçaklayıp al kanını

Mıçıla'nın mezarına döktü. Kendisi de taşa yaslandı.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 268).

Gülistan ile Süleyman Hikâyesinde Süleyman, dervişin elinden bade içip dervişin iki parmağı arasından gördüğü Gülistan'a âşık olmuştur. Lakin Ahmet Ağa oğlu Faik Bey'e Gülistan'ı istemiştir. Gülistan ise kendisine kırk gün mühlet verilmesini kırk günün sonunda evleneceğini söylemiştir. Kırkıncı gün yaklaştıkça korkuya kapılan Gülistan, Faik Bey ile evlenmektense ölmeyi yeğlemektedir:

“Gülistan şunu düşündü: Eğer son saatte, son dakika derdimin dermanı, gönlümün sultanı Süleyman gelmezse, intihar etmekten başka çare kalmıyor.” (Türkmen vd., 2014: 362).

“Gülistan Hanım, Akça Kız'la beraber, o komda intihar hazırlığı yapmıştı. [Komun çatısındaki ağaçlara goşat deriz biz.] Bir goşantın üzerinden ip sallandırıp intihar edecek. Sevdiğimden başkasına elim değmesin diye!” (Türkmen vd., 2014: 363).

Faruk Rıza Güloğlu'na ait olan varyanttaki Yaralı Mahmut ile Nigâr Hikâyesinde Nigâr ve Mahmut'un kavuşmalarına izin verilmez. Hatta Eset Paşa kızı ile Mahmut'un arasındaki muhabbeti duyar duymaz Mahmut'un öldürülmesi emrini verir. Haberi alan Nigâr, babasına mektup yazar:

“Nigâr, mektubunda, Mahmut'un canının bağışlanmasını, aksi takdirde kendi canını kıyacağını yazmıştır.” (Kaya, 1993: 44).

Mektubu alan Eset Paşa bir müddet düşündükten sonra kızının da başının kesilmesi emrini vermiştir. Hikâyede intihar sözde kalmış harekete geçilmemiştir.

Ferhat ile Şirin Hikâyesinde Hürmüz Şah oğlunun mutlu olması için Ferhat'ın dağı delmesine engel olmak ister. Bunun için kocakarısını görevlendirir. Elinde bir tabak lokma ile dağa giden kocakarı Ferhat'a Şirin'in öldüğü haberini verir. Bunu haber alan Ferhat, sonrasında da Ferhat'ın akıbetini gören Şirin intihar eder:

“Çılgına dönen Ferhat, elindeki bin batman ağırlığındaki külüngü başına saplayıp oracıkta can verir. Bu haberi alan Şirin, derhal olay yerine gelip Ferhat'ı kan içinde görünce hançerini göğsüne saplayıp oracıkta can verir.” (Derman, 1988: 116).

Değerlendirilen halk hikâyelerinde intihar düşüncesinin olumsuz bir durumdan kaçıp kurtulma isteğiyle ortaya çıktığı görülmektedir. Son ana kadar ümidini koruyan hikâyeye kahramanları olumsuzluk yaşanması hâlinde canlarına son vermek istemiş; bunun için özellikle zehir içmeyi düşünmüşlerdir. İntihar sebebinin ortadan kalkmasıyla birlikte kahramanlar kurgu tarafından son anda kurtarılmıştır. Sadece Ferhat ile Şirin Hikâyesinde ve Ali Şîr ile Gül Hikâyesinde intiharın ölümle sonuçlandığı görülmektedir.

Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde Eflatun Zaman, yedi yıl Lokman'ın yanında kalıp ondan, onun her ilmini öğrenir. Lokman ile birlikte intihar eden bir hastayı tedaviye giderler:

“Ya Lohman yetiş, birisi canına intahar etdi, gendini vurdi, yetiş gultrasan belki.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 238).

“Gendine gıyan adamin yanına vardılar. Lohman Beyle bir bahdı ki, ne bahsın, bağırsahlar tökülmüş, nerdeyse can çıhacah.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 238).

Lokman Hekim, delikanlının hâlini görüp hemen tedaviye başlar. Gül çöpü ile ipek bir mendili kullanarak söylediği sözler eşliğinde hastayı tedavi etmeye başlar:

“Yazıh değil mi, sene ey deliganli, şeytana uydun da canan ne için intahar etdin. Bağırsahların rica edirem içen çek diyince bağırsahları topyekün içeri toplandı. Garninin tihdi, ilaclari vurdi. Deliganni saniyede gahdi. (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 238).

Hikâyesinin ilerleyen bölümünde bu kez başka bir adam intihara kalkışmıştır. Lokman Hekim, hastanın yanına gider. Gördüğü manzaraya karşılık olarak bu kez iki mırdar süpürge çöpü ve pis bir mendil ile *“Geber, senin kimin bir kelb ölmeye dünya ıssız mı galacah, çek şu bağırsahlari içeri”* (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 239) sözlerini söyleyerek hastayı iyileştirir:

“Heman bağırsahlar içeri toplandı. Lohman çöpüynen, o mırdar süpürge çöpüynen bağırsahları toplayip, ilaci vurdi, gannini tikdi. Deliganniye galdirdi. Eflatun buni da öğrendi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 239).

Bu kez Eflatun Zaman'ın eczanesine intihar eden bir hastanın olduğu haberi gelir. Lokman ve Eflatun Zaman hastanın yanına birlikte giderler. Eflatun Zaman *“Ne*

üçün şaytane uydun, gendin vurdin. Rica edirem çek şu bağırsahların içeri” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 243) der ama hastanın durumu iyileşeceğine daha da kötüler:

“Bağırsah, eyce pırtladi dışarı. Bir daa terkallarken gene bağırsağı pırtladi.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 243)

Hastanın durumunun daha da kötüleştiğini gören Lokman Hekim, Eflatun Zaman’ın aynı sözleri üçüncü kez tekrarlamasına izin vermeyerek hastaya bu kez kendisi müdahale eder:

“Geber, öl. Senin gibi bir eşek dünyada ölmeye ise işsiz mi galacah? Çek bu bağırsahları içeri diyince bahırsahlar toplandı içeri” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 243). Eflatun Zaman’a *“Dur ulan, pis itoğlu it hekimliği elimden aldın amma insanın nevr orünü de alamadın ya. İnsannar üç kısma ayrılmıştır.”* (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 243) der.

“İşde ya Eflatun eyi bil ki; insannarın nevlü üç kısma ayrılır. Birisi, it; birisi eşeg; birisi adam cinsi. İt cinsi insani çeker, gapar, yani çemkiri, aci aci yüzen çemkiri. Eşeg cinsi ne dersense inad eder. Heç sen de, sen eşit. Adam cinsi de ağızdan çıkan söze pekey der. O anda güci yetirse yapar, yetmirse yapdırır. İşde, insannar bu üç kısımdaki, mayasi üç kısma getmiştir diyir.” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 245).

Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde intihara çeşitli davranışlarla çeşitli sözlerle müdahale edildiği görülmektedir. İntihar sebebini bilmediğimiz bu insanların kendilerini kesici bir aletle aynı şekilde yaraladıkları anlaşılmaktadır. Lokman Hekim, insanların üç kısma ayrıldığını ifade ederek; yapılacak tıbbi müdahalenin de ona göre olmasını gerektiği söylemiştir.

3.2.7. Sarhoşluk

TDV İslam Ansiklopedisinde sarhoşluk *“Sarhoşluk, kişinin içki veya uyuşturucu madde alması neticesinde ayıldıktan sonra o esnadaki söz ve fiillerini bilemeyecek derecede aklî melekelerinin zaafa uğramasını ifade eder.”* şeklinde tanımlanmıştır. *“Tıbbî anlamıyla sarhoşluk, alkol veya alkollü maddenin alınmasıyla sinir sisteminde depresyon yahut kısmî felçler meydana gelmesini ifade eder.”* (Dönmez, 2009: 141).

Mustafa Yenigün, “Alkol alımının gerginliği azaltan, rahatlatan özellikleri gibi olumlu pekiştirici yanları ilk alkol alımından sonra bu davranışın sürmesine katkıda bulunur. Kişiler sıkıntı ve sorunlarla baş etmede zorlukları olduğunda alkole yönelirler ya da aldıkları alkol miktarını arttırırlar böylece alkol alımı istismarı ve alkole kronik bağıllık (Alkol bağımlılığı)” geliştiğini ifade etmiştir (Yenigün, 2006: 3).

Bu çalışmada ele alınan Türk halk hikâyelerinden Hurşid ile Mehri, Şîrvân Şâh ve Şemâ’îl Bânû, Bal Böğrek ve Yaralı Mahmut Hikâyesinde alkol alımı kaynaklı sarhoşluk karşımıza çıkmaktadır.

Bal Böğrek Hikâyesinde Bal Böğrek, Akgavak Kız’ı görüp âşık olmuştur. Kız, beni yenebilen bir erkek ile evleneceğim diye şart koşmaktadır. Bal Böğrek ile mücadele eden kız, Bal Böğrek’e yenilir ve bundan sonra birlikte yola devam ederler:

“Gendileri elin yüzün yıkadı. Yemek yemek için Akgavak Gızı azdı açtı ki, iki tane de binlik şişe var. Birinde şeker şerbeti dolu, birinde yıllanmış ırakı dolu! (Fakat, çocuk bunun şeker şerbeti, hangisi ırakı bilmiyor, haberi yok ki! Akgavak Gızı yaptı bu hüneri.) “Bu ne?” dedi Bal Boğrek. “E deligannı, biz yeman yanda mutlaka içki içerik.” Şişenin birini Bal Boğran önüne koydu, şeker şerbetini. Yıllanmış ırakıyı da Akgavak Gızı kendi önüne aldı. “E, biz” dedi. “Yook, kullanacak bunu!” “Nasıl edecek?” “Sen doldurup benim ağzıma vereceksin bardanan, “iç sevgilim benim aşkıma” diyecan, ben doldurup senin ağzına verecam, “iç sevgilim benim aşkıma diyecam.” (Görkem, 2000: 234).

Kız, hünerini gösterir ve Bal Böğrek’e yıllanmış rakıyı içirerek onu sarhoş eder:

“Bal Boğrek iki bardak içince, akli başından getti. Gız atına bindiğiyne, alabacak, geri yanına geri fırladı. Banliboz çekindi, çocuk zarhoş yatıyo.” (Görkem, 2000: 234).

Bal Böğrek’i sarhoş gören Banliboz onu ayıltmaya çalışmıştır. Başarılı olamayınca at yalvarıp yakarıp yardım ister. Bunun üzerine Allah tarafından yedi nar gökten iner. At narlardan birini ezip suyunu Bal Böğrek’in ağzına damlatır:

“At bunu söyleyince, Allah tarafından yedi nar endi. Hemen at birini aldı, çocun ağzının üstüne elekti. At narı sıktı, böyle “tip tip tip” suyu damlıyo. Çocun ağzına gettikçe, az sonra çocun aklı başına geldi. Geriye galan narın üçünü de yedi. Bir de atın verdiği dört! Üçün de gendi çantasına, hağbesine koydu. Gardaş bin üstüme dedi.” (Görkem, 2000: 235).

Bal Böğrek, Allah tarafından gelen narlardan üçüncüsünün suyunu da içince ayılır. Sarhoşluğu bitince hemen atına atlayıp yoluna koyulur. Bu hikâyede sarhoşluğun nar ile giderildiği ve Bal Böğrek’in sarhoş edilmesi maksadıyla ona çokça içki içerildiği görülmektedir.

Hurşit ile Mehri Hikâyesinde haramilerin elinden kurtulmak isteyen Hurşit’in “*aklı huylanma*”ya başlamıştır. Arap haramileri sarhoş ederek onların ellerinden kurtulabileceklerini söylemiştir:

“Topla aklını, heç bi şe olma şimdi. Dur, onnarın gönülleri oldu. Kebap yiyecekler, rakı isdeyecekler. Ben onnara, dedi, yeddi senelik rakıyı içürürem, dedi; hep sarhoş ederem, dedi, düşerler. Girerük içeri de üçümüz birden onnan dorgar da sizi yola ravan ederük. Hep beraber çıkaruk” (Sakaoğlu, 1986: 292).

Haramiler istendiği gibi sarhoş olmuşlardır:

“Rakı veriy bunnara. Bunnarın üçü de bırakıy, deli oliy, düşüyley.” (Sakaoğlu, 1986: 293).

Bu hikâyede kişinin sarhoş edilerek etkisiz hâle getirilmesi amaçlanmıştır. Bal Böğrek ve Hurşit ile Mehri hikâyelerinde yedi yıllık rakı içilerek sarhoş etmenin ortak bir şekilde yer aldığı da anlaşılmaktadır.

Şîrvân Şâh ve Şemâ’îl Bânû Hikâyesinde Şemâ’îl Bânû, harami Ziyâd kendisine el sürmesin diye onu sarhoş etmeye çalışır:

“Eyüdür, benim ömrimde bâde içdigim yokdur. Ben sana sâkî olayım diyüp toldurup Ziyâd’a sundı. İşte harâmîbaşı, Bânnın aşkı ile serhoş oldu ki bî-hoş olup yıkıldı.” (İnce, Köklü, 2009: 91).

Yaralı Mahmut Hikâyesinde Mahmut babasının ölümünden sonra ağabeyi Ahmet'in meyhanelerden çıkmaması üzerine malı üçe bölüp anasıyla yaşamaya başlamıştır. Evden mektebe mektepten eve giden Mahmut, mahalledeki serseriler tarafından kandırılarak yoldan çıkarılacak ve içki içmeye başlayacaktır:

“Eee.. Mahmıd gözünü açmış, mekteb, gözünü açmış. Şişenin ağzını açan Keloğlan, Mahmıd’a bir gadah doldurdi, cebindeki mezeleri:

“Ah efendim, şunu da üstüne ye de bak, neler var?”

Bir daa, bir daa, Mahmıd akıl yetirdi, sarhoş oldi ve dedi ki:

“Olan Keloğlan doldir.”

“Efendim”

“Ulan, ahan bir altın daa, get getir.” (Sakaoğlu vd., 1997: 227).

Zaten ağabeyi Ahmet meyhanelerde parasını bitirmiştir. Sonra serseriler tarafından kandırılan Mahmut da sarhoşluk halini çok beğenerek bu uğurda babasından kalan ne var ne yoksa yiyip bitirecektir.

Yaralı Mahmut Hikâyesinde alkolün rahatlatan ve gerginliği alan etkisi sebebiyle arkadaş ortamının birleşmesiyle de kronik alkol alımı kaynaklı alkol bağımlılığı gerçekleşmiştir.

Bu çalışmada ele alınan hikayelerden Bal Böğrek Hikâyesinde, Hurşit ile Mehri Hikâyesinde ve Şirvân Şâh ve Şemâ’ıl Bânû Hikâyesinde insanlar içtikleri alkollü içkilerle bilinçli olarak sarhoş edilmeye çalışılmıştır. Sadece Yaralı Mahmut Hikâyesinde kahraman kendi isteği ile alkollü içki içip sarhoş olmakta hatta zamanla alkole kronik bağımlı hâle gelmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) alkol bağımlısını *"uzun süre ve alışılmışın dışında alkol alan, alkole bağlı ruhsal-bedensel-toplumsal sağlığı bozulan, buna karşın durumunu değerlendiremeyen; değerlendirse bile alkol alma isteğini durduramayan, sağaltıma gereksinimi olan bir hastadır"* şeklinde tanımlamıştır (Yenigün, 2006: 3). Bu nedenle değerlendirilen Türk halk hikâyeleri içerisindeki alkol alınan durumlar hastalıklar içerisinde değerlendirilmiştir. Özellikle Yaralı Mahmut Hikâyesinde önce Mahmut’un ağabeyi sonra da Mahmut’un kendisi alkol bağımlılığı sebebiyle maddî ve manevî sorunlar yaşamışlardır.

3.2.8. Uyluk kemiği kırığı

Travmalar sonucunda kemiğin anatomik yapısındaki bütünlüğünde meydana gelen herhangi bir bozulmaya kırık denir. İskelette kemiğin kısmen ya da tamamen kırılması, kemiğin yapısında meydana gelen değişimler veya eklem yerinden çıkması ya da yer değiştirmesi şeklindeki travmatik durumlar, bireyin toplum ile olan ilişkisini belirlemede etkili olan unsurlardan biri olarak (Mutlu, 2021: 432) görülmektedir.

Femur (uyluk kemiği); insan vücudunda bulunan en uzun ve en kuvvetli kemiktir. Kemik boyu, kişiden kişiye değişmekle birlikte vücut uzunluğunun yaklaşık olarak % 25'ini oluşturmaktadır. Uyluk kemiği, öne bakan hafif bir eğrilik ve alt ucu üst uca nazaran daha arkada olacak (Atık, Özkan, Uygur, 2012: 249) şekilde bir yapıdadır. İncelenen hikâyeler içerisinde sadece Bal Böğrek Hikâyesinde uyluk kemiği kırılmasına rastlanmaktadır.

Bal Böğrek Hikâyesinde Bal Böğrek attan düşer:

“Yere düşünce uyluğu gırıldı zavallının.” (Görkem, 2000: 242).

Attan (Banliboz) düşerek uyluk kemiğini kıran Bal Böğrek'in hem kırılan uyluk kemiği hem de annesinin kör olan gözleri aynı yöntemle şöyle tedavi edilmiştir:

“Gardaş ben ağzımı açarım” dedi “Ağzımdan su akıya başlar, ayamın yerinden bir pança toprak al, ağzımdan akan selin önüne dut” dedi. Suyun balçık eyle. O gırık yerine yarısını sür, yarısına da bir yerine tuğ! Anneyin gözleri de görmez oldu evde. ‘Anuzu besmele’ çek, Hızır duasını üç sefer oku; annenin gözleri de açılır. Ağlenme gardaş” dedi. Ve dediği gimi yaptı. O yaptığı balçıktan gırık yerine sürdü, silkinip kaktı.” (Görkem, 2000: 243).

3.2.9. Yaralanma

Bir travma sonucu deride ya da mukozada meydana gelen bütünlük bozulmasına yaralanma denir. Yaralanmalar kesikli yaralar, ezikli yaralar, delici yaralar, parçalı yaralar ve enfekte yaralar olmak üzere beşe ayrılır. Bu çalışmada incelenen hikâyelerde çeşitli yaralanmalara rastlanmaktadır. Ok, hançer ve kılıç gibi kesici

aletlerle yaralanmalar; attan düşerek ezikli yaralanmalar şeklinde hikâyelerde yer almaktadır.

Pervane Hikâyesinde Pervane'nin babası ok ile yaralanmıştır. Pervane Bey, pir babanın dediğini yaparak babasını şu şekilde iyileştirmiştir:

“- Baban ok yarası almıştı. Şu toprağı götür babanın yaralarına sür, yaraları iyileşsin.” (Yılmaz, 2011: C.I. 97).

Pervane sevdiği olan Gül Sultan'ı yanına alıp Nuripak şehrine gider. Düğünleri yapılır ve hastalar şifa bulur:

“Düğünler tutuldu, yaralar iyileşti, hastalar ayağa kalktı, âşıklar çağrıldı. Sağ olun, var olun.” (Yılmaz, 2011: C.I. 97).

Gülizar Sultan ile Çoban Süleyman Hikâyesinde meğerse kızın kaderinde aynı gün doğdukları bir çobanın oğlu ile evlenmek vardır. Bunu öğrenen padişah, bu çoban çocuğu yakalatıp öldürmek ister. Padişahın emri üzerine bulunan çocuk, hançer saplandıktan sonra yüksekçe bir yerden aşağıya atılır:

“Ben de bir vezirim hicrandan haktan, insanoğlu yıkılmaz elemden ahtan, kader dedikleri olur Allah'tan, eğer o yazmışsa bozulmaz asla, dedi tekrar vezir: “Vezir, sen o kadar diyorsun,” dedi Padişah, “aha ben bozayım, sen de gör.” Belinden hançerini çekti, çocuğun göğsüne bıçağı bastırdı, bıçakla beraber çocuğu kayalardan aşağıya attı, üç minare boyu yükseklikteki kayalardan aşağıya attı çocuğu. Sonra da vezirine döndü Padişah, bozdum mu bu kaderi vezir,” dedi. Eh, vezir korkusundan ne yapsın, “evet Padişahım, bozdu,” dedi.” (Yılmaz, 2011: C.I. 414).

Çocuk, hançer yarasına ve yüksekten atılmasına rağmen ölmez. Ama öbür boyu bu yara izini göğsünde taşıyacaktır:

“Bu padişah da hançeri çocuğun göğsüne vurdu ya, bıçak çocuğun iç organlarına isabet etmiyor. Saplayan Allah. Dediğim gibi, çocuk kısmının eli çok kuvvetli. Çocuk bıçak tutuyor, eliyle çekiyor, bıçağın yeri göğsünde bir yara, iz haline geliyor.” (Yılmaz, 2011: C.I. 415).

Yusuf ile Gülistan Hikâyesinde Yusuf askerlerle çatışırken kılıç yarası alır:

“Arkadaşlarından ikisi düşmüştü Yusuf’un, kendisi de ağır yara almıştı.”
(Yılmaz, 2011: C.II. 148).

Şeyh Hüseyin, Yusuf için ilaçlar yapar. Bitkilerden yapılan bu ilaç sayesinde Yusuf iyileşir:

“İhtiyar, çevredeki otlardan, bitkilerden günlerce ilaç topladı, Yusuf’un yaralarını iyi etti; fakat asıl yara Yusuf’un içindeydi bu yara; Gülistan’ın yarası.” (Yılmaz, 2011: C.II. 148).

Âşık Hüseyin Yazıcı’dan derlenen Mahir’in Hikâyesinde Mahir yaralanmıştır:

“- Yarası var, ama canı var adamın, yaşıyor, diyorlar. Öldürmeyen Allah. Yara insanı öldürmez.” (Yılmaz, 2011: C.II. 136).

Nene yaralı halde bulduğu Mahir’i tedavi eder. Yapmış olduğu merhemler ile yaralarını iyileştirilir:

“- Ya oğul, ben sana az hizmet etmedim. Her gün yaralarını yıkadım, sardım, temizledim bezle, merhem sürdüm; ama geçmiş olsun, Allah tekrar sana hayat verdi, ayağa kalktın.” (Yılmaz, 2011: C.II. 137).

Hüseyin Öztürk’ten derlenen Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde Sitemkâr, ellerindeki ve ayaklarındaki bağdan kurtulur kurtulmaz, karısı Cevri’yi hançer ile yaralar:

“Sitemkâr’ın bu sözlerine kanan Cevri sevinerek onun ellerini çözdü. Sitemkâr ayaklarındaki bağları da kendi elleriyle çözdü ve yavaş yavaş ayağa kalktı, sonra belindeki hançeri çıkarıp karısına sapladı. Gözleri fal taşı gibi açılan Cevri, bir çılgılık atarak kanlar içinde, odanın ortasına yıkılıp kaldı.” (Öztürk, 2010:80).

“Hemen saraya çağrılan hekimbaşı Cevri’nin yarasını temizleyip ilaçladı ve güzelce sardı. Daha sonra yine geleceğini söyleyerek çıkıp gitti.” (Öztürk, 2010:80).

Mahiri ile Mahitaban Hikâyesinde Mirza Han kızının kaçtığını anlayınca Mahiri’nin peşinden bir bölük asker göndererek Mahitaban’ı geri getirmelerini ister. Mahiri askerler tarafından yaralanır ve Mahitaban da babasının yanına götürülür. Mahiri ise atının yardımıyla bir köye gelmiştir:

“Mahiri yaralı bir halde, kolları bağlı atının üstünde kala kalmıştı. At Mahirî’yi bir köye ulaştırdı. Âşık o köyde bir ay kadar konuk kaldı. Bol bol bal yedi. Yaraları iyileşince ev sahibine minnet ve şükranlarını ifade etmek için koşmalar söyledi.” (Gökalp, 1985:67).

Kirman Şah Hikâyesinde Kirman, Mahmut ile Umut tarafından kılıç ile yaralanmıştır. Mahperî yarası derin olan Kirman’a merhem hazırlar:

“Mahperî, baktı ki Kirman’ın yarası derin. Kalktı; yerden, topraktan çiçekler, otlar topladı. Onlardan merhem yaptı. İlmi-i Kimyayı, İlmi-i simyayı bildiğini söylemişim. Başındaki babasının yedi yıllık haracından yaptırdığı, yakutla zümrütle işlenmiş olduğu, leçeğinin, yazmasının içersine merhemi koydu. Bunu Kirman’ın yarasına bağladı.” (Türkmen, Tan, 2014:146).

Dede Korkut Hikâyelerinden olan Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesinde babası Dirse Han, kırk namerdin sözüne inanıp oğlu Boğaç Han’a düşman olur. Ava çıktıkları bir gün onu öldürmek ister. Dirse Han tarafından Boğaç Han ok ile vurularak yaralanır:

“Oğlan geyiği kovalarken babasının önünden gelip gidiyordu. Dirse Han Korkut sinirli sert yayını eline aldı. Üzengiye kalkıp kuvvetle çekti, doğrultup attı, oğlanı iki küreğinin arasından vurup çaktı, yıktı. Ok isabet etti, alca kanı fişkırdı koynu doldu, büyük cins atının boynunu kucakları yere düştü.” (Ergin, 2005: 28).

Boğaç Han, ormanda yaralı halde yatarken yanına gelen boz atlı Hızır’dan yarasına iyi gelecek ilacın ne olduğunu öğrenir:

“Karga kuzgun kan görüp oğlanın üstüne konmak isterdi. Oğlanın iki köpekceğizi var idi, kargayı kuzgunu kovalardı, kondurmazdı. Oğlan orada yıkılınca boz atlı Hızır oğlana hazır oldu, üç defa yarasını eli ile sıvazladı, sana bu yaradan korkma oğlan ölüm yoktu, dağ çiçeği ananın sütü ile senin yarana merhemdir dedi, kayboldu.” (Ergin, 2005: 29).

Boğaç Han, avdan geri gelmeyince annesi bu durumdan şüphelenir. Kırk ince kızı da yanına alarak ormana gider:

“Ana ağlama, bana bu yaradan ölüm yoktur korkma, boz atlı Hızır bana geldi, üç kerre yarayı sıvazladı, bu yaradan sana ölüm yoktur, dağ çiçeği, ananın sütü sana merhemdir ded. Böyle diyince kırk ince kız yayıldılar, dağ çiçeği topladılar. Oğlanın anası memesini sıkıttı sütü gelmedi, iki sıkıttı sütü gelmedi, üçüncüde kendisini zorladı, iyice doldu, sıkıttı süt ile kan karışık geldi. Dağ çiçeği ile sütü oğlanın yarasına sürdüler. Oğlanı ata bindirdiler, alarak yurduna gittiler. Oğlanı hekimlere emanet edip Dirse Han’dan sakladılar.” (Ergin, 2005: 32-33).

Dede Korkut Hikâyelerinden bir diğeri olan Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı Hikâyede Karacık Çoban Şöklü Melik’in adamları tarafından yaralanır:

“Çoban şehit olan kardeşlerini Hakka teslim etti, kâfirlerin leşinden bir büyük tepe yığdı, çakmak çakıp ateş yaktı ve keçesinden isli kül yapıp yarasına bastı, yolun kenarına geçip oturdu, ağladı, sızladı.” (Ergin, 2005: 41).

Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesinde Kanunî’nin İran seferine katılan Hızır, Nahçıvan’da yaralanır. Ordudan ayrılarak dul ve çocuksuz olan yaşlı bir kadının yanına sığınır. Yaşlı kadın onu tedavi eder:

“Hızır’ı bir oğul gibi benimseyip bağrına bastı. Yaradan bereden anlayan, merhem yapmasını bilen biriydi. Çeşitli bitkilerden hazırladığı merhemlerle Hızır’ın ayağını iyileştirir.” (Öztürk, 2010:98).

Yaralı Mahmut Hikâyesinde cazı nene Mahbub’u efsunlamıştır. Büyünün etkisinde olan Mahbub, Mahmut’u yaralamıştır:

“Bırakmayan Mahmud atın başını, kız Mahmud’ın tepeden eyle bir gılıç vurdu ki, gılıç iki parmak gafaya oturdu. Mahmud ah çekerek atdan yıkıldı. Her iki taraftan gan fisgiye kimi atiyordu. O zaman, sihir, gan çıkar çıkmaz bozuldu.” (Sakaoğlu vd., 1997: 268).

Hikâyede büyünün etkisinde olan Mahbub kılıç ile Mahmut’u yaraladıktan sonra ölmemesi için çabalar:

“Heyvak ne yaptım diye ellerini dizine vura vura ağlıyordu. Mahmud yerde çırpınıyordu. Mahmud’ın başını gucagına alan kız üzerindeki

libasları yırtarak, Mahmud'ın gafasına sargıp sıgardi, gan fazla gitmesin diye. Gız başını sıkırdı. ” (Sakaoğlu vd., 1997: 268).

Zaloğlu Rüstem Hikâyesinde Rüstem, devlerden korkmamış ama kediden korkmuştur. Sonunda da bu kedi tarafından yaralanır:

“Hişmile kedinin üzerine yürüdi. Lâkin kedi sıçrayıp bir fışılması ile Zaloğlu Rüstem'e eyle bir cırnak atdı ki, gözlerinden aeş fırladı. Üzü gözi ala ganda galdı. Şiddetinden yere serildi. Elini üzüne gapadan Zaloğlu üzü guyli düşmüşdi, gannari akıyordu.” (Sakaoğlu vd., 1997: 384).

Rüstem, Gahraman-ı Gatil'in büyük oğlu tarafından atılan ok ile yaralanır:

“Gahraman-ı Gatil'in büyük oğlu okuni doldurdi. Bir ok atdı Zaloğlu Rüstem'e. Ok gelip Zaloğlu Rüstem'in tam böğrinden vurdi. Okun yarisi Zaloğlu Rüstem'in içerisine girdi. Yarisi dışarda ikan, getmeden Zaloğlu Rüstem elini heman atdı. Böyrüne giden oki çekdi çıkartdı.” (Sakaoğlu vd., 1997: 390).

Salman Bey hikâyesinde Gevhar Hanım, Gaddarı Zengi'nin attığı ok ile yaralanır. Salman Gevhar'ı al kanlar içinde görünce şaşırır. Hemen hekime giderler. Ciğeri delinen Gevhar zaten öleceğini düşünerek yarasını sarmalarını istemez:

“Gavhar der ki: El çekerem bu fani mekândan. Hasretin gamini almadım senden. Can cesetden çihir, uruh bedenden. Gel ağlıyah yana yana sevdiğim, sevdiğim.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 709).

Haydar Bey hikâyesinde Haydar Bey, Süsenber'e söz atıp söz söyler. Süsenber, Haydar Bey'e kıymak istememektedir. Ama Haydar sazını sözünü kesmeyince Süsenber onu yaralar:

“En sonunda Süsenber nasıl etdise bunun golunun burasına (Omuz) galın ete, bisallah, uğratdırdı. Böyle Burdan kesdirdi. Eti epiyce aşşağa saldı ama, gene gutardı. Haydar haydi atdan tepe üstü düşdü yere.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 478).

Haydar Bey'in düştüğünü gören Süsenber yaptığına pişman olmuştur. Hemen akan kanı durdurmaya çalışır:

“Onun ahlı başında yoh. Bayılıp, Hemen tutdu bunu. Tülbendini felan çihartdı. Bunun bileğini o ot motlardan buldu, öyle sıhdı ki ganını goymadı çıhmağa. Güzelce bağladı.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 479).

Hacı Sayyad Hikâyesinde Tapdık, üvey kız kardeşi Peri’yi elde edemeyince Hafız Mehmet Efendi ile Peri’yi yakaladığını söyleyerek ona iftira atar. Peri’nin ağabeyi Mehmet Efendi olanları öğrenince Peri’yi hançeri ile yaralar:

“Hançeri basınca öyle bir feryat etti ki Peri. Hemen hançeri çekti, attı. Elini yarasına bastı.”

(...)

“Eğer yaramı bırakırsam ölürüm, kan kaybederim, diye.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 172).

Peri, kan kaybından ölmek için yarasına sıkıca bastırmaktadır. Âşık Gökçeği’nin şiirine rağmen halsiz yatmaya devam eden Peri’nin yaralı olduğu anlaşılınca valinin emri ile tedavi ettirilir:

“Hemen vali emir verdi adamlarına. Ağaçtan aşağı aldılar. Acele hekimi sesledi. Hekim yaralı olduğunu anlayınca hemen yarasını acele acele dikti. Ve gerekenleri yapıp hemen bunun Van hastanelerine götürülmesi emredildi Çok yol çekmeden Van hastanesine yatırıldı. Peri’nin, bir aya yaraları iyi oldu.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 174).

Değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde ok, kılıç ve hançer gibi kesici aletle ile yaralamanın söz konusu olduğu görülmektedir. Bazen bireysel bir saldırı bazen ise toplu bir şekilde yapılan saldırı sonucunda ortaya çıkan yaralanmaların yapılan merhemler ile iyileştirildiği anlaşılmaktadır.

3.2.10. Zehirlenme

Zehirlenme, insan sağlığı için tehlike arz eden herhangi bir malzemenin yenilmesi, içilmesi ya da solunması yoluyla meydana gelen rahatsızlanma halidir. Eğer tedavi amacıyla herhangi bir müdahale yapılmamışsa ölümle dahi sonuçlanabilmektedir. Bu çalışmada ele alınan hikâyeler içerisinde ise zehirlenme vakalarının çeşitlilik gösterdiği anlaşılmıştır. Kahramanlar ya onların yaşamasını istemeyen kişiler tarafından ortadan kaldırmak maksadıyla zehirlenmek istenmiş ya da kahramanlar

bizzat hoşnut olmadıkları durumlardan kaçmak için kendilerini zehirleyerek ölmeye çalışmışlardır.

Pervane Hikâyesinde Pervane, Habibi Nacar'ın verdiği ekmeği yediği için kendisine ne zehirli kement ne de atılan oklar tesir etmektedir. Cerrah Usta, Habibi Nacar'ın evliya olduğunu bildiğinden bu işteki kerameti anlamıştır. Bir türkû ile bu durumu dile getirmiştir. Pervane'nin bu durumu şöyle dile getirilmiştir:

“Zehirli kementleri fırlatıyorlardı Pervane'ye Allah Allah! Buna fırlatılan okların yarısı yere düşüyor, yarısı kayboluyor. Bir hikmet vardı bu işte.” (Yılmaz, 2011: C.I. 96).

Güzel Ahmet Hikâyesinde Güzel Ahmet'in padişah babası üç gelin ile gelen Ahmet'i kıskanır. Gelinlerinin eş olarak kendisine layık olduklarını düşünür. Bu sebeple veziri ile oğluna oyun ederek gelinlerini kendine almak ister. Güzel Ahmet'i “*Sen yedi senelik hasretimsin*” (Görkem, 2000: 184) diyerek kandırıp saraya davet ederler. Yemeğine zehir koyarak onu öldürmek isterler.

Hırızmalı Güzel Ahmet'i öldürmek istediklerini fark eder. Sandığından çıkardığı yüzük ile Güzel Ahmet'i yaklaşan tehlikelere karşı uyararak korumak ister:

“Hemen Hırızmalı sanda getti. Bir yünsük çıkardı Hırızmalı sandığından. “Sağ eliyin orta barmana dakacaksın! Bbamdan vasiyatımın birisi de bu! Önüne her ne gelirse gelsin, yiyecek ve içecek, bunu bir sefer görsedeceksin, Allah aşkına gör sen. Anare o önüne gelende zehir hilası olan bir şeyin zehrini mutlaka keser bu.” “Peki!” Aldı yünsüğü, Bismillah dedi barmana daktı.” (Görkem, 2000: 184).

Babasının yemek davetine giden Güzel Ahmet, önüne koyulan yemeklerin hiçbirini geri çevirmeden yer. Padişah ve veziri bu vaziyeti görerek öfkelenir. Çünkü düşündükleri olmamış zehir, Güzel Ahmet'e kâr etmemiştir:

“Ulan buna zehir de kâr etmedi.” (Görkem, 2000: 184)

Bal Böğrek Hikâyesinde Bal Böğrek'in üvey annesi, Sultan Hanım'ın iki çocuğu olduğu için kendisinin değersiz olduğunu düşünür ve kıskançlık yapar. Kız evladın zaten evlenip gideceğini düşünen üvey anne, Bal Böğrek'in ortadan kaldırılması gerektiğine inanır. Padişah'tan oğlu Bal Böğrek'i kendi yanına göndermesini ister.

Kırığı Yafudi ile Bal Böğrek’i öldürme planları yaparlar. Yemeğine koydukları zehir ile canını alacaklardır:

“Bir gün, iki gün, üç gün bitti. Üç günden sonra, çocuğa sevdiği bir yemekten yaptı. İçine de zehir kattı, çocuk gelince yesin, ölsün diye.”
(Görkem, 2000: 225).

Bal Böğrek sofraya oturmuş ve yemekten aldığı ilk lokmayı yanındaki şahin kuşuna vermiştir. Kuş yemeği yer yemez ölünce oğlan bir hile olduğunu anlayıp yemeğin kalanını yemekten vazgeçmiştir:

“Çocuk bu yemekten bir gaşık alıp şahan guşuna verince, guş iki kekmek vurur vurmaz “dûr” diye galdı. Vay güzel guşum, noldu da öldün diye üzüldü. Yemekten yemedi. Dersini de aldı ya! Bundan hilalandı diye, hemen yemâ kaldırdılar.” (Görkem, 2000: 226).

Hikâyesinin devamında üvey anne bu kez de zehirli bir elbise diktirerek Bal Böğrek’ten kurtulmaya çalışır:

“Aradan bir iki gün geçince, bu sefer de bir elbise, Üvey annesinin yanna getti de, bir elbiseyi bile alamamış demesinler, diye bir elbise aldı. Terziye verip bunu diktirdiler. Diktirdiler amma, bu da zehirli.”
(Görkem, 2000: 226).

Ama hilenin yine farkına varan Bal Böğrek zehirlenmekten kurtulacaktır.

Ali Şîr ile Gül Hikâyesinde Hüseyin Baykara ile evlenmek istemeyen Gül aktarda hazırlatılmasını istediği tariflerden birini içerek intihar eder:

“Benim içtiğim kırk günlük bir zehir idi, senin içtiğin de seni zürriyetten kesecek bir ilâç! Ben artık, kırk gün, gerek bu dünyaya, gerek sizlere misafirim!” (Boratav, 2018: 275).

Tufarganlı Abbas Hikâyesinde Şah Abbas, âşık Abbas’ın ölmesini istediği için şerbetine zehir kattırıştır. Abbas şerbeti içmemiştir. O, şerbetine katılan zehri anladığını ise şöyle ifade eder:

*“Ekder dükkânında bir molla gördüm,
Dutufdu desdinde var ağunu gör,*

Cevap verdim cevabımı annadı,

Dönderdi destinde var ağunu gör.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 180).

Hak âşığı olup olmadığını anlamak için onu sınamışlardır:

“Madem öyle Hak âşığıysansa aha men cebimde bir şey tutdum bunu söyle. Bunun cebinde tuttuğu meğerse cebinde elmas bıçağı varımış. Almas pıçak demek, panzehirli bıçah. Büyüklerde olarmış o zaman. Panzehirli Pıçah. Bunnan garişdırsa o zehiri öldürermiş. Onun zıddıymış.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 181).

Elmas bıçağının zehirlere çare olduğundan bahsedilen bu bölümde Abbas sorunun cevabını bilerek Hak âşığı olduğunu kanıtlamıştır.

Salman Bey Hikâyesinde Salman Bey imtihana çekilir. Gevhar, Selman’ın imtihanlarından başarıyla geçer. Son olarak Mine Hanım, Selman’ın hak âşığı olup olmadığını son bir imtihan ile anlamak isteyecektir:

“-Herkesin bir şeyi var. Bende hiç tasvip yohdu mu? Hak aşığı mak aşığı. Şimdi ben buna şerbet yerine zehir verecem. İçsin ölsün yahu. Bu benim anam ağladır. Ne demek ossun? Zehir istedi. Zehiri koydu buna şerbet halinde yollamağa. Bunu Selman gene bildi.” (Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 689).

Değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde zehirlemek genellikle istenmeyen kişinin ortadan kaldırılması, öldürülmesi yahut yaşamına son vermek isteyen kahramanlar için başvurulmuş bir yol olmuştur. Bunun yanı sıra Tufarganlı Abbas Hikâyesinde ve Salman Bey Hikâyesinde kahramanın hak âşığı olup olmadığını anlamak için zehre başvurulmuştur. Zehirli kement, zehirli elbise ve zehirli yemek en çok tercih edilen zehirleme şekilleri olmaktadır.

4. HASTALIKLARIN TEDAVİ YÖNTEMLERİ

Değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde hastalıkların sık karşılaşılan unsurlardan oldukları görülmüştür. Hatta bazı hikâyelerde başkahramanın bizzat kendisi hekimdir. Bu hekimler tarafından iyileştirilen hastalar da bulunmaktadır. Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesi buna örnektir.

Hikâyelerden verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere hazırlanan merhemle, ilaçla veya diğer tedavi türleriyle hastalıkların birçoğunun iyileştirildiği anlaşılmaktadır. Bazı hikâyelerde görülen ortak tedaviler ise Anadolu'da bu uygulamaların yaygınlık gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Anadolu Sahası Türk Halk hikâyeleri içerisinde tespit edilen hastalıkların birçoğu tedavisiyle birlikte verilmiştir. Bu sağaltma yöntemlerini ise on iki başlık altında toplamak mümkündür.

4.1. Ayıltma

Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde bayılma sık görülen bir sağlık sorunu olarak yer almaktadır. Bazen başka hastalıkların da eşlik ettiği baygınlık hâlinde su veya gül suyu serpilmesi sonucunda kurtuldukları örneklerden hareketle tespit edilmiştir.

Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesinde dayak yediği için bayılan Nazlı; Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde bayılan Sitemkâr; Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesinde Arif Bey bayılan kardeşi; Tahir ile Zühre Hikâyesinde dadısı bayılan Zühre; Kenan ile Hanzade Hikâyesinde uzun zaman sonra oğlunu gören Hamit Han bayıldıktan sonra yüzlerine su serpilerek ayıltılmışlardır.

Çoban Süleyman ile Perişan Sultan Hikâyesinde bayılan Perişan Sultan, Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde Bayılan Sitemkâr, Tahir ile Zühre Hikâyesinde bayılan Zühre, Kenan ile Hanzade Hikâyesinde Kenan'ın babası ve Ali Şîr ile Gül Hikâyesinde Gül'ün ölüm haberini alan Ali Şîr bayıldıktan sonra yüzlerine gül suyu serpilerek ayıltıldıkları görülmektedir. Bu uygulamalar bayılan insanların su ve gül suyu yardımı ile ayıltıldıklarını göstermektedir.

4.2. Cerrahî Müdahale ile Tedavi

Değerlendirilen Türk halk hikâyelerinin bazılarında bir araç yardımıyla cerrahî işlem uygulanmış ve bunun sonucunda hastaların tedavi edildiği görülmüştür.

Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde Çulle Hekim taze gelini kokladığında üzerinde ölümün kokusunun olmadığını anlamış; demirden bir çağın yardımıyla kadının karnına müdahale etmiştir. Çağ ile yapılan bu müdahale cerrahî bir işlem olup kadının nefes almasını sağlayarak hayatını kurtarmıştır.

Hüseyin Bey ile Şahin Bey Hikâyesinde Derviş Şah'ın kızı Söylemez Hanım konuşamamaktadır. Dört bir yanda çaresi aranan bu hastalıkla ilgili olarak gelincik farenin Söylemez Hanım'ın alnını yarıp iki kertenkeleyi oradan çıkarmasıyla bu hastalık tedavi edilmiştir. Böylece Söylemez Hanım yeniden konuşmaya başlamıştır. Bu hikâyeye özgü bir hastalığa sebep olan kertenkelelerden kurtulmak ise yine cerrahî bir müdahale ile mümkün olmuştur.

Turnike uygulaması *“kol ya da bacakta tek kemik üzerine bez sargı, kravat vb. malzemenin sıkıca sarılarak kanamayı durdurma yöntemidir. Amaç; kanayan atardamarı, kemik ile deri arasında sıkıştırarak yaralı yere olan kan akımını engellemektir. Turnike, uygulandığı bölgede doku harabiyetine (uzuv kaybı, kangren vb.) yol açması nedeniyle diğer yöntemlerle durdurulamayan kanamalarda en son tercih edilecek yöntem”* (MEB, 2016: 10) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaralı Mahmut Hikâyesi ve Haydar Bey Hikâyesinde yaralanmaların sonucunda ortaya çıkan açık yaralar sıkıca sarılarak fazla kan kaybının önüne geçmek amaçlanmıştır. Hikâyelerde yaranın bez ile sıkıca sarıldığından bahsedilmiştir.

4.3. Duayla Tedavi

Duanın iyileştirici gücü hikâyelerin genelinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Doğal yollardan çocuk sahibi olamayan çiftlerin dua sonucunda çocuk sahibi oldukları görülmüştür. Özellikle beyin dua etmesi, hanımın dua etmesi, nenenin dua etmesi, dervişin dua etmesi, fakirlerin doyurulması ve doğacak çocukların beşik kertmesi yapılması gibi uygulamalar yaygın olarak hikâyelerde bulunmaktadır.

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesinde Dirse Han, çocuğu olmadığı için kara otağa oturtulmuştur. Bu duruma çok gücenen Dirse Han'ın duaları kabul olmuş, oğlu Boğaç dünyaya gelmiştir.

Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesinde Kam Püre Bey evladı olmamasından yakınmaktadır. Bir çocuğu olsun ve kendinden sonra adını yaşatsın istemektedir. Pay Piçen'in de çocuğu olmamaktadır. Birbirlerine duacı olup çocuklarını beşik kertmesi yapmaya karar verince her ikisinin de çocuğu olmuştur.

Rıza Bey Hikâyesinde Hazer Hanım ile beş yıldır evli olan dört köyün ağası Rıza Bey'in çocuğu olmamaktadır. Yine günlerden bir gün evlerine gelen ihtiyar bir misafirin Rıza Bey'in sırtını sıvazlayarak yaptığı duanın ardından çocuk sahibi olduğu görülmektedir.

Diligam Yahya Bey ile Yemen Hanım Hikâyesinde Gürcistan'da yaşayan Hüseyin'in çocuğu olmamaktadır. Hüseyin Bey bir gün öyle içten bir dua etmiştir ki rüyasında çocuk sahibi olacağı ona müjdelenmiş ve dokuz ay, dokuz gün, dokuz dakika sonra bir oğlu olmuştur.

Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesinde Pervane Hanım ile evli olan Han'ın on beş yıl boyunca çocuğu olmamıştır. Bir gün av esnasında neneyi görür ve alıp sarayına getirir. Üstünü başını donatıp yedirip içirirler. Hanım Nene çocukları olmadığını öğrenince dua eder. Bu duadan dokuz ay dokuz gün sonra Pervane Sultan Mehmet adını vereceği bir erkek çocuğu dünyaya getirmiştir.

Abdullah Bey ile Cihan Hanım Hikâyesinde Ziyet Han'ın yaşı elliye gelmesine rağmen çocuğu olmamıştır. Ziyet Han, fakirleri doyurduğu ziyafetler verince Allah da duasını kabul ederek ona bir evlat vermiştir.

Dallıhan ile Nazanı Sultan Hikâyesinde Dallıhan ile Nazanı Sultan'ın çocukları olmamaktadır. Dallıhan'ın kapısına gelen bir nene ona dualarının kabul olduğunu ve bir oğlu olacağı müjdesini vermiştir.

Mete Han Hikâyesinde Mete Han ve hanımı Ağca Sultan'ın on yıl boyunca çocukları olmaz. On yıl boyunca danışılmadık hekim, tabip kalmamıştır. Ama bir türlü çare bulunamamıştır. Ağca'nın yapmış olduğu dua neticesinde çocuk sahibi olabilmışlerdir.

Han Mahmut Hikâyesinde eski zamanlarda çocuk sahibi olamayanlar, herhangi bir hastalığı olanlar “falan adamın” mezarı olarak bilinen yere gider ve orada üç gün ibadet ederlermiş. Sedef şehri padişahı, Buhara padişahı ve Mısır padişahı da çocuk sahibi olabilmek için bu mezarın başına giderek ibadet etmiş ve duaları kabul olunca çocuk sahibi olmuşlardır.

Bal Böğrek Hikâyesinde Babil padişahının çocuğu olmamaktadır. Başka bir şehirden ikinci bir hanım aldıysa da yine de çocuğu olmaz. Padişah, derdine derman aramak için yola çıktığı bir gün pınar başında gördüğü dervişin duası ile çocuk sahibi olmuştur.

Âşık Halil Hikâyesinde çocukları olmayan iki kardeş vardır. Bir gün sabah namazında yaptıkları duadan sonra çocukları olmuştur.

Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde Geylan ülkesinin hükümdarı Adil Şah’ın çocuğu olmamıştır. Yaptığı duası kabul olunca çocukla müjdelenmiştir.

Tahir ile Zühre Hikâyesinde evvel zaman içindeki ülkenin birinde hükümdarın çocuğu olmamaktadır. Çok sayıda hekime görünmüş olsalar da dertlerinin dermanını bulamamışlardır. Bir gün hükümdar ve veziri yolda bir ağacın altında uzanmakta olan yeşil başlı bir derviş ile karşılaşır. Derviş yapılan duaların kabul olduğunu ve çocuk sahibi olabileceklerini söylemiştir.

Nevruz Bey Hikâyesinde Diyarbakır’da hüküm süren Kerim Paşa’nın çocuğu olmamaktadır. Derviş dualarının kabul olduğunu ve Allah’ın ona bir çocuk vereceğini söylemiştir. Duası neticesinde çocuk sahibi olmuştur.

Görmeyen gözlerin toprak, ot, mendil ve güvercin tüyü sürmek gibi uygulamalarla tedavi edildiği örnekler mevcuttur. Ama sadece dua edilerek de gözlerin görmeye başladığı hikâyeler vardır. Murat Şah Hikâyesi ve Bal Böğrek Hikâyesi buna örnektir.

Murat Şah Hikâyesinde hükümdar, oğlunun tahtını elinden alacağından korktuğu için onu öldürmek ister. Araya girenler sayesinde padişah oğlunun öldürmeyip canını bağışlar ama gözlerine mil çektirir. Murat Şah hikâyesinin ilerleyen bölümünde Hızır’ın yardımı ile tekrar görmeye başlamıştır.

Bal Böğrek Hikâyesinde Bal Böğrek Urusya’da esir edilince üzüntüden annesinin gözüne kara su inmiştir. Gözlerine karasu inen anne Hızır’ın duasının üçlenmesiyle iyilemiştir.

Murat Şah Hikâyesinde hükümdar oğlunun tahtını elinden alacağından korkmaktadır. Bu sebeple gözlerine mil çekerek oğlunu kör eder. Murat Şah hikâyenin ilerleyen bölümünde Dede Sultan’ın gözlerini sığamasıyla iyileşecektir.

Böyle Bağlar Hikâyesinde Senem ile Hüseyin’in evliliğini kıskanan diğer gençler dua ile yeni evli çifti bağlamışlardır. Senem ile Hüseyin İhsanî’nin de deyimiyle “bacı-kardeş” gibi yatmışlardır. Hüseyin durumun ortaya çıkmasıyla dayanamayarak gurbete çıkar. Aradan yedi yıl geçer. Bir gün karşısına çıkan bir ihtiyar sayesinde derdine derman bulmuş ve iyilemiştir.

Hikâyelerden alınan örneklerde de görüldüğü üzere hikâyelerde yapılan duaların geri çevrilmediği mutlaka kabul olduğu anlaşılmaktadır. Dua ile iyileşen hastalıklar hikâyenin gidişatı için önemlilik arz etmektedir.

4.4. Hastalığın Kendiliğinden Geçmesi

Anadolu sahasına ait Türk halk hikâyeleriyle ilgili yapmış olduğumuz bu çalışmada birçok hastalıkla karşılaşılmıştır. Bu hastalıklardan birçoğunun tedavisinin de yapıldığı görülmüştür. Bazı hastalıklarda ise tedavi uygulanmadığı; bu hastalıkların kendiliğinden iyileştiği görülmüştür.

Akıllı Mehmet ile Gülfıdan Hanım Hikâyesinde akıl ile servetin iddiaya girmesi sonucunda Mehmet aklını kaybetmiştir. Aklının geri gelmesi ise iddianın bitmesi ile kendiliğinden gerçekleşmiştir.

Nevruz Bey Hikâyesinde Nevruz Bey, Gandep’e kavuşmak ümidiyle yola koyulmuş ama bindiği vapur fırtına yüzünden batınca Nevruz’un suda aklı gitmiştir. Bu hâlinin geçici bir süreç olduğu, kendiliğinden düzeldiği hikâyenin ilerleyen kısmında anlaşılmaktadır.

Pervane Hikâyesinde Turan Bey, oğlunun ölüm haberini alınca bunalıma girmiştir. Sürekli ağlayıp sızlayan Turan Bey, oğlunun hayatta olduğunu görünce kendiliğinden iyilemiştir.

Hurşid ile İlik Hanım Hikâyesinde Hurşid'in kanlı gömleğini gören İlik Hanım'ın yoğun üzüntü ile aklı başından gitmiş ama gerçek ortaya çıkıp Hurşid'in yaşadığı anlaşılınca İlik Hanım kendiliğinden iyileşmiştir.

Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde çocuğu olmayan Adil Şah ve Yusuf, çocukları olduğu takdirde beşik kertmesi yapmaya karar verdiklerinde kendiliğinden çocukları olmuştur.

Bedri Sinan Hikâyesinde Selçuklu torunu Meksut Bey'in oğlu Kontaz Bey'in her nedense çocukları doğduktan kısa bir süre sonra ölmektedir. Son doğan çocuklarının da öleceğini düşündüklerinden ona isim vermemişlerdir. Ama çocuk herhangi bir müdahale yapılmadan yıllarca yaşamış ve sonrasında kendisine Bedri Sinan adı verilmiştir.

Ali Han Hükümdar ile Peri Han Hikâyesinde kanlı gömleği öldü diye götürülen Peri Han, erkek kılığına girmiştir. Peri Han'ı alıp saraya götürdüklerin de dilinin tutulmuş olduğunu öğrenirler. Kısa bir süre sonra Peri Han'ın rol yaptığı anlaşılır. Dili eskisi gibi konuşmaya başlar, yani kendiliğinden açılır.

Âşık Şenlik ile Sümmanî Hikâyesinde Sümmanî, bade içtiğinden beri konuşamamaktadır. Kırk birinci gün geldiğinde artık kendiliğinden iyileşerek konuşmaya başlamıştır.

Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesinde İbrahim, Perişan Sultan'ı görerek ona âşık olur. Ama sonra sevdiği kızın öldüğünü öğrenir. Kızı bir kez olsun yakından göremediği için yakından görmek ümidiyle mezarına gider. Kızı mezarından çıkardığında aslında sadece hasta olduğunu gerçekte ölmediğini fark eder. Kızın ağzından gelen kan sayesinde kız kendiliğinden iyileşmiştir.

Öksüz Vezir Hikâyesinde Gülendam'ın ölüm haberini alan Öksüz daha kötü hastalanır. Öksüz Vezir, Gülendam'ı son bir kez olsun göreyim diye mezarlığa gider. Kızı mezarından çıkardığında nabzının attığını görür. Meğerse Gülendam'ı kan tutmuştur. Kız kan kusunca kendiliğinden iyileşmiştir.

Yusuf ile Elif Hikâyesinde Yusuf uyku hastalığına yakalanmış ve kırkıncı günün sonunda kendiliğinden iyileşerek uyanmıştır.

Seyyad Bey ile Güllü Kız Hikâyesinde Seyyad Bey'in hasretinden zamanla anne ve babasının gözleri görmez olmuştur. Oğullarının geleceği haberini alan anne babanın gözleri kendiliğinden iyileşerek açılmıştır.

Necip ile Telli Hikâyesinde hastalık Necip'in ciğerini delmiş; böylece kan tüküren Necip'in akciğer hastalığı iyileşmiştir.

Ali Han Hükümdar ile Peri Han Hikâyesinde Peri Han kim olduğunu anlamamaları için kasten lâl gibi davranmıştır. Tehlike geçtiğinde ise kendiliğinden konuşmaya başlamıştır.

Ülker Sultan Hikâyesinde Şehzade; Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesinde Gülfidan; Öksüz Vezir Hikâyesinde Öksüz; Abdullah Bey ile Cihan Hanım Hikâyesinde Gülendâ'mın öldüğünü sanan annesi; Eşref Bey Hikâyesinde Eşref Bey ve Zöhre Banu; Güzel Ahmet Hikâyesinde gurbette olan Güzel Ahmet; Han Mahmut Hikâyesinde Han Mahmut; Helvacı Güzeli Hikâyesinde Helvacı Güzeli; Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesinde Kadir Ağa'nın kızı Rahime; Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde Gül yaşadıkları yoğun üzüntü sebebiyle yemeden içmeden kesilmiştir. Sevgililerin birbirlerine kavuşmaları ile hastalıklarının kendiliğinden iyileştiği görülmüştür.

4.5. İlaçlarla Tedavi

Değerlendirilen Türk halk hikâyelerinde bazılarında hazırlanan ilaçlarla tedavinin uygulandığı görülmüştür. Bu ilaçların yapımı ve hastaların tedavi edilişi hikâyelerde de yer almaktadır.

Yusuf ile Gülistan Hikâyesi, Mahir'in Hikâyesi, Gül ile Sitemkâr Hikâyesi, Kirman Şah Hikâyesi, Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesi ve Yaralı Mahmut Hikâyesinde ilaçlar ve merhemler ile yaraların ve hastalıkların iyileştirildiği anlaşılmaktadır.

Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde hastalanan hükümdarın derdinin dermanı olarak remilciler, baktıkları falda özellikle Şahmaran'ın baş suyunun iyi geleceğini söylemişlerdir.

Yusuf ile Gülistan Hikâyesinde Yusuf askerlerle çatışırken kılıç yarası almış ve Şeyh Hüseyin'in bitkilerden yaptığı ilaç sayesinde iyileşmiştir. Mahir'in Hikâyesinde yaralanan Mahir nenenin yapmış olduğu merhem sayesinde iyileşmiştir.

Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde Sitemkâr, ellerindeki ve ayaklarındaki bağdan kurtulur kurtulmaz, karısı Cevri'yi hançer ile yaralamış; hekimler ise yaptıkları bir merhem ile onu iyileştirmişlerdir.

Kirman Şah Hikâyesinde Kirman, Mahmut ile Umut tarafından kılıç ile yaralanınca Mahperî yarası derin olan Kirman'a merhem hazırlayarak onu iyileştirmiştir.

Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesinde Kanunî'nin İran seferine katılan Hızır, Nahçıvan'da yaralanmış ve yaşlı bir kadın tarafından iyileştirilmiştir.

Yaralı Mahmut Hikâyesinde büyü'nün etkisinde olan Mahbub kılıç ile Mahmut'u yaraladıktan sonra ölmemesi için elbisesinden kopardığı parçalarla yarayı sıkıca sararak hastanın kan kaybetmesini engellemeye çalışmıştır. Ulu Han'ın adamları tarafından bulunan Mahmut, on iki hekimin günlerce titiz bir şekilde yürüttüğü tedavi ile sağlığına kavuşmuştur.

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesinde diğerlerinden farklı olarak bitkinin yanına anne sütü de eklenmiştir. Anne sütünün şifalı olduğu bilgisinin o dönemde Türkler tarafından bilindiğini göstermesi bakımından burada uygulanan tedavi önemlidir. Hikâyede Boğaç Han, ormanda yaralı halde yatarken yanına gelen boz atlı Hızır'dan yarasına iyi gelecek ilacın ne olduğunu öğrenmiş ve Hızır üç kez yarayı sıvazladıktan sonra gitmiştir. Ardından dağ çileği ve anne sütü karıştırılarak yapılan merhem sayesinde Boğaç Han iyileşmiştir.

4.6. Külle Tedavi

Değerlendirilen Anadolu sahası Türk hikâyelerinden sadece Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâyede Karaçuk Çoban, Şökli Melik'in adamları tarafından yaralandığında yaptığı isli küle yaranın üzerine koyarak yarasını iyileştirdiği görülmektedir. Çeşitli Türk boylarında benzer uygulamanın yapıldığı bilinmektedir (Alptekin, 2015: 94).

4.7. Mendille Tedavi

Çalışmada değerlendirilen Dede Korkut Hikâyelerinden olan Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesinde özellikle körlükle ilgili mendil kullanılarak sağaltma yapıldığı görülmüştür.

Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesinde Beyrek'in on altı yıl süren tutsaklığını süresince babası hasretinden çok ağlamış ve kör olmuştur. Beyrek'e ait kanlı mendil babasının gözlerine sürüldüğünde ise babanın yeniden görmeye başladığı yani iyileştiği görülmüştür.

Şahmaran ve Lokman Hekim Hikâyesinde Lokman ve Eflatun Zaman intihar eden iki astayı tedaviye giderler. Bu tedavilerden biri gül çöpü ve ipek mendil kullanılarak yapılmıştır. Diğer hastaya müdahale ise yine “*mırdar süpürge çöpüynen bağırsahları toplayip*” (Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 239) yapılmıştır. Kesici bir alet ile kendisini yaralayan bu iki hasta da yaraları dikiş ile kapatıldıktan sonra sağlığına kavuşturulmuştur.

4.8. Meyvelerle Tedavi

Çocuksuzluk motifinin sıklıkla işlendiği Türk halk hikâyelerinde çocuk sahibi olabilmek için “elma yeme” nin öne çıktığı anlaşılmaktadır. Özellikle sadece elmanın tüketilmesi dikkat çekicidir. Elma; derviş, pir veya ihtiyar tarafından verilerek tarif edildiği şekilde tüketildiğinde çiftlerin çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Bazen tek bir elmanın karı ve koca arasında bölüştürülerek yenilmesi istenmiştir. Bazen iki erkek kahraman arasında elmanın bölüştürülerek yenilmesi istenmiştir. Böylece dünyaya gelecek çocukların beşik kертmesi yapılarak evlendirilmeleri konusunda söz verilmiştir. Bal Böğrek Hikâyesinde ise farklı olarak özel yetiştirilen bir fidandan elde edilen tek elmanın tüketilmesi; Asuman ile Zeycan Hikâyesinde sarı ve kırmızı renkli iki elmanın bulunması diğer hikâyelerdeki elma motifinin işlenme şekli bakımından farklılık arz etmektedir.

Bal Böğrek Hikâyesinde Babil padişahının çocuğu olmamaktadır. Dervişin verdiği fidandan yetişecek elmayı tarif edilen şekilde tüketmeleri ile çocukları olmuştur. Bu hikâyenin diğer birçok hikâyelerden farkı ise elmanın direkt olarak verilmeyip yetiştirilmesinin istenmesidir. Özel olarak yetiştirilen fidanın vereceği tek elmayı yemeleri ile çocuk sahibi olmuşlardır.

Asuman ile Zeycan Hikâyesinde Erzincan'da yaşayan Kaleli Bey ile onun kahyası Derviş Ahmet'in çocukları olmamaktadır. Bir gün yaylada dolaşırken ak sakallı ve nur yüzlü bir adam ile karşılaşırlar. Kaleli Bey ile Derviş Ahmet'in çocuk sahibi olabilmeleri için kendilerine verilen elmayı yemeleri gerekmektedir. Söz konusu

elmanın iki adet ve birinin sarı diğerrinin kırmızı renkli olması ise dikkat çekicidir. Zira birlikte sahip olunan bu elmalar gelecekte birbirlerine âşık olacak gençleri de müjdelemektedir.

Şeyh Senan Hikâyesinde Senan ülkesinin hükümdarı Mürşit Şah ile Nur Sultan'ın çocuğu olmamaktadır. Çok bunaldığı bir anda yürüyüşe çıkan Mürşit Şah, karşılaştığı dervişin ona verdiği elmayı tarif ettiği şekilde tüketmesinin ardından çocuk sahibi olur.

Uzakelli Garip Şah Hikâyesinde Ana Sultan ile evli olan Garip Şah'ın çocuğu olmamaktadır. Bir gün evlerine konuk olarak gelen bir ihtiyarın verdiği elma sayesinde çocukları olur.

Gülizar Sultan ile Çoban Süleyman Hikâyesinde Kandahar diyarının hükümdarı Gülzem Şah ile eşi Gülten Hanım'ın çocukları olmamaktadır. Yola çıkan padişah çeşme başına geldiğinde aynı dervişle karşılaşır. Derviş kendisinin bir melek olduğunu söyler. Dualarının kabul olduğunu müjdeleyerek ona bir elma verir. Elmayı yiyen karı kocanın kızları olur.

Celali ile Kenani Hikâyesinde Kudret şehrinde yaşayan duvarcı Mehmet ile hanımı Sucayet'in çocukları olmamaktadır. Dua ederler ve bu duanın üzerine evlerine konuk olarak gelen bir ihtiyarın onlara verdiği elma ile ikiz erkek çocukları olur.

Güzel Ahmet Hikâyesinde çocuğu olmayan padişah, türbelere giderek derdine derman arar. Fakat bir türlü dileği gerçekleşmez. Padişah veziri ile çıktığı yolda konaklayıp namaz kıldıkları çayırda pınar başında oturan bir dervişe rastlarlar. Padişah derdini dervişe anlatır. Derviş kendisine bir elma vererek tarif ettiklerini yapmasını ister. Sözleneri yapan padişah ve hanımının duaları kabul olmuş ve çocukları dünyaya gelmiştir.

Murat Şah Hikâyesinde Horasan'ın adil hükümdarının çocuğu olmamaktadır. Dervişin verdiği elma sayesinde çocuk sahibi olabilmışlerdir.

Celal Bey ile İpek Sultan Hanım Hikâyesinde Türkmen ülkesi hükümdarı Hacı Ahmet Ağa'nın çocuğu olmamaktadır. Günlerden bir gün Ahmet Ağa'nın evine bir derviş gelir. Bu dervişin verdiği elmayı yiyen çiftin çocuğu olmuştur.

Deli Mehmet'in Maceraları adlı halk hikâyesinde keloğlan kılığına giren Mehmet, kraliçe, kraliçenin kızı ve baş vezirin eşine elmayı yedirdikten sonra boynuzları

çıkması ve Mehmet bir inciri bölüştürerek kadınların boynuzlarını beş dakika içinde kaybetmiştir. İncir ile yapılan bu işlem sadece bu hikâyede karşımıza çıkmıştır.

Bal Böğrek Hikâyesinde Bal Böğrek, Akgavak Kız'ı görüp âşık olmuştur. Kız ile birlikte içtikleri içkiden Bal Böğrek sarhoş olmuştur. Bal Böğrek'i sarhoş gören Banliboz onu ayıltmaya çalışmıştır. Başarılı olamayınca yaptığı dua üzerine gökten yedi nar iner. At narlardan birini ezip suyunu Bal Böğrek'e içirince Böğrek ayılarak kendine gelmiştir. Sarhoşluğun nar suyu ile giderildiği bilgisi burada verilmiştir. Hurşit ile Mehri Hikâyesinde de haramilerin elinden kurtulmak isteyen Hurşit'in "*aklı huylanma*"ya başlayınca Arap, haramileri sarhoş ederek onların ellerinden kurtulmalarını sağlamıştır.

4.9. Otlarla Tedavi

Âşık Garip ile Bezirgân Kızı ve Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde otlarla sağaltma yapıldığı görülmektedir. Kullanılan otların adları ve miktarlarıyla ilgili bilgilere ise rastlanmamıştır.

Âşık Garip ile Bezirgân Kızı Hikâyesinde Âşık Garip'in hasretinden annesi ağlaya ağlaya kör olmuştur. Bu kez Hızır'ın verdiği ot sayesinde annenin gözleri iyileşerek açılmıştır. Bu hikâyede tedavi amacıyla toprak yerine ot kullanıldığı görülmektedir.

Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde kuş dilini bilen Melek Şah kuşun tarif ettiği şifayı duyar. Çeşmi Naz'dan ağacın dalından bir yaprak koparıp getirmesini ister. Melek Şah, yaprağı gözlerine sürdüğünde ilâç tesirini hemen gösterir ve delikanlının gözleri yeniden görmeye başlar.

4.10. Saz ve Sözle Tedavi

Âşık tarzı halk edebiyatının ürünleri olan Türk halk hikâyelerinde âşıklık önemli bir yer tutar. Özellikle bu hikâyelerde dört âşık olma şekinden en çok bade içerek âşık olma görüldüğünden saz ve sözün önemi daha da artmaktadır. Çünkü incelenen Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde bade içen âşıkların uykularından zor uyandıkları; uyanmaları için başka bir âşığa ve onun sazına ihtiyaç duydukları görülmüştür.

Dallıhan ile Nazanı Sultan Hikâyesi, Timur Han ile Maya Sultan Hikâyesi, Mete Han Hikâyesi, Firdevs Şah Hikâyesi, Âşık Şenlik ile Sümmanî Hikâyesi, Eşref Bey Hikâyesi, Nevruz Bey Hikâyesi, Kirman Şah Hikâyesi, Kenan ile Hanzade Hikâyesi, Celal Bey ile İpek Sultan Hanım Hikâyesi, Bağdat Hanım ile Hafız Hikâyesinde kahramanların rüyalarında içtikleri bade sebebiyle ağzından köpük gelmiştir. Bu hâldeki âşıkları hiçbir doktor, hiçbir tabip iyileştirememiştir. Çünkü onların derdinin dermanı doktordan ya da eczadan değil; başka bir âşığın sazından dökülenlerdir. Saz ve söz ile kendine gelen âşıklar ağızlarından köpükler saçtıkları uyku halinden ancak böyle uyanabilmişlerdir.

Öyle ki sazın ve sözün etkisi Han Mahmut Hikâyesinde etkili bir şekilde şöyle verilmiştir: Hikâyeye göre Şad ırmağında can veren Han Mahmut, kız ve kızın ardından da Gamber'in sudan çıktıklarında birbirlerine kenetlenmiş oldukları görülmüş ve üçü bir mezara koyulamayacağı için türlü çözümler aranmıştır. Tam da o esnada ortaya çıkan bir âşık duruma müdahale ederek sazını çalmaya başlamış; böylece üç mevta dirilerek kendilerine gelmiştir. Bu sayede âşıkların sazlarının ve sözlerinin bir hatta birden fazla ölüyü bile diriltebileceği anlaşılmıştır.

4.11. Toprakla Tedavi

Âşık Garip ile Şahsenem Hikâyesinde ve Asuman ile Zeycan Hikâyesinde görmeyen göze toprak sürülerek tedavi uygulandığı görülmektedir. Bu tedavi şeklinin uygulanması ilk insanın da topraktan yaratılmasından kaynaklandığını düşündürmektedir. Âşık Garip ile Şahsenem Hikâyesinde Âşık Garip'in annesinin gözleri ağlamaktan kör olmuştur. Oğlu ıslattığı toprağı annesinin gözünü tarif edildiği şekilde sürerek iyileştirmiştir. Asuman ile Zeycan Hikâyesinde oğlunun hasretine dayanamayan Derviş Ahmet'in gözleri görmez olmuştur. Kör olan baba, Hızır'ın tavsiye ettiği şekilde toprak sürülerek iyileştirilmiştir.

Bal Böğrek Hikâyesinde Bal Böğrek attan düşer ve uyluk kemiğini kırar. Annesi de çok ağlamaktan kör olmuştur. Atı Banliboz'un ağzından akan su ile ıslattığı toprağı bacağındaki kırığa sürdüğünde kemiğin iyileşmiş olduğu görülür. Hızır'ın duasını üç kez okuduğunda da annesinin gözleri açılmıştır.

Pervane Hikâyesinde Pervane, bulaşıcı bir hastalığa yakalandığı ve iyileştirilemediği için kazılan yere gömülecek olan padişahın oğluna evliyaların verdiği undan yapılan

ekmekten doğrayıp yedirdiğinde oğlanın yer yemez oracıkta iyileştiği görölmüştür. Yine Pervane Hikâyesinde Pervane'nin babası ok ile yaralanmıştır. Pervane Bey, pir babanın dediğini yapıp onun verdiği toprağı üç kez babasının yarasına sürmüş ve yarayı iyileştirmiştir.

4.12. Tüyle Tedavi

Şah İsmail ve Güzel Ahmet Hikâyesinde tüy ile görmeyen gözlerin olağanüstü bir şekilde tedavi edildikleri görölmektedir. Gözü oyulan Şah İsmail ve gözlerine mil çekilen Güzel Ahmet göz nakli yapılmadıkça bir daha görmeleri mümkün değilken hikâyelerde bu kahramanların kuşlara ait olan özel tüyler yardımıyla yeniden görmeye başladıkları görölmüştür.

Şah İsmail Hikâyesinde gözleri oyulan Şah İsmail, gözleri cebinde bir kuyunun dibinde beklemiştir. Onu kuyudan çıkardıklarında yanı başına gelen üç güvercinden düşen tüyleri kullanarak kendini tedavi ettiği görölmektedir. Tüylerden üçüncüsünü göz çukuruna yerleştirip gözlerinin üzerine sürdüğünde yeniden görmeye başlamıştır. Sadece gözlerini ters yerleştirdiği için şaşkı kalmıştır.

Güzel Ahmet Hikâyesinde gözlerine kızgın mil çekilen Güzel Ahmet'in gözleri kör olur. İki özel güvercinin kanatlarından düşen tüylerden birini yakalayıp besmele çekerek gözlerine sürdüğünde tekrar görmeye başlamıştır.

Hikâyelerdeki örneklerden yapılan tespitler modern tıpta karşılığı olmayan, olağanüstü nitelikler taşıyan bu uygulamayı karşımıza çıkarmıştır. Bu uygulamaların bazı hikâyelerde ortak olarak görölmesi ise geleneğin izleri olarak yorumlanabilir.

5.HASTALIKLARIN HALK HİKÂYELERİNDEKİ İŞLEVLERİ

İşlevsel Halkbilimi Kuramı'nın önde gelen temsilcilerinden biri olan William Bascom Bascom, "The Journal of American Folklore" dergisinde 1954 yılında "Folklorun Dört İşlevi" adlı bir makale yayımlamıştır. Bascom, makalesinde özellikle üç problem üzerinde durmuştur. Bunlar:

1. Folklorun sosyal bağlamı,
2. Folklorun kültürel bağlamı olarak adlandırabilecek kültürle folklorun ilişkisi,
3. Folklorun işlevleri (Bascom, 2010: 71) şeklindedir.

William Bascom'un folklorun işlevleri ile ilgili görüşlerinden hareketle hikâyelerde hastalığın işlevleri üzerinde durulacaktır. Folklorun işlevleri ise şu şekildedir:

1. Hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi,
2. Değerlere, toplum kurallarına ve törelere destek verme işlevi,
3. Eğitim ve kültürün gelecek kuşaklara aktararak gelecek kuşakların eğitilmesi işlevi,
4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için kaçıp kurtulma mekanizması,

Bu çalışmada ele alınan Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde duygusal işleve, iletişim kurma, kurgu, kavuşturma, aldatmaca, cezalandırma, kahramanı yüceltme, statü, kaçış ve yardım işlevlerine ait örneklerle rastlanmış ve işlevler hikâyelerde yer alan bulgulara göre isimlendirilmiştir.

5.1. Aldatmaca İşlevi

Değerlendirilen hikâyelerde tespit edilen hastalıklardan bazılarının aldatmaca amacıyla kullanıldıkları görülür. Aslında bu hastalıklar kişilerde ortaya çıkan somut sağlık sorunları şeklinde değildir. İlim öğrenmek, evladını öldürmek veya zor bir hâlden kurtulabilmek için gerçekten hasta olunmadığı hâlde hastayım denilmiştir. Hikâyelerden hareketle bazen kötülük bazen de iyilik maksadıyla böyle bir yalana başvurulduğu anlaşılmaktadır.

Meddah Behçet Mahir'den derlenen Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde Eflatun Zaman Lokman Hekim'i; Çukurovalı Âşık Mustafa Köse'den derlenen Bal Boğrek Hikâyesinde üvey anne ve Yafudi Bal Boğrek'i; Âşık Şeref Taşlıova'dan derlenen Kenan ile Hanzade Hikâyesinde evlenmek istemeyen Hanzade görücülerini; Meddah Behçet Mahir'den derlenen Kerem ile Aslı – Akrep Bağları Hikâyesinde Kerem Aslı'nın annesini ve Boratav'ın anlattığı Ali Şîr ile Gül Hikâyesinde Ali Şîr Hüseyin Baykara'yı hastalandım yalanı ile kandırmıştır. Burada yalanın tercih edilme sebepleri çeşitlilik arz etmektedir.

Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde Eflatun Zaman oyun ederek kendisini lâl, sağır ve avanak olarak gösterip Lokman Hekim'in ilmini öğrenmek istemiştir. Yaptığında başarılı olan Eflatun Zaman, Lokman'ın ilmini öğrenebilmiştir. Ama asıl sırrı öğrenememiştir. İntihar vakasına birlikte baktıkları esnada Lokman Hekim sırrını Eflatun Zaman'a açıklamıştır.

Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde Melek Şah'ın annesi Günan Pehlivan ile beraber olabilmek için oğlunu öldürmek istemektedir. Annesi bir gün hastalandım diyerek oğluna yalan söyler. Oğlunu öldürtmek niyetinde olan anne, oğlu ölmekten kurtulup hastalığın şifasını getirmek konusunda başarılı olunca ikinci kez hastalandım diye yalan söyleyerek oğlundan hastalığının şifasını yine alıp gelmesini ister. Melek Şah ikinci seferinde de ölmekten kurtulmuştur. Kaleye döndüğünde ise annesinin aslında hasta olmadığını görür. Ne yapacağını şaşırان anne, oğlunu sınamak istediği için hastalandım diye yalan söylediğini itiraf etmek zorunda kalır.

Böyle Bağlar Hikâyesinde Senem ile Hüseyin'in düğünleri yapılır ancak kıskanç kimseler yüzünden kardeş gibi yatarlar ve çocukları olmaz. Hikâyede Hüseyin'in bu derdinin açığa çıkması ile yaşadığı sorunlar hikâyenin geri kalanını inşa eder. Hüseyin, Hızır'ın kendisine verdiği bir ilaç sayesinde erkeklik hissetmeye başladığında problemleri sona erer.

Yaralı Mahmut Hikâyesinde Telli Gülşah, arkadaşı Mahbub'a hastalandım diyerek yalan söyleyip gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Yine bu hikâyede Mahmut, Mahbub'a yapılan büyüü bozmak için başı ağrıdığı yalanını da söylemiştir.

Eflatun Zaman, Lokman Hekim'i kandırarak onun ilmini öğrenmeye çalışmıştır. Yafudi ve üvey annesi Bal Boğrek'i kandırarak öldürmek istemektedir. Bu iki örnekte aldatmacanın amacının kötülük yapmaktır. Hanzade sevdiğinden başkasıyla

evlenmek istemez. Kerem, Aslı'yı görmek için dişlerinden vazgeçmiştir. Yine Ali Şîr de Gül'ü ölmeden önce son bir kez olsun görmek istediği için yalan söylemiştir. Bu hikâyelerden ise amaçlarının iyi olduğu anlaşılır.

Her iki örnekte de hastalandım yalanının aldatmaca işlevi ile kullanıldığı görülmektedir. Hikâyelerde bazen iyilik bazen de kötülük maksadı ile başvuru olan bir yöntem olduğu tespit edilmektedir.

Ahmet Edip Uysal'ın anlattığı Deli Mehmet'in Maceraları adlı halk hikâyesinde keloğlan kılığına giren Mehmet, kraliçeye, kraliçenin kızına ve baş vezirin eşine elma yedirmiştir. Elma yedikten beş on dakika sonra kadınların boynuzları çıkmıştır. Mehmet ise kendisini Arabistanlı meşhur Doktor Lokman olarak tanıtıp saraya gelmiş ve üç hanıma bir inciri bölüştürerek yedirmesi üzerine boynuzlar beş dakika içinde kaybolmuştur. Mehmet kendisinin yaptığı hileyi yine kendisi bozmuştur.

Hurşid ile İlik Hanım Hikâyesinde Harâmîbaşı, Hurşid'in yalancı kanlı gömleğini İlik Hanım'a göndermiştir. Böylece Hurşid'in öldüğü ima edilmek istenmiştir. Bu haberin İlik Hanım'ın aklını başından aldığı anlaşılır.

Ali Han Hükümdar ile Peri Han Hikâyesinde kanlı gömleği öldü diye götürülen Peri Han'ı saraya götördüklerinde dilinin tutulmuş olduğunu anlaşılır. Peri Han'ın kim olduğunu anlamamaları için kasten lâl gibi davrandığı anlaşılmaktadır. Hastalığın aldatmaca unsuru olarak kullanıldığı görülmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de Yusuf suresi bizzat "Kıssaların en güzeli" (Kur'ân-I Kerim, Yusuf/12: 3) olarak anılmaktadır. Gömlek motifi, sembol olarak edebiyatımızda Hz. Yusuf ile özdeşleşmiş olmakla birlikte çeşitli anlatı türlerinde de kahramanların başına gelen ortak bir hadise olarak karşımıza çıkar (İçli, 2013: 267-279). Hem Beyrek hem Hurşit hem Ali Han Hükümdar hem de Hurşit Şah için aynı gömlek, hikâyenin olay örgüsünde olayların akışını değiştirebilecek niteliktedir. Gömlek önce kıskançlığının bir sonucu olarak ortaya çıksa da Türk halk hikâyelerinde kanlı gömlek; Beyrek, Hurşit, Ali Han Hükümdar ve Hurşit Şah için birer ölüm ilanı olmuştur. Gömleğin kahramanların ölümün delili olarak sunulduğu anlaşılmaktadır. Hikâyelerde kanlı gömleği gören babanın yaşadığı evlat acısından dolayı çok ağlayarak kör olduğu ve hikâyenin kurgusunun bu aldatmaca ile etkilendiği görülür.

5.2. Cezalandırma İşlevi

İncelenen Anadolu sahası Türk halk hikâyeleri içerisinde bazı hastalıkların cezalandırma amacıyla ortaya çıktıkları görülür. Bazı hikâyelerde kötülük düşünenler veya kötülük yapanlar hastalıkla cezalandırılmıştır.

Asıl ile Nesil Hikâyesinde Latif Şah'ın iki oğlu yetim kalınca Şah yeniden evlenmiştir. Ama üvey anne Asıl ile aynı yatakta uyumak istemiş; Asıl tarafından da reddedilince üvey evlatlarına iftira atmıştır. Üvey annelerince iftiraya maruz kalan çocuklar Latif Şah tarafından sürgün edilir. Bu hadiselerin ardından üvey anne bir hastalığa yakalanır. Yedi yıl boyunca her yerde derman aranmasına rağmen bir türlü bu hastalığın şifası bulunamaz. Hastalığın şifası öğrenildiğinde ise üvey anne iyileşebilmek için mecburen attığı iftirayı itiraf etmek zorunda kalır. Bu hikâyede anne attığı iftira sonucunda hastalanmış hatta suçunu itiraf edene kadar iyileşememiş ve cezasını çekmiştir.

Afyonlu Âşık Ömer Hikâyesinde Şehzade Ömer'in karısı Zeynep'i görür görmez ona âşık olunca hastalanmıştır. Afyon valisi durumu öğrenince müftü Ömer'den karısını boşamasını istemiştir. Hanımının bu işe dünden razı olduğunu gören Ömer, çaresizce baskıların da neticesinde Zeynep'i boşayıp hac kafilesine karışmıştır. Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde Şehzade ve Zeynep'in düğünleri yapılır. Kırk gün kırk gece süren düğün bitip de tam gerdeğe girileceği esnada şehzade felç kalmış, belden aşağısı tutmamış ve dili de tutulmuştur. Zeynep de dağlardaki çingenelere karışmıştır. Bu hikâyede evli bir kadına âşık olan şehzadenin felç geçirerek hastalandığı görülür. Muradına eremeyen Şehzade böylece hikâyenin kurgusu tarafından cezalandırılmıştır.

Amasyalı Küçük Ali Bey Hikâyesinde Ali İmran Bey'in en küçük oğlu Ali on, on iki yaşlarındayken su satıp geçimini sağlayan dul karı nenenin taş atıp testisini kırmıştır. Nenenin üç dört yetimi vardır ve bu durum onu zorda bıraktığı için beddua etmemiş ama Ali'ye âşık olup dağdan dağa dolaşasın demiştir. Bu hadiseden sonra çocuğun içinde dinmeyen bir sızı başlamıştır. Ali, nenenin bu sözünden sonra Züleyha'ya âşık olmuştur. Böylece hikâyenin kurgusu tarafından cezalandırılmıştır.

Sümmani Ağa ile Gülgez Hanım Hikâyesinde on beş köyün sahibi olan zalim Sümmani Ağa, altmış yaşına yaklaşmış olmasına rağmen çocuk sahibi olamamıştır.

Çocuk sahibi olabilmek için görüp beğendiği bütün genç kızları himayesine almaktadır. Ama buna rağmen çocuğu olmaz. Çünkü Sümmani Ağa'nın çocuk sahibi olamama nedeni yaşadığı cinsel işlev bozukluğudur. Sümmani Ağa'nın ilerleyen yaşı özellikle de zalimliğine yapılan vurgu bu durumu açıklar niteliktedir.

Örneklerde görüldüğü üzere iftira atan üvey anne, evli bir kadınla evlenmek isteyen şehzade ve dul bir neneyi zor durumda bırakan Ali hastalanarak cezalandırılmışlardır.

5.3. Duygusal İşlev

Hikâyelerde duygu değişiminde yaşanan dalgalanmaların sağlık sorununa sebep olduğu anlaşılmaktadır. Ani ve beklenmedik üzüntüden sonra bayılma, bunalma (depresyona girme), verem olma, yemeden içmeden kesilme ve sararıp solma sıklıkla karşımıza çıkan hastalıklardır.

Çoban Süleyman ile Perişan Sultan Hikâyesinde Çoban Süleyman'ı görüp ona âşık olan Perişan'ın bayılması; Ülker Sultan Hikâyesinde Ali Cengiz'in eline değen Ülker Sultan'ın bayılması ve şehzadenin hastalanarak kilo vermesi; Necip ile Telli Hikâyesinde Necip'in babasının üzüntüden kalp krizi geçirmesi ve Necip'in üzüntüsünden hastalanması ile Gamlı Sultan'ın üzüntüden akciğer hastalığına yakalanması; Rıza Bey Hikâyesinde Mirza'nın çeşme başında gördüğü Gülizar'a âşık olup sararıp solması; Hamit Sultan ile Melek Hikâyesinde Hamit'in aşkıdan sararıp solması ve Hamit'in anne babasının üzüntüden verem olarak ölmesi; Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesinde Mehmet'in Gülfidan'a âşık olduktan sonra yemeden içmeden kesilmesi; Seyfet Çavuş ile Filiz Hikâyesinde Seyfet Çavuş'un annesinin veremden ölmesi; Perizan Hikâyesinde Perizan ile Timur Bey'in üzüntüden bunalıma girmesi; Ercişli Emrah ve Selvi Han Hikâyesinde Emrah'ın Selvi Han'ın evleneceği haberini alınca bayılması; Bahtiyar Hikâyesinde Seher'in hasretinden hastalanarak ölmesi; Öksüz Vezir Hikâyesinde Ekber Şah'ın kızı Gülendâ'm'ı gören Öksüz Vezir 'in kara sevdâ hastalığına yakalanarak sararıp solması; Elmas ile Kahraman Hikâyesinde Kahraman'ın Aslan Bey'in kızı Elmas'ı görüp âşık olması ile düşüp bayılması; Ahmet ile Mehmet Hikâyesinde Perişan'ın güzelliğini gören Mehmet'in bayılması; Yusuf ile Elif Hikâyesinde oğlunu öldürdüğünü öğrenen Mehmet'in düşüp bayılması; Salman Bey Hikâyesinde bade içe Dürretel'in

bayılması; Zöhre Banu ile Eşref Bey'in âşık olduktan sonra gıdadan düşmeleri; Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde Gül'ün yazdığı mektubu okuyan Sitemkâr'ın bayılması ve anne-babasının oğullarını görünce sinir gerilimine dayanamayarak düşüp bayılmaları; Sürmeli Bey ile Telli Hanım Hikâyesinde yengesine hediye veren Sürmeli'nin ona görür görmez âşık olmasıyla birlikte gözüne uyku girmemesi; Yaralı Mahmut Hikâyesi Mahmut'un hasretten gözüne uyu girmemesi; Tahir ile Zühre Hikâyesinde Zühre'nin selamını getiren Keloğlan'dan selamı alan Tahir'in düşüp bayılması ve Tahir'i tanıyan Zühre'nin düşüp bayılması; Emir Han ile Sümbül Hanım Hikâyesinde birbirlerine âşık olan gençlerin sararıp solması ve Afyonlu Âşık Ömer Hikâyesinde Afyon müftüsü Ömer'in eşi Zeynep'i gören şehzadenin ona âşık olup hastalanması duygu durumunda yaşanan yoğun ve ani değişikliklerin sonucunda benzer şekilde görülen bir sağlık probleminin yaşandığını göstermektedir.

Pervane Hikâyesinde Turan Bey'in Karanlık Dere bölgesinde kayalıklardan aşağı düşerek öldüğü ve sahibi çıkmayınca da kurtlar kuşlar tarafından yenildiği haberi gelince Timur Bey de Perizan Hanım da bunalıma girmiştir. Bu haber her ikisini de ruhsal açıdan yıpratmış ve psikolojik sorunlar yaşamalarına sebep olmuştur. Onların içinden çıkamadıkları bu durum ve bu duruma karşı duydukları derin üzüntü sadece ruhsal değil aynı zamanda bedensel olarak da dengelerini bozduğu için bunalmak gibi bir sorunla karşı karşıya kalmalarına sebep olmuştur.

Hamit Han ile Melek Sultan Hikâyesinde Hamit Han'ın anne-babası ve Âşık Rahim Sağlam'dan derlenen Seyfet Çavuş ile Filiz Hikâyes'nde Seyfet Çavuş'un annesi üzüntülerinden verem hastalığına yakalanarak hayatını kaybetmiştir.

Âşık Nuri Cihan Karataş'tan derlenen Ülker Sultan Hikâyesinde Şehzade; Âşık Maksut Koca'dan derlenen Akıllı Mehmet ile Gülfıdan Hanım Hikâyesinde Gülfıdan; Âşık Alaaddin Zamanoğlu'ndan derlenen Öksüz Vezir Hikâyesinde Öksüz ve Abdullah Bey ile Cihan Hanım Hikâyesinde Gülendâ'mın öldüğünü sanan annesi; Meddah Behçet Mahir'den derlenen "Eşref Bey Hikâyesinde Eşref Bey ve Zöhre Banu; Çukurovalı Âşık Mustafa Köse'den derlenen Güzel Ahmet Hikâyesinde gurbette olan Güzel Ahmet ve Han Mahmut Hikâyesinde Han Mahmut; Çukurovalı Âşık Mustafa Köse'den derlenen Helvacı Güzeli Hikâyesinde Helvacı Güzeli; Hüseyin Öztürk'ten derlenen Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesinde Kadir Ağa'nın kızı Rahime ve Hüseyin Öztürk'ten derlenen Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde

Gül yaşadıkları yoğun üzüntü sebebiyle yemeden içmeden kesilmiştir. Âşıklık halinin ağırlığı ve insanı ne kadar zorlayan bir durum olduğu bu sağlık problemi ile yansıtılmaya çalışılmıştır.

5.4. İletişim Kurma İşlevi

Âşık Bayram Denizoglu'ndan derlenen Timur Han ile Maya Sultan Hikâyesinde Turan Han ile Senem; Mete Han Hikâyesinde Hamit Han ve Süreyya Sultan; Meddah Behçet Mahir'den derlenen Eşref Bey Hikâyesinde Eşref Bey ile Zöhre Banu; Firdevs Şah Hikâyesinde Derdli Gurbanî ile Gülşan; Âşık Şenlik ile Sümmanî Hikâyesinde Gülperi ile Sümmanî; Ali Duymaz'ın anlattığı Nevruz Bey Hikâyesinde Nevruz Bey ile Gandep; Âşık Şeref Taşlıova'dan derlenen Kenan ile Hanzade Hikâyesinde Kenan ile Hanzade; Kirman Şah Hikâyesinde Kirman ile Mahperî; Bağdat Hanım ile Hafız Hikâyesinde Hafız ile Bağdat Hanım; Celal Bey ile İpek Sultan Hanım Hikâyesinde Celal Bey ile İpek Sultan; Âşık Ali Rıza Ezgi'den derlenen Şeyh Senan Hikâyesinde Şeyh Senan ve İbare Sultan bade içerek birbirlerine âşık olmuşlardır. Bade içen âşıkların ağızlarından köpük geldiği görülmektedir. Bazen yeşil renkli bazen de kanlı olan bu hadise bir sağlık problemine işaret etmektedir. Bade içmiş olmanın alameti olarak karşımıza çıkan bu durum içerisinde iki sevgiliyi birbirine bağlayan eş zamanlı yaşanan bir iletişim kurma işlevini de barındırmaktadır.

Âşık Şenlik ile Sümmanî Hikâyesinde bade içen Sümmanî, kırk gün konuşamaz ama kırk birinci gün geldiğinde ise kendiliğinden konuşmaya başlar. Âşıklığın ne denli etkili olduğu böylece vurgulanmış olur.

Han Mahmut Hikâyesinde birbirine kenetlenen üç mevtanın sazı ve sözü duyduktan sonra sırası ile dirilmesi âşıkların sazlarının sözlerinin ölüyü bile diriltebileceği göstermektedir.

İki âşığı birbirine bağlayan, onlar arasında ortak olan her sağlık problemi için iletişim işlevine sahiptir denebilir. Çünkü aynı anda hastalanıp yine aynı anda iyileşme sadece iki âşık arasında görülmektedir. İki âşık arasında aynı anda bade içmeleri sonucunda bu hastalık hâlinin ortaya çıkmasının da iletişim işlevini kuvvetlendirmektedir.

5.5. Kaçış İşlevi

Hikâyelerde istenmeyen bir durumla karşılaşıldığında kaçma düşüncesi intihar etme eylemi şeklinde vücut bulmuştur. Özellikle ana kahramanların aklından geçen intihar düşüncesi Ferhat ile Şirin Hikâyesi ve Kerküklü Mıçıla ile Meryem Hikâyesi hariç hayata geçirilmemiştir. Ana kahraman olmayan kişilerin ise intihara teşebbüs ettiği ama hiçbir vakada ölüm olmadığı anlaşılmaktadır (Şahmaran ve Lokman Hekim Hikâyesi).

Hamit Han ile Melek Sultan Hikâyesinde zalim Yunus Bey ile evlenmek istemeyen Melek Sultan; Çoban Süleyman ile Perişan Sultan Hikâyesinde Kahraman ile evlenmek istemeyen Perişan Sultan; Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesinde Bezirgân tarafından kaçırılıp alıkonulan Perişan Sultan; Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesinde Şah Abbas ile evlenmek istemeyen Selvi; Kenan ile Hanzade Hikâyesinde Kenan'a âşık olduğu için başka bir talibi ile evlenmek istemeyen Hanzade intihar etmeyi düşünmüş; yaşadıkları olumsuzluklardan kaçmak istemişlerdir. Bazı hikâyelerde intiharın düşünce aşamasında kaldığı bazı hikâyelerde eyleme geçildiği bazı hikâyelerde ise intiharın ölüm ile sonuçlandığı görülmektedir.

Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde Eflatun Zaman ile Lokman Hekim intihar eden iki hastaya müdahaleye giderler. İlki gül çöpü ile ipek bir mendil kullanılarak diğeri ise iki mırdar süpürge çöpü ve pis bir mendil kullanılarak iyileştirilir. İntihar edilmeye çalışıldığı ama hikâyelerin ölüm ile sonuçlanmadığı görülmektedir.

Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde oğlundan kurtulmak isteyen anne; Şah İsmail Hikâyesinde oğlundan kurtulmak isteyen Ethem Şah ve Bal Böğrek Hikâyesinde üvey anne evladından kurtulmak istemiş bunun için uğraşmıştır. Hikâyelerdeki kaçış işlevine örnek olarak verilebilir.

Güzel Ahmet Hikâyesinde padişah oğlunu öldürmek istemektedir. Oğlunun zehirli yemeklerden etkilenmediğini gören padişah daha da öfkelenmiş ve oğlunun gözlerine mil çekilmesi emrini vermiştir. Öz babasının oğlundan kurtulmaya çalışması hikâyedeki kaçış işlevine örnektir.

Murat Şah Hikâyesinde hükümdar oğlunun tahtını elinden alacağından korktuğu için oğlunu öldürmek ister. Askerlerin araya girmesiyle padişah oğlunun ölümünü

başılamış ve gözlerine mil çekilmesine karar vermiştir. Bu durum hikâyedeki kaçış işlevine örnek teşkil eder.

Kerküklü Mıçıla ile Meryem Hikâyesinde Mustafa ve Ermeni Beyinin kızı Meryem birbirlerine âşık olup beraber yaşamaya başlayınca suçüstü yapılarak yakalanırlar. Mıçıla'nın öldürülmesi üzerine yaşamak istemeyen Meryem de intihar ederek yaşamına son verir.

5.6. Kahramanı Yüceltme İşlevi

Dede Korkut Hikâyeleri'nden olan Dirse Han oğlu Boğaç Han Hikâyesinde, Kam Püre oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesinde; Âşık Mahmut Karataş' tan derlenen Rıza Bey Hikâyesinde; Âşık Ali Rıza Ezgi'den derlenen Ali Han Hükümdar ile Peri Han Hikâyesinde, Diligam Yahya Bey ile Yemen Hanım Hikâyesinde ve Şeyh Senan Hikâyesinde; Âşık Bayram Denizoğlu'ndan derlenen Uzakelli Garip Şah Hikâyesinde, Dallıhan ile Nazanı Sultan Hikâyesinde ve Mete Han Hikâyesinde; Âşık Maksut Koca'dan derlenen Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesinde; Âşık Mehmet Sarıgül' den derlenen Gülizar Sultan ile Çoban Süleyman Hikâyesinde; Âşık Alaaddin Zamanoglu'ndan derlenen Abdullah Bey ile Cihan Hanım Hikâyesinde; Âşık Sabri Yokuş' tan derlenen Celali ile Kenani Hikâyesinde; Meddah Behçet Mahir'den derlenen Firdevs Şah Hikâyesinde; Çukurovalı Âşık Mustafa Köse'den derlenen Güzel Ahmet Hikâyesinde, Han Mahmut Hikâyesinde ve Bal Böğrek Hikâyesinde; Selâmi Münir Yurdatap'ın anlattığı Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde; Hüseyin Öztürk'ten derlenen Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde ve Asuman ile Zeycan Hikâyesinde; Eflatun Cem Güney'in anlattığı Tahir ile Zühre Hikâyesinde; Ali Duymaz'ın derlediği Nevruz Bey Hikâyesinde; Doğan Kaya ve Sabri Koz' un hazırladığı Murat Şah Hikâyesinde, Âşık Şeref Taşlıova'dan derlenen Kirman Şah Hikâyesinde, Emir Han ile Sümbül Hanım Hikâyesinde ve Celal Bey ile İpek Sultan Hanım Hikâyesinde; Âşık Mevlüt İhsanî'den derlenen Böyle Bağlar Hikâyesinde ve Bedri Sinan Hikâyesinde çocuksuzluk motifine rastlanmaktadır. Bu motif ailelerin doğal süreç içerisinde çocuk sahibi olamadıklarını göstermektedir. Yeni evlenen çiftlerden beklenen çocuk haberi gelmediğinde yaşanan üzüntü ve sıkıntının sonucunda çeşitli çareler arandığı görülür. Doktor, tabip, ilaç gibi insan eliyle yapılabilecek maddi teknikler denenir. Ama özellikle yapılan dua, açları

doymak için kurulan büyük sofralar veya Hızır'ın verdiği elmayı tüketmek gibi maneviyatı olan tekniklerle çocuk sahibi oldukları tespit edilmiştir.

Türk destanlarında çok sık rastlanan baba-oğul mücadelesi, şekil değiştirerek halk hikâyelerinde de devam ettirilmiştir. Baba-oğul mücadelesinin temelinde ise hakimiyeti elde etme isteği bulunmaktadır (Bayat, 2009: 64). Başta hikâyelerin hemen hepsinde erkek karakterler kendinden sonra adını yaşatacak, malını mülkünü koruyup çoğaltacak bir erkek çocuk sahibi olmak istemektedir. Hatta kolaylıkla çocuk sahibi olamadıklarından adaklar adanmış, dualar edilmiş, mezar ziyaretleri yapılmış, fakirler doyurulmuş ve çıplaklar giydirilmiş; böylece alınan hayır duasının ardından çocuk sahibi olunabilmiştir. Ama bütün bu zorlu sürece rağmen sahip olunan oğul ile baba arasında kıskançlık sebebiyle bir mücadele ortaya çıkmıştır. Hikâyelerde genellikle babanın evladının sevmiş olduğu kızı onun elinden almak istemesi ya da babanın oğlunu kendisine rakip görmesinden dolayı kıskançlık yaşanmıştır. Bu çalışmada yer alan Şah İsmail ve Güzel Ahmet hikâyelerinde baba, oğlunun sevdiği kızı beğenmiş ve kendisine almak istemiştir. Buradan doğan kıskançlık babanın oğlunun gözlerini oydurması ile sonuçlanmıştır. Yine babası tarafından gözlerine mil çekilen Murat Şah Hikâyesinde ve askerleri tarafından kışkırtılan Dirse Han'ın öz oğlu Boğaç Han'ı ok ile yaralayarak ölüme terk ettiği Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesinde kıskançlık temasının öne çıktığı görülür. Kıskançlık duygusuyla verilen zarar hastalık olarak hikâyelerde vücut olmuştur. Geleneğin bunu yapmasının sebebi ise kahraman olan oğlun gücünü göstermektir (Bayat, 2009: 70). Burada olumsuz olan taraf olarak gösterilen baba, bütün uğraşlarına rağmen bugünün kahramanını alt edememiştir. Bu durum kahramanı yücelten bir işleve sahiptir.

5.7. Kavuşturma İşlevi

Değerlendirilen Anadolu sahası Türk halk hikâyeleri içerisinde hastalığın kavuşturma işleviyle kullanıldığı tek hikâye Necip ile Telli Hikâyesidir.

Âşık Sabri Yokuş' tan derlenen Necip ile Telli Hikâyesinde Necip akciğer hastalığına yakalanarak ölüm döşeğine düşmüştür. Son arzusu Telli'yi ölmeden önce bir kez olsun tekrar görebilmektir. Necip'in hastalığı artmıştır, herkes öleceğinden emindir. Ama Necip, Telli'yi görünce bir anda öksürmeye başlar ve ağzından kan

gelir. Hastalık Necip'in ciğerini delmiş yarasını açmıştır. Necip artık ölmeyecektir çünkü tükürdüğü kan ile kendisine can gelmiş, iyileşmiştir. İstanbul'a giderek orada yeniden evlenirler. Bu hikâyede hastalık, iki aşığı bir araya getirmede vasıta olduğu için onları birbirine kavuşturan unsur olarak da karşımıza çıkarmıştır. Âşıklar kavuştuğunda ise hastalığın iyileştiği görülmektedir.

5.8. Kurgu İşlevi

Hikâyelerde kurgu işlevi ile kullanılan hastalıkların hikâyenin geri kalanına etki ettiği görülmüştür. Bu hastalık ya hikâyenin başında verilmiş ve hikâyeyi oluşturmuştur ya da hikâyenin oluşmasının ardından beklenmedik bir şekilde hikâyenin yönünü değiştirmiştir. Bazı hikâyelerin bizzat hastalıklar üzerine kurgulandığı da tespit edilmektedir.

Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesinde, Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesinde, Öksüz Vezir Hikâyesinde, Hüseyin Bey ile Şahin Bey Hikâyesinde, Sümmani Ağa ile Gülgez Hanım Hikâyesinde, Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde, Latif Şah Hikâyesinde, Firdevs Şah Hikâyesinde, Kerem ile Aslı Hikâyesinde, Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde, Sürmeli Bey ile Telli Hanım Hikâyesinde, Âşık Garip ile Şahsenem Hikâyesinde, Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesinde, Güzel Ahmet Hikâyesinde, Bal Böğrek Hikâyesinde, Yaralı Mahmut Hikâyesinde ve Şah İsmail Hikâyesinde hastalıklar hikâyenin merkezine konularak kahramanların bu hastalıkların üstesinden gelmeleri istenmiştir.

Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesinde Mehmet ve Gülfidan'ın düğününde akıl ile servet iddiaya girmiştir. Bu iddia üzerine Mehmet'in aklı gitmiştir. Artık kendisinden Akıllı Mehmet diye bahsedilen hikâye kahramanının yaşadığı bu sağlık sorunu onun sosyal yaşantısında problemler yaşamasına neden olmuştur. Bu hâl hikâyenin düğümlenmesini sağlamıştır. Böylece daha hikâyenin başında düğünleri yapılan Mehmet ile Gülfidan, Mehmet'in aklını kaybetmesiyle muratlarına erememiştir. Çünkü Mehmet aklını kaybetmeseydi hayatlarına normal bir çift olarak devam edeceklerdi. Ama bu hastalık olayları düğümlemiş, hikâyenin geri kalan bölümünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. İddianın sona ermesiyle düğüm çözülmüş, Mehmet eski haline dönmüş ve Gülfidan ile hayatlarının sonuna kadar mutlu yaşamışlardır.

Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesinde Perişan Sultan'ı ve Öksüz Vezir Hikâyesinde Gülendâ'm'ı kan tutması olayların akışını etkilemiştir. Normal şartlarda bir araya gelemeyecek iki insanın hayatlarını birleştirmesine vesile olarak hikâyenin oluşmasını sağlamıştır.

Hüseyin Bey ile Şahin Bey Hikâyesinde Söylemez Hanım'ın lâl olması hikâye boyunca bu hastalığa derman aranması hikâyenin kurgusunu oluşturmuştur.

Sümmani Ağa ile Gülgez Hanım Hikâyesinde Sümmani Ağa'nın yaşadığı cinsel işlev bozukluğu hikâyenin gidişatını etkilemiştir.

Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinin hemen başında hükümdarın hastalanması hikâyenin ana iskeletinin oluşmasında rol oynamıştır. Çünkü bu sayede Şahmaran'ın orta suyunu içen Lokman, hekim olmuştur.

Latif Şah Hikâyesinde Gatmer Çiçek'in Hızır'dan aldığı gülü kokladığında hamile kalması hikâyenin kurgusunu etkilemiştir. Yine Firdevs Şah Hikâyesinde Gatmer'in kokladığı gül sayesinde hamile kalması ve sonrasında hikâyenin başkahramanını dünyaya getirmesi bakımından hikâyeye yön vermiştir.

Kerem ile Aslı Hikâyesinde Aslı'nın annesinin dişçi olması Kerem'in dişlerini çekirmek için Aslılara gitmesi ve buluşmalarını sağlaması bakımından bu durum hikâyenin akışı için önem arz etmektedir.

Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde Melek Şah'ın babasının hastalanarak ölmesi hikâyenin geri kalan bölümünü etkilemiştir. Özellikle Melek Şah'ın annesinin hikâyenin bundan sonraki kısmında oğlunu hileler yaparak öldürmeye çalışmış ve böylece hikâyeyi şekillenmiştir.

Sürmeli Bey ile Telli Hanım Hikâyesinde Yakup Ağa'nın hastalanarak ölmesi üzerine nişan uzamış ve hikâyenin kalan bölümü şekillenmiştir.

Âşık Garip ile Şahsenem Hikâyesinde Ahmet Ağa hastalanıp öldükten sonra oğlu Resul'ün hayatı değişecek; parası kalmadığı için saz çalıp söylemeye başlayacak ve Hızır tarafından kendisine Âşık Garip adı verilecektir.

Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesinde başına darbe alan Hamza Han, lâl olmuş ve aklı başından gitmiştir. Başına darbe alan Hamza'nın nörolojik bir sorun

sebebiyle konuşamadığı görülmektedir. Aynı tekme darbesi aklının da başından gitmesine neden olmuştur. Kurgu gereği yaşanan fiziksel bir sağlık sorunudur.

Güzel Ahmet Hikâyesinde Güzel Ahmet, nazar olmaktan korktuğu için gece yol alıp gündüz konaklayacaktır. Uykusunu kaçırmak için “*Kara sakızı çiğnerim gece gederken, uykum gelmesin diye; tütünü pipoma basarım, içerim; uykum gelmesin deyi*” (Görkem, 2000: 183) çeşitli yöntemler denemiştir. Uykusunu kaçırması kurgu için önemlidir.

Bal Böğrek Hikâyesinde Bal Böğrek, Akgavak Kız’ı görüp âşık olmuştur. Kız, Bal Böğrek’e yıllanmış rakıyı içirerek onu sarhoş eder. Bal Böğrek’i sarhoş gören Banliboz onu ayıltmaya çalışmıştır. Başarılı olamayınca at yalvarıp yakarıp yardım ister. Bunun üzerine Allah tarafından yedi nar gökten inmiştir. At narlardan üçüncüsünün suyunu da içince ayılır. Sarhoşluğu bitince hemen atına atlayıp yoluna koyulması kurgunun devamını sağlar.

Yaralı Mahmut Hikâyesinde Hacı Muğdat ile Hacı İbrahim’in küstükten sonra bir araya gelmemeleri metnin kurgusu için önemlidir. Hacı İbrahim öldüğü için onun ailesi; Hacı Muğdat da hasta olduğu için onun ailesi birbirleri arasındaki küslüğü devam ettirebilmişlerdir.

Yaralı Mahmut Hikâyesinde önce Ahmet’in ardından da Mahmut’un içkiye düşkün olması, sarhoşluğun etkisiyle doğru işler yapamayarak kendilerini felakete sürüklemesi hikâyenin kurgusu açısından sarhoşluğun önemli olduğunu göstermektedir.

Yaralı Mahmut Hikâyesinde cazı nene tarafından efsunlanan Mahbub, Mahmut’u yaralamıştır. Hikâyenin de adını belirleyen bu sağlık sorunu hikâyenin bel kemiğini oluşturması bakımından kurguda karşımıza çıkmaktadır.

Şah İsmail Hikâyesinde Ethem Şah, tarafından oğlu Şah İsmail’in gözleri oydurulmuştur. Kahramanın başına gelen bu olay kurguya katkı sağlamıştır.

5.9. Statü İşlevi

Statü, Latince “standing” (mertebe) sözcüğünden gelmektedir. Statü kavramıyla ilgili çalışmaların çoğunda statünün ikiye ayrıldığı görüşü vardır: 1. Verilmiş statü; 2. Kazanılmış Statü. Verilmiş statüler, kahramanların doğuştan edindikleri özellikleri

içermektedir. Bunlar dünyaya gelinen ailenin statüsü, olağanüstü bir doğum ile dünyaya gelmek ve hak âşığı olmak şeklindedir. Kazanılmış statülerde ise alınan eğitim, yetişilen çevre ve sahip olunan meslek (Çelepi, 2015: 159-164) etkili olmuştur.

Çocuk, ailenin geleceğini, neslini devam ettirecek varlıktır. Çocuksuzluk, halk hikâyelerinde sıklıkla ele alınan bir konudur. Destandan halk hikâyelerine geçiş dönemi eseri olan Dede Korkut hikâyelerinden (Dirse Han, Bamsı Beyrek) beri süregelen çocuksuzluk; çocuk sahibi olamayan aileler için bir imtihan veya Allah'ın kendilerine gönderdiği bir gazap gibi düşünülmüştür. Çocuksuz aileler çocuk sahibi olabilmek için adakta bulunmakta, kapılarına gelen fakir fukarayı doyurmakta ve Allah'a yalvarıp yakarmaktadırlar. Halk hikâyelerinde erkek kahraman çocuk sahibi olmamışsa bu durumu bir aşağılanma olarak görmüş, evini ve ailesini terk ederek gurbete çıkmak zorunda kalmıştır.

Böyle Bağlar Hikâyesinde Hüseyin ile karısı Senem'in, büyü sebebiyle uzun süre çocukları olmaz. Hüseyin, Senem'i bırakarak gurbete çıkar ve yedi yıl geri dönmez. Hızır'ın verdiği ilacı içerek büyü'nün etkisinden kurtulan Hüseyin, hikâyenin sonunda köyüne dönmüş ve Senem'e kavuşmuştur. İlacın Hüseyin'in yaşadığı cinsel işlev bozukluğuna çare olmasıyla neslin devamı sağlanmıştır. Hızır'ın öne çıktığı bu hikâyede büyü gibi olağanüstü bir gücün etkisini kırılacak çocuk sahibi olabilmek statüyü mutlaka etkileyecektir.

Bedri Sinan Hikâyesinde, Kontaz Bey'in doğan üç beş çocuğu doğduktan kısa bir süre sonra hayatını kaybetmiştir. Kontaz Bey, doğan çocukların yaşamamasına Allah'ın takdiri demiş ve bunun kendisinden ya da ailesinden kaynaklandığını düşünmüştür.

Her iki örnekten de neslin devamının önemsendiği anlaşılmaktadır. Kurguya katkı yapan bu sağlık problemleri hikâyenin ilerleyen kısımlarında halledilmiş böylece neslin devamı ile ilgili doğan bütün endişelere son verilmiştir.

Sümmani Ağa ile Gülgez Hanım Hikâyesinde on beş köyün sahibi olan zalim Sümmani Ağa, altmış yaşına yaklaşmış olmasına rağmen çocuk sahibi olamamıştır. Çocuk sahibi olabilmek için görüp beğendiği bütün genç kızları himayesine almaktadır. Çünkü Sümmani Ağa'nın çocuk sahibi olamama nedeni yaşadığı cinsel işlev bozukluğudur. Bu çalışmada değerlendirilen bütün hikâyeler içerisinde neslinin

devamında endişe olup da çocuk sahibi olmayan tek kahraman Sümmani Ağa olmuştur. Ağa'nın ilerleyen yaşı özellikle de zalimliğine yapılan vurgu bu durumu açıklar niteliktedir.

Lâtif Şah Hikâyesinde Latif Şah'ın kızı Gatmer Çiçek ve Ülker Sultan Hikâyesinde Ülker Sultan kokladıkları gülden sonra hamile kalmışlardır. Bu olağanüstü doğumlar çocuklarının statüsünü etkilemiştir.

Rıza Bey Hikâyesinde kahramanın evine gelip yedirip içirdiği İhtiyar'ın sırtını sıvazlaması sonucunda çocuğu olmuştur. Uzakelli Garip Şah Hikâyesinde Garip Şah'ın çocuğu olmamaktadır. Bir gün evlerine konuk olarak gelen bir ihtiyarın verdiği elma sayesinde çocukları olmuştur. Akıllı Mehmet ile Gülfıdan Hanım Hikâyesinde de Han'ın evinde yedirip içirdiği nenenin duasından sonra çocuğu olmuştur. Abdullah Bey ile Cihan Hanım Hikâyesinde Ziyet Han fakirleri doyurduğu ziyafetler verince çocuk sahibi olmuştur. Ziyafet vermenin, açları doyurmanın, edilen duanın sonucunda çocuk sahibi olmanın statü üzerinde etkili olması kaçınılmazdır.

Diligam Yahya Bey ile Yemen Hanım Hikâyesinde çocuğu olmayan Hüseyin yaylada olduğu bir gün gördüğü rüyanın neticesinde çocuk sahibi olmuştur. Dallıhan ile Nazanı Sultan Hikâyesinde kapıya gelen bir nene tarafından çocukları olacağı müjdesi verilir. Normalin dışında gerçekleşen bu hadiseler üzerine dünyaya gelen çocuklar hikâyenin kahramanları olarak karşımıza çıkacaklardır.

Âşık Ali Rıza Ezgi'den derlenen Şeyh Senan Hikâyesinde; Âşık Mehmet Sarıgül'den derlenen Gülizar Sultan ile Çoban Süleyman Hikâyesinde; Âşık Sabri Yokuş'tan derlenen Celali ile Kenani Hikâyesinde; Çukurovalı Âşık Mustafa Köse'den derlenen Güzel Ahmet Hikâyesinde; Selâmi Münir Yurdatap'ın anlattığı Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesinde; Hüseyin Öztürk'ün anlattığı Asuman ile Zeycan Hikâyesinde; Eflatun Cem Güney'in anlattığı Tahir ile Zühre Hikâyesinde; Ali Duymaz'ın derlediği Nevruz Bey Hikâyesinde; Doğan Kaya ve Sabri Koz'un hazırladığı Murat Şah Hikâyesinde ve Âşık Şeref Taşlıova'dan derlenen Celal Bey ile İpek Sultan Hanım Hikâyesinde kendilerine verilen elmayı tarif edilen şekilde tükettiklerinde çocuk sahibi oldukları görülmüştür. Kahramanların olağanüstü bir şekilde ana rahmine düşmeleri, onları statü anlamında da etkilemiştir. Bal Böğrek Hikâyesinde elma bizzat verilmemiş özel olarak yetiştirilmesi istenmiştir. Bu yönüyle diğer hikâyelerden farklılık arz eder.

Olağanüstü doğum dışında verilmiş statülerden dünyaya gelinen ailenin statüsünün de önemlidir. Hikâyelerin genelinde ailelerin statülerinin yüksek olduğu görülür. Padişah, şah, hükümdar, vezir, ağa gibi olanakları iyi olan ailelerin çocuklarının hemen dünyaya gelmediği olağanüstü bir şekilde dünyaya geldikleri anlaşılır. Beşik kertmesi neticesinde dünyaya gelinen hikâyelerde de (Kerem ile Aslı) geleneğin bu etkisinden bahsedilebilir.

Kazanılmış statünün öne çıktığı hikâyelerde ise özellikle evlilikle beraber meslekte yaşanan değişiklikler gösterilebilir. Örneğin Emir Şah ile Sümbül Hanım Hikâyesinde ve Öksüz Vezir Hikâyesinde evliliklerinin ardından kahramanların statülerinde yükselme yaşanmıştır. Ali Şir ile Gül Hikâyesinde ise Ali Şir'in vezir olmasına rağmen sevdiği kızı alamadığı ve zürriyetsiz kaldığı görülmektedir.

5.10. Yardım İşlevi

Âşık Sabri Yokuş' tan derlenen Pervane Hikâyesinde; Âşık Mehmet Sarıgül' den derlenen Gülizar Sultan ile Çoban Süleyman Hikâyesinde; Cemal Alper'den derlenen Yusuf ile Gülistan Hikâyesinde; Âşık Hüseyin Yazıcı'dan derlenen Mahir'in Hikâyesinde; Hüseyin Öztürk'ten derlenen Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde; Mehmet Gökalp'ten derlenen Mahiri ile Mahitaban Hikâyesinde; Âşık Şeref Taşlıova'dan derlenen Kirman Şah Hikâyesinde; Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesinde; Dede Korkut Hikâyelerinden bir diğeri olan Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâyede ve Hüseyin Öztürk'ün anlattığı Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesinde yaralanan kahramanların çeşitli ilaçlar ve karışımlar kullanılarak başkalarının yardımıyla tedavi edildiği görülür.

Pervane Hikâyesinde Pervane bulaşıcı bir hastalığa yakalandığı ve iyileştirilemediği için gömülecek olan padişahın oğluna, evliyaların verdiği undan yapılan ekmeğin yarısı doğrayıp yedirmiştir. Oğlanın ekmeği yer yemez oracıkta iyileştiği görülmüştür.

Hüseyin Bey ile Şahin Bey Hikâyesinde Derviş Şah'ın kızı Söylemez Hanım'ın dili lâldir. Derviş Şah, Söylemez Hanım'ı üç kez konuşturana ödül vaat etmiştir. Kızının durumuna çok üzülen babası kızı için dört bir yanda çare aramaktadır. Mirza Han, gelincik farenin sayesinde Söylemez Hanım'ı üç kez konuşturmuş ve onun dilinin çözülmesine yardımcı olmuştur.

Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesinde Çulle Hekim bir gün hamile bir kadının cenazesine denk gelir. Bu taze gelini kokladığında üzerinde ölümün kokusunun olmadığını anlar ve izin verirlse kızı iyileştirebileceğini söyler. Demirden bir çağın yardımıyla kadını diriltmiştir. Hamile olan genç kadın, bebeği tarafından nefes alması engellendiğinden bu hâldedir. Bu sebeple yerde hareketsiz yatınca öldü sanılmıştır. Çulle Hekim durumu anlayarak bir demir çubuğu kızdırmış ve kadının karnından çocuğa müdahale etmiştir. Böylece annenin hayatını kurtarmıştır. Bu müdahale çocuğun elinde yanık iziyle doğmasına sebep olacaktır.

SONUÇ

Kültür, bir topluma ait tüm arayış ve inanışların meydana getirdiği maddi ve manevi öğelerin bütünüdür. Böylece maddi ve manevi bütün bu öğeler, ait olduğu toplumun geçmiş yaşantılarını geçmişten geleceğe taşıyan bir köprü görevi görmesi bakımından önemlidir.

Halkın sahip olduğu ve sözlü olarak nesilden nesle aktarılan ürünlerden oluşan halk edebiyatı, Türkiye’de Ziya Gökalp, Rıza Tevfik Bölükbaşı ve Mehmed Fuad Köprülü gibi Türkçülük akımının temsilcileri tarafından XX. yüzyılın ilk yıllarında çalışılmaya başlanmıştır. İçerisinde çeşitli nazım ve nesir ürünler barındıran anlatmaya dayalı türlerden olan Türk halk hikâyeleri Türk Halk Edebiyatı’nda önemli bir yer tutmaktadır.

Halk hikâyeleri sözlü kültürün önemli ürünlerindendir. Bu çalışmada ilk anlatıcısından son anlatıcısına kadar yaşadığı değişimlerle zenginleşen Anadolu Sahası Türk halk hikâyelerindeki hastalıklar üzerinde durulmuştur. Karşılaşılan hastalıkların hikâyelerin muhtevası için önem arz ettiği görülmüştür. Hikâyelerden toplumun hastalıklar karşısında uyguladıkları tedavi yöntemleri, hastalıklara karşı insanların bakış açıları, hastalıkları kabulleniş şekilleri ve hastalıkların ortaya çıkmasını sağlayan zemin hakkında bilgiler edinilebildiği görülmüştür. Bu bilgiler ışığında hastalıkların hikâyelerdeki işlevleri yorumlanmıştır.

Hikâyelerde yer alan hastalıkların tedavi yöntemleri üzerinde durularak ayrı bir başlık altında incelendiğinde Türk halk kültürünün ortak izlerine rastlandığı görülmüştür. Ayıltma, cerrahî müdahale, dua, ilaç, kül, mendil, meyve, ot, toprak, tüy, saz ve söz gibi yöntemler kullanılarak hastalıklardan kurtulmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Bazı hikâyelerde ise hastalığın kendiliğinden geçtiği görülmüştür. Farklı hikâyelerde tedavi amacıyla yapılan benzer uygulamaların olduğu anlaşılmıştır. Hikâyelerden tespit edilen örnekler hastalık konusunun kapsamlı olarak incelenmesi gerektiğini göstermiştir.

Bu çalışmada kullanılan hikâyelerinden Abdullah ile Gülizar Hikâyesi, Alyar Bey Hikâyesi, Basat’ın Tepegöz’ü öldürdüğü Hikâye, Bayram ile Güldane Hikâyesi, Begil oğlu Emre’nin Hikâyesi, Duha Koca oğlu Deli Dumrul Hikâyesi, Hasret ile Ferhat Hikâyesi, Hüseyin ile Senem Hikâyesi, İç Oğuz Dış Oğuz’un âsi olup

Beyrek'in öldüğü Hikâye, Kağızmanlı Âşık Hıfzı Hikâyesi, Kanglı Koca oğlu Kan Turalı Hikâyesi, Kazan Bey oğlu Uruz Bey'in esir olduğu Hikâye, Kazılık Koca oğlu Yigenek Hikâyesi, Kıvılcımoğlu Topal İbrahim Hikâyesi, Köroğlu Hikâyesi Keloğlan Kolu Hikâyesi, Köroğlu Hikâyesi ile Kızıroğlu Kolu Hikâyesi, Kumru ile Esmanî Hikâyesi, Kürşat Yüzbaşı Hikâyesi, Muğdat Pehlivan Hikâyesi, Nebi Han Hikâyesi, Nemrut Han Hikâyesi, Salur Kazan esir olup Uruz'un çıkardığı Hikâye, Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Hikâye, Uşun Koca oğlu Segrek Hikâyesi, Yunus Emre Hikâyesi, Zafer Bey ile Mahifuruz Hikâyesi, Leyla ile Mecnun Hikâyesi, Cünun ile Dertli Hikâyesi ve Yetim Abdullah ile Selvinaz Sultan Hikâyesi içerisinde herhangi bir hastalığa dair hiçbir bulguya rastlanmamıştır.

Bu inceleme esnasında hastalık tespit edilen Türk halk hikâyelerinde hastalıklardan elde edilen deliller ışığında iletişim kurma, yardım, kurgu, kavuşma, hile, âşık olma, kimlik ve statü, cezalandırma ve kahramanı yüceltme gibi işlevlerin olduğu anlaşılmıştır.

Toplumsal değerlerin hastalıklar söz konusu olduğunda öne çıktığı görülmüştür. Çocuksuzluk ve iktidarsızlık özellikle toplum içerisindeki statüyü etkilemiştir. Ağzından köpük gelmek ve bayılmak ise özellikle halk hikâyelerinin olmazsa olmazı olan âşık olma motifinin, bade içmenin bir göstergesi olarak hikâyelerde yer almıştır. Yine örnekler bakıldığında intihar hadisesinin bir kaçış olduğu anlaşılmaktadır. İnsanın duygu durumunda yaşanan ani ve şiddetli değişikliklerin birçok hastalığa zemin hazırladığı görülmüştür. Kör olmak, verem olmak ve yemeden içmeden kesilmek bu sebeple yaşanan hastalıklardan sayılabilir. Hareketli yaşam tarzının bir sonucu olarak da tespiti yapılan örneklerde kahramanların sık sık yaralandıkları anlaşılmıştır. Bazı durumlarda başkalarını çekemeyen insanların menfaatleri için onları zehirledikleri görülmüştür. Bulaşıcı bir hastalıktan ne denli korkulduğu da tespit edilen örneklerden çıkarılabilmektedir.

Hem fiziksel hem de ruhsal açıdan birçok hastalığın hikâyelerin oluşmasına katkı sağladığı hatta hikâyelerin gidişatına yön verdiği anlaşıldığından hikâyeler incelenmeye değer bulunmuş ve bu çalışmada metinlerden tespit edilen delillerden hareketle hastalıklar açıklanmaya çalışılmıştır.

Hikâyelerde; sabır, adalet, evlilik, toplumsal düzen, çocuk eğitimi, kadına verilen değer gibi konulara ışık tutması yönüyle hastalıklar önemli bir yer tutmaktadır.

Birçok değerin zayıflayarak kaybolmaya başladığı bu çağda Türk halk hikyeleri değerlerimizin korunması noktasında önemli kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- AÇA, Mehmet. (2002). **Şamanlığa Geçişteki Ölüp Dirilme Ritüelinden Türk Destanlarındaki Ölüp Dirilmeye**. Millî Folklor. Cilt:7. Sayı: 54. Sayfa: 75-85.
- AÇA, Mehmet. EKİCİ, Metin. YILMAZ, Aktan Müge. (2010). **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**. Ankara: Grafiker Yayınları.
- AKBULUT, Sevtap. AKSOY, Elif. ÖZ, Ferhan. (2012). **Ses Kısıklığı**. Klinik Gelişim Dergisi, Sayı:25, Sayfa: 83-86.
- AKDAĞ, Gönül Akdağ. İLHAN ALGIN, Demet. ERDİNÇ Oğuz Osman. (2016). **Epilepsi**. Osmangazi Tıp Dergisi, Sayı:38 (Özel Sayı 1), Sayfa: 35-41.
- AKKAŞ, Elif. ERDEM, Ramazan. (2017). **Hekimlik Meslek Kültürünü Belirleyen Olguların Değerlendirilmesi**. Vizyoner Dergisi, Isparta, Cilt: 8, Sayı: 17, ss.47-57
- ALIÇ, Fulya. (2011). **Halk Hikâyeciliğinin Yeni İcra Ortamı Olarak Sinema ve Sinemaya Uyarlanan Türk Halk Hikâyeleri**. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- ALKAN, Emel. (2008). **Cinsel İşlev Bozuklukları ve Kişilerarası Tarz, Öfke, Kendilik Algısı**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Ankara.
- ALPTEKİN, Ali Berat. (1997). **Halk Hikâyelerinin Tip ve Motif Yapısı**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ALPTEKİN, Ali Berat. (2015). **Halk Bilimi Araştırmaları**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ALPTEKİN, Ali Berat. (2016). **Halk Hikâyelerinin aMotif Yapısı**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ALTINOK, Mervenur. (2020). **Yeme Tutumları, Duygusal Yeme, Farkındalıkla Yeme ve Ortoreksiyanın Metakognisyonlar Açısından İncelenmesi**. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- ALTINTAŞ, Ayten. (1987). **Eski Türk Kültüründe Hayat Ağacı ve Ölümsüzlük Otu. Türk Dünyası Araştırmaları.** İstanbul. Sayfa: 143-156.
- APAYDIN, Halil. ÖZDEMİR, Şuayip. ZOROĞLU ÜNAL, Asiye. (2016). **İntihar Girişiminde Bulunan Bireylerde Bazı Değişkenlerle İntihar Girişimi İlişkisi.** Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 6, Sayfa: 7-46.
- ARSEVEN, Orhan vd. (2020). **Temel Akciğer Sağlığı ve Hastalıkları Ders Kitabı.** İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, Sayı:13.
- ARTUN, Erman. (2019). **Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı.** Adana: Karahan Yayınları.
- ASİL, Eriş. (1989). **Halk Hekimliği ve Eczacılığı Araştırmalarında Metodoloji.** Halk Hekimliği Sempozyum Bildirileri. Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 110. Sayfa: 33-38.
- ATİK, Fatih. ÖZKAN, Arif. UYGUR, İlyas. (2012). **İnsan Uyluk kemiği ve Kalça Protezinin Gerilme ve Deplasman Davranışının Kıyaslanması.** Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Sakarya Üniversitesi, Cilt 16, Sayı 3, 249-253.
- ATMACA, Veli. (2010). **Eski Medeniyetlerde Günah- Hastalık İlişkisi veya Tanrının Gazabı Meselesi.** Erzurum: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:34, 99-121.
- AY, Yasemin Büşra. (2015). **Türk Halk Hikâyelerinde Aşk Motifi.** Yıldırım Beyazıt
- BALKAYA, Âdem. (2013). **Mekân Poetikası Bağlamında Âşık Kahvehaneleri ve Âşık Üzerinde Kimi Fonksiyonları.** Turkish Studies, 8/1, Sayfa: 881-889.
- BASCOM, William R. (2010). **Folklorun Dört İşlevi.** (Çeviren: Ferya ÇALIŞ). Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2. (Editör: M. Öcal OĞUZ ve Selcan GÜRÇAYIR). Ankara: Geleneksel Yayınları. Sayfa: 71-86.
- BAŞGÖZ, İlhan. (2001). **Sözlü Anlatımda Arasöz: Türk Hikâye Anlatıcılarının Şahsi Değerlendirmelerine Ait Bir Durum İncelemesi.** Millî Folklor. Yıl: 13, Sayı: 50, Sayfa: 86-104.

- BAŞGÖZ, İlhan. (2016). **Âşıkların Yaşamlarıyla İlgili Türk Halk Hikâyeleri.** TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi. Yıl:4, Sayı:7, Sayfa:287-296.
- BAYAT, Fuzuli. (2009). **Mitolojik Zıtlık Paradigmasında Baba-Oğul Mücadelesi.** Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2/6, Sayfa: 63-70.
- BAYAT, Fuzuli. (2015). **Türk Mitolojik Sistemi 1.** İstanbul: Ötüken Yayınları.
- BAYAT, Fuzuli. (2016). **Türk Mitolojik Sistemi 2.** İstanbul: Ötüken Yayınları.
- BAYSAL, Nagihan. (2014). **Gelenek ve Değişim Ekseninde Trabzon Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BEGTİMUR, Mehmet Emin. (2018). **İlk Matbaanın Mucidi.** Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi. Sayı: 2018/12, s. 160-168.
- BORATAV, Pertev Naili. (1984). **Türk Halk Hekimliği II / 100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar).** İstanbul: Gerçek Yayınları.
- BORATAV, Pertev Naili. (2018). **Halk Hikâyeciliği ve Halk Hikâyeleri.** İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- BUDAK, Demir. (2021). **İlkçağlardan Günümüze Hekimliğin Gelişimi.** Journal of Medical Sciences, 2(2) 6-10
- BÜYÜKUSLU, Nihal. (2019). **İştah-Doygunluk Metabolizmasını Etkileyen Faktörler.** Klinik Tıp Pediatri Dergisi Cilt: 11 Sayı: 1 Ocak-Şubat 2019 Sayfa: 22-28.
- CENGİL, Muammer. (2003). **Depresyonu Önlemede Dini İnancın Koruyucu Rolü.** Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi III, Sayı: 2.
- ÇELEPİ, Mehmet Surur. (2015). **Halk Hikâyelerinde Aşk ve Statü.** Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: Sayfa 157-170.
- ÇETİN, İsmet. (2020). **Türk Halk Edebiyatı.** Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- ÇEVİK, İsmail. ÇAKMAK, Harun. ÇELİK, Özge. OKYAY, Pınar. (2021). **Yaşam Boyu Göz Sağlığı: “2020 Vizyonu: Görme Hakkı”**. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi. 6(3):310-21.
- ÇOBANOĞLU, Özkul. (2000). **Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Özkul. (2015). **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇORUHLU, Yaşar. (2010). **Türk Mitolojisinin Ana Hatları**. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- DAŞDEMİR, Özkan. BABÜR, Yusuf. (2015). **Cihan Şah ile Şemsiye Hikâyesi**. Kayseri: Fenomen Yayıncılık.
- DERMAN, Gül. (1988). **Resimli Taş Baskı Halk Hikâyeleri**. Ankara: AKM Yayını.
- DEVELLİOĞLU, Ferit. (2007). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- DİREN SAĞLI, Gamze. (2020). **Migrenli Hastalarda Fiziksel Aktivite Seviyesinin Baş Ağrısı, Fonksiyonellik ve Yaşam Kalitesine Etkisi**. Medipol Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi: İstanbul.
- DUYMAZ, Ali. (1996). **Nevruz Bey Hikâyesi (İnceleme-Metinler)**, Aydın: Milli Folklor Yayınları.
- DÜZGÜN, Dilaver. (2018). **Sözlü Gelenekteki Âşık Tarzı Halk Hikâyelerinin Yapısı**. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. Sayı:61, Sayfa:255-271.
- EĞİLMEZ, Salt. EKİCİ, Metin. GÖZEN, Oğuz. (2015). **Kuru Göz Tedavisinde Dede Korkut Mucizesi**. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi. 15/2.
- EKİCİ, Metin. (2004). **Türk Dünyasında Köroğlu**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- EKİCİ, Metin. (2019). **Dede Korkut Kitabı Türkistan/Türkmen Sahra Nüshası Soylamalar ve 13. Boy Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi**. İstanbul: Ötüken Yayınları.

- ELÇİN, Şükrü. (1986). **Halk Edebiyatına Giriş**. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ELİADE, Mircea. (2018). **Şamanizm**. Ankara: İmge Kitabevi
- ER, Filiz. YILDIRIM Şeyda. (2019). **İnme Sonrası Hasta ve Bakım Verenlerin Aile İçi İlişkilerinin Değerlendirilmesi**. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 6(3):182-189.
- ERDEM, İlhan. (2013). **Konuşma Eğitimi Esnasında Karşılaşılan Konuşma Bozuklukları ve Bunları Düzeltme Yolları**. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı, Yıl: 6, Sayı: 11, Sayfa: 417-452.
- ERGİN, Muharrem. (2005). **Dede Korkut Kitabı**. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- ERGÜNEY, F. Elif. (2012). **Yeme Bozukluğu Hastalarında Tedavi Motivasyonu, Beden İmgesi ve Depresyonun Değerlendirilmesi**. İstanbul Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ERKİN, Gözde. (2020). **Akıl Hastalıkları Kavramına Genel Bakış ve Covid – 19**.
- EROL, Duygu. ÖZVURMAZ, Safiye. **Yaşlı Hastalarda Uyku ve Uyku Bozuklukları**.
- GÖKALP, Mehmet. (1985). **Mahiri ile Mahîtaban Hikâyesi**. İstanbul: Mehtap Yayınları.
- GÖKŞEN, Cengiz. (2013). **Âşık Günay Yıldız Hayatı-Sanatı-Şiirleri-Atışmaları-Hikâyeleri**. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- GÖNENÇ, M. İlknur. ŞAHİN, Ebru. AKTAŞ, Demet. (2012). **Kadın Sağlığını Etkileyen, Sık Görülen Bazı Jinekolojik Problemler ve Hemşirelik Yaklaşımları**. Ankara Sağlık Bilgileri Dergisi. 1(2). Sayfa: 37-53.
- GÖRKEM, İsmail. (2000). **Halk Hikâyeleri Araştırmaları Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜNAY, Umay. (1993). **Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**. Ankara: Akçağ Yayınları.

GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK. Ankara: TDK Yayınları.

GÜNEY, Eflâatun Cem. (1960). **Tahir ile Zühre**. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

İÇLİ, Ahmet. (2013). **Yusuf Kıssası ve Beyrek Hikâyesinde Gömlek Sembolizmi**. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 6/26. Sayfa: 267-274.

İNAN, Abdülkadir. (2020). **Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar**. Ankara: Altınordu Yayınları.

İNCE, Bekir. KÖKLÜ, Selahattin. (2019). **Şirvan Şah ve Şema'il Banu-Çağdaş Eğitimde Halk Edebiyatının Yeri**. İstanbul: Cinius Yayınları.

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ. (2003). **Lokman**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Cilt 27, Sayfa: 205.

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ. (2009). **Sarhoşluk**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Cilt 36, Sayfa: 141-145.

KAFESOĞLU, İbrahim. (2000). **Türk Milli Kültürü**. İstanbul: Ötüken Yayınları.

KAFKASYALI, Ali. (1998). **Âşık Murat Çobanoğlu Hayatı, Sanatı, Eserleri**. Ankara: Bilgisayar Yayıncılık.

KAPLAN, Melike. (2011). **Halk Tıbbının Kökenleri: Teşhisten Tedaviye Din ve Büyü İlişkisi**. Millî Folklor. Yıl 23, Sayı 91, Sayfa: 150-156.

KAPLAN, Melike. (2016). **Kültürel Bir İnşa Süreci Olarak Sağlık: Kavramsal ve Tarihsel Bir Bakış**. Dört Öge Dergisi, 2016, 11-18.

KARACAOĞLAN İLE BENLİ KIZ. **Saz Şairleri Hikâyeleri:6**. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası.

KARADAĞ, Metin. (1984). **Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerine Araştırmalar**. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

KAYA YILDIRIM, İlkyaz. DİRİK, Gülay. (2022). **Kalp Krizi Sonrası Hayata Farklı Bakmak: Miyokard İnfarktüsü Geçirmiş Hastalarda Travma Sonrası Gelişim**. Ankara: Nesne Psikoloji Dergisi. 10(23), 169-188.

KAYA, Doğan. (1993). **Mahmut ile Nigâr Hikâyesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma**. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

- KAYA, Doğan. (2006). **Âşık Minhacî Hayatı, Edebî Kişiliği, Minhacî ile Ağgelin Hikâyesi, Şiirler**. Sivas: Grafikevi.
- KAYA, Doğan. KOZ, Sabri. (2000). **Halk Hikâyeleri**. Ankara: Kitabevi.
- KESKİNBORA, Kadircan. (2016). **Savaşta Düşmanlardan Bir Diğeri: Tüberküloz**. Lokman Hekim Dergisi, 6(3):174-184.
- KILIÇ, Şeref Selçuk. (2015). **Çocuklarda Apandisit**. SDU Tıp Fakültesi Dergisi, Çocuk Özel Sayısı, Sayfa 12-16.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad (2004). **Edebiyat Araştırmaları 1**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KUR'AN-I KERİM. Lokmân Suresi 21/12.
- KUR'AN-I KERİM. Yûsuf Suresi 12/3.
- KURUDAYIOĞLU, Mehmet. (2003). **Konuşma Eğitimi ve Konuşma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler**. TÜBAR-XIII, Sayfa: 227-309.
- MEB. (2016). **Kanama ve Yaralanmalarda İlk Yardım**. Ankara.
- METİN, Bayram. YILDIRIM, Şener.İNTEPE, Yavuz Selim. ERKOÇ, Mustafa Fatih. (2014). **Hemoptizi ve Genel Yaklaşım**. Yozgat: Bozok Üniversitesi.
- MUTLU, Gülseren. (2021). **Antik Kaynaklarda İskelet Kırık ve Çıkıklarının Tedavi Yaklaşımı**. Archivum Anatolicum Dergisi, Ankara, 15/2, 431-463.
- OCAK, Ahmet Yaşar. (1983). **Bektaşî Menâkıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri**. İstanbul: Kitabevi.
- ÖNER, Esra. (2010). **Göze Mil Çekme Motifinin Köroğlu Destanına Yansıyış Şekli**. Folklor/Edebiyat, Cilt 16, Sayı: 63, Sayfa: 155-161.
- ÖZKAN, Esra. (2013). **Kör ve Az Gören Erişkin Bireylerde Öz Yeterlilik, Sosyal Kaygı, Başetme Becerileri Ve Çevrenin Toplumsal Katılıma Etkisinin İncelenmesi**. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi: Ankara
- ÖZTÜRK, Hüseyin. (2010). **Dört Halk Hikâyesi**. Ankara: Sözkese Matbaacılık.

- SAKAOĞLU, Saim. (1986). **Baybut'ta Derlenen Bir Halk Hikâyesi: Hurşit ile Mehri**. Türk Folklorundan Derlemeler. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- SAKAOĞLU, Saim. (1997). **Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri II**. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- SAKAOĞLU, Saim. (1999). **Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri II**. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- SAKAOĞLU, Saim. (2018). **AÖF, Halk Hikâyeleri**. Eskişehir.
- ŞAHİN AYNUR, Hatice. (2021). **Kulluk Bilinci İnşasında Dua Değerinin Rolü**. 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 50, Sayfa: 321-362.
- ŞAHİNOĞLU PELİN, Serap. (1994). **Etik Açısından Tıpta Estetik Sorunları**. Ankara Tıp Mecmuası. Sayı: 47, Sayfa: 65-74.
- ŞENER, Cemal. (2003). **Şamanizm: Türklerin İslamiyet'ten Önceki Dini**. İstanbul: Etik Yayınları.
- TARIM, Ömer. (2007). **Göz ve Endokrinoloji**. Güncel Pediatri, Sayı 5, Sayfa: 18-22.
- TOPALOĞLU, Ahmet. AYVERDİ, İlhan. (2007). **Türkçe Sözlük**. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- TOPBAŞ, Murat. UZUNER, Kubilay. ESER, Mustafa. KUŞ, Gökhan. (2019). **Temel Sağlık ve Hastalık Bilgisi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- TOPÇU, Hayrunnisa. (2021). **Türk Romanında Salgın Hastalıklar**. İnsan & İnsan, Yıl/8, Sayı/28, 53-69.
- TÖZÜN, Mustafa. SÖZMEN, Melih Kaan. (2014). **Halk Sağlığının Tarihsel Gelişimi ve Temel Kavramları**. Smyrna Tıp Dergisi, İzmir, 58-62.
- Türk Perinatoloji Derneği (2006). **Gebenin El Kitabı-Gebelik İzlemi İçin Genel Bilgilendirme**. Perinatoloji Dergisi. Cilt: 14, Sayı: 2/Haziran
- TÜRKMEN, Fikret. (1974). **Aşık Garip Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma**. Ankara: Baylan Matbaası.

- TÜRKMEN, Fikret. CEMİLOĞLU, Mustafa. (2009). **Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri**. Ankara: TDK Yayınları.
- TÜRKMEN, Fikret. CEMİLOĞLU, Mustafa. (2016). **Âşık Mevlüt İhsanî'den Derlenen Halk Hikâyeleri**. Ankara: TDK Yayınları.
- TÜRKMEN, Fikret. TAŞLIOVA, Mete. CEMİLOĞLU, Mustafa. (2014). **Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri**. Ankara: TDK Yayınları.
- UYŞAL, Ahmet Edip. (1989). **Yaşayan Türk Halk Hikâyelerinden Seçmeler**. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- YALÇIN, Hatice. KOÇAK, Nurcan. (2013). **Gebelik İlgili Geleneksel İnanç ve Uygulamalar ve Karaman Örneği**. Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, Cilt: 6, Sayı: 1, Sayfa: 18-34.
- YALÇINKAYA, Fatoş. (2019). **Halk Hekimliğinde Sağaltma Yöntem ve Teknikleri**. Uluslararası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi. Cilt: 1, Sayı: 2, Sayfa: 1-11.
- YENGİL, Erhan. ÇEVİK, Cengiz. (2013). **Burun Kanamasına Birinci Basamakta Yaklaşım**. Smyrna Dergisi. Sayı: 45, Sayfa: 45-50.
- YENİ, Seher Naz. (2010). **Senkop: Nörolog Bakışı**. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Sayı 27, Sayfa:74-78.
- YENİGÜN, Mustafa. (2006). **Alkol Tüketimi ve Tıp**. Haseki Tıp Bülteni. Sayı: 44.
- YILMAZ, Bora. (2016). **Dini İçerikli Halk Anlatılarında Ebeveynin Evlat Sevgisi ile İmtihani**. C. I, Sayı 1, Sayfa: 2-9.
- YILMAZ, Timur. (2011). **Âşıklardan Halk Hikâyeleri I**. Ankara: Eğiten Kitap.
- YODER, Don. (1975). **Halk Tıbbı**. Folkloru Doğru. Sayı: 43, Sayfa: 23-30.
- YURDATAP, Selâmi Münir. (1947). **Melek Şah ile Güllü Han**. İstanbul: Bozkurt Kitap ve Basımevi.
- YÜCEL ÇETİN, Ayşe. (2019). **Sözlü Gelenekten Elektronik Ortama Halk Hikâyelerinde Anlatıcı Tipolojisi**. Kültür ve Turizm Bakanlığı: 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi. Sayfa: 489-494.

ZOR, Fatih. ERSÖZ, Nail. KÜLAHÇI, Yalçın. KAPI, Emin. BOZKURT, Mehmet.
(2009). **Birinci Basamak Yanık Tedavisinde Altın Standartlar**. Dicle Tıp
Dergisi, 36/3, Sayfa: 219-225.

EKLER

Ek 1: Hastalıklarla İlgili Tespitler Tablosu

HASTALIK	HASTALANMA BİÇİMİ	GEÇTİĞİ HİKÂYE	HİKÂYENİN KAYNAĞI	İYİLEŞME BİÇİMİ	İŞLEVİ
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Timur Han ile Maya Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 340	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Mete Han Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 368	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Eşref Bey Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1999: C.II. 17	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Firdevs Şah Hikâyesi	Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 54	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Nevruz Bey Hikâyesi	Duymaz,1996: 124	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Kenan ile Hanzade Hikâyesi	Türkmen, Tan, Taşlıova, 2014:78	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Kirman Şah Hikâyesi	Türkmen, Tan, Taşlıova, 2014:120	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Bağdat Hanım ile Hafız Hikâyesi	Türkmen, Tan, Taşlıova, 2014:254	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Celal Bey ile İpek Sultan Hanım Hikâyesi	Türkmen, Tan, Taşlıova, 2014:434	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Âşık Şenlik ile Sümmanî Hikâyesi	Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 260	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Tufarganlı Abbas Hikâyesi	Türkmen ve Cemiloğlu, 2009: 93	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Salman Bey Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 658	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim İşlevi
Ağzından Köpük Gelme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi	Gökşen, 2013: 527	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Akciğer Hastalığı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Necip ile Telli Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 62	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Kavuşturma İşlevi
Aklını Kaybetme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 309	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Kurgu İşlevi

Aklını Kaybetme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Nevruz Bey Hikâyesi	Duymaz,1996: 126	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Aklını Kaybetme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Hurşid ile İlik Hanım Hikâyesi	Kaya, Koz, 2000:124	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Aklını Kaybetme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Yaralı Mahmut ile Nigâr Hikâyesi	Kaya, 1993: 45	Tedavi yok	Cezalandırma İşlevi
Aklını Kaybetme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi	Gökşen, 2013: 532	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim İşlevi
Aklını Kaybetme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Ferhat ile Şirin Hikâyesi	Derman, 1988: 115	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Başı Ağrısı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Afyonlu Âşık Ömer Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 151	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Kavuşturma İşlevi
Başı Ağrısı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Yaralı Mahmut Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1997: 298	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Aldatmaca İşlevi
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Ülker Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 38	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Şeyh Senan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 184	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Çoban Süleyman ile Perişan Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 7	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 268	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 363	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Öksüz Vezir Hikâyesi	Yılmaz, 2011: 33	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Elmas ile Kahraman Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II 102	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Yusuf ile Elif Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II 298	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Dallıhan ile Nazanı Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II 263	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Âşık Şenlik ile Sümmani Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1999: 260	Ayılma	Duygusal İşlev

Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Han Mahmut Hikâyesi	Görkem, 2000: 209	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Gül ile Sitemkâr Hikâyesi	Öztürk, 2010: 70	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesi	Öztürk, 2010: 105	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Tahir ile Zühre Hikâyesi	Güney, 1960: 32	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Kenan ile Hanzade Hikâyesi	Türkmen-Tan, 2014: 89	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Böyle Bağlar Hikâyesi	Türkmen-Cemiloğlu, 2016: 37	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Bedri Sinan Hikâyesi	Türkmen-Cemiloğlu, 2016: 86	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Amasyalı Küçük Ali Bey Hikâyesi	Türkmen-Cemiloğlu, 2016: 181	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Menekşe ile Lütfi Salih Hikâyesi	Türkmen-Cemiloğlu, 2016: 237	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Han Mahmut Hikâyesi	Görkem, 2000: 209	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Ahmet ile Mehmet Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II.163	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Cihan Şah ile Şemsiyye Hikâyesi	Daşdemir ve Babür, 2015: 25	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Hurşit ile Mehri Hikâyesi	Sakaoğlu, 1986: 289	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Salman Bey Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 655	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Şirvân Şâh ve Şemâ'il Bânû Hikâyesi	İnce, Köklü, 2009: 93	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Mahmut ile Elif Hikâyesi	Derman, 1988: 195	Ayılma	Duygusal İşlev
Bayılma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Yaralı Mahmut ile Nigâr Hikâyesi	Kaya, 1993: 45	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi

Bulaşıcı Hastalığa Yakalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Pervane Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 85	Dua ile Tedavi	Aldatmaca İşlevi
Bunalıma Girme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Pervane Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 405	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Boynuzu Çıkma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Deli Mehmet'in Maceraları	Uysal, 1989: 91	Meyvelerle Tedavi	Aldatmaca İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Dirse Han oğlu Boğaç Han Hikâyesi	Ergin, 2005: 24	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Kam Püre oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	Ergin, 2005: 58	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Rıza Bey Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 67	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Ali Han Hükümdar ile Peri Han Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 121	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Diligam Yahya Bey ile Yemen Hanım Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 161	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Şeyh Senan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 179	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Uzakelli Garip Şah Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 214	Meyvelerle Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 298	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Mete Han Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 361	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Firdevs Şah Hikâyesi	Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 48	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Celali ile Kenani Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 241	Meyvelerle Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Dallıhan ile Nazanı Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 262	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Güzel Ahmet Hikâyesi	Görkem, 2000: 163	Meyvelerle Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Abdullah Bey ile Cihan Hanım Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 45	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi

Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Gülizar Sultan ile Çoban Süleyman Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 409	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Han Mahmut Hikâyesi	Görkem, 2000: 195	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Bal Boğrek Hikâyesi	Görkem, 2000: 221	Meyvelerle Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Âşık Halil Hikâyesi	Görkem, 2000: 271	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesi	Yurdatap, 1947: 2-3	Meyvelerle Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Gül ile Sitemkâr Hikâyesi	Öztürk, 2010:65	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Asuman ile Zeycan Hikâyesi	Öztürk, 2010:138	Meyvelerle Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Tahir ile Zühre Hikâyesi	Güney, 1960: 6	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Nevruz Bey Hikâyesi	Duymaz, 1996: 124	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Murat Şah Hikâyesi	Kaya, Koz, 2000:133	Meyvelerle Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Kirman Şah Hikâyesi	Türkmen, Tan, Taşlıova, 2014:96	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Emir Han ile Sümbül Hanım Hikâyesi	Türkmen, 2014:400	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Celal Bey ile İpek Sultan Hanım Hikâyesi	Türkmen, 2014 :429	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Böyle Bağlar Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 34	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Bedri Sinan Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2016:72	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Cihan Şah ile Şemsiyye Hikâyesi	Daşdemir ve Babür,2015 :25	Başkası tarafından	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Çoban Mirzehan Hikâyesi	Gökşen, 2013: 467	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Seyfûlmülük Hikâyesi	Derman, 1988: 143	Meyvelerle Tedavi	Statü İşlevi

Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Şîrvân Şâh ve Şemâ'îl Bânû Hikâyesi	İnce, Köklü, 2009: 69-70	Meyvelerle Tedavi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Hüsrev Şah ve Gül Banu Hikâyesi	Derman, 1988: 200	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Statü İşlevi
Çocuksuzluk	Doğal Yollardan Hastalanmak	Mahmut ile Elif Hikâyesi	Derman, 1988: 194	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
Dili Tutulma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 276	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Kurgu İşlevi
Dili Tutulma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Hüseyin Bey ile Şahin Bey Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 87	Cerrahî Müdahale ile Sağaltma	Kurgu İşlevi Yardım İşlevi
Dili Tutulma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Ali Han Hükümdar ile Peri Han Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I.127	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Aldatmaca İşlevi
Dili Tutulma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Âşık Şenlik ile Sümmanî Hikâyesi	Sakaoğlu, 1999:C.II. 262	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	İletişim Kurma İşlevi
Dirilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesi	Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 251	Cerrahî Müdahale ile Sağaltma	Yardım İşlevi
Dirilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Han Mahmut Hikâyesi	Görkem, 2000: 221	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Felç	Doğal Yollardan Hastalanmak	Afyonlu Âşık Ömer Hikâyesi	Türkmen, 2016: 154-155	Tedavi yok	Cezalandırma İşlevi
Gül Koklayarak Hamile Kalma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Lâtif Şah Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1999:C.II. 72	Tedavi yok	Statü İşlevi
Gül Koklayarak Hamile Kalma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Ülker Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 38	Tedavi yok	Statü İşlevi
Gözü Oyulma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesi	Yurdatap, 1947: 24	Dua ile Tedavi	Aldatmaca İşlevi
Gözü Oyulma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Şah İsmail Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1997: 205	Tüyle Tedavi	Aldatmaca İşlevi
Göze Mil Çekilme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Güzel Ahmet Hikâyesi	Görkem, 2000: 185	Tüyle Tedavi	Kaçış İşlevi
Göze Mil Çekilme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Murat Şah Hikâyesi	Kaya, Koz, 2000:157	Dua ile Tedavi	Kaçış İşlevi

Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Necip ile Telli Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 55	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Rıza Bey Hikâyesi	Yılmaz, 2011: 74	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Seyfet Çavuş ile Filiz Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 323	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Hüseyin Bey ile Şahin Bey Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 94-95	Tedavi yok	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Bahtiyar Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 9	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Kenan ile Hanzade Hikâyesi	Türkmen, Tan, Taşlıova, 2014: 96	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesi	Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 234	İlaçla Tedavi	Kurgusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Asıl ile Nesil Hikâyesi	Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 105-106	İlaçla Tedavi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesi	Yurdatap, 1947: 14	Tedavi yok	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Âşık Garip ile Şahsenem Hikâyesi	Öztürk, 2010:9	Tedavi yok	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Gelin Taşı Hikâyesi	Türkmen, Tan, 2014:381	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Kirman Şah Hikâyesi	Türkmen, Tan, 2014:122	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Bağdat Hanım ile Hafız Hikâyesi	Türkmen, Tan, 2014: 254	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	İrfanî Hoca ile Türkmen Kızı Hikâyesi	Türkmen, Tan, 2014:191	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanmak	Doğal Yollardan Hastalanmak	Bedri Sinan Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 76	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesi	Öztürk, 2010:102	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev

Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Emir Han ile Sümbl Hanım Hikâyesi	Türkmen, Tan, 2014:400-401	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Celal Bey ile İpek Sultan Hanım Hikâyesi	Türkmen, Tan, 2014:437	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Afyonlu Âşık Ömer Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 151	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Amasyalı Küçük Ali Bey Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 181	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanmak	Doğal Yollardan Hastalanmak	Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesi	Öztürk, 2010:111	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Lâtif Şah Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1999:C.II. 268	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesi	Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 241	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Ali Şîr ile Gül Hikâyesi	Boratav, 2018: 276	Tedavi yok	Kaçış işlevi
Hastalanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Yaralı Mahmut Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1997: 221	Tedavi yok	Kurgu İşlevi
Hastalanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Gülistan ile Süleyman Hikâyesi	Türkmen vd., 2014: 350	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Karacaoğlan ile Benli Kız Hikâyesi	Karacaoğlan ile Benli Kız, 96-98	Tedavi yok	Kurgu İşlevi
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Karacaoğlan ile Benli Kız Hikâyesi	Karacaoğlan ile Benli Kız, 128-129	Tedavi yok	Kurgu İşlevi
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Şîrvân Şâh ve Şemâ'il Bânû Hikâyesi	İnce, Köklü, 2009: 120	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Şîrvân Şâh ve Şemâ'il Bânû Hikâyesi	İnce, Köklü, 2009: 85	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Ferhat ile Şirin Hikâyesi	Derman, 1988: 115	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev

Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Leyla ile Mecnun Hikâyesi	Derman, 1988: 93	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Hastalanma	Doğal Yollardan Hastalanmak	Minhacî ile Ağgelin Hikâyesi	Kaya, 2006: 27	Tedavi yok	Kurgu İşlevi
Hasta Taklidi Yapma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesi	Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 237	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Aldatmaca İşlevi
Hasta Taklidi Yapma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Bal Böğrek Hikâyesi	Görkem, 2000: 226-227	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Aldatmaca İşlevi
Hasta Taklidi Yapma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesi	Yurdatap, 1947: 18-19	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Aldatmaca İşlevi
Hasta Taklidi Yapma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Kenan ile Hanzade Hikâyesi	Türkmen, Tan, 2014:96	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Aldatmaca İşlevi
Hasta Taklidi Yapma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Kerem ile Aslı–Akrep Bağları Hikâyesi	Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 133	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Aldatmaca İşlevi
Hasta Taklidi Yapma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Ali Şîr ile Gül Hikâyesi	Boratav, 2018: 276	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Aldatmaca İşlevi
Hasta Taklidi Yapma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Yaralı Mahmut Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1997: 273	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Aldatmaca İşlevi
Hasta Taklidi Yapma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Hurşit ile Mehri Hikâyesi	Sakaoğlu, 1986: 292	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Aldatmaca İşlevi
Hasta Taklidi Yapma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi	Gökşen, 2013: 543	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Aldatmaca İşlevi
Hasta Taklidi Yapma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Şîrvân Şâh ve Şemâ’îl Bânû Hikâyesi	İnce, Köklü, 2009: 88	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Aldatmaca İşlevi
Gözüne Kara Su İnme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Bal Böğrek Hikâyesi	Görkem, 2000: 237	Dua ile Tedavi	Duygusal İşlev
İktidarsızlık	Doğal Yollardan Hastalanmak	Sümmani Ağa ile Gülgez Hanım Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 224	Tedavi yok	Cezalandırma İşlevi
İktidarsızlık	Doğal Yollardan Hastalanmak	Böyle Bağlar Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 38	Dua ile Tedavi	Statü İşlevi
İktidarsızlık	Başkası Tarafından	Minhacî ile Ağgelin Hikâyesi	Kaya, 2006:21	Tedavi yok	Kurgu İşlevi

İntihar Etme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesi	Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 238	Cerrahî Müdahale ile Tedavi	Kaçış İşlevi
İntihar Etme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Hamit Han ile Melek Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 107	Başkasının Yardımıyla İyileşme	Kaçış İşlevi
İntihar Etme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Çoban Süleyman ile Perişan Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 16	Başkasının Yardımıyla İyileşme	Kaçış İşlevi
İntihar Etme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 266	Başkasının Yardımıyla İyileşme	Kaçış İşlevi
İntihar Etme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Kenan ile Hanzade Hikâyesi	Türkmen, Tan, 2014:96	Başkasının Yardımıyla İyileşme	Kaçış İşlevi
İntihar Etme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Gülistan ile Süleyman Hikâyesi	Türkmen vd., 2014: 362	Başkasının Yardımıyla İyileşme	Kaçış İşlevi
İntihar Etme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Ferhat ile Şirin Hikâyesi	Türkmen ve Cemiloğlu, 2016: 160	Tedavi yok	Kaçış İşlevi
İntihar Etme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Ferhat ile Şirin Hikâyesi	Türkmen ve Cemiloğlu, 2016: 160	Tedavi yok	Kaçış İşlevi
İntihar Etme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Tufarganlı Abbas Hikâyesi	Türkmen ve Cemiloğlu, 2009: 190	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Kaçış İşlevi
İntihar Etme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Kerküklü Mıçla ile Meryem Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 268	Tedavi yok	Cezalandırma İşlevi
İntihar Etme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Yaralı Mahmut ile Nigâr Hikâyesi	Kaya, 1993: 44	Tedavi yok	Aldatmaca İşlevi
İntihar Etme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Ferhat ile Şirin Hikâyesi	Derman, 1988: 115	Tedavi yok	Kaçış İşlevi
Kalp Krizi	Doğal Yollardan Hastalanmak	Melek Şah ile Güllü Han Hikâyesi	Yurdatap, 1947: 36	Tedavi yok	Kurgu İşlevi
Kalp Krizi	Doğal Yollardan Hastalanmak	Gülistan ile Süleyman Hikâyesi	Türkmen ve Cemiloğlu, 2016: 64	Tedavi yok	Kurgu İşlevi
Kan Tutması	Doğal Yollardan Hastalanmak	Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 256	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Kurgu İşlevi

Kan Tutması	Doğal Yollardan Hastalanmak	Öksüz Vezir Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 33	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Kurgu İşlevi
Körlük	Doğal Yollardan Hastalanmak	Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 316	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Körlük	Doğal Yollardan Hastalanmak	Seyfettin Çavuş ile Filiz Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 322	Tedavi yok	Duygusal İşlev
Körlük	Doğal Yollardan Hastalanmak	Elmas ile Kahraman Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 107	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Körlük	Doğal Yollardan Hastalanmak	Âşık Garip ile Şahsenem Hikâyesi	Öztürk, 2010:54	Toprakla Tedavi	Duygusal İşlev
Körlük	Doğal Yollardan Hastalanmak	Asuman ile Zeycan Hikâyesi	Öztürk, 2010:169	Toprakla Tedavi	Duygusal İşlev
Körlük	Doğal Yollardan Hastalanmak	Âşık Garip ile Bezirgân Kızı Hikâyesi	Kaya, Koz, 2000:87	Otlarla Tedavi	Duygusal İşlev
Körlük	Doğal Yollardan Hastalanmak	Kenan ile Hanzade Hikâyesi	Türkmen, Tan, Taşlıova, 2014:91	Tedavi yok	Kurgusal İşlev
Körlük	Doğal Yollardan Hastalanmak	Seyyad Bey ile Güllü Kız Hikâyesi	Türkmen, Tan, 2014:314	Tedavi yok	Kurgusal İşlev
Körlük	Doğal Yollardan Hastalanmak	Celal Bey ile İpek Sultan Hanım Hikâyesi	Türkmen, Tan, 2014:471	Tedavi yok	Duygusal İşlev
Körlük	Doğal Yollardan Hastalanmak	Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi	Ergin, 2005: 87-88	Mendille Tedavi	Duygusal İşlev
Sarhoşluk	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Bal Boğrek Hikâyesi	Görkem, 2000: 234	Meyvelerle Tedavi	Kurgu İşlevi
Sarhoşluk	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Yaralı Mahmut Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1997: 227	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Kurgu İşlevi
Sarhoşluk	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Hurşit ile Mehri Hikâyesi	Sakaoğlu, 1986: 292	Tedavi yok	Aldatmaca İşlevi
Sarhoşluk	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Şirvân Şâh ve Şemâ'il Bânû Hikâyesi	İnce, Köklü, 2009: 91	Tedavi yok	Aldatmaca İşlevi
Uyku Hastalığı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Yusuf ile Elif Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 319	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Kurgu İşlevi

Uyku Hastalığı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Kerem ile Ash Hikâyesi - Akrep Bağları	Yılmaz, 2011: C.I. 203	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Uyku Hastalığı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Âşık Halil Hikâyesi	Görkem, 2000: 281	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Uyku Hastalığı	Başkası Tarafından	Güzel Ahmet Hikâyesi	Görkem, 2000: 183	Tedavi yok	Kurgu işlevi
Uyku Hastalığı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesi	Öztürk, 2010:101	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Uyku Hastalığı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Gül ile Sitemkâr Hikâyesi	Öztürk, 2010:95	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Uyku Hastalığı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Yaralı Mahmut Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1997: 293	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Uyku Hastalığı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Kürşat Bey Hikâyesi	Türkmen ve Cemiloğlu, 2016: 68	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Uyku Hastalığı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Gülistan ile Süleyman Hikâyesi	Türkmen vd., 2014: 342	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Uyku Hastalığı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Şîrvân Şâh ve Şemâ'il Bânû Hikâyesi	İnce, Köklü, 2009: 80	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Uyku Hastalığı	Doğal Yollardan Hastalanmak	Yaralı Mahmut ile Nigâr Hikâyesi	Kaya, 1993: 41	Saz ve Sözle Tedavi	İletişim Kurma İşlevi
Uyluk Kemiği Kırığı	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Bal Böğrek Hikâyesi	Görkem, 2000: 242	Dua ile Tedavi	Kurgusal İşlev
Verem	Doğal Yollardan Hastalanmak	Hamit Sultan ile Melek Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 116	Tedavi yok	Duygusal İşlev
Verem	Doğal Yollardan Hastalanmak	Seyfet Çavuş ile Filiz Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 324	Tedavi yok	Duygusal İşlev
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Pervane Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 97	Toprakla Tedavi	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Gülizar Sultan ile Çoban Süleyman Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 414	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Yusuf ile Gülistan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 148	İlaçla Sağaltma	Kurgu İşlevi

Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Mahir'in Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 136	İlaçla Sağaltma	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Gül ile Sitemkâr Hikâyesi	Öztürk, 2010:80	İlaçla Sağaltma	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Mahiri ile Mahitaban Hikâyesi	Gökalp, 1985:67	Tedavini Ayrıntılarında Bahsedilme miş	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye	Ergin, 2005: 41	Külle Tedavi	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi	Ergin, 2005: 28	İlaçla Tedavi	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Kirman Şah Hikâyesi	Türkmen, Tan, 2014:146	İlaçla Tedavi	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesi	Öztürk, 2010: 98	İlaçla Tedavi	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Zaloğlu Rüstem Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1997: 384	Tedavi yok	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Zaloğlu Rüstem Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1997: 390	Tedavi yok	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Yaralı Mahmut Hikâyesi	Sakaoğlu vd., 1997: 268	Cerrahî Müdahale ile Tedavi	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Salman Bey Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 655	Tedavi yok	Kurgu İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Haydar Bey Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 478	Cerrahî Müdahale ile Tedavi	İletişim İşlevi
Yaralanma	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Hacı Sayyad Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2016: 174	Cerrahî Müdahale ile Tedavi	Kurgu İşlevi
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Ülker Sultan Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I 43	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 305	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev

Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Öksüz Vezir Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 29	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Abdullah Bey ile Cihan Hanım Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.II. 38	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Eşref Bey Hikâyesi	Sakaoğlu vd., C.II. 1999: 18	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Güzel Ahmet Hikâyesi	Görkem, 2000: 182	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Han Mahmut Hikâyesi	Görkem, 2000: 197	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Helvacı Güzeli Hikâyesi	Görkem, 2000: 266	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesi	Öztürk, 2010:111	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Gül ile Sitemkâr Hikâyesi	Öztürk, 2010:93	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Hurşit ile Mehri Hikâyesi	Sakaoğlu, 1986: 282	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Leyla ile Mecnun Hikâyesi	Derman, 1988: 91	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Ferhat ile Şirin Hikâyesi	Derman, 1988: 116	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Seyfûlmülük Hikâyesi	Derman, 1988: 144	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Yemeden İçmeden Kesilme	Doğal Yollardan Hastalanmak	Minhacî ile Ağgelin Hikâyesi	Kaya, 2006: 43	Hastalığın Kendiliğinde n Geçmesi	Duygusal İşlev
Zehirlenme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Pervane Hikâyesi	Yılmaz, 2011: C.I. 96	Hastalık Gerçekleşme miş	Kaçış İşlevi
Zehirlenme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Güzel Ahmet Hikâyesi	Görkem, 2000: 184	Hastalık Gerçekleşme miş	Kaçış İşlevi
Zehirlenme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Bal Boğrek Hikâyesi	Görkem, 2000: 225	Hastalık Gerçekleşme miş	Kaçış İşlevi

Zehirlenme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Ali Şîr ile Gül Hikâyesi	Boratav, 2018: 275	Tedavi yok	Kaçış İşlevi
Zehirlenme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Tufarganlı Abbas Hikâyesi	Türkmen ve Cemiloğlu, 2009: 180	Hastalık Gerçekleşme miş	Kaçış İşlevi
Zehirlenme	Başkasının Müdahalesiyle Hastalanmak	Salman Bey Hikâyesi	Türkmen, Cemiloğlu, 2009: 689	Tedavi yok	Aldatmaca İşlevi

Ek 2: Bu Çalışmada Kullanılan Hikâyeler ve Künyeleri

1. **Abdullah Bey ile Cihan Hanım Hikâyesi:** Yılmaz, Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
2. **Abdullah ile Gülizar Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
3. **Abdullah ile Gülizar Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
4. **Afyonlu Âşık Ömer Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Âşık Mevlüt İhsanî'den Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2016.
5. **Ahmet ile Mehmet Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.d
6. **Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
7. **Ali Han Hükümdar ile Peri Hatun Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
8. **Ali Şîr ile Gül Hikâyesi:** Boratav Pertev Naili, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Ankara, 2018.
9. **Alyar Bey Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Âşık Mevlüt İhsanî'den Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2016.
10. **Amasyalı Küçük Ali Bey Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Âşık Mevlüt İhsanî'den Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2016.
11. **Asıl ile Nesil Hikâyesi:** Sakaoğlu Saim ve başk. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri II., AKM Yayınları, Ankara, 1997.
12. **Asuman ile Zeycan Hikâyesi:** Öztürk Hüseyin, Dört Halk Hikâyesi, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2010.
13. **Âşık Garip Hikâyesi:** Türkmen Fikret ve başk., Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2014.
14. **Âşık Garip ve Şahsenem Hikâyesi:** Öztürk Hüseyin, Dört Halk Hikâyesi, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2010.
15. **Âşık Halil hikâyesi:** Görkem İsmail, Halk Hikâyeleri Araştırmaları/Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı, Ankara, 2000.

16. **Âşık Şenlik ile Sümmani Hikâyesi:** Sakaoğlu Saim ve başk. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri II., AKM Yayınları, Ankara, 1997.
17. **Avcı Mustafa ile Şahnizer Sultan Hikâyesi:** Gökşen Cengiz, Âşık Günay Yıldız Hayatı-Sanatı-Şiirleri-Atışmaları- Hikâyeleri, Ankara, 2013.
18. **Bağdat Hanım ile Hafız Hikâyesi:** Türkmen Fikret ve başk., Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2014.
19. **Bahtiyar Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
20. **Bal Böğrek (Bey Böyrek) Hikâyesi:** Gökem İsmail, Halk Hikâyeleri Araştırmaları/Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı, Ankara, 2000.
21. **Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Hikâye:** Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı. İstanbul, 2005.
22. **Bayram ile Güldane Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
23. **Bedri Sinan Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Âşık Mevlüt İhsanî'den Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2016.
24. **Begil oğlu Emre'nin Hikâyesi:** Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı. İstanbul, 2005.
25. **Böyle Bağlar Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Âşık Mevlüt İhsanî'den Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2016.
26. **Celal Bey ile İpek Hanım Hikâyesi:** Türkmen Fikret ve başk., Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2014.
27. **Celali ile Kenani Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
28. **Cihan Şah ile Şemsiyye Hikâyesi:** Daşdemir Özkan. Babür Yusuf, Cihan Şah ile Şemsiyye Hikâyesi, Kayseri, 2015.
29. **Çoban Mirzehan Hikâyesi:** Gökşen Cengiz, Âşık Günay Yıldız Hayatı-Sanatı-Şiirleri-Atışmaları- Hikâyeleri, Ankara, 2013.
30. **Çoban Süleyman ile Perişan Sultan Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
31. **Cünun ile Dertli Sultan Hikâyesi:** Kafkasyalı Ali, Âşık Murat Çobanoğlu Hayatı, Sanatı, Eserleri, Ankara, 1998.

32. **Dalıhan ile Nazanı Sultan Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
33. **Diligam Yahya Bey ile Yemen Hanım Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
34. **Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi:** Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı. İstanbul, 2005.
35. **Duha Koca oğlu Deli Dumrul Hikâyesi:** Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı. İstanbul, 2005.
36. **Elmas ile Kahraman Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
37. **Emir Şah ile Sümbül Hanım Hikâyesi:** Türkmen Fikret ve başk., Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2014.,
38. **Erçişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
39. **Eşref Bey Hikâyesi:** Sakaoğlu Saim ve başk. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri II., AKM Yayınları, Ankara, 1997.
40. **Ferhat ile Şirin Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Âşık Mevlüt İhsanî'den Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2016.
41. **Ferhat ile Şirin Hikâyesi:** Derman Gül, Resimli Taş Baskı Halk Hikâyeleri, Ankara, 1988.
42. **Firdevs Şah Hikâyesi:** Sakaoğlu, Saim ve başk. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri II., AKM Yayınları, Ankara, 1997.
43. **Gelin Taşı Hikâyesi:** Türkmen Fikret ve başk., Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2014.
44. **Gülistan ile Süleyman Hikâyesi:** Türkmen Fikret vd., Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk hikâyeleri, Ankara, 2014.
45. **Gül ile Sitemkâr Hikâyesi:** Öztürk Hüseyin, Dört Halk Hikâyesi, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2010.
46. **Gülizar Sultan ile Çoban Süleyman Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
47. **Güzel Ahmet Hikâyesi:** Görkem İsmail, Halk Hikâyeleri Araştırmaları/Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı, Ankara, 2000.

- 48. Hacı Sayyad Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Cemiloğlu Mustafa. Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2009.
- 49. Hamit Han ile Melek Sultan Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011
- 50. Han Mahmut Hikâyesi:** Görkem İsmail, Halk Hikâyeleri Araştırmaları/Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuvarı, Ankara, 2000.
- 51. Hasret ile Ferhat Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
- 52. Haydar Bey Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Cemiloğlu Mustafa. Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2009.
- 53. Helvacı Güzeli Hikâyesi:** Görkem İsmail, Halk Hikâyeleri Araştırmaları/Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuvarı, Ankara, 2000.
- 54. Hurşid ile İlik Hanım Hikâyesi:** Kaya Doğan ve başk. Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2000.
- 55. Hüthüt Kuşu Hikâyesi:** Sakaoğlu Saim, Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri, Ankara, 1997.
- 56. Hüseyin ile Senem Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
- 57. Hüseyin Bey ile Şahin Bey Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
- 58. Hüsrev Şah ile Gül Banu Hikâyesi:** Derman Gül, Resimli Taş Baskı Halk Hikâyeleri, Ankara, 1988.
- 59. İç Oğuz Dış Oğuz'un Âsi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye:** Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı. İstanbul, 2005.
- 60. İrfanî Hoca ile Türkmen Kızı Hikâyesi:** Türkmen Fikret ve başk., Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2014.
- 61. Kağızmanlı Âşık Hıfzı Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
- 62. Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi:** Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı. İstanbul, 2005.

- 63. Kanglı Koca oğlu Kan Turalı Hikâyesi:** Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı. İstanbul, 2005.
- 64. Karacaoğlan ile Benli Kız Hikâyesi:** İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası, İstanbul.
- 65. Kazan Bey oğlu Uruz Bey'in esir olduğu Hikâye:** Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı. İstanbul, 2005.
- 66. Kazılık Koca oğlu Yigenek Hikâyesi:** Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı. İstanbul, 2005.
- 67. Kenan ile Hanzade Hikâyesi:** Türkmen Fikret ve başk., Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2014.
- 68. Kerem ile Aslı Hikâyesi:** Sakaoğlu Saim ve başk. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri II., AKM Yayınları, Ankara, 2011.
- 69. Kerem ile Aslı "Akrep Bağları" Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
- 70. Kerküklü Mıçıla ve Meryem Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Cemiloğlu Mustafa. Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2009.
- 71. Kıvılcımoğlu Topal İbrahim Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
- 72. Kirmanşah Hikâyesi:** Sakaoğlu Saim ve başk. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri I., AKM Yayınları, Ankara, 1997.
- 73. Kirman Şah Hikâyesi:** Türkmen Fikret ve başk., Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2014.
- 74. Köroğlu Hikâyesi ile Kızıroğlu Kolu Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
- 75. Kumru ile Esmanî Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
- 76. Kürşat Bey Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Âşık Mevlüt İhsanî'den Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2016.
- 77. Kürşat Yüzbaşı Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
- 78. Köroğlu Hikâyesi Keloğlan Kolu Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.

- 79. Köroğlu Silistreli Hasan Pa a Kolu Hik yesi:**          Halıcı'dan Derlenen Halk Hik yeleri, Ankara, 2009.
- 80. Latif  ah Hik yesi:** Sakaoğlu Saim ve ba k. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hik yeleri II., AKM Yayınları, Ankara, 1997.
- 81. Leyla ile Mecnun Hik yesi:** Türkmen Fikret,           hsan 'den Derlenen Halk Hik yeleri, Ankara, 2016.
- 82. Leyla ile Mecnun Hik yesi:** Derman G l, Resimli Ta  Baskı Halk Hik yeleri, Ankara, 1988.
- 83. Mahir'in Hik yesi:** Yılmaz Timur,          Halk Hik yeleri II., Ankara, 2011.
- 84. Mahiri ile Mah taban Hik yesi:** Gökalp, Mehmet, Mahiri ile Mah taban Hik yesi, Mehtap Yayınları,  stanbul, 1985.
- 85. Mahmut ile Elif Hik yesi:** Derman G l, Resimli Ta  Baskı Halk Hik yeleri, Ankara, 1988.
- 86. Melek  ah ile Güllü Han Hik yesi:** Yurdatap Sel mi Münir, Melek  ah ile Güllü Han Bozkurt Kitap ve Basımevi,  stanbul, 1947.
- 87. Menek e ile Lütfi Salih Hik yesi:** Türkmen Fikret,           hsan 'den Derlenen Halk Hik yeleri, Ankara, 2016.
- 88. Mete Han Hik yesi:** Yılmaz Timur,          Halk Hik yeleri II., Ankara, 2011.
- 89. Migumi Hik yesi:** Sakaoğlu Saim ve ba k. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hik yeleri I., AKM Yayınları, Ankara, 1997.
- 90. Minhac  ile A gelin Hik yesi:** Kaya Doğan,        Minhac  Hayatı, Edeb  Ki ili i, Minhac  ile A gelin Hik yesi,  iirler, Sivas, 2006.
- 91. Mu dat Pehlivan Hik yesi:** Yılmaz Timur,          Halk Hik yeleri II., Ankara, 2011.
- 92. Murad  ah Hik yesi:** Kaya Doğan ve ba k. Halk Hik yeleri I., Ankara, 2000.
- 93. Nebi Han Hik yesi:** Yılmaz Timur,          Halk Hik yeleri II., Ankara, 2011.
- 94. Necip ile Telli Hik yesi:** Yılmaz Timur,          Halk Hik yeleri I., Ankara, 2011.
- 95. Nemrut Han Hik yesi:** Yılmaz Timur,          Halk Hik yeleri II., Ankara, 2011.

- 96. Nevruz Bey Hikâyesi:** Duymaz Ali, Nevruz Bey Hikâyesi (İnceleme-Metinler), Milli Folklor Yayınları, Aydın, 1996.
- 97. Öksüz Vezir Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Cemiloğlu Mustafa. Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2009.
- 98. Öksüz Vezir Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
- 99. Perizan Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
- 100. Pervane Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
- 101. Rıza Bey Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
- 102. Salman Bey Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Cemiloğlu Mustafa. Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2009.
- 103. Salur Kazan Esir Olup Uruz'un Çıkardığı Hikâye:** Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı. İstanbul, 2005.
- 104. Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi:** Ekici Metin, Soylamalar ve 13. Boy, İstanbul, 2019.
- 105. Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması Hikâyesi:** Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı. İstanbul, 2005.
- 106. Saraç İbrahim ile Perişan Sultan Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
- 107. Sevdakar Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Cemiloğlu Mustafa. Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2009.
- 108. Seyfet Çavuş ile Filiz Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
- 109. Seyfülmülük Hikâyesi:** Derman Gül, Resimli Taş Baskı Halk Hikâyeleri, Ankara, 1988.
- 110. Sürmeli Bey ile Telli Senem Hikâyesi:** Öztürk Hüseyin, Dört Halk Hikâyesi, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2010.
- 111. Söylemez Hanım Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara.

- 112. Sümmani Ağa ile Gülgez Hanım Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
- 113. Şabur Çelebi Hikâyesi:** Derman Gül, Resimli Taş Baskı Halk Hikâyeleri, Ankara, 1988.
- 114. Şah İsmail Hikâyesi:** Sakaoğlu Saim ve başk. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri I., AKM Yayınları, Ankara, 1997.
- 115. Şahmaran ile Lokman Hekim Hikâyesi:** Sakaoğlu Saim ve başk. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri II., AKM Yayınları, Ankara, 1997.
- 116. Şeyh Senan Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
- 117. Şirvan Şah ve Şema'il Banu Hikâyesi:** İnce Bekir, Köklü Selahattin, Şirvan Şah ve Şema'il Banu-Çağdaş Eğitimde Halk Edebiyatının Yeri. İstanbul, 2009.
- 118. Tahir ile Zühre Hikâyesi:** Güney Eflâtun Cem, Tahir ile Zühre, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1960.
- 119. Tahir Mirza Hikâyesi:** Türkmen Fikret vd., Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2009.
- 120. Timur Han ile Maya Sultan Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
- 121. Tufarganlı Abbas Hikâyesi:** Türkmen Fikret vd., Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2009.
- 122. Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi:** Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı. İstanbul, 2005.
- 123. Uzakelli Garip Şah Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
- 124. Ülker Sultan Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri I., Ankara, 2011.
- 125. Yaralı Mahmut Hikâyesi:** Sakaoğlu Saim ve başk. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri I., AKM Yayınları, Ankara, 1997.
- 126. Yetim Abdullah ile Selvinaz Sultan Hikâyesi:** Gökşen Cengiz, Âşık Günay Yıldız Hayatı-Sanatı-Şiirleri-Atışmaları- Hikâyeleri, Ankara, 2013.
- 127. Yunus Emre Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.

- 128. Yusuf ile Elif Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
- 129. Yusuf ile Gülistan Hikâyesi:** Yılmaz Timur, Âşıklardan Halk Hikâyeleri II., Ankara, 2011.
- 130. Zafer Bey ile Mahifuruz Hikâyesi:** Türkmen Fikret, Âşık Mevlüt İhsanî'den Derlenen Halk Hikâyeleri, Ankara, 2016.
- 131. Zaloğlu Rüstem Hikâyesi:** Sakaoğlu Saim ve başk. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri I., AKM Yayınları, Ankara, 1997.

